



**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**TERÖRİZM'DE BEŞİNCİ DALGA TARTIŞMALARI
BAĞLAMINDA TERÖRİZMİN DÖNÜŞÜMÜ: TÜRKİYE
VE ORTADOĞU'DA PKK ÖRNEĞİ**

(DOKTORA TEZİ)

DURDU MEHMET ÖZDEMİR

BURSA – 2025



**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**TERÖRİZM'DE BEŞİNCİ DALGA TARTIŞMALARI
BAĞLAMINDA TERÖRİZMİN DÖNÜŞÜMÜ: TÜRKİYE
VE ORTADOĞU'DA PKK ÖRNEĞİ**

(DOKTORA TEZİ)

DURDU MEHMET ÖZDEMİR

**Danışman:
PROF. DR. FERHAT PİRİNÇÇİ**

BURSA – 2025

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Durdu Mehmet ÖZDEMİR
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim/Anasanat Dalı	: Uluslararası İlişkiler
Bilim Dalı	: Uluslararası İlişkiler
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	:
Mezuniyet Tarihi	:
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

TERÖRİZM'DE BEŞİNCİ DALGA TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA TERÖRİZMİN DÖNÜŞÜMÜ: TÜRKİYE VE ORTADOĞU'DA PKK ÖRNEĞİ

Bu tez çalışmasında terörizmin dönüşümü, David Charles Rapoport'un "Dalga Yaklaşımı" ve bu yaklaşımın bir devamı niteliğinde olan "Terörizm 'de Beşinci Dalga" tartışmaları ekseninde değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmenin odağında Türkiye ve Ortadoğu'da faaliyet gösteren bir terör örgütü olarak PKK'nın dönüşümü bir örnek olay olarak incelenmektedir. Bu kapsamda öncelikle modern terörizmin dört dalgası ve terörizmde beşinci dalga tartışmaları kapsamında ileri sürülen teorik yaklaşımlar, literatür taraması yöntemi ile incelenmektedir. Sonrasında PKK'nın örgütsel yapısı, yöntemi, ideolojisi ve amacı incelenerek PKK'nın kuruluşundan günümüze geçirdiği dönüşüm, kırılma noktaları üzerinden ortaya koyulmaktadır. Devamında ise terörizmin dönüşümünü açıklayan teorik yaklaşımlar ile PKK'nın dönüşümü arasındaki benzerlik ve farklılıklar karşılaştırılarak analiz edilmektedir. Yapılan karşılaştırma sonucunda, terörizmin dönüşümünü açıklama noktasında öne sürülen argümanların, PKK'nın geçirdiği dönüşümü açıklamada yetersiz kaldığı bulunmuştur. PKK'nın dönüşümünü açıklayabilmek için yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Çünkü PKK'nın geçirdiği dönüşüm, devletleşmeye yönelik bir amaçla kendine has özelliklere sahiptir. Buradan hareketle devletleşme amacı üzerinden, PKK'nın dönüşümünü açıklama noktasında yeni bir değerlendirmede bulunulmuş ve terörizmin beşinci dalgasının "Devletleşme Amacı" üzerinden şekillenebileceği iddia edilmiştir. Bu anlamda bu tez çalışmasının temel sonucu ve katkısı; literatürde terörizmin dönüşümü ile ilgili iddia ve tartışmaların PKK'nın dönüşümünü açıklamakta yetersiz olduğu, PKK'nın dönüşümünün "'Devletleşme Amacı" üzerinden açıklanabileceği ve "Devletleşme Amacı"nın terörizmin beşinci dalgasını şekillendirebileceği noktasında yeni bir modelin ortaya koyulması olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Terör, PKK, Terörizm 'de Beşinci Dalga, Terörizmin Dönüşümü

ABSTRACT

Name and Surname : Durdu Mehmet ÖZDEMİR
Üniversity : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : International Relations
Branch : International Relations
Degree Awarded : Doctorate
Page Number :
Degree Date :
Supervisor/s : Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

THE TRANSFORMATION OF TERRORISM IN THE CONTEXT OF FIFTH WAVE TERRORISM DEBATES: THE CASE OF THE PKK IN TURKEY AND THE MIDDLE EAST

In this thesis, the transformation of terrorism is evaluated in the context of David Charles Rapoport's "Wave Approach" and the "Fifth Wave in Terrorism" discussions, which is a continuation of this approach. The focus of this evaluation is the transformation of the PKK as a terrorist organization operating in Turkey and the Middle East as a case study. In this context, first of all, the theoretical approaches put forward within the scope of the four waves of modern terrorism and the fifth wave in terrorism are examined through the literature review method. Afterwards, the organizational structure, method, ideology and purpose of the PKK are examined and the transformation that the PKK has undergone from its establishment to the present day is revealed through the breaking points. Then, the similarities and differences between the theoretical approaches explaining the transformation of terrorism and the transformation of the PKK are compared and analyzed. As a result of the comparison, it was found that the arguments put forward in explaining the transformation of terrorism were insufficient in explaining the transformation that the PKK has undergone. It was determined that a new approach was needed to explain the transformation of the PKK. Because the transformation that the PKK has gone through has its own characteristics with a purpose towards becoming a state. From here, a new assessment has been made in terms of explaining the transformation of the PKK through the purpose of becoming a state, and it has been claimed that the fifth wave of terrorism can be shaped through the "Purpose of Becoming a State". In this sense, the main result and contribution of this thesis study is that the claims and discussions regarding the transformation of terrorism in the literature are insufficient to explain the transformation of the PKK, that the transformation of the PKK can be explained through the "Purpose of Becoming a State", and that the "Purpose of Becoming a State" can shape the fifth wave of terrorism, and that a new model has been put forward.

Keywords: Terrorism, Terror, PKK, Fifth Wave of Terrorism, Transformation of Terrorism

ÖNSÖZ

Bu tez büyük bir emek ve özverinin ürünüdür. Bu emek ve özveri ise sadece şahsıma ait değildir. Bu nedenle çalışmanın başlangıcında özellikle teşekkür etmem gereken isimlerin var olması beni oldukça mutlu etmektedir. Öncelikle doktora tez danışmanım Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ 'ye en büyük teşekkürü büyük bir borç bilirim. Ferhat hocam sadece tez sürecinde değil varlığı ile hayatımdaki en büyük şanslarımdan oldu. Hem bilgi ve tecrübeleri ile rehberliği hem de maddi/manevi her anlamda verdiği destekler bu çalışmanın başarılı bir şekilde tamamlanmasına büyük bir katkı sağladı. Sahip olduğum ve olacağım her başarıda Ferhat hocamın imzası var ve var olmaya da devam edecek. Sonsuza kadar minnettarım.

İkinci olarak aileme, sadece bu süreçte değil tüm hayatım boyunca bana olan inançları ve maddi/manevi destekleri için en büyük teşekkürü borç bilirim. Özellikle babam Duran ÖZDEMİR ve annem Emine ÖZDEMİR' in bana olan inancı, anlayışı, sevgisi ve teşvikleri eğitim hayatımdaki en önemli motivasyonlardan biriydi. Onlara olan teşekkürümü burada kelimelere dökebilecek değilim.

Özel teşekkür etmek istediğim bir diğer değerli isim ise lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimim boyunca desteğini ve zamanını benden hiç esirgemeyen, aynı zamanda yüksek lisans tez danışmanım olan, öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyduğum Prof. Dr. Tayyar ARI'dır. Bu vesileyle Tayyar Hocam ve Ferhat hocam başta olmak üzere lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimim sürecinde Uluslararası İlişkiler alanını bana sevdiren, bilgi ve tecrübelerini aktaran Uludağ Üniversitesi Uluslararası ilişkiler bölümündeki saygıdeğer hocalarıma da sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca tez izleme komitemde ve tez savunma jürimde bulunan her biri birbirinden kıymetli saygıdeğer hocalarıma rehberlikleri için çok teşekkür ederim. Onların yol göstericiliği bu tez çalışmasının başarıyla sonuçlanmasında oldukça önemliydi.

Doç. Dr. Gökmen KANTAR, Dr. Tunç DEMİRTAŞ, Dr. Esra Soğancı BAYAR ve Dr. Murat BAYAR'a da tez sürecimde bana sağladıkları kolaylıklar, destekler ve dostlukları için ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

En büyük ve son teşekkürü ise bizlere sağladığı bütün kolaylık ve imkanlardan dolayı Büyük Türkiye Cumhuriyeti Devletime sunuyorum. "Vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır" şiarıyla vatanıma borcumu ödeyebilmek en büyük arzumdur. Terörizm üzerine yazmış olduğum bu tez, bu güzel vatan uğruna canını vermiş aziz şehitlerimize armağan olsun. Bu tez çalışmasının terörizmle mücadele noktasında fayda sağlaması dileğimle. Saygılarımla...

Durdu Mehmet ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

İçindekiler Tablosu

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
A. BİRİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN TASARIMI	4
1 Araştırmanın Sorunsalı.....	5
2 Araştırma Soruları.....	6
3 Araştırmanın Amacı	6
4 Hipotezler	7
5 Araştırmanın Yöntemi, Vaka Seçimi ve Sınırlandırma	7
6 Literatür Taraması: Uluslararası İlişkiler Disiplininde Terörizm Çalışmaları	9
6.1 Terörizm Çalışmalarının Yoğunlaştığı Ana Konular.....	9
6.2 Uluslararası İlişkiler Disiplininde Terörizm Çalışmaları	14
6.3 Terörizm ile İlgili Ulusal Literatür	24
6.4 PKK Terörü ile İlgili Literatür	27
B. İKİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVDE TERÖRİZMİN TARİHSEL GERİ PLANI.....	29
1 Kavramsal Çerçeve.....	30
2 Tarihsel Geri Plan.....	39
2.1 Terör ve Terörizmin İlk Örnekleri	39
2.2 Fransız Devrimi ve Modern Terörizm	41
3 Teorik Çerçeve	44
3.1 David Charles Rapoport'a Göre Modern Terörizmin Dört Dalgası	44
3.1.1 Birinci Kuşak: Anarşist Dalga (1878-1920).....	47
3.1.2 İkinci Kuşak: Anti-Kolonyal Dalga (1920-1960).....	50
3.1.3 Üçüncü Kuşak: Yeni-Sol Dalga (1960-1990).....	53
3.1.4 Dördüncü Kuşak: Din Esaslı Dalga (1979-2020?)	56

3.2	Modern Terörizmden Yeni Terörizme	59
3.3	Terörizm 'de Beşinci Dalga Tartışmaları	65
3.3.1	<i>Jeffrey Kaplan ve Yeni Kabilecilik</i>	70
3.3.2	<i>Anthony Celso ve Cihatçı Terör</i>	74
3.3.3	<i>Jeffrey Simon ve Teknolojik Dalga</i>	77
3.3.4	<i>Erin Walls ve Küreselleşme Karşıtı Dalga</i>	81
3.3.5	<i>Vincent A. Auger ve Sağcı Terörizm Dalgası</i>	86
3.3.6	<i>Muhammad Raza Jalil ve İslamofobi Dalgası</i>	89
C.	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE VE ORTADOĞU'DA PKK ÖRNEĞİ	92
1	Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) Ortaya Çıkışı	93
1.1	Kuruluşu	93
1.2	İdeolojisi	97
1.3	Amacı	98
1.4	Yöntemi	100
1.5	Örgütsel Yapılanması	101
2	PKK'nın Gelişimi ve Dönüşümü	104
2.1	PKK'nın Dönüşümünde Kırılma Noktaları	104
2.1.1	<i>Soğuk Savaş'ın Sona Ermesi</i>	105
2.1.2	<i>PKK'nın Uluslararası Alanda Terör Örgütü Olarak Tanınması</i>	107
2.1.3	<i>Abdullah Öcalan'ın Yakalanması</i>	108
2.1.4	<i>11 Eylül 2001 İkiz Kule Saldırıları</i>	110
2.1.5	<i>AK Parti İktidarı ve Çözüm Süreci</i>	111
2.1.6	<i>Arap Baharının Suriye'ye Sıçraması</i>	113
2.1.7	<i>Hendek Olayları</i>	114
2.2	PKK'nın Dönüşüm Alanları	117
2.2.1	<i>Amaçsal ve İdeolojik dönüşüm</i>	117
2.2.2	<i>Araçsal Dönüşüm</i>	120
2.2.3	<i>Yöntemsel Dönüşüm</i>	125
2.2.4	<i>Örgütsel Dönüşüm</i>	128
3	PKK'nın Dönüşümünün Terörizmin Dönüşümünü Açıklayan Teoriler Bağlamında Analizi	134
3.1	David C. Rapoport'un Dalga Teorisi Bağlamında Analizi	135
3.1.1	<i>Anarşist Dalga Bağlamında Analizi (1878-1920)</i>	135
3.1.2	<i>Anti-Kolonyal Dalga Bağlamında Analizi (1920-1960)</i>	136
3.1.3	<i>Yeni Sol Dalga Bağlamında Analizi (1960-1990)</i>	137
3.1.4	<i>Din Esaslı Dalga Bağlamında Analizi (1979-2020?)</i>	137
3.2	Beşinci Dalga 'ya Yönelik Teorik Yaklaşımlar Bağlamında Analizi	139
3.2.1	<i>PKK'nın Dönüşümü ve Jeffrey Kaplan'ın Yeni Kabilecilik Teorisi</i>	139
3.2.2	<i>PKK'nın Dönüşümü ve Anthony Celso'nun Cihatçı Terör Teorisi</i>	140
3.2.3	<i>PKK'nın Dönüşümü ve Jeffrey Simon'un Teknolojik Dalga Teorisi</i>	141
3.2.4	<i>PKK'nın Dönüşümü ve Erin Walls'ın Küreselleşme Karşıtı Dalga Teorisi</i>	142
3.2.5	<i>PKK'nın Dönüşümü ve Vincent A. Auger'in Sağcı Terörizm Dalgası</i>	142
3.2.6	<i>PKK'nın Dönüşümü ve Muhammad Raza Jalil'in İslamofobi Dalgası</i>	143
D.	DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: PKK'NIN KENDİNE HAS DÖNÜŞÜMÜ VE TERÖRİZMİN BEŞİNCİ DALGASI OLARAK DEVLETLEŞME AMAÇLI TERÖRİZM	145

1	PKK'nın Kendine Has Dönüşümü	146
2	Terörizmin Beşinci Dalgası: Devletleşme Amaçlı Terörizm	157
	SONUÇ.....	169
	KAYNAKLAR	198



ŞEKİLLER

Şekil 1:Terörizm ile İlgili Çalışmaların Yoğunlaştığı Konular.	11
Şekil 2:PKK'nın Kuruluş Yıllarındaki Üç Aşamalı Yöntemi	100
Şekil 3:Terör Çarkı	120
Şekil 4:PKK'nın Gerekli Kaynaklara Ulaşmak İçin Kullandığı Araçlar.....	120



TABLULAR

Tablo 1: Uluslararası Terörizm Çalışmalarının Gelişimi	10
Tablo 2: Terörizmle İlgili Uluslararası Literatürde Ön Plana Çıkan Eserler	15
Tablo 3:David C. Rapoport Tarafından Öne Sürülen “Modern Terörizmin Dört Dalgası”nın Tanımlayıcı Özellikleri	60
Tablo 4: Yeni Kabilecilik ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri	74
Tablo 5: Cihatçı Beşinci Dalga Gruplarının Temel Bileşenleri.....	76
Tablo 6:Cihadist Gruplar ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri	77
Tablo 7:Teknoloji ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri	81
Tablo 8:Anti-Küreselleşme ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri	85
Tablo 9:Modern Sağcı Terörizm ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri	89
Tablo 10:İslamofobi ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri	91
Tablo 11:PKK'nın İdeoloji, Yöntem, Hedef Seçimi ve Amaç Karşılaştırma Tablosu	146

GRAFİKLER

Grafik 1:Terörizm ile İlgili Tezlerin Dereceye Göre Dağılımı.....	25
Grafik 2:Terörizm ile İlgili Tezlerin Uluslararası İlişkiler Alanındaki Tüm Tezlere Oranı .	25
Grafik 3:DERGİPARK Sistemindeki Terörle İlgili Makalelerin Türlerine Göre Dağılımı	26
Grafik 4:PKK'nın Gelişim ve Dönüşümünde Etkili Olan Olaylar	104
Grafik 5:PKK/YPG'nin Adam Kaçırma Saldırı Sayıları (Yıllık)	123



RESİMLER

Resim 1:PKK Kuruluş Şeması	103
Resim 2:PKK/KCK Örgüt Şeması	130



KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ARGK	Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu
ASAM	Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
DEHAP	Demokratik Halk Partisi
DPA	Proleter Devrimci Aydınlık
ERNK	Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi
ETA	Bask Yurdu ve Özgürlük
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
FLN	Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi
HADEP	Halkın Demokrasi Partisi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
HPG	Halk Savunma Birlikleri
HRK	Kürdistan Kurtuluş Güçleri
IDF	İsrail Savunma Kuvvetleri
IKBY	Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi
IRA	İrlanda Cumhuriyet Ordusu
İŞİD	Irak ve Şam İslam Devleti
KADEK	Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi
KCK	Kürdistan Topluluklar Birliği

KDP	Kürdistan Demokrat Partisi
KKK	Kürdistan Cemiyetler Konseyi
KONGRA-GEL	Kürdistan Halk Kongresi
LRA	Tanrının Direniş Ordusu
MS	Milattan Sonra
MC	Milletler Cemiyeti
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PÇDK	Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi
PJAK	Kürdistan Özgür Yaşam Partisi
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
PYD	Demokratik Birlik Partisi
RAF	Kızıl Ordu Fraksiyonu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı
T-KDP	Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi
TAP	Terörizm Analiz Platformu
TBB	Türkiye Barolar Birliğı
THKP-C	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TMK	Türk Ceza Kanunu'nun Terörle Mücadeleye İlişkin Maddeleri
YPG	Halk Savunma Birlikleri

GİRİŞ

Terör ve terörizm, günümüz dünyasının en karmaşık ve en önemli güvenlik sorunlarından biridir. Küresel ölçekte barış ve istikrarı tehdit eden bu fenomen, uluslararası ilişkiler disiplininde ve güvenlik çalışmalarında önemli bir alanı kaplamaktadır. Her ne kadar terör ve terörizmin ilk ortaya çıkışı, yapılan tanımlamalara da bağlı olarak insanlık tarihi kadar eskiye götürülebilse de bu alandaki akademik literatürün son yirmi beş yılda gelişmeye başladığı ifade edilebilir. 11 Eylül 2001’de meydana gelen “İkiz Kule” saldırıları bu anlamda önemli bir kırılma noktası olarak terörün küresel bir tehdit olduğu gerçeğini açığa çıkarmıştır. Bu durum akademik yazında terörizmle ilgili çalışmaların yoğunluğunu artırmış, bir bakıma terörizm çalışmaları alanında “altın çağı” beraberinde getirmiştir. Ancak yine de ilgili literatürde hala eksikliklerin olduğu ifade edilebilir. Bu doğrultuda terörizmle ilgili bilimsel çalışmaların konu, kapsam ve içerik bakımından geliştirilmesi gerekmektedir. İlgili literatür değerlendirildiğinde, yapılan çalışmaların çoğunlukla; terörizmin nedenleri, terör örgütleri, terör eylemleri, terör hedefleri, terörizmle mücadele ve terörizmin dönüşümü konuları etrafında şekillendiği görülmektedir.

Bu alanların içerisinde en az çalışma ise terörizmin dönüşümü konusundadır. Üstelik terörizmin dönüşümü dinamik bir süreç olduğu için sürekli olarak güncelliğini de korumaktadır. Nitekim son yıllar da terörizmin dönüşümünü izah etme noktasında birtakım akademisyenlerin çeşitli teorik yaklaşımlar öne sürdüğü görülmektedir. Bu yaklaşımların en öne çıkanı ise David Charles Rapoport tarafından öne sürülen dalga yaklaşımı olmuştur. David C. Rapoport modern terörizmin; Anarşist Dalga (1878-1920), Anti-Kolonyal Dalga (1920-1960), Yeni Sol Dalga (1960-1990) ve Din Esaslı Dalga (1979-2020?) olmak üzere dört dalga şeklinde dönüştüğünü ve geliştiğini öne sürmüştür. Günümüzde ise bu yaklaşımdan hareketle terörizmde beşinci bir dalganın varlığının tartışma konusu olması söz konusudur. Terörizm’ de beşinci dalganın varlığına ilişkin dikkat çeken başlıca teorik yaklaşımlar ise; Jeffrey Kaplan tarafından öne sürülen “Yeni Kabilecilik Teorisi”, Anthony Celso tarafından öne sürülen “Cihatçı Terör Teorisi”, Jeffrey Simon tarafından öne sürülen “Teknolojik Dalga Teorisi”, Erin Walls tarafından öne sürülen “Küreselleşme Karşıtı Dalga Teorisi”, Vincent A. Auger tarafından öne

sürülen “Sağcı Terörizm Dalgası Teorisi” ve Muhammad Raza Jalil tarafından öne sürülen “İslamafobik Dalga Teorisi” olmuştur. Bu yazarların her biri kendi bakış açılarıyla terörizmde beşinci bir dalganın başladığından hareketle bu dalganın temel karakteristiğini ortaya koymaya çalışmışlardır.

Bu tez çalışmasında, terörizmin evrimi ve dönüşümü incelenerek, terörizmde beşinci bir dalganın var olup olmadığı ve terörizmin dönüşümünü açıklamaya yönelik teorik yaklaşımların terör örgütlerinin dönüşümünü ne ölçüde açıklayabildiği önce teorik anlamda devamında ise Türkiye ve Ortadoğu'da PKK örneği üzerinden ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Böyle bir inceleme terörizmin dönüşümü noktasında literatürde var olan tartışmaların bir örnek üzerinden değerlendirilmesini sağlamakta ve bu noktada alan literatürüne katkı sunmaktadır. Aynı zamanda; Türkiye ve Orta Doğu'da etkili olan bir terör örgütü olarak PKK'nın örgütsel dinamiği hakkında bilgi üretmektedir. Zira PKK terör örgütü de kurulduğu günden bugüne varlığını devam ettirmeyi başarmış ve bu süreç içerisinde gerek ideolojik gerek yöntemsel gerekse örgütsel anlamda önemli dönüşümler gerçekleştirmiş uluslararası bir terör örgütüdür.

Bu bağlamda bu tez çalışmasının ilk bölümünde, “Araştırmanın Tasarımı” bölüm başlığı altında; araştırmanın temel sorunsalı, hipotezleri, araştırma soruları, araştırmanın amacı, yöntemi, vaka seçimi ve sınırlandırması ortaya koyulmuş ve uluslararası ilişkiler disiplini içinde terörizm çalışmalarına odaklanan bir literatür taraması yapılmıştır. Ulusal ve uluslararası literatür üzerinden terörizm çalışmalarının yoğunlaştığı ana konular ve bu konularda öne çıkan temel çalışmalar tespit ve işaret edilmiştir. Bu inceleme alandaki bilgi birikimini ve boşlukları ortaya koyması bakımından önemlidir.

İkinci bölümde “Kavramsal ve Teorik Çerçeve”de Terörizmin Tarihsel Geri Planı” bölüm başlığı altında; önce ilgili alandaki kavramsal belirsizliklerin izah edilmesi amacıyla terörizmin kavramsal tartışmalarına değinilmiş, devamında terör ve terörizmin ilk örnekleri ortaya koyulmuştur. Sonrasında Fransız Devrimi ile başladığı genel kabul gören

modern terörizmin tarihsel gelişimi ve terörizmin dönüşümüne ilişkin teorik yaklaşımların incelemesi yapılmıştır. Bu anlamda ilk olarak Modern Terörizmin dönüşümü noktasında en öne çıkan yaklaşım olan David C. Rapoport tarafından öne sürülen ve Modern Terörizmin dört dalga şeklinde gelişip dönüştüğü iddiasına dayanan “Dalga Teorisi” ele alınmıştır. Devamında son zamanlarda “Yeni Terörizm” kavramı üzerinden şekillenen ve terör örgütlerinin 2000’li yıllarda geçirdiği dönüşümlere odaklanan tartışmalar incelenmiştir. Bölümün son başlığı ise Rapoport tarafından öne sürülen dalga yaklaşımının bir devamı niteliğinde olan, terörizmde beşinci dalganın varlığına yönelik ortaya çıkan başlıca teorik yaklaşımlar ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümde ise; Türkiye ve Ortadoğu’da etki gösteren PKK terör örgütü ve örgütün geçirdiği dönüşüm ele alınmıştır. Bu kapsamda öncelikle PKK’nın kuruluş süreci, ideolojisi, amacı, yöntemi ve örgütsel yapısı ve bu alanlarda zamanla ortaya çıkan dönüşümler ve dönüşümdeki kırılma noktaları ortaya koyulmuştur. Devamında ise terörizmin dönüşümünü açıklama noktasında öne sürülen teorik yaklaşımların, PKK’nın geçirdiği dönüşümü izah etme noktasında etkililiği değerlendirilmiştir. Bu kapsamda terörizmin dönüşümünü açıklayan teorik yaklaşımlar ile PKK’nın dönüşümü arasındaki benzerlik ve farklılıklar, her bir teorik yaklaşım için ayrı değerlendirilerek uyuşan ve uyuşmayan yönleri üzerinden karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Yapılan bu analiz sonucunda hiçbir yaklaşımın PKK’nın geçirdiği dönüşümü tam olarak açıklayamadığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan “PKK’nın Kendine Has Dönüşümü ve Terörizmin Beşinci Dalgası Olarak Devletleşme Amaçlı Terörizm” başlıklı dördüncü bölümde ise; üçüncü bölümdeki analizin bir sonucu olarak ortaya çıkan, hiçbir teorik yaklaşımın PKK’nın dönüşümünü tam olarak izah edemediğinden hareketle PKK’nın dönüşümündeki kendine has özelliklere dikkat çekilerek, PKK’nın dönüşümünü açıklayabilmek için PKK’nın “Devletleşme Amacı” üzerinden yeni bir analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ise “Devletleşme Amacının” terörizmin beşinci dalgasının temel tetikleyici unsuru olacağı teorileştirilerek iddia edilmiştir.



A. BİRİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN TASARIMI

1 Araştırmanın Sorunsalı

Terör, küresel çapta 21. yüzyılın en önemli sorunlarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Ortadoğu ve Afrika, terörizmden en yoğun etkilenen yerler olarak dikkat çekmektedir. Belirli bölgelerde daha yoğun olmakla birlikte terörizmin küresel bir problem olması; bu alandaki akademik çalışmaların önemini ve bu çalışmaların nitelik ve nicelik açısından gelişimini beraberinde getirmektedir. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra küresel anlamda terörizm konusundaki araştırmalara, terörün değişen doğasına ve terörle mücadele konusuna ilişkin geniş bir ilgi ortaya çıkmıştır. Zira terörizm zaman içinde önemli bir dönüşüme maruz kalmış, dönüşmeye de devam etmektedir. Bu dönüşüm ise; terörizmin tanımlanmasını ve terörle mücadeleyi zorlaştıran bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Terörizmin geçirdiği dönüşümün ortaya konulması; terörle mücadele konusunda bilgi birikimini geliştirdiğinden küresel bir sorunun çözümü için işlevsel bir faydayı beraberinde getirmektedir. Bu önem doğrultusunda terörizmin geçirdiği dönüşümü açıklamaya çalışan akademik literatürün hızlı bir şekilde genişlediği görülmektedir. Bu kapsamda terörizmin özellikle son yıllarda geçirdiği dönüşümün izah edilmesi noktasında bir takım teorik yaklaşımların varlığı dikkat çekmektedir.

Öne sürülen teorik yaklaşımların en kabul göreni ise David C. Rapoport tarafından öne sürülen “Dalga Yaklaşımı” olmuştur. Günümüzde ise bu dalga yaklaşımının devamı niteliğinde “Terörizmde Beşinci Dalga” olarak adlandırılan yeni bir dalganın varlığı üzerinden tartışmalar yürütülmektedir. Bu tez çalışmasında da terörizmin dönüşümü tartışmaları bağlamında öne sürülen teorik yaklaşımların ve argümanların ne anlam ifade ettiği, bunların PKK terörünün değişim ve dönüşümünü ne ölçüde açıklayabildiği, PKK’nın kendine has dönüşümünü açıklayacak daha kapsamlı bir yaklaşımın ne olabileceği ve terörizmin beşinci dalgasının temel karakteristiğinin ne olabileceği sorunsallaştırılmıştır.

2 Araştırma Soruları

Uluslararası ilişkiler literatürü açısından değerlendirildiğinde terörizm ve terör örgütlerinin dönüşümü güncel ve önemli bir çalışma alanıdır. Çalışmanın konu ve sorunsalından hareketle; bu tez çalışmasında beş temel araştırma sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu sorular;

- 1- Terörizmin dönüşümü ile ilgili literatürdeki teorik iddia ve tartışmaların temelinde ne vardır?
- 2- PKK'nın geçirdiği dönüşümün alanları, yöntemleri, nedenleri, amaçları ve kırılma noktaları nelerdir?
- 3- Terörizmin dönüşümünü açıklayan teorik yaklaşımlar ile PKK'nın dönüşümü arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
- 4- PKK'nın dönüşümünü hakkında daha kapsamlı bilgi üreten bir yaklaşım nasıl olmalıdır?
- 5- Terörizmin beşinci dalgasının temel karakteristiği ne olabilir?

3 Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışması;

- 1- Terörizmin dönüşümü ve PKK'nın dönüşümü konularında gerek uluslararası gerekse ulusal literatürde yer alan boşlukların giderilmesine katkı sunmak
- 2- PKK terör örgütünün geçirdiği dönüşümü ve bu dönüşümün amaç, neden, yöntem, dönüşüm alanları ve kırılma noktalarını ortaya koymak
- 3- David C. Rapoport'un "Dalga Yaklaşımı" ve bu yaklaşımın bir devamı niteliğinde olan "Terörizmde Beşinci Dalga" tartışmalarının, PKK'nın dönüşümünü ne ölçüde açıklayabildiğini tespit etmek
- 4- PKK'nın dönüşümü hakkında daha kapsamlı bilgi üreten bir yaklaşımın hangi temelleri içermesi gerektiğini tespit etmek
- 5- Terörizmin beşinci dalgasının temel karakteristiğinin ne olabileceğini tespit etmek

olmak üzere beş temel amaca yönelik hazırlanmıştır.

4 Hipotezler

Bu tez çalışması temelde üç hipotezi savunmaktadır. Bunlar;

Hipotez-1: Terörizmin dönüşümü kapsamında öne sürülen teorik yaklaşımlar PKK'nın, Türkiye ve Ortadoğu'da geçirdiği dönüşümünü açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Hipotez-2: PKK'nın geçirdiği dönüşümün kendine has özellikleri, bu dönüşümün açıklanmasında yeni bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Hipotez-3: Terörizmin beşinci dalgasının temel karakteristiği “Devletleşme Amacı” üzerinden şekillenecektir.

5 Araştırmanın Yöntemi, Vaka Seçimi ve Sınırlandırma

Bu çalışma üç temel aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamasında; literatür taraması yöntemiyle terörizmin dönüşümü değerlendirilmektedir. Literatür taraması; konuyla ilgili yayınlanmış materyallerin ve onların elde ettiği sonuçların ortaya konmasında etkili bir yöntemdir. Bu yöntemde; çalışmanın iddiası ile uyumlu olarak daha önceki çalışmalar aracılığıyla elde edilen bilgiler, nitel ve nicel veriler ortaya konulmaktadır.¹ Literatür taraması bilginin biriktiği ve önceki çalışmalardan öğrenilerek yeni bilgilerin üretildiği iddiasına dayanır. Bu kapsamda bir alanda bilinenleri bütünleştirmek ve önceki bilgiler doğrultusunda yeni fikirler geliştirmek bu yöntemin temel hedefidir.² Ayrıca literatür taraması; gelişen bir çalışma çizginin nasıl sürdürüldüğü ve çalışmanın bu çizgiye nasıl

¹ Maria J. Grant and Andrew Booth, “A Typology Of Reviews: An Analysis Of 14 Review Types And Associated Methodologies,” *Health Information And Libraries Journal*, Vol. 26,2 (2009): 91-108. doi:10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x

² W. Lawrance Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, Çev., Sedef Özge, (Yayın Odası, 2010):163-165.

bir katkı sunduğunun ortaya konulduğunu göstermek konusunda işlevseldir. Ayrıca, mevcut durum ve bilgilerin özetlenerek konu üzerindeki uzlaşma ve uzlaşmazlıkların gösterildiği bir değerlendirmeyi içerebilmektedir. Bu çalışmada bir örnek olarak PKK'nın dönüşümü literatürdeki dönüşüm teorileri bağlamında değerlendirildiğinden böyle bir yöntem tercih edilmiştir.

Çalışmanın ikinci aşamasında ise; literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda bir örnek olay olarak PKK'nın dönüşümü değerlendirilmektedir. Örnek olay incelemesi; güncel bir olayın kendi gerçekliği içinde değerlendirildiği ve "Ne? Nasıl? Niçin? Sorularına yanıt arandığı bir yöntemdir.³ İncelenen örnek olay üzerinden yeni ve önemli bilgilerin elde edilebileceğine ilişkin bir kabulle gerçekleştirilir ve örnek hakkında ayrıntılı bilgi üretilir.⁴ Bu bağlamda Türkiye ve Orta Doğu'daki terör faaliyetleri nedeniyle gerek yerel gerek uluslararası anlamda bir tehdit unsuru olan PKK'nın dönüşümünün mevcut teoriler bağlamında değerlendirmesi ile uluslararası güvenliğin sağlanmasına katkı sunulmaktadır. Çünkü özü itibarıyla terörizmin dönüşümün anlaşılması geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunmayı kolaylaştırmaktadır. Ayrıca bu inceleme ile aynı zamanda bu alandaki akademik literatürün gelişmesine de katkı sunulmaktadır. Çünkü PKK'nın dönüşümünde literatürdeki dönüşüm teorilerinin yanı sıra dikkate alınması gereken başka unsurlar da bulunmaktadır. Bu tez çalışması bu unsurların ortaya çıkarılmasına katkı sunmaktadır.

Çalışmanın üçüncü aşamasında ise terörizmin dönüşümü ve PKK'nın dönüşümünün birlikte değerlendirilmesi ve karşılaştırmalı analiz edilmesinden elde edilen verilerin yorumlanmasıyla; terörizmin dönüşümünü ve dönüşebileceği şeyi ortaya koyabilmek adına terörizmin beşinci dalgasının temel karakteristiği ve PKK terör örgütünün dönüşümünde kendine has özellikleri tespit edilerek ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

³ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Seçkin Yayınları, 2011):281.

⁴ R. E. Skate, "Qualitative Case Studies", *The Sage Handbook of Qualitative Research*, Ed., N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln, (Sage Publications, 2005):443-467.

Çalışmanın yöntemi, mevcut kuramların incelenerek PKK'nın dönüşümünü açıklama konusundaki kabiliyetlerinin değerlendirilmesi ile bu dönüşümü daha etkili şekilde anlamaya imkan tanıyan farklı unsurların keşfedilmesi bağlamını içerdiğinden tümdengelimci ve tümevarımcı yöntemlerin birlikte kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Tümdengelim; hipotezlerin teorik iddialardan yola çıkılarak oluşturulmasını öncelerken tümevarımcı yöntem teoriden bağımsız ampirik gözlemlerin önemini vurgulamaktadır.⁵

Çalışma coğrafi anlamda Türkiye'yi de içerecek şekilde Ortadoğu bölgesi, öznesel anlamda ise PKK terör örgütü ile sınırlandırılmıştır.

6 Literatür Taraması: Uluslararası İlişkiler Disiplininde Terörizm Çalışmaları

6.1 Terörizm Çalışmalarının Yoğunlaştığı Ana Konular

Terörizm insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Ancak terörizm kavramı zamanla önemli dönüşümler geçirmiş ve günümüzde dönüşüm geçirmeye devam etmektedir. Terörizmin günümüzdeki halini ifade eden “Modern Terörizm” kavramı da bu dönüşüm içerisinde 1789 Büyük Fransız Devrimi ile ortaya çıkan kavramlardan birisi olmuştur.⁶ Terörizmin devletleri, halkları ve sistemi tehdit eden bir olgu olarak ortaya çıkması terörizme yönelik akademik çalışmaları da beraberinde getirmiştir. Her ne kadar çok daha eskilere götürülebilse de terörizm literatürünün asıl gelişmesi 11 Eylül 2001’de El Kaide terör örgütünün ABD’ye gerçekleştirdiği “İkiz Kuleler Saldırıları” sonrasında gerçekleşmiştir.⁷ Yani terör her ne kadar insanlık tarihi kadar eski olsa da terör ve terörizme ilişkin akademik literatürün gelişme tarihi oldukça yakın zamanda başlamıştır.

⁵ Bryan S. Turner, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Ed., Kasım Akbaş ve Adem Beyaz, (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2020):40.

⁶ Walter Laquer, *The Age of Terrorism*, (Boston: Little Brown, 1987): 8-12.

⁷ Paul Wilkinson, *Terrorism Versus Democracy: The Liberal State Response*, (London: Routledge, 2011):5.

Tablo 1: Uluslararası Terörizm Çalışmalarının Gelişimi

	DÖNEM	YILLAR	BASKIN ÖZELLİKLER
1	Hazırlık Dönemi	1960-1969	Terörizm siyasal şiddet çalışmaları içinde yer almıştır. Ayaklanma literatürü içinde bir alt konu olarak görülmeye başlanmıştır.
2	Yükseliş Dönemi	1970-1978	Saha uzmanlarının katkıları artmış, terörizm kendine özgü bir konu olarak çalışılmaya başlanmıştır. Terörizmin uluslararasılaşmasının alanın yerinin belirginleşmesine neden olmuştur.
3	Olgunlaşma Dönemi	1979-1985	Yayınlar normal bir seyirde devam ederken araştırmacılar uzmanlaşmış ve alan kararlı hale gelmiştir.
4	Kriz Dönemi	1986-2000	Sol ideoloji temelli örgütler etkinliklerini yitirmiş, yayınlar ve fonlar azalmış, akademik çalışmalar azalma eğilimine girmiştir.
5	Yeniden Yükseliş Dönemi	2001-	Terörizm çalışmaları altın çağına girmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında terörist eylemlerin yoğunluk ve çeşitliliğinde yaşanan değişim, farklı akademik disiplinlerin alana ilgisinin artmasına neden olmuştur.

Kaynak: Engin Avcı ve Cenker Korhan Demir, *Terörizm Çalışmaları: Türkiye’deki Araştırmalara İlişkin Betimsel Bir Analiz* (Ankara: Nobel Yayınları, 2017).

Terörizm konusunda uluslararası literatürdeki çalışmalar Engin Avcı tarafından hazırlık dönemi, yükseliş dönemi, olgunlaşma dönemi, kriz dönemi ve yeniden yükseliş dönemi olmak üzere beş dönem olarak sınıflandırılmıştır. Avcı’ya göre Terörizm çalışmaları altın dönemini ise beşinci dönemde yani 11 Eylül saldırıları sonrasında yakalamıştır.⁸

Alex Schmid’in editörlüğünü yaptığı “The Routledge Handbook of Terrorism Research” adlı kitabın giriş bölümünde terörizm alanında yapılan çalışmaların terörizm ve terörle mücadele olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırılabileceği yorumunda bulunulsa

⁸ Engin Avcı ve Cenker Korhan Demir, “Terörizm Çalışmaları: Türkiye’deki Araştırmalara İlişkin Betimsel Bir Analiz,” *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 13/ 26 (Ekim 2017): 1-44. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrj.356937>.

da⁹ terörizm ile ilgili literatürdeki çalışmalar incelendiğinde çalışmaların genellikle terörizmin nedenleri, terör örgütleri, terör eylemleri, terörle mücadele ve terörizmin dönüşümü olmak üzere beş konu üzerinde yoğunlaştığı ifade edilebilir.

Şekil 1: Terörizm ile İlgili Çalışmaların Yoğunlaştığı Konular.



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Terörizm çalışmalarının yoğunlaştığı ilk alan terörizmin nedenleri konusu olmuştur. Yazarları terörizmin nedenleri konusu üzerinde çalışmaya iten faktör, terörizmin neden ortaya çıktığının tespit edilmesiyle ve bu nedenlerin ortadan kaldırılması halinde terörizmin sona ereceği düşüncesi ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda terörizmin nedenleri ile ilgili çalışmalarda genel olarak teröristlerin motivasyonları, ideolojileri, terörizme yönelen psikolojik faktörler ve sosyo-ekonomik faktörler gibi konuların üzerinde durulmuş ve terörizmin ortaya çıkış nedenleri bu faktörler üzerinden ortaya koyulmaya çalışılmıştır.¹⁰ Bazı çalışmalarda terörizmin nedenleri bu faktörlerden sadece biri ile açıklanmaya çalışılırken; bazı çalışmalarda ise bu faktörlerin birkaçı ya da tamamı terörizmin nedenlerini ortaya koyabilmek için kullanılmıştır.¹¹

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa terörizmin neden ortaya çıktığını tek bir parametre üzerinden açıklamak pek mümkün değildir. Bu faktörlerin tamamı terörizmin

⁹ Alex P. Schmid, "The Definition of Terrorism," in *The Routledge Handbook of Terrorism Research*, ed., Alex P. Schmid, (London: Routledge, 2011): xii.

¹⁰ Martha Crenshaw, "The Causes of Terrorism," *Comparative Politics*, 13/4 (1981): 379-399.

¹¹ Ibid.

açıklanması konusuna çeşitli açıklamalar getirmektedir. Ancak bu faktörlerin hiçbiri tek başına yeterli değildir. Örneğin terörizmin sadece ekonomik nedenlerden kaynaklandığını iddia etmek ekonomik anlamda zorluklar yaşayan herkesin terörizme yönelebileceği anlamına gelebilir. Bu yanlış bir yorumlama olacaktır. Nitekim El Kaide lideri Usame bin Ladin oldukça zengin bir aileden gelmektedir. Diğer taraftan terör örgütü üyeleri içerisinde ekonomik anlamda zor şartlarda yaşayan kişilerin yoğunlukta olduğu da bir gerçektir. Dolayısıyla ekonomik durum terörizmin ortaya çıkmasında önemli bir faktördür ancak bireylerin teröre yönelmesi konusunda tek başına yeterli değildir.¹²

Terörizmle ilgili çalışmaların yoğunlaştığı ikinci alan ise; terör örgütlerinin incelenmesi konusu olmuştur. Bu çalışmalarda yazarların daha çok terör örgütlerinin yapıları, örgütlenme biçimleri, liderlik yapıları, finansman kaynakları, iletişim stratejileri, silahlanmaları gibi konular üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmaların amacı terör örgütlerinin işleyiş yapısını ortaya koyabilmektir. Terör örgütleri incelendiğinde örgütlenme yapıları, liderlik yapıları, iletişim stratejileri ve finansman kaynakları bakımından birbirlerine benzeşen ve birbirlerinden farklılaşan birçok terör örgütünün varlığından söz edilebilir. Bu farklılıkların örgütlerin etki kapasitelerinde nasıl bir farklılık yarattığının tespit edilebilmesi de terör örgütleri ile ilgili çalışmalardaki ana amaçlardan biri olmuştur. Ayrıca örgütsel yapıların tespitinin terörizmle mücadele konusunda da oldukça büyük fayda sağlayacağı yönünde bir düşünce bulunmaktadır.¹³

Terörizm çalışmalarının yoğunlaştığı üçüncü konu ise; terör eylemleri konusudur. Literatüre katkı sağlayan yazarlar bu konu başlığı altında terör saldırılarının planlanması, terör saldırılarında hedeflerin seçimi, eylem biçimleri, eylemlerin sonuçları ve bunların medyadaki yansımaları gibi konular üzerinde yoğunlaşmışlardır. Öte yandan terör eylemleri konusu üzerine yapılan çalışmalarda terör saldırılarının kayıtlarını tutan çeşitli veri tabanlarından sık sık faydalandığı görülmektedir. Bu durum bu konuya ilişkin çalışmaların nicel verilerden ve nicel analiz yöntemlerinden daha fazla faydalandığını

¹² Bruce Hoffman, *Inside Terrorism*, (New York: Columbia University Press, 2017): 25.

¹³ Wilkinson, *Terrorism Versus Democracy: The Liberal State Response*, loc.cit.

göstermektedir. Bu da çalışmaların bilimsel değerini artırmaktadır. Ayrıca verilerin zamansal periyotta incelenebiliyor olması bu çalışmalarda terör eylemlerinin gelişen teknolojiyle birlikte geçmişten günümüze nasıl bir değişim gösterdiğini verilerle ortaya koyabilme ve bu değişimi anlayabilme imkânı sunmaktadır.¹⁴

Terörizmle ilgili çalışmaların yoğunluk gösterdiği dördüncü konu; terörizmle mücadele konusu olmuştur. İlgili çalışmalar; terörle mücadele stratejileri, terörle mücadelede kullanılan araçlar, terörle mücadelenin etkinliğinin ölçülmesi ve terörle mücadelede uluslararası iş birliği gibi konular üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu çalışmaların ana ve ortak amacı; terörle mücadelenin nasıl olması gerektiği, mevcut terörle mücadele yöntemlerinin etkinlikleri ve eksikliklerinin tespit edilmesi ve böylece terörle mücadelede başarıya ulaşılarak terörizmin gerek ulusal gerekse uluslararası arenada bir güvenlik sorunu olmaktan çıkarılmasının sağlanmasıdır. Çalışmaların genelinde terörizmle mücadelenin uluslararası bir iş birliği gerektirdiği ifade edilmektedir. Öte yandan aynı çalışmalar; terörizmin uluslararası alanda geçerli net bir tanımının olmaması, devletler arasında hangi örgütlerin terör örgütü olup olmadığı konusunda ortak bir görüş birliğinin oluşturulamaması gibi nedenlerden dolayı ihtiyaç duyulan bu iş birliğinin sağlanamadığı noktasında da ortak bir görüş sergilemektedir.¹⁵

Son zamanlarda terör çalışmalarının üzerinde yoğunlaşmaya başladığı son konu ise terörizmin zaman içinde geçirdiği dönüşüm olmuştur. Ancak diğer konulara kıyasla bu konunun daha az çalışılan bir alan olduğu söylenebilir. Zira bu alandaki çalışmalar diğer alanlarla kıyaslandığında çok daha yakın zamanda gelişmeye başlamıştır. Bu çalışmalarda; terörizmin tarihsel geri planı, zaman içinde geçirdiği dönüşüm ve bu dönüşümleri tetikleyen faktörler anlaşılmaya çalışılarak geleceğe dönük bir projeksiyon hedeflenmektedir. Diğer bir ifade ile terörizmin geçirdiği dönüşümler üzerinden gelecekte nereye doğru gideceği hakkında ileriye dönük bir perspektif ortaya koyulmaya

¹⁴ Gus Martin, *Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives, and Issues*, (Thousand Oaks: SAGE Publications, 2016):63-66.

¹⁵ Anton Du Plessis, "A Snapshot of International Criminal Justice Cooperation Against Terrorism Since 9/11," *Counter-Terrorism Strategies in a Fragmented International Legal Order: Meeting the Challenges*, ed. Larissa van den Herik and Nico Schrijver, (Cambridge University Press, 2013):29-67.

çalışılmaktadır. Nitekim terörizm ilk ortaya çıktığı zamanlardan günümüze önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşümün gerçekleşmesinde küreselleşme, teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmeler oldukça önemli etkenlerdir.

Nispeten yeni gelişen bu alandaki çalışmaların küresel bir sorun olan terörizmle mücadele konusunda sağlayacağı katkı düşüldüğünde çalışmaların geliştirilmesi oldukça önemli bir meseledir. Bu tez çalışması da bu konudaki çalışmaları bütüncül bir perspektifle ele alma ve bir örnek inceleme üzerinden var olan literatürü geliştirme gayesi taşımaktadır.

6.2 Uluslararası İlişkiler Disiplininde Terörizm Çalışmaları

Terörizm yapısı ve içeriği itibarıyla multidisipliner bir çalışma konusu olmuştur. Bu anlamda tarih, psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanları terörizm konusunda en fazla çalışma yapılan disiplinlerdir. Terörizmin dönüşümünün incelendiği bu çalışmada terörizm kavramı uluslararası ilişkiler bağlamında ele alındığından ilgili alanyazının taranması ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Çünkü; Glesne'nin belirttiği gibi alanyazının taranması mevcut çalışmanın literatürde halihazırda bulunan kuram ve bulguların ötesinde bir katkının sunulup sunulmadığının değerlendirilmesinde kritik bir unsurdur.¹⁶ Diğer bir ifade ile önceki çalışmaların tekrar edilmesini engelleyerek bilginin kümülatif ilerlemesine katkı sunar. Ayrıca önceki çalışmaların değerlendirilmesi mevcut çalışmanın odağını netleştirmeyi sağlar. Neuman ise literatür taramasının alandaki bilgilerin özetlenmesi ve bütünleştirilmesi noktasındaki faydasından bahseder ve önceki çalışmaların yanıtlamadığı soruları ya da açıklamadığı noktaları görmeyi sağladığından bahseder.¹⁷ Bu nedenle bu bölümde uluslararası ilişkiler literatüründe terörizmle ilgili çalışmalara değinilmektedir.

¹⁶ Corrine Glesne, *Nitel Araştırmaya Giriş*, Çev. Ed., A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu, (Anı Yayıncılık, 2020):42-43.

¹⁷ Neuman, loc.cit.

Uluslararası İlişkiler alanında terörizm çalışmaları ile ilgili literatür incelendiğinde; Walter Laquer, Alex Schmid, Martha Crenshaw, Bruce Hofmann, Audrey Kurth Cronin, Jessica Stern, Robert Pape, Brian Jenkins, David Rapoport, Louise Richardson, Mia Bloom, Richard English, Paul Wilkinson, Randall D. Law, Ann E. Robertson gibi isimlerin çalışmalarının öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda terörizm ile ilgili ön plana çıkan eserlerin bazıları şunlardır:

Tablo 2: Terörizmle İlgili Uluslararası Literatürde Ön Plana Çıkan Eserler

Yıl	Yazar	Eser	Ana Konu
1974	Paul Wilkinson	Political Terrorism	Terörizmin Türleri ve Nedenleri
1975	Brian Jenkins	International Terrorism: A New Mode of Conflict	Terörizmin Dönüşümü
1977	Walter Laqueur	The Age Of Terrorism	Terörizmin Gelişimi
1981	Martha Crenshaw	The Causes of Terrorism	Terörizmin Nedenleri
1998	Bruce Hoffman	Inside Terrorism	Terör Örgütleri
2003	Jessica Stern	Terror in the Name of God: Why Religious Militants Kill	Dini Terörizm
2004	David Rapoport	The Four Waves of Modern Terrorism	Terörizmin Dönüşümü
2005	Robert Pape	Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism	İntihar Saldırıları
2005	Mia Bloom	Dying to Kill: The Allure of Suicide Terror	İntihar Saldırıları
2006	Louise Richardson	What Terrorists Want: Understanding the Enemy, Containing the Threat	Terörizmin Nedenleri
2007	Ann E. Robertson	Terrorism and Global Security	Terörizmin Güvenliğe Etkileri

2009	Audrey Kurth Cronin	How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns	Terörizmle Mücadele
2009	Richard English	"Terrorism: How to Respond"	Terörizmle Mücadele
2010	Alex P. Schmid	The Routledge Handbook of Terrorism Research	Literatür İncelemesi
2015	Randall D. Law	The Routledge History of Terrorism	Terörizmin Tarihsel Gelişimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu çalışmaların içeriklerinin incelenmesi Uluslararası İlişkiler alanındaki terörizm literatürünün anlaşılması bakımında önemlidir. Bu bağlamda ilk olarak Paul Wilkinson'un "Political Terrorism" adlı çalışması incelendiğinde çalışmanın başlangıcında terörizm ve terör kavramlarının tanımsal boyutunun ele alındığı görülmektedir. Sonrasında ise Wilkinson; devrimci hareketlerin terörizme nasıl yöneldiğini ve kullandıkları terör taktiklerini ortaya koymak suretiyle terörizmin nedenleri ve türlerini açıklamaya çalışmaktadır. Buradan hareketle devrimci ve alt devrimci terör kavramları Wilkinson'un üzerinde durduğu temel ayrımlardan birisi olmuştur. Zira yazara göre terörist faaliyetlerin birçoğu devrimci amaçlarla ortaya çıkmaktadır ve genel olarak devrimci hareketlerde terör, halkın adalete ulaşmasında bir araç olarak görülerek şiddet bir bakıma kutsallaştırılmaktadır.¹⁸

Brian Jenkins ise 1975 yılında basılan "International Terrorism and World Security" adlı kitapta yer alan "International Terrorism: A New Mode of Conflict" adlı kitap bölümünde, terörizmin uluslararası boyutuna odaklanarak terörün tanımı, tarihi ve teröristlerin nasıl örgütlendikleri konularını ele almıştır. Bu çalışmada, teröristlerin ideolojik, dini, etnik ve milliyetçi motivasyonlar başta olmak üzere çok farklı motivasyonlarla teröre yöneldiklerinin altı çizilmiştir. Çalışmanın en öne çıkan noktası; terörün uluslararası boyutuna odaklanmasıdır. Terörizmin uluslararasılaşması, terörün dünya genelinde

¹⁸ Paul Wilkinson, *Political Terrorism*, (London: Macmillan, 1974).

yayılmasına ve birçok ülkenin terör tehdidi ile karşı karşıya kalmasına neden olması bakımından oldukça büyük bir tehlike ve önem arz etmektedir. Çalışmada, uluslararası bağlantılar sayesinde bazı oluşumların; teröristlerin eylemlerini finanse etmek, silah temin etmek, destek sağlamak ve etki kapasitelerini artırmak gibi stratejik faaliyetler aracılığıyla önemli kazanımlar sağladığına dikkat çekilmektedir. Öte yandan Jenkins, terörizmin uluslararasılaşması bağlamında terör faaliyetlerine karşı diğer ülkelerin tavır alışlarından bahsetmektedir. O'na göre terör faaliyetleri; ülkelerin iç işlerine müdahale etme, bir ülkeyi işgal etme konusunda meşru bir neden olma, diplomatik baskı ve ekonomik müdahalelerde bulunma gibi konularda diğer ülkeler tarafından kullanılabilir. ¹⁹

Walter Laqueur'in 1977 yılında basılan "The Age of Terrorism" isimli kitabı incelendiğinde Laqueur'un terörizmin yükselişini ve bunun dünya üzerinde ortaya çıkardığı etkileri analiz ettiği görülmektedir. Terörizm konusunda tanınmış bir tarihçi ve uzman olan Laqueur'un çalışması, zamanında yaygın olan çeşitli terör hareketlerinin tarihsel bağlamını, nedenlerini ve motivasyonlarını incelemektedir. Bu bağlamda Filistin terörünün yükselişi, Almanya'daki Kızıl Ordu Fraksiyonu, Baader-Meinhof Grubu gibi önemli örnekler üzerinden konunun ele alındığı görülmektedir. Kitapta ayrıca solcu, sağcı ve milliyetçi gruplar da dahil olmak üzere terör örgütlerinin benimsediği farklı ideolojiler ve taktikler de ele alınmış ve psikoloji ve medyanın terörizmi nasıl şekillendirdiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Nitekim bu içerikleri itibarıyla "The Age of Terrorism" adlı çalışmanın, 20. yüzyılın sonlarında küresel terörizm manzarasını kapsamlı bir şekilde ele aldığı ifade edilebilir. Zira Laqueur'un kitabı 1977 yılında yayımlanmış olsa da modern terörizmin tarihsel temellerini anlamak için değerli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. ²⁰

Uluslararası İlişkiler literatürü içinde terörizm çalışmaları alanında öne çıkan bir diğer eser ise; Martha Crenshaw tarafından yazılan ve "Comparative Politics" dergisinde

¹⁹ Brian Jenkins, "International Terrorism: A New Mode of Conflict," in *International Terrorism and World Security*, ed., David Carlton and Carlo Schaerf, (London: Croom Helm, 1975).

²⁰ Walter Laqueur, *The Age of Terrorism*, (Boston: Little, Brown, 1977).

yayınlanan "The Causes of Terrorism" adlı makaledir. Crenshaw bu eserinde terörizmin nedenlerini ortaya koymaya çalışmış bunu yaparken de sosyal, psikolojik ve siyasi faktörler üzerinde durmuştur. Teorik bir yaklaşımla terörün nedenlerinin ortaya koyulduğu bu makale; iki temel amaca yönelik bilgi içermektedir. Bunlar; uluslararası arenada terörün yayılma nedenlerinin tespit edilmesi ile farklı grupların neden teröre başvurduklarının izah edilmesi noktasında bir çerçeve sunmadır. Crenshaw çalışmasında terörün nedenlerini ortaya koyabilmek adına farklı teoriler üzerinden, terör örneklerini ve terörün çeşitli yönlerini incelemiştir. İncelemesinin sonunda teröre neden olan en önemli nedenleri; sosyo-ekonomik faktörler, psikolojik faktörler, siyasi faktörler, ideolojik faktörler ve uluslararası faktörler olarak tespit etmiştir. Tüm bu faktörlerin teröre neden olduğunu savunan Crenshaw; çok çeşitli ve kapsamlı nedenlerin bir karmaşıklık yaratarak terörün nedenlerinin açıklamasında zorluğa neden olduğunu savunmaktadır. Aynı çalışmada üzerinde durulan diğer konular ise; terör örgütlerinin örgütlenmeleri, finansman kaynakları, saldırı taktikleri ve stratejileridir. Crenshaw bu unsurların terör örgütünden terör örgütüne farklılaştığını belirtmektedir. Farklılaşma ise; terörün her ülke için farklı bir gerçekliğe sahip olmasını beraberinde getirmektedir. Ayrıca terörün sadece bir ülke ya da bölgenin sorunu olmayıp uluslararası bir sorun olduğunu vurgulayan Crenshaw bu nedenle de terör mücadelede uluslararası iş birliğinin gerekliliği üzerinde durmaktadır.²¹

Literatürde yer alan bir diğer önemli çalışma Bruce Hoffman'un "Inside Terrorism" adlı kitabıdır. Bu çalışmada terörizm olgusu kapsamlı bir şekilde ele alınmakta ve terörizmin kökenleri, özellikleri, taktikleri ve stratejileri incelenmektedir. Çalışmanın asıl amacı terörizmin doğasının anlaşılmasına katkı sunmaktır. Bu amaca ulaşabilme noktasında çalışmada farklı terör gruplarının özellikleri ve ideolojik nedenleri, taktikleri ve stratejileri gibi konular üzerinden analizler yapılmıştır. Çalışmanın odaklandığı bir diğer noktası ise; teröristlerin psikolojik profilleri ve davranışsal yönleri olmuştur. Bu bağlamda Hoffman, teröristlerin nasıl örgütlendiğini, örgütlerin nasıl finanse edildiğini, terör eylemlerinin nasıl planlandığını ve yürütüldüğünü ayrıntılı bir şekilde açıklamaya

²¹ Crenshaw, loc. cit.

çalışmıştır. Çalışmada odaklanılan üçüncü bir konu ise; terörizmin toplumlar üzerindeki etkisi ve uluslararası toplumun terörizme karşı gerçekleştirdiği mücadeledir.²²

Jessica Stern'in "Terror in the Name of God: Why Religious Militants Kill" adlı kitabı incelendiğinde çalışmanın din motifli teröre odaklandığı görülmektedir. Stern; din motifli terörün nedenlerini inceleyerek dini militanların şiddet eylemleri gerçekleştirme nedenlerini ve örgütlenme şekillerini açıklamaya çalışmaktadır. Bu gerçekleştirilirken farklı dinlerden ve farklı mezheplerden terör örgütleri üzerinden bir analiz yapılmıştır. Stern, çalışmasında terörün sadece dini motivasyonlarla açıklanamayacağını belirtmektedir. Ancak yine de dini inançlar; özellikle örgütlenme, propaganda üretme ve insanları radikalize etme noktasında oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Kitabında birçok vaka incelemesi gerçekleştiren Stern, incelemelerinin sonucunda dini militanların radikalleşmesinin siyasi, sosyal ve ekonomik faktörlerin bir sonucu olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca kitapta dini motifli terör örgütlerinin örgütlenmesi, finansmanı ve silahlanması konularına da değinmiştir.²³

Terörizm çalışmalarında özellikle de terörizmin dönüşümü konusunda literatürdeki en önemli çalışmalardan biri; David Rapoport tarafından kaleme alınan "The Four Waves of Modern Terrorism" adlı kitap bölümüdür. Rapoport bu çalışmasında modern terörizmin geçirmiş olduğu dönüşümü tarihsel bir perspektifle ortaya koymaya çalışmıştır. Bu anlamda Rapoport'a göre modern terörizm, tarihsel süreç içerisinde dört dalga şeklinde bir dönüşüme uğramıştır. Bu dalgalardan her biri; bazı karakteristik özellikleri ile diğer dalgalardan ayrılmaktadır.²⁴ Rapoport'un bu eseri; çalışmanın teorik çerçevesinde ayrıntılarıyla ele alınmaktadır.

²² Bruce Hoffman, *Inside Terrorism*, (New York: Columbia University Press, 1998).

²³ Jessica Stern, *Terror in the Name of God: Why Religious Militants Kill*, (HarperCollins, 2003).

²⁴ David C. Rapoport, "The Four Waves of Modern Terrorism," in *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ed., Audrey Kurth Cronin and James M. Ludes, (Georgetown University Press, 2004): 46-73.

Bir diğer eser olan Robert Pape'un "Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism" adlı kitabı daha özel bir konu üzerinde durmasıyla dikkat çekmektedir. Kitapta temel olarak intihar saldırılarının stratejik mantığının anlaşılması üzerine odaklanılmıştır. Teröristleri intihar saldırılarına yönelten nedenler ile bu saldırıların stratejik hedefleri çalışmada ele alınan başlıca konuları teşkil etmektedir. Pape'a göre, bu eylem türü genellikle siyasi hedeflere sahip terör örgütleri tarafından kullanılmaktadır. Daha çok işgalci yabancı güçleri zayıflatmaya yönelik amaçlarla gerçekleştirilen bu eylem türünün; milliyetçi duygulara hitap ederek terörist grupların popülerliğini artırma gibi sonuçlar doğurabileceği vurgulanmaktadır. Kimlerin intihar teröristi olabileceği konusu da çalışmada ele alınan bir diğer konu olmaktadır. Bu noktada intihar saldırısı gerçekleştiren teröristlerin; genellikle siyasi, dini ya da ideolojik bir motivasyona sahip olduğu ve bu eylemlerin sadece yoksul ve cahil kişiler tarafından gerçekleştirilmediği Pape tarafından öne sürülmektedir.²⁵

Terörizmde intihar saldırıları konusunu inceleyen bir diğer isim ise Mia Bloom olmuştur. Bloom "Dying to Kill: The Allure of Suicide Terror" adlı kitabında; intihar saldırılarını gerçekleştiren teröristlerin motivasyonlarını ve psikolojilerini incelemiştir. Ayrıca, intihar saldırılarının nasıl planlandığı ve gerçekleştirildiği de bu incelemeye dahil edilmiştir. Kitapta intihar saldırılarının, teröristler için düşmanı daha savunmasız bırakan, teröristlerin hedeflerine ulaşması noktasında çekici ve etkili bir taktik olarak görüldüğü belirtilmektedir. İntihar saldırısı gerçekleştiren teröristlerin saldırılarda kullanılan patlayıcıların yapımı ve kullanımını konusunda ayrıntılı bilgi sahibi oldukları ve bu doğrultuda önemli bir eğitimden geçtikleri ifade edilmektedir. Öte yandan Bloom; intihar saldırısı gerçekleştiren teröristlerin özelliklerinden bahsederken Pape'den farklı iddialara sahiptir. Bloom'a göre; intihar saldırısı gerçekleştirenler genellikle daha genç, tecrübesiz ve yoksul teröristlerden oluşmaktadır. Bu vurgu; onun düşüncelerini Pape'nin bu eylemleri sadece cahil ve yoksul kişilerin gerçekleştirmedeği yönündeki düşüncelerinden ayırmaktadır. Kitapta ele alınan diğer bir konu ise; teröristlerin intihar saldırılarına neyin neden olduğunun analiz edilmesidir. Bloom, bazı teröristlerin intihar saldırılarını

²⁵ Robert Anthony Pape, *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, Random House Trade pbk, ed., (Random House Trade Paperbacks, 2006).

kendi ideolojilerini savunmak için gerçekleştirdiğini ifade ederken diğerlerinin ise intihar saldırılarını genellikle ekonomik, sosyal ve politik faktörlerin bir sonucu olarak gerçekleştirdiğini söylemektedir. Bloom bu eserinde ayrıca, intihar saldırılarının nasıl planlandığını ve gerçekleştirildiğini de analiz etmektedir. Bloom, intihar saldırılarında genellikle bir dizi adımın takip edildiğini, intihar saldırılarını planlayan teröristlerin birçok faktörü dikkate aldığını ve saldırıyı gerçekleştirmek için birçok farklı stratejiler kullandığını belirtmiştir.²⁶

Louise Richardson'un "What Terrorists Want: Understanding the Enemy, Containing the Threat" adlı kitabı, terörizmin nedenlerini, hedeflerini ve taktiklerini anlamaya yönelik analiz sunan bir başka eserdir. Kitapta, terörün birçok nedeni olmakla birlikte çoğunun siyasi ve sosyal nedenlerle ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Terörün temel nedenleri ise ayrılıkçılık, dini inançlar, yoksulluk ve yabancı işgal olarak belirtilmiştir. Terör faaliyetlerinin temel nedeninin siyasi olduğuna dikkat çeken Richardson, siyasi taleplerin yerine getirilmediği durumlarda teröristlerin daha da radikalleşebileceğini belirtmiştir. Kitapta ele alınan bir başka konu ise teröristlerin başvurdukları saldırı taktikleri konusu olmuştur. Richardson, teröristlerin saldırılarını çoğunlukla psikolojik etki yaratmak ve korku yaratmak için planladığını, sivilleri hedef aldığını ve örgütlerin de esasında bu taktikleri kullanarak düşmanlarına zarar vermeyi amaçladığını söylemektedir. Ayrıca, kitapta terörün ulusal sınırları aşan bir sorun olduğu, terörist grupların farklı ülkelerde faaliyet gösterdiği ve terörizmle mücadele eden ülkelerin birlikte çalışması gerektiği belirtilerek terörizmin uluslararası boyutuna da vurgu yapılmıştır. Kitapta ele alınan son konu ise terörizmle mücadele konusu olmuştur. Kitap bu bağlamda terörizmin nasıl engellenebileceği ve teröristlerle mücadele etmek için hangi stratejilerin kullanılabileceği konusunda önerilerde bulunmaktadır. Richardson'un bu noktadaki en önemli önerisi ise; güvenlik güçlerinin sadece silahlı mücadele için değil, aynı zamanda teröristlerin ideolojilerini ve propaganda yöntemlerini anlamak için de çalışmaları gerektiğini savunmasıdır.²⁷

²⁶ Mia Bloom, *Dying to Kill: The Allure of Suicide Terror*, (Columbia University Press, 2007).

²⁷ Louise Richardson, *What Terrorists Want: Understanding the Enemy, Containing the Threat*, (Random House, 2007).

Audrey Kurth Cronin'in "How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns" adlı kitabı terörizm literatüründe önemli görülen eserlerden bir diğeridir. Cronin bu eserinde terör tarihindeki örnekleri inceleyerek, terörün sona ermesinin mümkün olduğunu iddia etmektedir. Ancak terörün sona erdirilebilmesi için daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bağlamda kendi çalışmasında terörün sona ermesindeki farklı nedenleri ve terörün sona ermesindeki süreçleri ele almaktadır. Örneğin siyasi süreçler, hükümetlerin terörle kararlı mücadeleleri, örgüt içi çatışmalar ya da liderlik değişimleri, ekonomik kaynak yetersizliği ve halk desteğinin azalması gibi faktörler Cronin tarafından terörün sona ermesine yol açan faktörler olarak belirtilmiştir. Ayrıca terörün sona ermesi noktasında; hükümetlerin terörle mücadele stratejilerinin, terörist grupların iç çatışmaları, terörist grupların siyasi sürece dahil edilmesi, toplumun teröre karşı tepkisi ve dış baskı gibi etkenler de önemli etkenler olarak çalışmada vurgulanmaktadır. Özellikle terörist grupların terörle ulaşmak istedikleri sonuçlara; siyasi yollarla ulaşabilmeleri konusunda önlerinin açılması önemli bir noktadır. Bu kapsamda bunun nasıl sağlanabileceği konusu çalışmada ele alınmıştır. Bunlara ilaveten ilgili çalışmada terörist grupların motivasyonlarını ve ideolojik kaynaklarını anlamak için birçok terör örgütünün incelendiği de görülmektedir. İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA), Bask Yurdu ve Özgürlük (ETA), Tamil Kaplanları, Alman Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF) incelenen terör örgütlerinden bazıları olmuştur.²⁸

Bir diğer eser ise Richard English tarafından yazılan "Terrorism: How to Respond" adlı kitaptır. Richard bu kitabında terörizme nasıl bir cevap verilmesi gerektiği sorusuna bir cevap aramış ve terörün karmaşık yapısını, ortaya çıkardığı etkileri ve terörle mücadele stratejilerini incelemiştir. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak terörün nedenleri ve motivasyonlarının tespit edilmesi üzerinde durulmuştur. Terörün sadece bir güvenlik sorunu olarak algılanmasının yanlış olduğunu ifade eden Richard; terörün siyasi, sosyal ve kültürel boyutlarına da dikkat çekmektedir. Dolayısıyla terörle mücadele noktasında; sadece askeri ve sert güç unsurlarının kullanılmasının terörle mücadelede yetersiz

²⁸ Audrey Kurth Cronin, *How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns*, (Princeton University Press, 2009).

olacaktır. Bunun yanı sıra siyasi, sosyal ve ekonomik reformların terörle mücadelede oldukça önemli olduğu çalışmanın temel savları arasındadır.²⁹

Randall D. Law'ın editörlüğünü yaptığı “The Routledge History of Terrorism” adlı kitap; terörizmi tarihsel bağlamda ele alan önemli çalışmalardan biridir. Eserde alanında uzman isimler tarafından terörizmin farklı zaman ve mekanlarda neden farklı strateji, taktik ve motivasyonlarla ortaya çıktığı sorusuna bir cevap aranmıştır. Bu bağlamda 6 ana bölüm 32 alt bölümden oluşan çalışmanın ilk ana bölümünde modern terör öncesi dönemdeki terör konusu ve devlet terörü konusu ele alınmaktadır. İkinci bölümde modern terör olarak adlandırılan terörizm türünün ortaya çıkışı ele alınmıştır. Üçüncü bölümde 20. yüzyılda terörizm konusu, dördüncü bölümde ise son on yılda meydana gelen terörizm konusu incelenmiştir. Devamında beşinci bölümde, terörizmin tarihi eleştirel bir yaklaşımla incelenmiş ve son bölümde ise literatürde terörizm çalışmalarının gelişimi ortaya koyulmuştur.³⁰

Ann E. Robertson tarafından kaleme alınan “Terrorism and Global Security” çalışması terörizmin global güvenliğe etkisini inceleyerek literatüre katkıda bulunan bir başka çalışma olmuştur. Robertson bu çalışmasında terörizmin tanımı, nedenleri, amaçları nedenleri hakkında bilgi verdikten sonra dünya üzerinde çeşitli ülkelerde ortaya çıkan terörizm örneklerini ve terörizmle mücadele şekillerini karşılaştırmalı bir bakış açısı ile incelemiştir. Bu bağlamda ABD, Kolombiya, Japonya, Peru, Almanya ve İngiltere terörizmden etkilenme ve terörizmle mücadele etme noktasında ele alınan ve karşılaştırılan başlıca ülkeler olmuşlardır.³¹

Terörizm alanında önde gelen isimlerden bir diğeri ise Alex Peter Schmid'tir. “The Routledge Handbook of Terrorism Research” adlı kitabı Schmid'in önemli eserlerinden biridir. Kitapta öncelikle terörizmin tanımsal zorlukları ele alınmış sonrasında ise

²⁹ Richar English, *Terrorism: How to Respond*, (Oxford University Press, 2009).

³⁰ Randall D. Law, *The Routledge History of Terrorism*, (Routledge, 2015).

³¹ Ann E. Robertson, *Terrorism and Global Security*, (Palgrave Macmillan, 2007).

terörizm ve politik şiddetin tipolojileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın devamında, terörizmi açıklayabilme noktasında teorik yaklaşımların üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda terörizm ile ilgili literatür ve terörizmin açıklanmasına ilişkin teorik yaklaşımlara yer verilmektedir.³²

6.3 Terörizm ile İlgili Ulusal Literatür

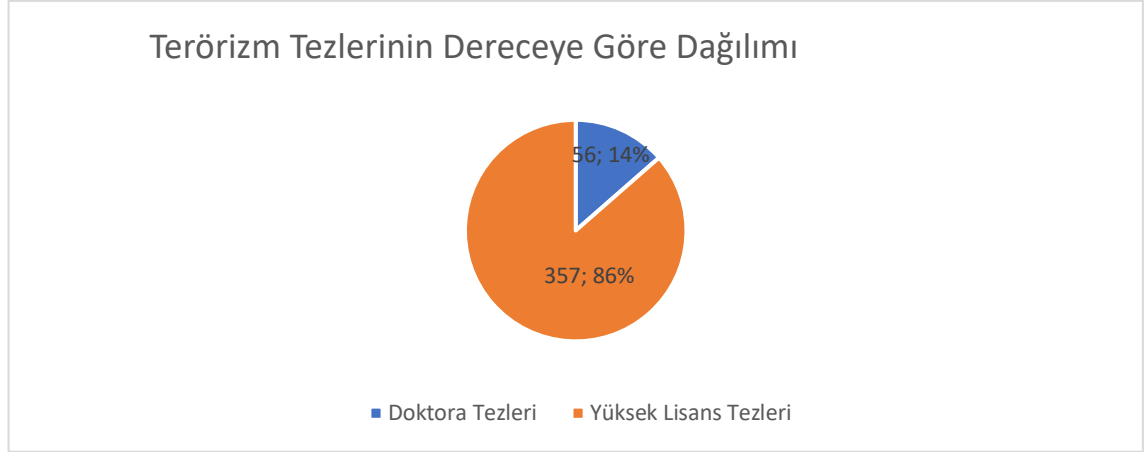
Terörizm çalışmalarına ilişkin olarak ulusal literatür incelendiğinde, literatürün özellikle son yıllarda önemli bir gelişim gösterdiği ancak bu alandaki bilgi birikiminin henüz yeterli seviyeye ulaşamadığı söylenebilir. Literatürdeki bu yetersizliğin en önemli nedenlerinden biri terörle ilgili konulara yönelik akademik ilginin 2000’li yıllardan sonra artmaya başlamasıdır.³³ Nitekim “Ulusal Tez Merkezi” üzerinden “terör” kelimesini içeren tezlere yönelik bir arama yapıldığında 2023 yılı Haziran ayı itibarıyla 947 tez çalışmanın bulunduğu görülmektedir. Ancak bu çalışmaların sadece 38’i, 2001 yılı öncesinde, geriye kalan 909’u ise 2001 yılı ve sonrasında yazılmıştır. Ayrıca terörün disiplinler arası bir konu olması nedeniyle bu sayı içerisinde farklı disiplin alanlarında yapılan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu nedenle ilgili çalışmalar alan temelli bir elemeye tabi tutularak sadece uluslararası ilişkiler disiplini içinde üretilen tez çalışmalarına odaklanıldığında 947 olan tez sayısı 413’e düşmektedir. Bu eserlerin ise sadece 56’sı doktora tezi, 357’si ise yüksek lisans tezidir.³⁴

³² Alex P. Schmid, “The Definition of Terrorism,” in *The Routledge Handbook of Terrorism Research*, ed., Alex P. Schmid (Routledge, 2011).

³³ Avcı ve Demir, loc. cit.

³⁴ Ibid.

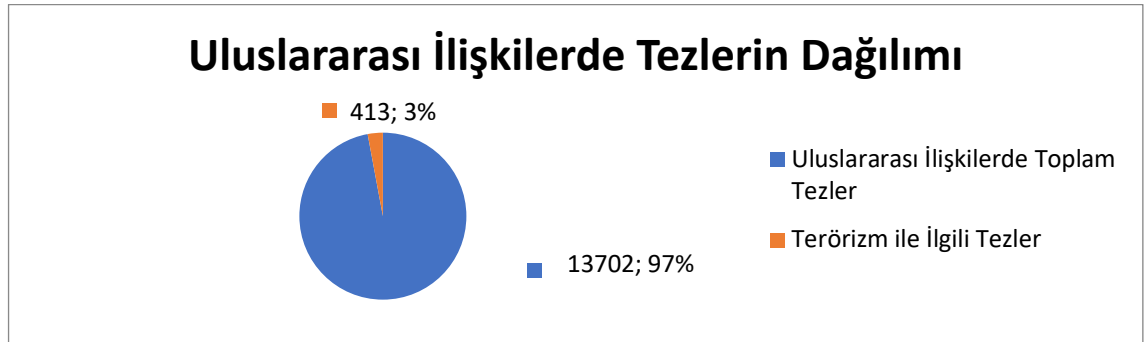
Grafik 1:Terörizm ile ilgili Tezlerin Dereceye Göre Dağılımı



Kaynak: YÖK Başkanlığı'nın "Ulusal Tez Merkezi" sayfasındaki 2023 verilerinden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu bağlamda ilk çalışma Süheyla Avcı tarafından 1985 yılında Ermeni Terörü 'ne yönelik yapılmış bir yüksek lisans tezi olmuştur. Uluslararası ilişkiler alanında yapılan tez çalışmaları toplam sayısına bakıldığında ise 13702 tez çalışmasının "Ulusal Tez Merkezi"nde listelendiği görülmektedir.³⁵ Uluslararası ilişkiler alanında terör ile ilgili çalışmaların sayısının 413 olduğu düşünüldüğünde bu sayı alandaki toplam tez sayısının yaklaşık %3,1'ine denk gelmektedir.

Grafik 2:Terörizm ile ilgili Tezlerin Uluslararası İlişkiler Alanındaki Tüm Tezlere Oranı

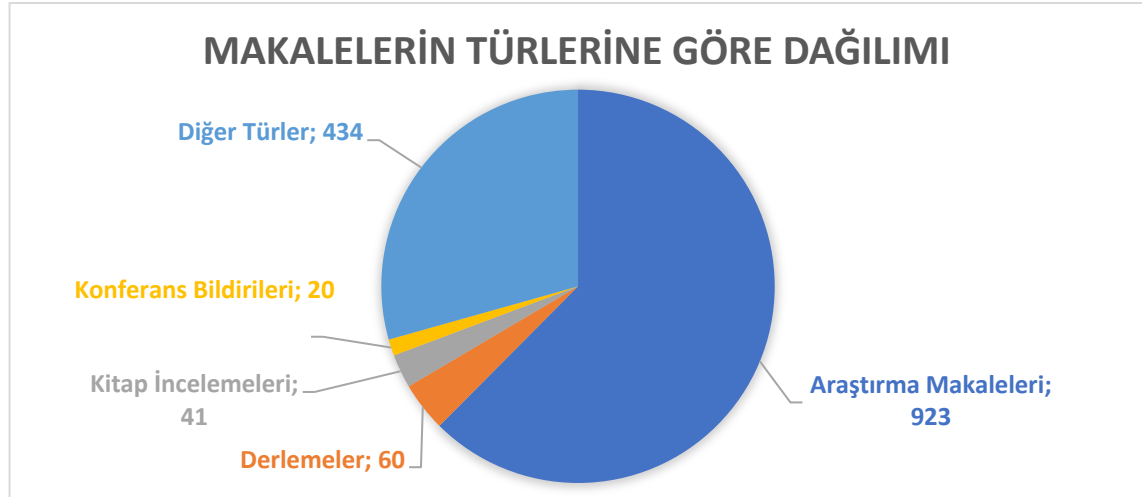


Kaynak: YÖK Başkanlığı'nın "Ulusal Tez Merkezi" sayfasındaki 2023 verilerinden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

³⁵ Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı, "Ulusal Tez Merkezi," Erişim 20 Aralık 2023.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Öte yandan tez çalışmalarının dışındaki çalışmalara bakıldığında Türkiye’deki Terörizm literatüründe kitap, makale ve rapor türlerinde birçok çalışmanın olduğu ifade edilebilir. Konuya ilgi gösteren sadece akademisyenler olmamış bunların yanı sıra güvenlik bürokrasisi ve gazeteciler de Türkiye’deki terörizm literatürüne çeşitli şekillerde katkı sağlamışlardır. Bu bağlamda terörizm ile ilgili bütün çalışmaların bir kısmı gazeteciler, bir kısmı asker/polis kökenli kişiler bir kısmı ise akademisyenler tarafından yazılmıştır. Türkiye’de terörizm ile ilgili literatürün hala gelişmekte olduğu ifade edilebilir. Çalışmalar 2000’li yıllardan sonra artmakla birlikte bu artışlar daha çok makale, analiz, rapor gibi türlerde yaşanmıştır. Bu bağlamda “Dergi Park” sistemi üzerinden terör ile ilgili makaleler tarandığında Haziran 2023 tarihi itibarıyla 1478 makale listelenmektedir. Bunların 923’ü araştırma makalesi, 60’ı derleme, 41’i kitap incelemesi, 20’si konferans bildirisi geri kalanı ise diğer farklı türlerden oluşmaktadır. İlk makale 1988 yılında yayınlanmış olup 2003 yılına kadar bir yılda yayınlanan makale sayısı 3’ü geçmemiştir. 2003 yılından itibaren bir yılda yayınlanan terör ile ilgili makale sayıları artmaya başlamış, 2021’de ise 188 makale ile en üst seviyeye ulaşmıştır.³⁶

Grafik 3:DERGİPARK Sistemindeki Terörle İlgili Makalelerin Türlerine Göre Dağılımı



Kaynak: DERGİPARK Sisteminde alınan verilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

³⁶ Avcı ve Cenker, loc. cit.

Ulusal literatürde yer alan çalışmaların genel anlamda uluslararası alandaki terörizm çalışmalarıyla paralellik gösterdiği ve aynı konulara yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bağlamda terörizmin nedenleri, terör örgütleri, terör eylemleri ve terörle mücadele en fazla çalışılan alanlar olmuştur. Terörizmin dönüşümüne odaklanılan çalışmaların ise belirtilen konulara kıyasla oldukça geri planda kaldığı görülmektedir. Bu nedenle ulusal literatürdeki eksikliğe odaklanarak literatürün gelişimine katkı sağlamak amacıyla bu tezde terörizmin dönüşümü konusuna odaklanılmıştır.

6.4 PKK Terörü ile İlgili Literatür

Terörizm ile alakalı literatür taraması yapıldığında PKK terörizmini ele alan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Konunun ulusal literatürde kısmen daha fazla çalışıldığı ifade edilebilir. Bunda kurulduğu günden itibaren Türkiye’deki en etkili terör örgütünün PKK terör örgütü olmasının etkisi büyüktür. Dolayısıyla PKK terör örgütünün yaratmış olduğu güvenlik tehdidinin giderilmesi noktasında çözüm önerileri ve PKK terör örgütü ile mücadele stratejilerinin geliştirilmesi noktasında akademik çalışmaların ortaya çıkması söz konusu olmuştur.

“Ulusal Tez Merkezi” verilerinde “PKK” kelimesi ile tarama yapıldığında PKK ile ilgili ilk tezin 1993 yılında yazıldığı ve o günden günümüze (Haziran 2023) kadar toplamda 168 tezin yazılmış olduğu görülmektedir. Bu tezlerin 148’i yüksek lisans tezi iken, 20’si ise doktora tezidir. Doktora tez çalışmasının sayıca çok düşük olduğu dikkat çekmektedir. PKK terör örgütü ile ilgili ilk doktora tezi ise 1999 yılında Nihat Ali Özcan tarafından yazılan “PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi” adlı tez olmuştur.³⁷ Nitekim Özcan, bu tezini daha sonra kitaba çevirmiş ve bu kitap alandaki önemli kaynaklardan biri olmuştur.

³⁷ Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı, Tarama: “PKK”, *Ulusal Tez Merkezi*, Erişim 25 Haziran 2023. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Öte yandan “Dergi Park” sistemi üzerinden PKK terör örgütü ile ilgili yazılmış makalelerin taraması yapıldığında ise 2023 yılı itibarıyla 120’si araştırma makalesi olmak üzere 197 makalenin listelendiği görülmektedir.³⁸ Bu sayı; diğer alanlardaki çalışmalarla kıyaslandığında ve PKK’nın 1970’li yılların ortasından itibaren Türkiye’de etkili olduğu dikkate alındığında tatmin edici bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle Türkiye coğrafyasında uzun süredir etkili olan ve önemli bir güvenlik tehdidi oluşturan PKK ile ilgili nitelikli çalışmaların geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Aslında uluslararası literatürde de PKK ile ilgili bazı çalışmalara rastlamak mümkündür. Ancak uluslararası literatürde PKK terör örgütü ile ilgili eserlerin daha çok Kürt sorunu üzerinden ele alındığı ve gerçekçi olmayan, yanlı bir tutumla incelendiği görülmektedir. Dolayısıyla uluslararası literatürde daha çok Türkiye’deki Kürtler üzerine yapılan çalışmalar mevcuttur. PKK terör örgütü ise; Kürt sorunu olarak adlandırılan sorunun doğal bir sonucu olarak görülmekte ve bu bağlamda ele alınmaktadır. Yine de az sayıda da olsa PKK terör örgütü ile ilgili önemli çalışmalar da mevcuttur.

³⁸ Dergipark, Tarama: “PKK”, Erişim 25 Haziran 2023.
<https://dergipark.org.tr/tr/search?q=pkk§ion=articles>



**B. İKİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVEDE
TERÖRİZMİN TARİHSEL GERİ PLANI**

1 Kavramsal Çerçeve

Terörizm konusunu ele almadan önce bu alanda kullanılan bazı kavramların tanımlarını tartışmakta fayda var. Zira bazı kavramlar arasında net bir ayırımın olmadığı ve bu kavramlara ilişkin uluslararası alanda genel kabul gören net bir tanımın bulunmadığı, yapılan çalışmalarda sık rastlanan bir sorun olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda terör, terörizm, terör örgütü ve terör eylemi kavramlarının tanımlarının yapılarak çalışma konusunun netleştirilmesi önemli bir gerekliliktir. Kavramların tanımlarındaki uyumsuzlukların terörle mücadeleyi zorlaştırdığı düşünülmektedir. Nitekim 1987 yılında “Birleşmiş Milletler Genel Kurulu”nda kabul edilen 42/159 sayılı kararda da uluslararası terörizmin genel kabul görmüş bir tanımının yapılmasının terörle mücadelenin etkinliğini artıracığına dikkat çekilmiştir.³⁹

Örneğin terör ve terörizm kavramları, üzerinde uzlaşılmış net bir tanımı olmayan ve bazen birbirleri yerine kullanılan kavramlar olarak dikkat çekmektedir. Oysa ikisi arasında önemli farklar bulunmaktadır. Buna ilaveten terör örgütü ve terör eylemi kavramları da terör ve terörizm tanımının net olmamasından kaynaklı olarak tanımsal zorluk yaşanan diğer önemli kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü buradaki öznellik hangi saldırıların terör saldırısı olarak kabul edileceği ve hangi örgütlerin terör örgütü olarak kabul edileceği noktasında belirsizliklerin varlığına sebep olmaktadır. Bu ise terörizmle etkin mücadelenin önüne geçen en önemli sorunlardan biri olarak görülmektedir.

Bu bağlamda ilk olarak terör ve terörizm kavramları arasındaki ayrıma dikkat etmek gerekir. Temelde korku salmak, yıldırım ya da dehşete düşürmek gibi tanımlarla ifade edilen terör kelimesi Latince “terrere” sözcüğünün türemesi ile ortaya çıkmıştır.⁴⁰ Terör kelimesini tanımına ilişkin birçok farklı tanımlama yapılsa da bu tanımlamaların korku salma noktasında birleştiği görülmektedir. Oxford sözlüğü, Cambridge sözlüğü, Black’s Hukuk sözlüğü ve Fransızca Petit Robert sözlükleri gibi önemli sözlüklerde terör kavramı

³⁹ Michael P. Scharf, "Defining Terrorism as the Peacetime Equivalent of War Crimes: Problems and Prospects," *Case Western Reserve Journal of International Law*. 36. 2/3 (2004): 359-374.

⁴⁰ Hoffman, op. cit., s 3.

koru kelimesi ile tanımlanmıştır.⁴¹ Yani terör kelimesi esasında bir korku atmosferi oluşturan eylemdir. Bu durumda hangi amaçla, kim tarafından ve nasıl yapıldığının önemi olmaksızın korku ortaya çıkartan her eylem terör eylemi olarak ifade edilebilir. Yapılan tanımlar bazı önemli ortak noktalar içerse de ne akademide ne de devletler arasında ortak bir tanım üzerinde uzlaşılammıştır. Bu anlamda teröre ilişkin yapılmış tanımlardan öne bazı öne çıkanlar şunlardır;

Türkiye’de Terörle Mücadele Kanunu’nda (TMK);

“Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasa’da belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.” şeklinde tanımlanmıştır.⁴²

2001 tarihli Birleşik Krallık Terörle Mücadele Yasası’nda ise terör tanımı;

"Siyasi, dini ya da ideolojik sonuçlara ulaşmak için hükümeti, toplumu ya da toplumun herhangi bir bölümünü belli bir yöne zorlamak maksadıyla kişilere

⁴¹ Oxford English Dictionary, s.v. "terror," accessed June 2, 2024, <https://www.oed.com/view/Entry/198050> ;Cambridge Dictionary, s.v. "terror," accessed June 2, 2024, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/terror> ;Henry Campbell Black, Black’s Law Dictionary, 10th ed. (St. Paul, MN: Thomson Reuters, 2014), 1701; Le Petit Robert, s.v. "terreur," accessed June 2, 2024, <https://www.lerobert.com/definitions/terreur.html>.

⁴² Terörle Mücadele Kanunu (Kanun no. 3713), *Resmi Gazete* 20843 (12.04.1991), Erişim 4 Haziran 2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3713.pdf>

ve mala karşı yapılan ciddi şiddet kullanımı ya da şiddet kullanımı tehdidinde bulunulması” şeklinde yapılmıştır.⁴³

Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) 11 Eylül saldırıları sonrası hayata geçirilen Terörle Mücadele Yasası'nda;

“İnsan hayatını tehdit eden her faaliyet, sivil toplumu yıldırma ve zorlama, hükümetin politikalarını yıldırma ve zorlamayla etkileme ve hükümetin uygulamalarını kitle imhası, cinayet veya kaçırma yoluyla etkileme gibi hedeflere kilitlenmişse terördür” şeklinde bir tanımlama yapılmıştır.⁴⁴

Terörizm kavramı, her ne kadar terör kavramı ile birbiri yerine sık sık kullanılsa da terör kavramından daha farklı bir anlam ifade etmektedir. Yani terör ve terörizm kavramlarını birbirleri yerine kullanmak yanlıştır. Bu durum oluşmasında terör ve terörizm kavramları için üzerinde uzlaşılmış bir tanımın olmaması etkili olmuştur. Diğer taraftan terörizm ve terör kavramlarının tanımları arasında ortak noktaların bulunması da iki kavramın birbiri yerine kullanılmasında etkilidir. Örneğin terörizm kavramı, terör tanımında yer alan “koru salma” unsurunu içinde barındırmaktadır. Ancak burada terörizmi terörden farklılaştıran şey terörün siyasi, sosyal ya da toplumsal bir değişimi sağlama noktasında araç olarak bilinçli ve sistematik bir şekilde kullanılmasıdır.⁴⁵ Bu bağlamda her terörizm, bir terör anlamına gelirken; her terörün bir terörizm anlamına gelmediği yorumu yapılabilir. Terörü, terörizme dönüştüren şey teröre başvurmadaki bilinçli ve sistematik amaçtır. Zira terör istem dışı bir şekilde veya tek bir defaya mahsus bir şekilde de ortaya çıkabilir. Oysa terörizmde bir irade ile bir amaca ulaşma noktasında süreklilik ve bunu sağlamak için oluşturulmuş bir örgütlenmeye ihtiyaç vardır.

⁴³ Türkiye Barolar Birliği (TBB), *Türkiye’de Terör ve Terörle Mücadele*, (Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2006):12.

⁴⁴ Ibid., s.13.

⁴⁵ Hoffman, loc. cit.

Buradan hareketle terörizm; “*Siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli şekilde teröre başvurmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışıdır*” şeklinde tanımlanabilir.⁴⁶

Terörizmi; kimileri faillere göre, kimileri teröristlerin amaçlarına göre kimileri ise kullandıkları yöntemlere göre tanımlamaya çalışmışlardır.⁴⁷ Ayrıca terör disiplinler arası bir konu olması nedeniyle her bir disiplin terörizmi kendi disiplin parametreleri üzerinden dar bir perspektif ile ele almışlardır.⁴⁸ Dahası özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, terörün kimi devletler tarafından bir dış politika aracı olarak kullanılmaya başlanması da yine terörizme dair ortak bir tanımın yapılmasını zorlaştıran bir diğer önemli faktör olmuştur.⁴⁹

Uluslararası hukukta, terörizm kavramını tanımlamaya yönelik ilk girişim Milletler Cemiyeti (MC) tarafından yapılmıştır. 1937 tarihli “*Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi*” 1/2’de terörizm; “*Bireylerin ya da bir bireyler grubunun ya da umumi halkın zihninde, bir terör hali yaratmak için tasarlanmış, ya da planlanmış, bir devlete karşı yöneltilen kriminal eylemler*” olarak

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Crenshaw, loc. cit.

⁴⁸ Schmid, op. cit., s. 39-98.

⁴⁹ Paul Wilkinson, Political Terrorism (New York: John Wiley & Sons, 1977), 49.

tanımlanmıştır.⁵⁰ Bu tanım her ne kadar terörizmi tanımlamaya yönelik ilk girişim olsa da yürürlüğe girmemiştir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi terörizmin net ve genel kabul gören bir tanımlaması bulunmasa da yapılan tanımlar incelendiğinde bu kavramsallaştırmalarda üç hususun ortak payda olarak yer aldığı görülmektedir. Bunların birincisi; bir korku ortamı yaratmak, ikincisi bu korku ortamını şiddet ya da şiddet tehdidi yaparak sağlamak ve üçüncüsü bunu sistematik ve sürekli bir şekilde bir amaca ulaşma noktasında bilinçli olarak gerçekleştirmektir.⁵¹ Yani aslında terörizmin tanımı üzerinde bu üç faktör bağlamında ortak bir yaklaşımın mevcut olduğu ifade edilebilir. Yine de terörizme ilişkin ortak noktalar içerse de birçok tanımın varlığı mevcuttur. Bunların bazıları şunlardır;

Britannica Ansiklopedisi terörizmi; “*Belirli bir siyasi amaca ulaşmak amacıyla kişileri korkutmak için şiddet eylemlerinin kullanılması*” şeklinde tanımlamıştır.⁵²

Heywood’a göre terörizm; “*En geniş anlamıyla, siyasi amaçları yürürlüğe koymak amacıyla terörü kullanmak anlamına gelir ve bir korku, endişe ve belirsizlik iklimi yaratmaya çalışır.*”⁵³

⁵⁰ League Of Nations, *Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism*, (League of Nations, 1937). <https://www.loc.gov/item/2021667893/>.

⁵¹ Sarkan Salman, “Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve,” *Uluslararası Beşeri Ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi* 5, 1 (Nisan 2021): 36-40.

⁵² John Philip Jenkins, “Terrorism,” *Encyclopædia Britannica*, Son değişiklik 17 Aralık 2024. <https://www.britannica.com/topic/terrorism>.

⁵³ Andrew Heywood, *Politics*, (Palgrave Macmillan, 2014):484.

Paul Wilkinson terörizmi; *“Siyasal istekleri kabul ettirmek üzere bireyleri, grupları, toplumu ve hükümeti yıldırma için sistematik olarak öldürme, tahrip etme ya da bu amaçla tehdit kullanımıdır.”* şeklinde açıklar.⁵⁴

Bruce Hoffman (2017) ise terörizmi; *“siyasi amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışı”* olarak tanımlamaktadır.⁵⁵

İslam İşbirliği Teşkilatı ise terörizmi;

“Saik ve kastına bakılmaksızın halkı terörize etmek veya ona zarar verme tehdidinde bulunmak veya halkın yaşamları, onurları, özgürlükleri, güvenlikleri veya haklarını tehlikeye atmak veya çevreyi, bir kamu hizmetini veya kamu veya özel mülkü zarara maruz bırakma veya onları işgal etme veya onlara el koyma veya bir ulusal kaynağı veya uluslararası hizmetleri tehlikeye atma, ya da bağımsız devletlerin istikrar, ülke bütünlüğü, siyasal birliği veya egemenliklerini tehdit etme amacıyla bir bireysel veya toplu suç planını gerçekleştirmek için işlenen her türlü şiddet eylemi ile bu tür eylem tehdidinde bulunmadır.” şeklinde tanımlamıştır.⁵⁶

Terörle mücadelede, üyeler arasında tekdüzeliği sağlamak ve terörle mücadelede etkinliği sağlamak için bir “Çerçeve Karar” alan Avrupa Birliği’nin (AB) terörizmin tanımlanmasına ilişkin aldığı çerçeve kararı ise şu şekildedir;

⁵⁴ Wilkinson, Political Terrorism, loc. cit.

⁵⁵ Hoffman, loc. cit.

⁵⁶ Organisation of Islamic Cooperation, "Convention of the Organisation of the Islamic Conference on Combating International Terrorism," accessed 4 June 2024. <https://www.files.ethz.ch/isn/125385/268.pdf>

“Her üye devlet kendi ulusal hukukuna göre tanımlanmış olan, doğaları ve bağlamları gereği;

- *Halkı ciddi şekilde sindirme*
- *Bir devleti veya uluslararası örgütü bir eylemi işlemeye veya işlemekten kaçınmaya gayrimeşru olarak zorlama*
- *Bir ülkenin veya uluslararası örgütün temel siyasi, anayasal, ekonomik veya sosyal yapılarını ciddi şekilde istikrarsızlaştırma veya yıkma amacıyla işlenen, bir ülkeye veya uluslararası örgüte ciddi şekilde zarar verebilecek olan, aşağıda (a)’ dan (i)’ye kadarki fıkralarda belirtilen kasti eylemlerin terörist suçlar olarak sayılmasının sağlanması için gereken önlemleri alacaktır:*
 - (a) *Ölüme sebebiyet verebilecek şekilde bir kişinin yaşamına saldırılar*
 - (b) *Bir kişinin fiziksel bütünlüğüne saldırılar*
 - (c) *Adam kaçırmaya ya da rehin alma*
 - (d) *Devlet ya da kamu imkanlarını, kıta sahanlığı üzerindeki sabit platformları, insan yaşamını tehlikeye atma veya büyük ekonomik kayba yol açma ihtimalinde kamusal mekan veya özel mülkiyeti geniş çaplı yok etmeye neden olma*
 - (e) *Uçaklar, gemiler ya da başka insan ve mal nakil araçlarını kaçırmaya*
 - (f) *Nükleer, biyolojik ya da kimyasal silahları ya da patlayıcıları üretme, bulundurma, edinme, nakil, sağlama ya da kullanma ile biyolojik ve kimyasal silahlara yönelik araştırma ve geliştirme*
 - (g) *İnsan hayatını tehlikeye atacak şekilde tehlikeli maddeleri ortama salma ya da yangın, sel baskını veya patlamalara neden olma*
 - (h) *İnsan hayatını tehlikeye atacak şekilde su, enerji veya diğer temel doğal kaynakların sunulmasına müdahale etme ya da bunu engelleme*

(i) (a)'dan (h)'ye kadarki fıkralarda sıralanan eylemlerden birini işleme tehdidinde bulunmak.⁵⁷

Avrupa Birliği'nin ortaya koyduğu çerçeve kararında; terörizmin nasıl tanımlanacağı eylemler ve tehditler üzerinden tanımlanmaya çalışılmış olup bu eylem ve tehdit konuları ise açıkça ifade edilmiştir. Bu bağlamda bu kapsamlara giren bütün tehdit ve eylemlerin AB'ye üye tüm devletler tarafından terör saldırısı olarak kabul edilmesi hedeflenmiş böylece en azından AB sınırları içerisinde terör ve terörizmin üzerinde uzlaşmış bir tanımı yapılmaya çalışmıştır.

Görüldüğü üzere tanımlarda benzeşen noktalar olsa da terörizmle ilgili çok sayıda farklı akademik ve hukuki tanımlamalar bulunmaktadır. Bu bağlamda Alex Schmid ve Albert Jongman, ortak gerçekleştirdikleri bir çalışmada terörizm tanımları üzerine araştırma yapmışlar ve bu araştırma sonunda literatürde ve resmi kurumlarda yapılmış 109 terörizm tanımına ulaşmışlardır. Bu sayının günümüzde daha fazla olması muhtemeldir. Schmid ve Jongman tanımlar üzerine yaptıkları analizde; tanımların %83,5'inde şiddet, %65'inde siyasal hedef kavramları geçtiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca yapılan tanımların %51'inde ana unsurun korku ve terör olduğunu belirtirken %21'inde hedeflerin rastgele seçilmiş olması, %17,5'inde ise sivillerin kurban edilmesinin ana unsur olduğu tespiti yapılmıştır.⁵⁸

Üzerinde durulması gereken bir diğer kavram ise “terör örgütü” kavramıdır. Çünkü hangi örgütlerin terör örgütü olup olmadığı da yine ayrımı net olmayan tartışmalı bir konu olagelmiştir. Devletlerin terör ve terörizm konularında üzerinde uzlaştıkları net bir tanımın olmaması terör örgütlerinin tanımlanmasında da net ve genel kabul gören bir tanımın yapılamamasını beraberinde getirmiştir. Bu durum, kimi örgütlerin kimi devletler

⁵⁷ Işık Kaya, *Terörizm ve Terörizmle Mücadele Hukuku*, 1st ed., (Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2005):12-13.

⁵⁸ Ariel Merari, *Driven to Death: Psychological and Social Aspects of Suicide Terrorism*, (Oxford University Press, 2016):27.

tarafından terör örgütü olarak kabul edilmesine, kimi devletler tarafından ise terör örgütü dışında tanımlamalara tabi tutulmasına neden olmuştur. Burada devletlerin çıkarları; terör faaliyeti gerçekleştiren örgütleri terör örgütü olarak tanıyıp tanımaması noktasında etkili olan bir husus olmuştur.⁵⁹ Bu nedenle kimi devletler, kendi ulusal çıkarlarına hizmet ettiği gerekçesiyle bazı örgütleri terör örgütü olarak tanımamışlardır. Örneğin YPG (Yekîneyên Parastina Gel- Halk Savunma Birlikleri), Türkiye için bir terör örgütü iken ABD ve batılı bazı diğer devletler nezdinde bir terör örgütü olarak görülmemektedir. Oysa teröre değil ancak terörizme başvuran her örgütlenme teorik anlamda bir terör örgütüdür. Çünkü burada terörün sistematik bir şekilde bilinçli ve arzu edilen amaca ulaşana kadar sürekli bir şekilde kullanılması söz konusudur.⁶⁰

Yine benzer şekilde “terör eylemi” kavramının, net bir tanımı olmaması nedeniyle hangi saldırıların terör saldırısı olarak kabul edileceği noktasında belirsizliklerin varlığı söz konusudur. AB bu belirsizliği aldığı çerçeve kararda, belirttiği eylemlerle giderme noktasında bir çaba gösterse de bu karar da hem içerik bakımından yetersizdir hem de sadece AB sınırları içerisinde hukuki bir anlam ifade etmektedir.⁶¹ Dolayısıyla küresel bir uzlaşma olmamıştır. Eğer terörizmin üzerinde uzlaşmış net bir tanımı yapılabilirse; terörizme başvuran tüm örgütlerin de terör örgütü olarak kabul edilmesi ve bu örgütlerin gerçekleştirdikleri saldırıların ise terör eylemi olarak kabul edilmesi mümkün olabilecektir.

Tüm bu tanımsal belirsizlikler uluslararası alanda terörizmle mücadelenin önündeki önemli engeller olarak kabul edilmektedir. Çünkü uluslararası alanda kabul gören nesnel tanımların olmaması, devletlerin bu konulara ilişkin kendi öznel tanımları ile hareket etmelerinin yolunu açmaktadır. Bu durum da kimi devlete göre terör eylemi olan bir eylemin başka bir devlete göre terör eylemi olarak kabul edilmemesini, kimi devlete göre

⁵⁹ Hoffman, loc. cit.

⁶⁰ Schmid, loc. cit.

⁶¹ Kaya, loc. cit.

terör örgütü olan bir yapılanmanın yine başka devletler tarafından terör örgütü olarak kabul edilmemesi gibi sonuçlar doğurmaktadır.

Terör sorununun küresel bir tehdit olduğu düşünüldüğünde terörizmle mücadelenin de küresel bir mücadele olmadan çözülmesi imkânsız hale gelmektedir. Bu kavramsal belirsizlikler ise küresel mücadeleye engel olmaktadır. Devletler kendi ulusal çıkarları doğrultusunda bir başka ülkenin terör örgütü olarak görüp mücadele ettiği bir yapılanmaya çeşitli gerekçelerle maddi ve manevi destek olabilmektedirler. Verilen bu destekler ise bahsi geçen yapılanmayı terör örgütü olarak kabul eden devletlerin bu örgüt ile mücadelesini zorlaştırmaktadır.

2 Tarihsel Geri Plan

2.1 Terör ve Terörizmin İlk Örnekleri

Terörizmin ilk olarak ne zaman ortaya çıktığına yönelik bir tespit yapılmaya çalışıldığında ulaşılabilecek sonuç terörizmin tanımı ile doğrudan bağlantılı olacaktır. Zira terörizmin nasıl tanımlandığına bağlı olarak, terörizmin ilk ne zaman ortaya çıktığı da değişmektedir.

Aslında terör eylemlerinin tarihini insanlık tarihine kadar götürmek mümkündür. Çünkü terör en nihayetinde bir şiddet eylemine başvurmadır. Öte yandan terörizmin kökeninin ise Yahudi isyancıların, Jewish Zealots'un önderliğinde Filistin'deki Roma yönetimine başkaldırımları ile başladığı düşünülmektedir. M.S. 1. yüzyılda faaliyet gösteren Zealotların bu başkaldırımlarında etnik kimlik önemli bir motivasyon olmuştur. Zealotların eylemleri daha çok sembolik saldırılar şeklinde gerçekleşmiştir. Terörizmin ilk kez sistematik ve organize bir şekilde kullanılması ise Zealots'un bir grubu olan Sicariiler olarak adlandırılan bir örgüt tarafından gerçekleştirilmiştir. İsimlerini suikast esnasında kullandıkları Sica isimli kılıçtan alan bu yapılanmanın ilk terör örgütü olarak kabul edilmesi söz konusudur. M.S. 50-70 yılları arasında faaliyet gösterdiği bilinen

Sicariler'in bu dönemde tahminen iki bin kişinin ölümüne neden olduğu düşünülmektedir.⁶²

Terörizmin ve terör örgütlerinin ilk dönem örneklerine verilebilecek bir diğer yapılanma da Hasan Sabbah liderliğinde örgütlenen, siyasi bir motivasyonla hareket eden Haşhaşiler olmuştur. 11. ve 12. yüzyılda faaliyet yürüten Haşhaşiler, Selçuklu Devletini hedef almışlardır. En sık başvurdukları eylem, suikastlar ve vur kaç saldırıları olmuş ve ayrıca faaliyetlerinde gizli yapılanmaya büyük önem vermişlerdir. Gerçekleştirdikleri saldırılarla dağlık alanlarda bulunan birçok kaleyi ele geçiren Haşhaşiler, Alamut'u kendilerine merkez edinmişlerdir. Bununla birlikte Haşhaşiler uyuşturucu ile terörü bir araya getiren ilk örgüt olarak kabul edilmektedirler. Çünkü bu örgüt, uyuşturucu vererek kendilerine bağladığı kişileri terör saldırılarında kullanmıştır. Eylem şekillerinde suikastların ön plana çıkması nedeniyle İngilizce'de suikastçı anlamına gelen "assassin" kelimesi Haşhaşi kelimesinden türetilmiştir.⁶³

Terörizm 'in erken dönem örneklerinin bir diğeri de Uzakdoğu coğrafyasında ortaya çıkmıştır. Hindistan'da İngiliz yönetimine bir başkaldırı gerçekleştiren "Thuglar Tarikatı" ilk terör örgütlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Kurbanlarını ipek şalla boğan Thuglar'ın temel motivasyonu ise İngiliz sömürgeciliği ile mücadele olmuştur.⁶⁴ Öte yandan profesyonel terör örgütlerinin ilkinin ise, Afrika'da bir kabile olan "Kabalalar" olduğu öne sürülmektedir. Kabalalar, geçimlerini siyasi suikastlardan sağladıklarından, kabilenin her ferdi profesyonel birer katil olarak yetiştirilmiştir.⁶⁵

Zaman ilerledikçe devlet terörü olarak adlandırılan ve devletin terörü bir araç olarak kullandığı örnekler ortaya çıkmıştır. Bunlara da Borgia'lar döneminde İtalya'da,

⁶² Walter Laqueur, *A History of Terrorism*, (Transaction Publishers, 2001):7-8.

⁶³ Bernard Lewis, *The Assassins: A Radical Sect in Islam*, (Weidenfeld and Nicolson, 1967):12-15.; Peter Willey, *Eagle's Nest: Ismaili Castles in Iran and Syria*, (Bloomsbury, 2005):45-50.

⁶⁴ George Bruce, *The Stranglers: The Cult of Thuggee and Its Overthrow in British India*, (Longmans, 1968):21-23.

⁶⁵ Stern, op. cit., s.34-36.

Cromwell döneminde İngiltere’de ve devrim sırasında Rusya’da devlet tarafından gerçekleştirilen sistematik saldırılar örnek olarak verilebilir.⁶⁶ Modern anlamda terörizmin ise 1789 Büyük Fransız devrimi sonrasında Jakobenler döneminde Fransa’da meydana gelen Devlet terörü ile ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Nitekim terörizm kelimesi de ilk olarak burada kullanılmıştır.⁶⁷ Bu nedenle modern terörizmin ortaya çıkışı bir sonraki başlıkta ayrıntılarıyla ele alınmaktadır.

2.2 *Fransız Devrimi ve Modern Terörizm*

Modern terörizmin ilk ne zaman ortaya çıktığına bakıldığında, ilk olarak Fransız devrimi ile ortaya çıktığı fikrinin genel kabul gördüğü ifade edilebilir. Fransız devrimi öncesindeki korku salma ve yıldırma faaliyetleri ise daha çok terör kavramı ile ifade edilmektedir. Bu bağlamda terörizm kelimesinin de ilk olarak 1789 yılındaki Büyük Fransız devrimi ile ortaya çıktığı söylenebilir. Zira devrim sonrasında 1793 (Mart) – 1794 (Temmuz) yılları arasında devrim karşıtlarını bastırmak amacıyla Jakobenler önderliğinde oluşturulan şiddet ve korku ortamı, dönemin terör dönemi olarak adlandırılmasını sağlamıştır. Ancak burada altının çizilmesi gereken önemli bir nokta vardır. Buradaki terör ortamı doğrudan devlet tarafından yaratılmıştır. John Gray’e göre Jakobenler, sistematik şiddetin uygulanması ile toplumun daha iyiye dönüşebileceği fikrini ileri sürerek terörizmin yolunu açmışlardır. Edmund Burke ise Jakobenlerin eylemlerinden hareketle ve onlara atıfla “Terörist” kelimesini ilk kullanan kişi olmuştur.⁶⁸

18. yüzyılda Fransız devrimi ile ilk kez ortaya çıkan modern terörizm için 19. yüzyılın ilk yarısı bir nadas dönemi olarak geçmiştir. Çünkü bu dönemde terörizm olarak ifade edilebilecek çok fazla örnek olmamıştır. Öte yandan 1830 ve 1848 devrimleri sonrasında ortaya çıkan atmosferde, şiddetin rolü ve etkinliği sosyopolitik bir değişimin sağlanması

⁶⁶ Mark Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*, (University of California Press, 2000): 45-48.

⁶⁷ David Andress, *The Terror: The Merciless War for Freedom in Revolutionary France*, (Farrar, Straus and Giroux, 2005):27-30.

⁶⁸ Ibid.

noktasında yeniden öne çıkmaya başlamıştır. Artık terörizme başvuran devlet değil iktidarların devrilmesini hedefleyen devrimciler olmaya başlamıştır. Bu durum terörizm doktrininin ortaya çıkmasında ve terörizmin “devlet dışı şiddetle” özdeşleşmesinde önemli bir aşama olmuştur. Bu bağlamda 19. yüzyılın ortalarında, modern terörizme örnek olarak verilebilecek yeni başka gelişmeler de ortaya çıkmıştır. Örneğin Rus İmparatorluğunda bulunan Narodnaya Volva (Halkın İradesi) adlı örgüt devrim yapmak ve hükümeti devirmek gibi amaçlarla öldürme ve sabotaj eylemleri gerçekleştirmiştir.⁶⁹

Yine 19. yüzyılda İrlanda’da ortaya çıkan ve İngiliz hükümetine karşı gerilla savaşı yürüten “Fenian” adlı örgütün eylemleri de terörizme örnek olarak ifade edilebilir. Örgütün 1867 yılında gerçekleşen Manchester kütüphanesine saldırısı örgütün en ünlü eylemlerinden biri olmuştur. Fenian örgütü ve Rus devrimcilerin bu dönemde gerçekleştirdikleri saldırılar modern terörizmin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Terörizm artık uyuyan kitleleri uyandırmak, iktidarları devirmek gibi anlam ve amaçlarla başta Avrupa’da olmak üzere dünya üzerinde yayılmaya başlayan bir eylem haline gelmeye başlamıştır. Ve hatta kısa süre içerisinde devlet başkanlarına yönelik suikast girişimlerini de içeren bir hale bürünerek “Attentatlar Çağı” olarak adlandırılan bir dönemin başlamasına zemin hazırlamıştır. 1901 yılında ABD Başkanı William McKinley’in öldürülmesi devlet başkanlarına suikast şeklinde gerçekleşen terör saldırılarının ilk örneklerinden olmuştur.⁷⁰

Bu dönemde öne çıkan bir diğer durum ise Fransa’da ortaya çıktığı kabul edilen modern terörizmin Avrupa dışına çıkarak dünyaya yayılması olmuştur. Örneğin İngiliz işgali altında olan Hindistan’da hükümet görevlilerine ve Avrupalı yerleşimcilere yönelik birçok terör saldırısı gerçekleştirilmiştir. Sadece Bengal’de 20. yüzyılın ilk on yılında 380’e yakın terör saldırısı gerçekleştiği ifade edilmektedir.⁷¹ Yine bu dönemde Rusya’da

⁶⁹ Laqueur, *A History of Terrorism*, op. cit., s.15-20.

⁷⁰ Michael Burleigh, *Blood and Rage: A Cultural History of Terrorism*, (HarperCollins, 2008): 52-56.

⁷¹ Ibid. s.76-78.

da Sosyalist Devrimci Parti ve onun “Muharebe Örgütü” öncülüğünde ikinci bir devrimci terör dalgası ortaya çıkmış olup bir dizi siyasi suikast eylemi gerçekleştirilmiştir. ⁷²

Nihayetinde 1914 yılında Arşidük Franz Ferdinand’ın milliyetçi bir terör örgütü üyesi tarafından öldürülmesi Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasına neden olan bir olay olarak terörün, dünya siyasetindeki artan etkisini göstermesi bakımından oldukça çarpıcıdır. ⁷³ Bununla birlikte terörizmin Birinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasındaki süreçte de etkisini giderek artıran bir olgu olarak varlığını devam ettirdiği görülmektedir. 1911’de Mısır’da, Başbakan Yousef Boutris Ghali’nin bir milliyetçi tarafından öldürülmesi, 1920’de ABD’de, Wall Street’te en az 30 kişinin ölmesine neden olan bombalı araç saldırısı, 1928’de Hindistan’da, bir polis memurunun terör saldırısı sonucunda öldürülmesi gibi örnekler terörizmin varlığını devam ettirdiğinin bazı örnekleri olmuştur. ⁷⁴

Modern terörizmin günümüzdeki haline gelmesindeki en önemli etkenlerden biri de Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki İrlanda milliyetçiliği olmuştur. Ocak 1919’da kurulan İngiliz İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) kırsal gerilla savaşını şehir terörizmi ile birleştirerek bir bağımsızlık savaşı başlatmış ve terörizmin yeni bir boyuta geçmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. ⁷⁵ Bu tarihten sonra benzer kampanyalar ve örgütler dünyanın başka yerlerinde de görülmeye başlamıştır. Örneğin 1930’ların sonlarında Irgun gibi Siyonist grupların Filistin’de İngiliz kuvvetlerine silahlı ve bombalı saldırılar başlatması, verilebilecek örneklerden biridir. ⁷⁶

⁷² Laqueur, *A History of Terrorism*, op. cit., s.105-110.

⁷³ David Fromkin, *Europe’s Last Summer: Who Started the Great War in 1914?*, (Knopf, 2004):121-125.

⁷⁴ Stern, op. cit., s. 112-115.

⁷⁵ Tim Pat Coogan, *The IRA: A History* (Roberts Rinehart Publishers, 1994): 49-51.

⁷⁶ Benny Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-2001*, (Vintage Books, 2001):123-126.

Öte yandan özellikle 1960'lı yıllardan itibaren modern terörizmi önceki dönemden ayıran bazı unsurlar ortaya çıkmıştır. Bunlar Tayyar Arı tarafından;

- Terörizmin oldukça sık ve sürekli hale gelmesi
- Terör eylemlerinin gerçekleştirilebilmesi için yüksek miktarlarda para, silah ve patlayıcıya ihtiyaç duyulması
- Terör saldırısı gerçekleştirebilmek için önemli bir örgütsel yapılanmaya ihtiyaç duyulur hale gelmesi
- Medyanın sansasyonel haberleriyle terör saldırılarının verdiği korkunun artması
- Devletler tarafından verilen destekler⁷⁷ şeklinde özetlenmiştir.

3 Teorik Çerçeve

Modern terörizmin günümüze gelene kadar geçen süreçte nasıl bir dönüşüm ve değişim geçirdiği noktasında David C. Rapoport tarafından öne sürülen “Dalga Teorisi” terörizmin tarihsel geri planı açısından önemli bir çerçeve sunmuş ve literatürde büyük bir kabul görmüştür. Günümüzde ise terörizmin beşinci dalgasının başlayıp başlamadığına yönelik akademik tartışmalar devam etmektedir. Öte yandan terörizmin beşinci dalgasının karakteristik özelliğinin ne olacağına yönelik teorik yaklaşımların da varlığı dikkat çekmektedir. Bu anlamda bu başlık altında terörizmin tarihsel geri planı, öne sürülen teorik çerçeveler kapsamında ele alınmıştır.

3.1 David Charles Rapoport’a Göre Modern Terörizmin Dört Dalgası

David C. Rapoport'un “dalga teorisi” modern terörizmin tarihini, evrelerini ve nedenlerini açıklayan bir teorik yaklaşımdır. Rapoport, terörizmin tarihsel evrimini "dalgalar" halinde tanımlar ve bu evrimi etkileyen faktörleri ortaya koymaya çalışır. Rapoport “dalga” kavramını genişleme ve daralma aşamalarını içeren belirli bir zaman diliminde gerçekleşen faaliyetler döngüsü olarak tanımlamıştır. Bu faaliyetler, katılımcı grupların ilişkisini şekillendiren ortak bir enerji tarafından yönlendirilmektedir. Bu bağlamda

⁷⁷ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, (MKM Yayıncılık, 2008):585.

Rapoport'un teorisinde her dalga farklı bir enerji tarafından yönlendirilmektedir. Dalgalar yönlendirildiği baskın enerjinin adıyla anılmaktadırlar. Ayrıca dalgaların örgütlerden oluştuğunu belirten Rapoport, genelde örgütlerin dalgalardan daha kısa süre hayatta kaldığını, ancak dalgaların yeni örgütlerin ortaya çıkmasına enerjisinin yettiği ölçüde dalganın devam edebildiğini vurgulamıştır. Tersinden bir ifadeyle eğer bir dalganın enerjisi artık yeni bir örgüt ortaya çıkarmaya yetmez hale gelmişse dalganın enerjisinin sönmüldüğü ve o dalga döneminin sona erdiği anlamına gelecektir. Öte yandan bazen örgütler ortaya çıkardığı dalgaları aşan bir niteliğe bürünebilirler. Bu durumda özdeşleştiği dalganın varlığı sona erse bile örgüt daha sonraki dalgalara uyum sağlayarak ve dönüşerek varlığını devam ettirebilir. Örneğin PKK terör örgütü ortaya çıktığı dalga sona erse de varlığını devam ettirebilen bir terör örgütü olabilmiştir.⁷⁸

Rapoport'a göre terörizm olgusunun oluşumu dört aşamada gerçekleşmiştir. Bunların birincisi "Anarşist Dalga" olarak adlandırılan, anarşizmi ve modern bireysel terörizmi içinde barındıran, Çarlık Rusya'sında başlayan ve 1878 ve 1920 tarihleri arasında gerçekleşen dalgadır. İkinci dalga ise 1920-1960 yılları arasında geçen kırk yıllık süreçte etkili olan sömürgecilik karşıtı, bağımsızlıkçı, ayrılıkçı ya da self determinasyoncu hareket olarak da bilinen "Anti- Kolonyal" Dalgadır. Üçüncü dalga, 1960'lı yıllardan 1990 yılına kadar süren "Yeni sol" ya da "Marjinal Sol" dalga olarak adlandırılan dalgadır. Son dalga ise 1979 İran İslam Devrimi ile başladığı belirtilen "Din Esaslı" dalga olmuştur.⁷⁹

Rapoport, dalga teorisi yaklaşımında bu dalgaların ortaya çıkış nedenlerini ve diğer dalgalardan ayırt edici karakteristik özelliklerini analiz etmiştir. Bu anlamda örneğin, Anti-Kolonyal dalga, Rapoport'a göre emperyalizme karşı mücadele eden milliyetçi hareketlerin bir sonucudur. Devamında ortaya çıkan ve Yeni Sol dalga olarak adlandırılan üçüncü dalga ise sınıf mücadelesinin bir yansımasıdır. Dördüncü dalga olarak kabul

⁷⁸ David C. Rapoport, "The Four Waves Of Modern Terror: International Dimensions And Consequences," *An International History of Terrorism*, ed., Jussi M. Hanhimaki and Bernhard Blumenau, (Routledge, 2013):283.

⁷⁹ Murat Aslan, *Türkiye'nin Terörizm ile Mücadelesi: Kavram, Süreç ve Yöntem*, (SETA Yayınları, 2023):17.

edilen Din Esaslı dalga ise, Rapoport'a göre küreselleşmenin yol açtığı sosyal ve ekonomik ayrımların artması ve Batı dünyasının kültürel etkisine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Rapoport'un dalga teorisi, modern terörizmin tarihini ve evrimini açıklamada önemli bir teorik çerçeve sunmakta ve terörizmin nedenlerini anlamak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda Rapoport'a göre, her dalganın kendine özgü bir motivasyonu, hedefi ve taktikleri bulunmaktadır. Terörizmin dalgaları arasındaki geçişler ise genellikle yeni liderlerin, yeni ideolojilerin ortaya çıkışı veya mevcut ideolojilerin yeniden yorumlanması ile yakından ilgilidir.⁸⁰

Dalga yaklaşımı terörizmin şekli, amaçları ve hedeflerinin anlaşılması konusunda önemli bir rol oynamıştır. Hatta bu yaklaşım terörizmle mücadele stratejilerinin dahi değiştirilmesine yol açmıştır. Örnek vermek gerekirse, Anti-Kolonyal dalganın ardından terörle mücadele noktasında devletler daha fazla baskı, askeri müdahale ve şiddet kullanımına yönelmişlerdir. Bununla birlikte daha sonraki dalgalarda terörizmle mücadele stratejilerinin daha geniş bir yelpazeye yayılarak askeri müdahale dışındaki seçeneklerin de terörle mücadeleye eklenildiği görülmüştür.⁸¹

Rapoport'un dalga teorisine gelen eleştirilere bakıldığında ise terörizmi ve onun tarihsel gelişimini açıklayan bütün teorilere yapılabilecek olan "terörizmin tek bir boyut üzerinden ele alındığı" eleştirisinden Rapoport'tun da kaçamadığı görülmüştür. Bu anlamda dalga teorisine yönelik ana eleştiriler, bu yaklaşımın terörizmi tek boyutlu olarak ele aldığı ve terörist eylemleri, bireysel faktörlerin ve grup dinamiklerinin ötesinde bir fenomen olarak varsaydığı yönünde olmuştur.⁸²

⁸⁰ David C. Rapoport, "The Four Waves of Rebel Terror and September 11," *Anthropoetics VIII*, 1(2002). <https://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/>

⁸¹ David C. Rapoport, "The Four Waves of Modern Terrorism," in *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*. ed., Audrey Kurth Cronin and James M. Ludes Washington, (Georgetown University Press, 2004):53-54.

⁸² John Horgan, *The Psychology of Terrorism*, (Routledge, 2005):82-85.

Rapoport tarafından ortaya koyulan bu dalgaların her birisinde kendine özgü tetikleyiciler, eylem sürecini hızlandırıcı olaylar ve imza niteliğinde saldırı taktikleri ve silahları dikkat çekmektedir. Ayrıca her bir dalga zaman içerisinde yaşanan gelişmelerinde etkisiyle giderek sönümlenmekte ve yerini bir sonraki dalgaya bırakmaktadır. Ortaya çıkan yeni dalgada önceki dalganın izlerini görmek ise mümkündür.⁸³

3.1.1 Birinci Kuşak: Anarşist Dalga (1878-1920)

Anarşist dalganın 1878 yılında Vera Zasulich'in St. Petersburg kentinde bir polis şefini vurarak yaralaması ile başlayıp yayıldığı kabul edilmektedir. Zasulich mahkemede "*ben bir katil değil, teröristim*" diyerek yaptığı saldırının bir terör saldırısı olduğunu açıklamıştır. Bu durum Anarşist terör dalgasını başlatmış ve Rusya'da başlayan bu dalga kısa bir süre içerisinde önce Batı Avrupa'ya oradan da ABD ve Uzakdoğu devletlerine ve nihayetinde tüm dünyaya yayılmıştır.⁸⁴

İlk dalganın neden 1870'li yılların sonunda başladığına ilişkin Rapoport bunun birçok önemli nedeni olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda o dönemde yaşanan teknolojik gelişmelerin yeni ulaşım ve haberleşme tekniklerini ortaya çıkarması konusu üzerinde özellikle duran Rapoport, telgrafın icat edilmesi, günlük gazetelerin çıkmaya başlaması ve demiryolu ulaşımının gelişmesiyle bir ülkedeki olayların birkaç gün içerisinde dünyanın farklı yerlerinde de duyulmaya imkan tanınmasının birinci dalganın başlamasındaki kolaylaştırıcı rolüne vurgu yapmıştır. Bunun yanı sıra birinci dalganın başlamasında teknolojinin bir diğer etkisi de Rapoport'a göre dinamitin üretilmesi olmuştur. Dinamitin barışçıl amaçlarla üretilmesi ona ulaşımı kolaylaştırmıştır. Ayrıca taşınması ve kullanılması diğer bomba türlerine göre daha güvenlidir. Dinamitin üretilmesiyle birlikte bomba, küçük grupların teröre başvurmasını mümkün kılmıştır. Bu

⁸³ Rapoport, *The Four Waves Of Modern Terror: International Dimensions And Consequences*, op. cit., s.284.

⁸⁴ Rapoport, "The Four Waves of Rebel Terror and September 11," op. cit., loc. cit.

nedenle terörizmin birinci dalgasında dinamit saldırıları öne çıkan saldırı türlerinden biri olarak bu dalga ile özdeşleşmiştir.⁸⁵

Rapoport'a göre anarşist analizin dört önemli noktası vardır. Bunlar;⁸⁶

1. Toplumlar, büyük miktarda gizli kalmış çelişkili duygular ve düşmanlık barındırır;
2. Toplumsal kurallar, çatışmaları bastırmak ve dağıtmak için suçluluk duygusu yaratır ve şikayetlerin giderilmesi ile kişisel rahatlıkların sağlanması için kanallar sunar;
3. Bu kuralların yalnızca tarihsel yaratımlar olduğunu göstermek mümkündür; bugün ahlaksız olarak algılanan eylemler, gelecekte çocuklarımız tarafından insanlığı özgürleştirme yolunda asil çabalar olarak övülecektir;
4. Terör, bu toplumsal kuralları yok etmenin en hızlı ve etkili yoludur.

Bu argümanlardan hareketle fail, gerçekleştireceği terör saldırısının suçluluk duygusundan kurtularak, vicdanen eylemi gerçekleştirebilir hale gelir. Dahası devletler ve hükümetler terör saldırılarına maruz kaldıklarında savunduklarını ve saygı duyduklarını iddia ettikleri ilkelere ters düşecek şekilde tepki vermeye zorlanırlar. Tekrar eden dramatik eylemler, kaçınılmaz olarak toplumu kutuplaştırır ve nihayetinde devrimi de beraberinde getirir. İşte bu argümanlar, anarşist dalganın başlamasında ve büyümesinde düşünsel altyapıyı oluşturmuştur.⁸⁷

Anarşist dalganın ilk saldırganı olarak kabul edilen, St. Petersburg kentinde bir polis şefini yaralayan Vera Zasulich'in bir devlet memuru olması ve anarşist dalganın devleti temsil eden birisine yönelik gerçekleştirilen bir saldırı ile başlaması bu dönemde meydana gelen terör saldırılarında devletin, devlet yöneticilerinin, siyasetçiler ve güvenlik

⁸⁵ Rapoport, The four waves of modern terror: International dimensions and consequences, loc. cit.

⁸⁶ Ibid., s.286.

⁸⁷ Ibid.

güçlerinin ana hedefler olarak ön plana çıkması ile sonuçlanmıştır. Bu bağlamda anarşist dalganın ilk yılları “Suikastların Altın Çağı” olarak adlandırılmıştır. 1880-1890 yılları arasında dünyanın pek çok yerinde üst düzey siyasetçiler, devlet yöneticileri, polis ve askerler anarşistler tarafından öldürülmüştür.⁸⁸

Dalga teorisi yaklaşımında her dalga döneminin kendine has özellikleri ve eğilimleri ile diğerlerinden ayrılması söz konusudur. Bu ayrışmayı hedefler, kullanılan silahlar, taktikler, motivasyonlar gibi başlıklar altında incelemek mümkündür.⁸⁹ Bu bağlamda değerlendirildiğinde Anarşist dalga döneminde devlet görevlileri, üst düzey siyasetçiler ve güvenlik görevlileri ana hedefler olarak ön plana çıkmaktadır. Öte yandan bu dönemde kullanılan saldırı silahları ve patlayıcılarının da birbirleri ile benzeşmesi söz konusudur. Bunların yanı sıra iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerle Rusya’daki anarşistlerin devrimci fikir ve öğretilerini tüm dünyaya yayabilmeleri mümkün hale gelmiştir. Bu da propagandayı terör örgütlerinin kullandığı bir araç haline getirmiştir. Propagandanın bir araç olarak kullanılmaya başlanması, terör saldırılarının düzene karşı çıkanlar tarafından belirli bir amacı gerçekleştirmek için yapılıyor olması ve Fransız devrimi sırasında halka karşı kullanılan terörün artık devlete ve onun temsil ettiği değerlerle, onu temsil edenlere yönelik gerçekleştirilmeye başlaması itibarıyla terörizmin günümüzde ifade ettiği hale bürünmeye başladığı ifade edilebilir. Dolayısıyla Rapoport bu dönemi yani “Anarşist Dalgayı” modern terörizmin ilk dalgası olarak belirlemiştir. Ayrıca bu dönemde terörizm ilk defa uluslararası bir kimlik kazanmaya başlamış ve ortaya çıkardığı küresel terör daha sonraki terör dalgalarının da belirleyicisi olmuştur. Dünya savaşı olarak adlandırılacak büyüklükteki bir savaşın içerisinde anarşizmin ortadan kalkmasıyla “Anarşist Dalga”, Birinci Dünya Savaşı ile sona ermiştir.⁹⁰

⁸⁸ Rapoport, "The Four Waves of Rebel Terror and September 11," loc. cit.

⁸⁹ Horgan, op. cit., s.82-85.

⁹⁰ Rapoport, "The Four Waves of Modern Terrorism," in *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ed. Audrey Kurth Cronin and James M. Ludes, op. cit., 54-56.

3.1.2 İkinci Kuşak: Anti-Kolonyal Dalga (1920-1960)

Birinci Dünya Savaşı'nın dünya siyasi tarihinde oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Birinci Dünya Savaşı sonrası güç dengelerinde meydana gelen değişim ve oluşan yeni uluslararası sistem ikinci dünya savaşına da zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda savaş sonrasında oluşan yeni düzen, terörizm bakımından da önemli değişimler ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Versay Barış Anlaşması'nın terörizmin ikinci dalgası olan "Anti-Kolonyal" dalgayı hızlandırdığı Rapoport tarafından ifade edilmektedir. Savaştan galip çıkan devletler kendi sömürgelerini oluştururken buna karşı bir cevap olarak da sömürgecilik karşıtlığı ortaya çıkmış ve bu mücadelede terörizm, başvurulan bir araç olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda sömürgecilikle mücadele amacıyla bu dönemde terörizmin ikinci dalgası olan "Anti Kolonyal" dalga başlamıştır.

Bu dalgadaki gruplar, terörist kelimesinin çok fazla olumsuz anlam içermesi nedeniyle kendilerini tanımlamak için yeni bir dil kullanma arayışına girmişler ve buldukları tanımlama "Özgürlük Savaşçıları" olmuştur. Bu anlamda ikinci dalgadaki sömürgecilik karşıtı mücadele, birinci dalgada ortaya çıkan amaca kıyasla daha meşru görülmüştür. Dolayısıyla ikinci dalga dönemindeki örgütlenmeler, ilk olarak İsrail'deki İrgun terör örgütü tarafından kullanılan hükümet terörüne karşı mücadele eden "Özgürlük Savaşçıları" söylemini hızla benimseyerek kendilerini "Özgürlük Savaşçıları" olarak tanımlamaya başlamışlardır.⁹¹

Bu dalganın temel hedefi sömürü sistemine baş kaldırmak olmuştur. İngiliz İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA), Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN), Kenya Mau Mau Hareketi ve Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi (Viet Cong) bu dönemde öne çıkan başlıca örgütler olmuştur. Bu dönemdeki terör saldırılarının temel motivasyonu sömürgecilik aracılığıyla toplumların ezilmesi, kaynaklarının

⁹¹ Rapoport, "The Four Waves Of Modern Terror: International Dimensions And Consequences," op. cit., s.289.

yağmalanması ve ulusal kimliklerinin yok edilmeye çalışılmasına karşı koymak olmuştur.⁹²

Bu dalgada sıklıkla başvurulan saldırı yöntemlerine bakıldığında ise bombalama, silahlı saldırı, sabotaj ve suikastların öne çıktığı görülmektedir. Devlet önde gelenlerine suikast yapılması eylemlerinin birinci dalga döneminde ters etki doğurduğunun tespit edilmesi üzerine ikinci dalga döneminde devlet önde gelenlerine yönelik bu tür saldırılardan uzaklaşıldığı ifade edilebilir. Öte yandan İsrail'deki Stern terör örgütü ve Balkan coğrafyasındaki örgütler buna istisna olmuştur.⁹³ Bununla birlikte bombalı saldırı, silahlı saldırı, suikast ve sabotaj gibi saldırılarla sömürü sistemini sona erdirmek, mevcut yönetimi değiştirmek ya da bağımsızlık elde etmek gibi siyasi amaçlara ulaşmaya çalışılması söz konusu olmuştur. Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin (FLN) Fransa'ya karşı verdiği mücadele sonunda 1962 yılında bağımsızlığını kazanması bunun bir örneğidir.⁹⁴

Anti-Kolonyal dalga süresinde işgalci güçlerin, terörizm olarak adlandırdıkları karşı koyma hareketleri karşısında askeri müdahalelere başvurması ve sivillere karşı uygulanan şiddetin seviyesinin yükselmesi söz konusu olmuştur. Bu durum terörizmin daha fazla yaygınlaşmasına ve sivil can kayıplarının daha da yükselmesine zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte Cezayir gibi başarılı örnekler, ulusal kurtuluş mücadelesi veren dünyanın her bölgesindeki toplumlar için ilham kaynağı olmuş ve terörizmin gelecekteki dalgalarına da etki etmiştir. Rapoport'a göre ikinci dalga, İkinci Dünya Savaşı ile manda rejiminin sona ermesi ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası arenada üstünlüğünü kabul ettirmiş olan ABD'nin sömürgecilik karşıtı siyasetine yönelik direncin ortadan kalkması sonucunda, Versay Barış Anlaşmasından yaklaşık 25 yıl sonra tam anlamıyla gerçekleşmiştir. Çünkü zamanın konjonktürel gelişmeleri halklara kendi kaderlerini tayin hakkını mümkün kılar hale getirmiştir. Bu durum sömürü halindeki

⁹² Rapoport, "The Four Waves of Rebel Terror and September 11," loc. cit.

⁹³ Rapoport, *The Four Waves Of Modern Terror: International Dimensions And Consequences*, loc. cit.

⁹⁴ Rapoport, "The Four Waves of Modern Terrorism," in *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ed. Audrey Kurth Cronin and James M. Ludes, 2004, op. cit., s. 54-55.

halkları sömürgeci devletlere karşı harekete geçme motivasyonu sağlamış ve “Özgürlük Savaşı” adı altında yeni bir mücadele dönemi başlamıştır.

Bu yeni gelişme ile “Terörist” ile “Özgürlük Savaşçısı” arasında ayırım yapmanın giderek zorlaşması da bu dönemin önemli bir olgusu olmuştur. Zira bu durum terörist örgütlerin “Özgürlük Savaşçısı” adı altında kendilerini meşru göstermeye çalışmalarına zemin hazırlamıştır. Örneğin Irgun örgütü kendini, Filistin’de İngiliz Manda rejiminden kurtulup bir Yahudi devleti kurma amacıyla hareket eden özgürlük savaşçıları olarak betimleseler de eylemlerine bakıldığında terör saldırıları yaptıkları görülmektedir. Bu bağlamda 1946 yılında King David Oteli’ne düzenledikleri bombalı saldırı tam anlamıyla bir terör saldırısıdır.⁹⁵ Öte yandan Irgun kimi devletler tarafından terör örgütü olarak kabul edilirken kimi devletler tarafından ise özgürlük savaşçısı olarak kabul edilmiştir. Benzer şekilde Filistin Kurtuluşu Örgütü (FKÖ) için de bu durum geçerli olmuştur. Yani burada örgütlerin, devletlerin çıkarları ölçüsünde ve siyasi kararlarla “Terör Örgütü” ya da “Özgürlük Savaşçısı” olarak tanımlanması söz konusu olmuştur. Bu durum geçerliliğini günümüzde de korumaktadır. Bu tanımsal belirsizliğin aşılması noktasında bir eylemin terör eylemi olarak görülebilmesi için demokratik faaliyetlere ve muhalefetin barışçı yapıdaki bütün faaliyetlerine izin verilmiş bir ülkede gerçekleşmesi gerektiği gibi yaklaşımlar ortaya çıksa da bu yaklaşımlar belirsizliğin giderilmesini sağlayamamıştır.⁹⁶

İkinci terör dalgası, birçok ilki içinde barındırması ile birinci dalga terörizmden farklılaşmaktadır. Bu durum Rapoport’un dalga yaklaşımını destekler niteliktedir. Örneğin diaspora desteği, terör eylemlerinde gerilla taktiklerinin uygulanmaya başlaması ve kolluk kuvvetlerinin terör saldırılarının ana hedefi haline gelmeye başlaması gibi gelişmeler ikinci dalgayı birinci dalgadan farklılaştıran ilkler olarak öne çıkmaktadır.⁹⁷

⁹⁵ Richard A. Falk, "Terrorism as a Self-Fulfilling Prophecy," in *Fighting Terrorism: How Democracies Can Defeat Domestic and International Terrorists*, ed. Benjamin Netanyahu, (Farrar, Straus and Giroux, 1995): 82-94.

⁹⁶ Peter Chalk, *West European Terrorism and Counter-Terrorism: The Evolving Dynamic*, (St. Martin's Press, 1996).

⁹⁷ Mia Bloom, "Dying to Kill Us: The Global Phenomenon of Suicide Terrorism," (Columbia University Press, 2005).

İkinci terör dalgası 1960'lı yıllara gelindiğinde etkisini yitirmiştir. Çünkü bu yıllara gelinen süreçte, ulusal özgürlük mücadeleleri büyük ölçüde başarıya ulaşmış, sömürgecilik hukuken kalkmış, dolayısıyla özgürlük savaşlarına ya da bu amaca yönelik terör saldırılarına artık gerek kalmamıştır. IRA ve ETA gibi bağımsız bir devlet olmayı başaramayan örgütler ise üçüncü dalga olarak adlandırılan “Yeni Sol Dalga” ya uyum sağlamayı başararak örgütsel varlıklarını devam ettirmişlerdir.⁹⁸

3.1.3 Üçüncü Kuşak: Yeni-Sol Dalga (1960-1990)

1960'lu yıllarda ikinci dalganın sönümlenmesi, ABD'nin Vietnam işgali ve artan savaş karşıtlığının ABD'ye muhalif ülkeler tarafından desteklenmesi, üçüncü dalganın ortaya çıkmasına zemin hazırlayan gelişmeler olmuştur. Bu dönemde iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerin etkisiyle “Anti-Amerikancılık” küreselleşmeye başlamıştır. ABD ile SSCB arasında yaşanan mücadele ve rekabete ithafen “Soğuk Savaş” olarak adlandırılan dönemde meydana gelen bu gelişmeler SSCB'nin de propagandalarıyla birleşmiş ve bir kesimde ABD savaş isteyen, SSCB ise Barışı destekleyen taraf algısı oluşmuştur. Bu dönemde uluslararası sisteme hakim olan iki kutuplu sistem ve kutup liderlerinin sahip olduğu nükleer silahlar sebebiyle olası bir doğrudan savaşın nükleer savaşa dönme riski, blok devletlerinin terörizmi karşı tarafı yıpratmak için üstü örtülü olarak kullandıkları bir araç haline getirmiştir. Bu dönemde öne çıkan terör örgütleri ise Amerika karşıtlığından hareketle sol gruplardan yoğunlaşmış bu nedenle de bu dalgaya “Yeni Sol Dalga” adı verilmiştir. Bu dönemde romantik sol söylemler, Che Guavera gibi sembol niteliğinde devrimci liderler ve propaganda aracı olarak şarkı sözleri, terör örgütlerine artan devlet destekleri üçüncü dalgayı ilk iki dalgadan ayıran faktörler olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde saldırıların temel hedefleri ise daha sembolik hedefler olarak öne çıkmıştır. Uçak kaçırma, adam kaçırma ve sembolik isimlere suikastlar bu dönemde yoğunlukla başvurulan saldırı teknikleri olmuştur.⁹⁹

⁹⁸ Rapoport, "The Four Waves of Modern Terrorism," op. cit., s. 58-59.

⁹⁹ Barbara Epstein, *Political Protest and Cultural Revolution: Nonviolent Direct Action in the 1970s and 1980s*, (University of California Press, 1991): 3-7, 17-20.

Üçüncü dalga döneminin en temel özelliklerinden biri de “devlet destekli terörizmin” ve “uluslararası terörizmin” canlanması olmuştur. Bu dönemde SSCB, Soğuk Savaş atmosferinin etkisiyle Anti-Emperyalist ve Anti-Amerikancı gruplara üstü örtülü şekilde ekonomik, askeri ve eğitim alanları başta olmak üzere maddi ve manevi birçok destek vermiştir. Çünkü nükleer denge ABD ve SSCB’nin doğrudan birbirini hedef almasını zorlaştırmıştır. Bu durum karşısında bu iki kutup lideri, birbirlerini zayıflatma noktasında üstü örtülü yöntemlerle karşı bloğa zarar verme potansiyeli bulunan terör örgütlerini destekleme politikasına yönelmişlerdir. SSCB bu dönemde özellikle Ortadoğu bölgesinde komünizm propagandası ve monarşi karşıtlığı üzerinden kendisine müttefikler edinmeye çalışmış¹⁰⁰ ve bu müttefiklerden biri olan Libya tüm radikal terör örgütlerini destekleyen bir diğer devlet olarak öne çıkmıştır. Dahası üçüncü dalga döneminde FKÖ gibi örgütler kendi topraklarından çok, başka devletlerin topraklarında terör saldırıları gerçekleştirir hale gelmişlerdir. Münih Olimpiyatları Katliamı (1972), Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) bakanlarının kaçırılması (1975), 1976’da Uganda’ya giden bir Air France uçağının ve 1977’de Somali’ye giden bir Lufthansa uçağının kaçırılması gibi saldırılar uluslararası terörist saldırılardaki artışın ilk akla gelen örnekleri olmaktadır.¹⁰¹

Üçüncü dalga terörizminde temel hedef, ABD ve Kapitalizm karşıtlığından hareketle sosyalist bir devrim gerçekleştirmek olmuştur. Dolayısıyla bu sosyalist devrimin gerçekleşebilmesi için terör saldırılarına başvurulması dönemin temel özelliklerinden birisi olmuştur. Sosyalist devrimi gerçekleştirmeye çalışan gruplar ayrıca ayrılıkçılık, milliyetçilik, sosyal adaletsizlik ve sömürüye karşı da mücadele edilmesini savunuyordu. Dolayısıyla bu dalga içerisindeki terör hareketlerinin motivasyonları içerisinde yolsuzluk, işsizlik, sömürü, ırkçılık ve yabancı müdahalelere karşı mücadele etme duygusu da yer almaktadır. İtalya’da Kızıl Tugaylar, Almanya’da Kızıl Ordusu Fraksiyonu, Japonya Kızıl Ordusu, İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA), PKK ve Bask Yurdu ve Özgürlük

¹⁰⁰ Engin Koç, “Rusya’nın Ortadoğu’da Taktiksel Hamleleri: Rusya ve Suudi Arabistan İlişkileri,” *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/3 (Temmuz 2020): 1957. <https://doi.org/10.33206/mjss.677335>.

¹⁰¹ Rapoport, *The Four Waves Of Modern Terror: International Dimensions And Consequences*, op. cit., s.292.

(ETA) bu dönemde sosyalist devrim uğruna mücadele veren önemli silahlı örgütlenmeler olmuştur. Bu örgütlerin saldırı yöntemlerinde ise bombalı saldırıların, suikastların, sabotajların, rehine krizlerinin ve askeri hedeflere yönelik saldırıların daha yoğun olduğu görülmektedir.¹⁰² Öte yandan bu dalga döneminde, birinci dalga döneminde görülen ve ikinci dalga döneminde azalan devlet önde gelenlerine yönelik suikastların yeniden sık başvurulan bir terör saldırısı haline geldiği Rapoport tarafından dile getirilmektedir. Ancak burada birinci dalga dönemindeki suikastlarla üçüncü dalga dönemindeki suikastlar arasında önemli bir fark bulunduğu da dikkat çekilmektedir. Zira Rapoport'a göre birinci dalga döneminde meydana gelen devlet önde gelenlerine yapılan suikastlar da kurban sadece devlet görevi gördüğü için öldürülmekteydi oysa üçüncü dalga döneminde devlet önde gelenlerine yönelik yürütülen suikastlar bir ceza anlamı taşımakta ve bir mesaj vermekteydi. Örneğin Ürdün Kralı Hüseyin, FKÖ üyelerini Ürdün'den çıkardığı için bir FKÖ üyesi tarafından öldürülmüştü.¹⁰³

Bunlara ilaveten ikinci terör dalgası dönemindeki milliyetçilik etkisi üçüncü dalga döneminde de devam etmiştir. Örneğin milliyetçi bir motivasyon ile ikinci dalga sürecinde kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) üçüncü dalga olarak adlandırılan dönemdeki sosyalist fikirleri de benimsemiş ve hatta enternasyonal bir örgüt olarak dünyanın çeşitli yerlerinde faaliyet gösteren farklı terör örgütlerine terör eğitimleri vermiştir.¹⁰⁴

Üçüncü terör dalgasındaki önemli gelişmelerden biri de Vietnam Harbi sonrasında Amerika, Avrupa ve SSCB'ye gerçekleşen Asyalı mülteci hareketlerinin varlığı olmuştur. Bu mülteciler geldikleri ülkelere adaptasyon sağlamakta zorlanmış ayrıca yerel halk tarafından da memnuniyetsizlikle karşılanmıştır. Bu durum sosyal ve toplumsal sorunların artmasına neden olmuştur. Öyle ki bu durum karşısında birleştirici bir rol oynaması beklenen din olgusu bile ayrıştırıcı bir olgu olarak ön plana çıkmaya başlamış bu da çeşitli çatışma ortamlarının doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum bir taraftan

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Rapoport, "The Four Waves of Rebel Terror and September 11," loc. cit.

da dinde radikalizasyonu artırmıştır. Yine benzer şekilde Ortadoğu coğrafyasında bu dönemde meydana gelen Arap-İsrail savaşları da dinde radikalizasyonu ve ABD karşıtlığını artıran bir diğer gelişme olmuştur. Arap-İsrail savaşlarında İsrail'in ABD ve diğer batılı ülkelerin destekleri ile galip çıkması Ortadoğu coğrafyasında Arap milliyetçiliğini ve dinciliği artırmıştır. Siyasi İslamcı akımlar bu dönemde daha da artmış ve radikalleşmiştir. Bu dönemde başlayan çatışmalar ABD karşıtlığı üzerinden yorumlanıp üçüncü sol dalganın içerisinde kabul edilse de bu dönemde dinin insanlar üzerindeki etkisinin artması ve dini yapıların radikalleşmesi bir sonraki dönem olan dini dalganın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.¹⁰⁵ Nitekim 1980'li yıllarda üçüncü dalganın enerjisi sönmeye başlamıştır. Devrimci teröristleri birçok yerde yenilgiye uğramaları, uluslararası terörle mücadele noktasında uluslararası iş birliğinin artışı, SSCB'nin ABD ile verdiği rekabet ve silahlanma yarışında geriye düşmesi, BM'nin uluslararası sistemde etkisini giderek artırması ve yeni bir tehdit olarak din esaslı hareketlerin ortaya çıkması gibi gelişmeler, üçüncü dalganın sona ermesi ve dördüncü dalganın başlamasıyla sonuçlanmıştır.¹⁰⁶

3.1.4 Dördüncü Kuşak: Din Esaslı Dalga (1979-2020?)

Terörizmin dördüncü dalgası ise “Din Esaslı Dalga” olmuştur. Esasında bu dalganın başlangıcı 1940'lı yıllara İsrail'in kuruluşuna (1948) kadar götürülebilir.¹⁰⁷ Ancak genel eğilim ve Rapoport'un görüşü 1979 yılında İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesiyle başladığı yönünde olmuştur. Çünkü bu dalganın ilk başlarda İslami terörizmle özdeşleştirilmesi söz konusudur. 1979 İran İslam Devrimi, Afganistan'da Rus işgali karşısında mücahitlerin din motifli direnişlerinin başarıya ulaşması ve Taliban'ın ortaya çıkışı, 11 Eylül 2001 ikiz kule saldırılarının yine İslami bir örgüt olarak kabul edilen El Kaide tarafından gerçekleştirilmesi gibi olaylar başlarda batılı kaynaklar tarafından ve dalga teorisinin kurucusu Rapoport tarafından bu dönemdeki terör eylemlerinin “İslami

¹⁰⁵ Alain Touraine, *The Voice and the Eye: An Analysis of Social Movements*, (Cambridge University Press, 1981):137-141.

¹⁰⁶ Rapoport, *The Four Waves Of Modern Terror: International Dimensions And Consequences*, op. cit. s.295.

¹⁰⁷ Canan Ebru Sokullu, “Terör ve Modern Terörizmin Dalgaları,” 29 Ağustos 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=hBXknIMvzMk>

Terörizm” olarak ifade edilmesine neden olmuştur.¹⁰⁸ Öte yandan İslam’ın bu dalgadaki terör olaylarının merkezine oturtulması söz konusu olsa da zaman içerisinde bunun İslam dini ile özdeşleştirilemeyeceği ve din esaslı terörizm ifadesinin daha kabul edilebilir olduğu yönünde görüşler artmıştır. Yine de özellikle batı dünyasında “Din Esaslı Dalga” ya da terörizmin dördüncü dalgası denildiğinde İslami terörizm geldiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Ancak Din Esaslı Dalga’daki terör saldırılarına bakıldığında Yahudi, Hristiyan ve Budistler başta olmak üzere her dini inanıştan terörist grupların varlığı ve eylemleri görülecektir. Örneğin Yahudi teröristler İsrail Başbakanı Rabin’e suikast saldırısı gerçekleştirmişlerdir. Bir başka örnek olarak Hindu, Budist ve Hristiyan temalarını birleştiren garip bir grup olan Aum Shinrikyo Tokyo Metrosuna sinir gazı sıkarak on iki kişinin ölümüne neden olmuştur.¹⁰⁹

Ayrıca bu dönemdeki terör saldırılarının özellikle 11 Eylül saldırıları ile küreselleşmeye başlaması dördüncü dalga döneminde “Küresel Terörizm” kavramını da ön plana çıkarmıştır. Bu dalgada terörün artık küresel bir tehdit olduğu konusunda ve terörizmle mücadelede küresel iş birliğinin önemli olduğu noktasında uzlaşmaya başlanmıştır. Terörizmin dördüncü dalgasında temel hedef, bir dini veya ideolojik amaç için savaşmak olmuştur. Rapoport bu dalganın en önemli örnekleri arasında Taliban, El Kaide, Boko Haram, Hizbullah ve Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)’i göstermiştir.¹¹⁰

Terörizmin dördüncü dalgasını önceki dalgalardan ayıran bir diğer özellik ise intihar saldırıları eylemlerinin ortaya çıkması olmuştur. Lübnan’da Şii’ler tarafından başlatılan intihar saldırıları dördüncü dalgada önemli bir sembol olmuştur. Bunun dışında bombalı saldırılar, silahlı saldırılar, uçak kaçırma eylemleri, toplu katliamlar gibi saldırı taktikleri bu dönemde öne çıkan diğer saldırı türleri olmuşlardır. Ayrıca gelişen teknolojinin etkisiyle bu dönemdeki terörist grupların daha etkili teknolojik silahlara ulaşma imkanları artmış olup bu da bu dönemde meydana gelen terör saldırılarının daha yıkıcı ve daha

¹⁰⁸ Rapoport, *The Four Waves Of Modern Terror: International Dimensions And Consequences*, loc. cit.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Rapoport, "The Four Waves of Modern Terrorism," in *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ed. Audrey Kurth Cronin and James M. Ludes, op. cit., s.48-49.

ölümcül olmasına neden olmuştur. Ayrıca bu dönemin bir diğer ayırt edici özelliği ise saldırı hedefinde ayırt etmemezlilik olmuştur.¹¹¹

Bu dalgayı önceki dalgalardan ayıran bir diğer faktör ise terör örgütü üyelerinin uluslararasılaşması olmuştur. Önceki üç dalga döneminde terör örgütleri üyeleri belirli bir ulusun vatandaşlarından oluşurken, bu dalga döneminde ortaya çıkan IŞİD, El Kaide gibi terör örgütleri üyelerinin birçok farklı ulustan bir araya gelen kişilerden oluştuğu görülmektedir. Örneğin 60'tan fazla ülke vatandaşının El Kaide üyesi olduğu ifade edilmektedir. Nitekim internet ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler terör örgütlerine dünyanın her yerinden kişilere kendilerini anlatma ve propaganda yapma imkanını sağlamıştır. Bu da örgütlerin dünyanın birçok ülkesinden militan ve sempatan edinmesinin yolunu açarak terörist yapılanmaların uluslararasılaşmasına katkı sağlamıştır.¹¹² Dolayısıyla terörizmin dördüncü dalgasının hakim olduğu bu dönemde teknoloji, iletişim, internet ve sosyal medya alanındaki gelişmeler bu dönemde terörizmle mücadele etmeyi zorlaştıran ve terörizmin önemli bir dönüşüm gerçekleştirmesini sağlayan önemli gelişmeler olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim yaşanan bu gelişmelerle birlikte terör örgütleri için propaganda faaliyetleri, finansman sağlama ve üye toplama daha kolay hale gelmiştir. Terör örgütleri böylece çok daha fazla kişiye kolayca ulaşabilme yeteneği kazanmışlardır.¹¹³

Bu dönemde öne çıkan bir diğer şey ise “lidersiz direniş” ve “yalnız operatör” eylemlerinin ön plana çıkmaya başlaması olmuştur. Ayrıca terör örgütleri artık hiyerarşik örgütlenme modelinden hücre tipi örgütlenme modeline geçmeye başlamışlardır.¹¹⁴

¹¹¹ Rapoport, *The Four Waves Of Modern Terror: International Dimensions And Consequences*, op. cit. s.299.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Epstein, op. cit., s.92-95.; George Katsiaficas, *The Imagination of the New Left: A Global Analysis of 1968*, (South and Press, 1987):335-340.

¹¹⁴ Rapoport, *The Four Waves Of Modern Terror: International Dimensions And Consequences*, loc. cit.

Terör örgütlerinin nihai hedeflerinin saldırı gerçekleştirmekten ziyade etki ve korku oluşturma olduğu düşünüldüğünde yaşanan teknolojik gelişmeler terör örgütlerinin faaliyetlerini tüm dünyaya duyurabilmeleriyle birlikte etki kapasitelerini artırabilmeleri söz konusu olmuştur. Terörizmin küreselleşmesinin söz konusu olduğu bu dönemde terörizmle mücadelenin başarıya ulaşabilmesi de küresel bir iş birliğini gerekli hale getirmiştir.¹¹⁵

Din Esaslı Dalga modern terörizmin son evresi olarak yorumlanmakta ve kimi yazarlara göre 1970'lerin sonlarından bu yana devam etmektedir. Kimi yazarlar ise bu dalganın sona erdiğini ve artık terörizmde beşinci dalganın hakim olduğu görüşünü savunmaktadırlar.¹¹⁶

3.2 Modern Terörizmden Yeni Terörizme

Terörizmin tarihsel süreç içerisinde önemli bir dönüşüm geçirdiği bilinen bir gerçekliktir. Bu bağlamda da terörizmin geçirdiği evreleri açıklama noktasında kimi yaklaşımların öne sürüldüğü daha önce belirtilmişti. Bunların en popülerlerinden birisi de Rapoport tarafından öne sürülen dalga teorisi olmuştur. Rapoport'un dört dalga şeklinde terörizm alanında gerçekleşen dönüşümü ortaya koymasından hareketle de günümüzde beşinci bir dalganın tartışmaları ortaya çıkmıştır. Çünkü Rapoport'a göre bir dalganın enerjisi yeni bir terör örgütünün kurulması için yetersiz hale geldiğinde terör dalgası da sona ermiş olacaktır. Bu bağlamda düşünüldüğünde terörizmin dördüncü dalgasında dinin yeni bir terör yapılanması oluşumunda en önemli motivasyonlardan birisi olması söz konusu olmuştur. Oysa günümüzde din olgusunun yeni bir terör yapılanması oluşumunda ne kadar etkili olduğu tartışma konusudur. Öte yandan dördüncü dalga esnasında kurulmuş olan terör örgütlerinin ise hala etkin oldukları da diğer bir gerçektir. Ancak kurulmuş olan terör örgütlerinin kimilerinin varlığını ve etkinliğini devam ettiriyor olması, o terör dalgasının halen geçerli olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü terör örgütleri öğrenebilen ve

¹¹⁵ Sidney Tarrow, *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics, 2nd ed. of Cambridge Studies in Comparative Politics*, (Cambridge University Press, 1998):253-257.

¹¹⁶ Rapoport, "The Four Waves of Rebel Terror and September 11," loc. cit.

dönüşebilen organizmalardır. Buradan hareketle dinin yeni bir terör yapılanması oluşumunda eski cazibesini yitirmiş olması, terörizmin dördüncü dalgasının bitmesi olarak yorumlanabilir. Zaten hali hazırda buradan temelle de yeni bir dalganın varlığı tartışılmaya başlamıştır. “Terörizmde Beşinci Dalga” ve “Yeni Terörizm” gibi isimlerle yapılan tartışmalarda terörizmin son yıllarda nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirdiği izah edilmeye çalışılmakta olup tartışmalar ise halen devam etmektedir. ¹¹⁷

Nitekim modern terörizmi dört dalga şeklinde ortaya koyan David C. Rapoport da terörizmde beşinci dalganın ortaya çıkacağı öngörüsünde bulunarak bu dalganın teknolojik gelişmeler, küreselleşme karşıtlığı, Cihat ve etnisite tetikleyiciliğinde 21.yy’ın ilk çeyreğinde başlayacağını savunmuştur.¹¹⁸ Buradan hareketle de ilk çalışmalarında dördüncü dalganın bitiş tarihinin 2005 yılında olacağı öngörüsünde bulunmuştur. Ancak 2013 yılında yayınlanan bir makalesinde dördüncü dalganın 2026 yılına kadar uzayabileceğini belirterek öngörüsünü yenilemiştir. ¹¹⁹

Tablo 3:David C. Rapoport Tarafından Öne Sürülen “Modern Terörizmin Dört Dalgası”nın Tanımlayıcı Özellikleri

DALGA	KATALİZÖR	AMAÇ	SALDIRI HEDEFLERİ	SALDIRI TAKTİKLERİ
ANARŞİST DALGA (1870-1910)	-Yavaş siyasi reform - Monarşilerin meşruiyetinin azalması	-Devrimi yapmak, -Hükümet baskısını ortadan kaldırmak	- Devlet liderleri, - Güvenlik Güçleri	-Dinamit saldırıları -Suikastlar -Banka soygunları
ANTI-KOLONYAL DALGA (1920-1960)	-Versay Barış Antlaşması -Self Determinasyon arzusunda artış	-Sömürge yönetimini ortadan kaldırmak -Yeni devletler kurmak	-Güvenlik Güçleri	-Gerilla tarzı baskın saldırıları -Bombalı saldırı -Suikast -Sabotaj
YENİ SOL DALGA (1960-1990)	-Vietnam Savaşı -Soğuk Savaş gerginlikleri	-Kapitalist sistemi ortadan kaldırmak	-Kapitalizm -ABD ve diğer Kapitalist Hükümetler	-Uçak kaçırma -Adam kaçırma -Suikastlar

¹¹⁷ Hoffman, op. cit., s. 78-82.

¹¹⁸ Hatice Süruri, “Terörizmin Beşinci Dalgası Ekseninde Teknolojik Dalga ve Dijital Terörizm,” *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi*, 3/1 (2024): 69-95.

¹¹⁹ Selim Kurt, “Terörizmin Geleceğine İlişkin Öngörüler,” Türk Asya Stratejik Araştırmaları Merkezi (TASAM), 20 Mart 2024. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/72545/terorizmin_gelecegine_iliskin_ongoruler

DALGA	KATALİZÖR	AMAÇ	SALDIRI HEDEFLERİ	SALDIRI TAKTİKLERİ
DİN ESASLI DALGA (1979-)	-İran İslam Devrimi -SSCB'nin Afganistan İşgali	-Küresel bir İslam Halifeliği kurmak	-Amerika Birleşik Devletleri -İsrail -Avrupa -Toplu taşıma sistemleri -Kamusal alanlar	-İntihar saldırıları -Yalnız operatör saldırıları -Araçlar ve uçaklar ile saldırılar

Kaynak: Captain Matthew A. Hughes, Fifth Wave Terrorism: Threats, Implications, and Risk Management for U.S. Forces https://www.ikn.army.mil/apps/MIPBW/MIPB_Features/Hughes.pdf

Terörizm 'de beşinci bir dalganın varlığını tartışmaya açmadan önce dalga teorisi hakkında bazı noktalara tekrar dikkat çekmekte fayda vardır. Öncelikle dalga teorisine göre her dalga belli bir zaman dilimindeki aktivite döngüsü olarak düşünülmelidir. Bu aktivite döngüsündeki faaliyet dalgalarının uluslararası düzeyde gözlemlendiği, ortak temalarla desteklendiği, çok sayıda gruptan oluştuğu ve bir nesil devam ettiği vurgulanmaktadır. Öte yandan dalga teorisine göre her bir dalga, bir zamansal dönemi ifade etse de bu durum dalgaların mutlak bir başlangıç ve bitişi olduğu anlamına gelmemektedir. Yani bir dalganın etkisi bir sonraki dalga başladıktan sonra da devam edebilir. Yine bir dalganın tetikleyicisi olan bir ideoloji daha sonraki dalgalarda da arka planda var olmaya devam edebilir. Örneğin milliyetçilik ideolojisi Rapoport'a göre modern terörizmin dört dalgası içerisinde de var olan bir ideoloji olmuştur. Öte yandan siyasi kargaşalar, direnişler ve ideoloji gibi etkenler bir dalgada düşüşe ya da yükselişe neden olan faktörler olabilmektedirler.¹²⁰

Bu bağlamda bakıldığında Milliyetçilik olgusunun günümüzde tekrar yükselişe geçmeye başladığı ifade edilebilir. Nitekim “Global Terörizm Endeksi 2023” raporuna göre batıdaki en yaygın terörizm türü “İdeolojik Motivasyonlu Terörizm” olmuştur. Dini motivasyonlu terörizm ise 2016 yılında zirvesini yaşayıp, 2016'dan günümüze yüzde 95

¹²⁰ Süruri, loc. cit

oranında azalış göstermiştir. Bu veriler de dördüncü dalganın Rapoport'un deyimiyle sönümlenmeye başladığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.¹²¹

Bu anlamda eğer günümüzde terörizmin beşinci dalgası yaşıyor dersek milliyetçilik ideolojisi diğer dört dalga döneminde olduğu gibi bu dalga döneminde de etkisini devam ettiriyor demektir. Bununla birlikte dördüncü dalga döneminin ana unsuru olan dini motifli terörizmin de günümüzde halen etkili olduğu yani dini motifli terörist organizasyonların varlığını devam ettirdiği ifade edilebilir. Ancak bu veriler halen dördüncü dalgada olduğumuz anlamına da gelmez. Çünkü bir önceki paragraflarda da ifade edildiği gibi yeni bir dalganın başlamış olması bir önceki dalganın etkisinin tamamen ortadan kaybolduğu anlamına gelmez. Bununla birlikte özellikle "11 Eylül 2001 İkiz Kule" saldırıları sonrasında terörizmin küresel bir tehdit haline gelmesiyle birlikte terör örgütlerinin organizasyon yapılarında, eylem biçimlerinde, haberleşme tekniklerinde ve stratejilerinde önemli değişiklikler gözlemlenmeye başladığı görülmektedir. Örneğin hücre tipi örgütlenme modelleri yaygınlaşmaya başlamış, iletişim ve bilgi teknolojilerinin terör örgütleri tarafından kullanımı artmış, dahası gelişen silah teknolojileri ile terör örgütlerinin kitle imha silahlarına ulaşma şansları yükselmiştir. Bütün bu etkenler terörizmle mücadeleyi zorlaştıran ve aynı zamanda terörizmin tehdit kapasitesini artıran unsurlar olmuşlardır.¹²² Zira etnik, dini ya da ideolojik gerekçelerle kendilerini meşrulaştırmaya çalışan terör örgütlerinin ortaya koydukları asimetrik tehdit, konvansiyonel silahlara ve düzenli ordulara sahip olan devletler için karşı koyulamaz boyutlara ulaşmıştır. IŞİD'in Irak'ta Musul'u ele geçirmesi, "Demokratik Birlik Partisi" ve onun askeri kanadı olan "Halk Savunma Birlikleri" nin (PYD/YPG) Suriye'de elde ettiği alan hakimiyeti, bu zorluğu gözler önüne seren önemli gerçekliklerdir.¹²³ Bu da terörizmle mücadelede devletleri yeni arayışlara itmiştir.

¹²¹ Kurt, loc. cit.

¹²² Süruri, loc. cit

¹²³ Ferhat Pirinççi, "Ortadoğu'da Silahlanmayı Etkileyen Dinamikler: Arap Baharında Alıcılar ve Tedarikçiler," *International Journal of Social Inquiry*, 11/2 (2018):296.

Tersinden bir okuma ile eğer terörizmle mücadelede yeni yöntemlerin ve stratejilerin gerekliliği duyulmaya başlanmışsa burada terörizmin önemli bir dönüşüm geçirdiği sonucuna ulaşılabilir. İşte bu noktada da terörizmde beşinci dalganın ortaya çıkmaya başladığına yönelik tartışmaların 2000’li yıllarla birlikte daha da yoğunlaştığı görülmektedir.¹²⁴

Rapoport’a göre bir dalganın tetikleyici unsurları artık yeni bir terör hareketinin inşası noktasında yetersiz kaldığında yani enerjisi sönmülmeye başladığında yeni bir enerji açığa çıkmaktadır.¹²⁵ Bu yeni enerji teknolojik gelişmeler ve yeni iletişim modellerinin varlığında yeni bir dalganın başlamasına zemin hazırlamaktadır. Bu yönüyle düşünüldüğünde günümüzde din unsurunun hâlihazırda var olan terörist organizasyonlarda etkisini sürdürmekle birlikte yeni terör örgütlerinin oluşması noktasında etkisini yitirdiğini ifade edebiliriz. Bunun yanı sıra teknoloji ve iletişim alanında da son yıllarda önemli ve hızlı gelişmelerin yaşandığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu iki noktadan hareketle Rapoport’un dalga teorisi bağlamında günümüzde terörizmin beşinci dalgasının başlaması için şartların uygun olduğu yorumunda bulunulabilir.

Aslında “Yeni Terörizm” tartışmaları 1990’lı yıllardan itibaren başlamıştır. “Yeni Terörizm” kavramını ilk kullanan isim olan Bruce Hoffman’a göre terörist yapılar artık;

- Hiyerarşik ve katı bir örgütlenme biçiminden ziyade hücre tipi örgütlenmelere yönelmekte
- Yerel ’den küresele evrilmekte
- Sadece devlet görevlileri ve yöneticilerini değil sivilleri de hedefe almakta
- Etnik ve ideolojik öğretilerden ziyade fanatizme daha yakın bir görünüm sergilemekte

¹²⁴ Süruri, loc. cit.

¹²⁵ Rapoport, "The Four Waves of Modern Terrorism," in *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, ed. Audrey Kurth Cronin and James M. Ludes, op. cit., s.48-49.

- Stratejik ve sınırlı eylemlerden ziyade şiddette aşırıya kaymaya eğilimli
- Finansmanını illegal yöntemlerle ve bir merkeze bağlı olmaksızın da sağlama yeteneğine sahip
- Son olarak da uluslararası sistemi hedef almaya yönelik birer yapıya bürünmüşlerdir.¹²⁶

Tüm bu değişimler Hofman'a göre terörizmin yeni bir dönüşüm içerisinde olduğunu göstermekte ve bunu da "Yeni Terörizm" olarak adlandırmaktadır. Erol Bural da Hoffman'ın ortaya koyduğu bu önermelere dikkat çekerek bu açıklamaların terörizmin zamana göre değişen doğasından başka bir şey olmadığını ifade ederek "Yeni Terörizm" kavramı yerine "Yeni Nesil Terörizm" kavramını kullanmanın daha doğru olduğu yorumunda bulunmuştur. Burada bu çalışma açısından önemli olan nokta ise Hoffman'ın yeni terörizm kavramını ortaya koyarken öne sürdüğü argümanların terörizmin geçirdiği dönüşümü ortaya koyması bakımından içerdiği değerdir. Bu bağlamda Hoffman tarafından ortaya koyulan terör organizasyonlarının amaç, strateji, yapılanma, hedef ve yöntem bakımından geçirdiği dönüşüm terörizmin beşinci dalgası kapsamında da değerlendirilebilir.¹²⁷

Selim KURT ise "Yeni Terörizm" kavramının terörizmin dördüncü dalgası ile özdeşleştirilmesine rağmen yeni terörizm kavramı ile ifade edilen 2001 sonrası dönemin esasında bir ara dönem ve geçiş dönemi olarak ifade edilebileceğine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda da bu dönem terörizmin beşinci dalgasının bir öncülü haline gelmektedir. Buradan hareket eden Kurt, gelecekte ortaya çıkacak terör örgütlerinin olası genel niteliklerine ilişkin bir öngöründe bulunarak bu nitelikleri ideolojik çeşitlilik, merkeziyetsizleşme, bireyselleşme, dezenformasyon ve ölümcüllük olmak üzere beş ana başlık altında toplamıştır.¹²⁸

¹²⁶ Walter Laqueur, *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, (Oxford University Press, 1999):58-63.

¹²⁷ Onur Ağkaya, "Yeni Terörizm Kavramı ve Uluslararası İlişkiler Disiplinindeki Yeri," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/54 (2017):213

¹²⁸ Kurt, loc. cit.

Yeni Terörizm kavramı 2000’li yıllarda daha fazla öne çıkan bir kavram olmuştur. Bunun oluşmasında 11 Eylül saldırıları büyük bir etken olmuştur. Dünyanın en güçlü devleti olarak görülen ABD’nin merkezinde böylesine bir terör saldırısı gerçekleştirilebilmesi tüm dünyada şok etkisi yaratmış ve terörizm tehdidinin gelebileceği tehdit seviyesini ortaya koymuştur. Terörizm 11 Eylül sonrasında artık küresel bir sorun olarak kabul edilir hale gelmiştir. Bunun yanı sıra teknoloji alanında yaşanan hızlı dönüşüm ve terörist organizasyonların bu dönüşüme ayak uydurmaya başlamalarıyla birlikte de terörizmin yeni bir boyut ve nitelik kazandığı daha tartışılır hale gelmiştir. İşte bu noktada Hoffman tarafından öne sürülen “Yeni Terörizm” kavramı yeni mevcut durumu tanımlamak için sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Kimi yazarlar “Yeni Terörizm” olarak ifade edilen dönemi Rapoport tarafından öne sürülen dördüncü dalganın revizyona uğramış bir devamı olarak görürken kimileri bunun beşinci dalgaya geçişte bir ara dönem olduğunu kimileri ise beşinci dalganın başlangıcı olduğunu öne sürmüşler ve yeni kavramsallaştırmalarla bu dönemi tanımlamaya başlamışlardır. Bu anlamda 2001 yılından günümüze kadar olan dönemdeki terörist yapılanmalar terörizmin dördüncü dalgası kapsamında yeni terörizm adı altında incelenebileceği gibi terörizmin beşinci dalgası kapsamında da değerlendirilebilir. Zira terörizmde beşinci bir dalganın ortaya çıktığı yönünde görüş bildiren yazarların sayısında da önemli artış bulunmaktadır. Ve bu yazarların terörizmin beşinci dalgasını izah ederken öne sürdükleri değişimlerin yeni terörizm kavramı adı altında ortaya koyulan dönüşümlerle paralellik gösterdiği görülmektedir. Zira yukarıda ortaya koyulan değişimler bunun açık bir göstergesidir.¹²⁹

3.3 Terörizm ‘de Beşinci Dalga Tartışmaları

Adının ne olduğu ya da olacağı bir tarafa, özellikle de 2000’li yıllar sonrasında terörizmde yeni bir dalganın varlığı noktasında önemli göstergeler bulunmaktadır. 1990’lı yıllar sonrasında Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile birlikte ABD’nin uluslararası sistemdeki tek

¹²⁹ Kurt, loc. cit.

güç olarak kalması,¹³⁰ küresel sistemde meydana gelen dönüşümler, küreselleşme olgusu ve teknolojik gelişmeler bu bağlamda terörizmin de dönüşümünde önemli yapı taşlarından olmuştur.¹³¹ Terörün küreselleşmesi, devlet tarafından bir araç olarak kullanılmaya başlanması, propaganda, üye kazanımı ve saldırıların duyurulması noktasında çevrimiçi sanal iletişimin kitlelere daha kolay ulaşım fırsat vermesi, teknolojinin gelişmesi ile birlikte terör örgütlerinin kullandığı saldırı araç ve gereçlerinin daha yıkıcı özelliklere sahip hale gelmesi, örgüt yapılarında meydana gelen değişimler bu dönemde terörizmin dönüşüm geçirdiği alanların başında gelmektedir.¹³²

Bu dönem, özellikle dijital teknolojilerin ve küreselleşmenin etkisi altında şekillenmiş, terörizmin daha dağınık, örgütsel yapıdan bağımsız hücreler şeklinde işlemesine olanak sağlamıştır. İnternet ve sosyal medya, radikalleşme ve örgütlenme süreçlerinde merkezi bir rol oynamaktadır. Ayrıca, ideolojik olarak çok daha çeşitlilik gösteren bu dönemde, örgütler sıklıkla yerel sorunlardan global temalara kadar geniş bir yelpazede etki arayışındadır.¹³³ Kısaca bu dönemdeki terörizmin Teknoloji, Globalizasyon ve Medya ile İlişkisi, 2000’li yıllar sonrasındaki terörizmin temel taşlarından olmuştur. Örneğin siber alan hem propagandanın yayılması hem de koordinasyon için kullanılmaktadır. Globalizasyon ise terör örgütlerine, sınırlar ötesi hareket etme ve uluslararası bir etki yaratma kapasitesi sunmuştur. Bu dönemde medya, özellikle sosyal medya platformları, terör eylemlerinin hızla yayılmasında ve görünürlük kazanmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Tüm bu değişim ve dönüşümlerden hareketle kimi teorisyenlerin, terörizmde beşinci bir dalganın başlamış olabileceği ancak bu dalganın ana karakteristiği noktasında henüz bir fikir birliği bulunmadığına dikkat çektikleri görülmektedir.¹³⁴ Çünkü konuyla ilgili

¹³⁰ Gökhan Özkan, “Unipolar, Bipolar Or Multipolar International System? The Defense Industry Factor,” *Journal of Management and Economics Research*, 6/10 (2008):104-123.

¹³¹ Crenshaw, loc. cit.

¹³² Loretta Napoleoni, *Terror Incorporated: Tracing the Dollars Behind the Terror Networks*, (Seven Stories Press, 2005):24-29.

¹³³ Audrey Kurth Cronin, “Behind the Curve: Globalization and International Terrorism,” *International Security*, 27/3 (2002): 30–58.

¹³⁴ Süruri, loc. cit.

literatürde birçok farklı görüş mevcuttur. Örneğin Jeffrey Simon'a göre eğer bir beşinci dalga ortaya çıkacaksa bu teknolojik ilerlemenin tetikleyiciliğinde oluşacaktır. Simon'un burada internet teknolojileri üzerinde daha fazla odaklandığı görülmektedir. Çünkü Simon'a göre terörizmde beşinci dalga teknolojik bir dalga olup, terör örgütlerinin ya da devlet dışı silahlı aktörlerin bilgi ekosistemi içerisinde internet teknolojileri aracılığıyla terör eylemlerini gerçekleştirdiği yeni bir dönem olacaktır.¹³⁵

Teknolojik gelişmelerin etkisinin yanı sıra terörizmde beşinci dalganın ortaya çıkması noktasında “etnisitenin” temel unsur olacağı yönünde görüşlerde bulunmaktadır. Örneğin Dipak K. Gupta terörizmde beşinci dalganın etno-milliyetçilik, dini kimlik ve ekonomik sınıf ayırımından hareketle ortaya çıkacağını öne sürmüştür. Benzer şekilde Jeffrey Kaplan'da beşinci bir dalganın etnik ütopyaların bir sonucu olarak ortaya çıkacağını savunmuş ve Kamboçya'daki Kızıl Khmerler örgütü örneğinden yola çıkarak terörizmin beşinci dalgasını “Yeni Kabilecilik” olarak adlandırmıştır.¹³⁶

Bunların yanı sıra Honig ve Yahel'e göre ise beşinci dalga “terörist yarı devletler” ile karakterize edilmektedir. Terörist yarı devletlere örnek olarak ise Hizbullah, Eş-Şebab ve Boko Haram gibi örgütler örnek gösterilmiştir.¹³⁷ Bu yaklaşıma göre beşinci dalgada, diğer dalgalardan farklı olarak dini veya ideolojik hedeflerin yanı sıra devlet yapılarının parçalanmasına ve bağımsız militan grupların oluşumuna dikkat çekilmesi söz konusudur. Bu bağlamda Honig ve Yahel'e göre beşinci dalganın başlıca özellikleri şunlardır:

- **Devletlerin parçalanması:** Bu dalgada, devlet yapıları zayıflamakta ve parçalanmakta, devlet otoritesi boşlukta kalmaktadır. IŞİD gibi terörist gruplar, bu boşluğu doldurmak için kendi bağımsız yönetimlerini kurma iddiasında bulunmaktadır.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Ibid.

- **Bağımsız grupların oluşumu:** Devletlerin zayıflamasıyla birlikte, bölgesel ve uluslararası terörist gruplar bağımsız hareket etmeye başlar. Bu gruplar, kendi askeri ve idari yapılarıyla yönetimlerini dayatmaya çalışırlar.
- **Kontrolsüz şiddet:** Beşinci dalganın bir diğer özelliği, şiddetin kontrolsüz ve uluslararası düzeyde genişleyebilmesidir. Şiddet, sadece yerel değil, aynı zamanda uluslararası ölçekte yürütülmektedir. Terörist gruplar, sınır ötesi operasyonlarla başka ülkelere saldırılar düzenleyebilir.
- **Denge kavramının değişmesi:** Beşinci dalga, bölgesel ve uluslararası düzeyde güç dengelerini değiştirmektedir. Özellikle Ortadoğu’da, güç boşluğu yaratan bu dalga, bölgesel devletlerin otoritesini zayıflatmış ve dış müdahaleler için uygun bir ortam yaratmıştır.¹³⁸

Kimi yazarlar ise terörizmde beşinci bir dalganın varlığını devletlerin terör örgütlerini artık bir dış politika aracı olarak kullanmaya başlaması, devlet-terör iş birliği ve hibrit savaşların yükselmesi unsurları üzerinden ortaya koymaya çalışmışlardır. Örneğin Rüştü Salim Savaş BİÇER yazmış olduğu bir makalesinde modern terörün beşinci dalgasını “Devletlerin Terör Ortaklığı” kavramı üzerinden ortaya koymaya çalışmıştır. Bu yaklaşımına örnek olarak da ABD’nin IŞİD terör örgütü ile mücadele adı altında PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olan YPG ile ABD arasındaki iş birliğini öne sürmüştür. Biçer’e göre devletlerin terör örgütlerine destek vermesi daha önceki dönemler de de yaşanmakla birlikte bu dönemdeki ana ayırıcı durumun devletlerin artık bu desteği eskiden olduğu gibi gizli gizli değil de terör örgütlerini de meşrulaştıracak halde açıktan yapmasıdır. Diğer taraftan terör örgütleri bakımından bakıldığında ise bu yeni dönemde terör örgütlerinin kendi amaçlarına ulaşabilme noktasında kuruluş gerekçelerini ve ana ideolojilerini bir kenara bırakarak güçlenebilmek ya da meşrulaşabilmek adına farklı modelleri kullanabilme esnekliği gösterdikleri ifade edilmektedir. Örneğin YPG’nin kuruluş itibarıyla Marksist-Leninist bir ideolojiye sahip olmasına rağmen güç

¹³⁸ Hossien Afshin, Siamak Bahrami and Hamid Reza SaeedyNejad, "The Fifth Wave of Terrorism and the Regional Security Complex in the Persian Gulf", *Transcendent Policy*, 11/1 (2023): 255-268. doi: 10.22034/sm.2022.547528.1818

devşirebilmek ve meşrulaşabilmek adına emperyalist bir güç olarak kabul edilen ABD ile iş birliği yapmaktan kaçınmadığı görülmektedir.¹³⁹

Bunlara ilaveten Daniel Hertog ise modern terörizmin beşinci dalgasında iklim değişikliğinin katalizör görevi görebileceğini iddia etmiştir. Hertog'a göre iklim değişikliği ile terörizm arasında ayrılmaz bir bağ bulunmaktadır. Çünkü iklim değişikliği teröristlerin ortaya çıkabilmeleri için gerekli kırılgan yapının ortaya çıkmasına etki etmektedir. İklim değişikliğinden kaynaklı olarak ortaya çıkan kuraklık, kıtlık, sel vb. diğer doğal afetler devletleri yıpratmaktadır. Yaşanan krizlerden kaynaklı göçlerin ve açlığın ortaya çıkması tepkilerin hükümetlere yönelmesine zemin hazırlayabilmekte ve devletleri ve hükümetleri kırılgan bir yapıya sokmaktadır. İşte böylesi bir siyasi zemin terör örgütlerinin ortaya çıkması için tetikleyici olmaktadır. Hertog'un dikkat çektiği diğer bir ilginç nokta ise küresel ısınma ile alakalıdır. Sıcaklığın 1 santigrat derece ısınmasının dahi insanların teröre yönelmesi noktasında %4 ile %6 arasında artışa neden olduğunun kanıtlarla sunulduğuna dikkat çeken Hertog iklim değişikliğinin sadece sonuçları itibarıyla dolaylı bir etki etmediği bunun yanı sıra insan psikolojisini de doğrudan şiddete daha meyilli hale getirdiğinden yola çıkarak doğrudan etkileri olduğuna da vurgu yapmıştır. Hertog'un dikkat çektiği bir diğer nokta ise iklim değişikliğinin terörizmde bir silah olarak kullanılmaya başlanmasıdır. Boko Haram'ın Nijerya'da kuraktan etkilenen bölgelerde su kaynaklarını kirletmesi, DAEŞ'in Ortadoğu'daki petrol kaynaklarını hedef alması, Afganistan'da ortaya çıkan sel ve heyelanlardan mağdur olan halka terör gruplarının yardım yaparak yeni üye kazanmaya çalışmaları Hertog'a göre bu bağlamda değerlendirilmelidir. Buradan hareketle de Hertog iklim değişikliğinin modern terörizmin beşinci dalgasında bir katalizör görevi üstlenebileceğine dikkat çekerek devletleri ve politika yapıcıları terörizmle mücadele ederken iklim değişikliğini de dikkate alan mücadele stratejileri geliştirmeleri gerektiği uyarısında bulunmuştur.¹⁴⁰

¹³⁹ Rüştü Salim Savaş Biçer, "Modern Terörizmin Beşinci Dalgası: Devletlerin Uluslararası Terörist Örgütlerle İş Birliğinin Sebepleri ve Sonuçları," *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16/36 (Aralık 2020): 915-945.

¹⁴⁰ Daniel Hertog, "Is Climate Change the Next Wave of Modern Terrorism?" <https://law.uct.ac.za/mineral-law/articles/2023-01-16-climate-change-next-wave-modern-terrorism>

Görüldüğü üzere terörizmin beşinci dalgası ve bu dalganın ana karakterine ilişkin çok çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerin öne çıkanlarına daha detaylı bakmak konunun daha iyi anlaşılması noktasında faydalı olacaktır.

3.3.1 Jeffrey Kaplan ve Yeni Kabilecilik

Jeffrey Kaplan terörizmin beşinci dalgası tartışmalarında öne çıkan yazarlardan biri olmuştur. Kaplan, Rapoport'un modelinin ikna edici olduğunu, ancak bazı terörist hareketlerin değişken doğasını hesaba katmaması bakımından bir bakıma durağan olduğunu savunmuştur. Bu kapsamda Rapoport'u, "su metaforunu kullanmak için okyanusu harika bir şekilde haritalandırdığı ancak yüzeyin altında gizlenen bireysel girdapları iyi bir şekilde hesaba katmadığı" benzetmesiyle eleştirmektedir. Çünkü Kaplan'a göre radikal hareketler bir takım hayal kırıklıklarıyla zaman zaman içe dönebilmekte ve yerelleşebilmektedirler. Zorunlu olarak bölgesel veya uluslararası temasları ve ittifak kalıplarını sürdürebilirler, ancak bir zamanlar onları ateşleyen ideoloji veya teolojinin dalgasıyla özdeşleşmeyi bırakmışlardır.¹⁴¹ Bu bağlamda Kaplan'a göre terörizmin beşinci dalgası diğer dört dalga ile benzer nitelikler gösterse bile Kaplan beşinci dalgada etken unsurun "Yeni Kabilecilik" olarak tanımladığı yerel unsurlar ve kültürel farklılıkların olduğunu savunmuş ve etnik kökene odaklanmıştır. Irksal saflığa dikkat çeken beşinci dalganın niteliklerinin ise radikalizm, aşırılıkçılık ve iç çatışma yönelimli olacağını öne sürmüştür. Bu bağlamda Kaplan'a göre bu dalga da ortaya çıkan terörist organizasyonların amacı yeni bir dünya yaratmak ütopyasıdır. Eylemlerin hedefleri ise hükümetler, bölgesel ve etnik gruplar, kadınlar ve çocuklardır.¹⁴² Kaplan bu örgütlere örnek olarak ise Kızıl Khmerler ve Lord's Resistance Army (LRA)'yi vermiştir. Kamboçya'da ortaya çıkan Kızıl Khmerler'i beşinci dalga terörizminin öncüsü olarak niteleyen Kaplan, Lord's Resistance Army (LRA)'yi ise beşinci dalga terörizmine en iyi örnek olarak ifade etmiştir.¹⁴³ Kaplan'a göre Kızıl Khmerler'in Vietnamlı işgalcilere yenilmeleri nedeniyle 1979'da beşinci dalganın gelişiminde bir durgunluk yaşanmıştır.

¹⁴¹ Jeffrey Kaplan, "The Fifth Wave: The New Tribalism?", *Terrorism and Political Violence*, 19/4 (2007): 545-570.

¹⁴² Süruri, loc. cit.

¹⁴³ Kaplan, "The Fifth Wave: The New Tribalism?", op. cit., s.546.

Bu dalganın yeniden başlaması ise ancak 1990'larda tam olarak ortaya çıkmış ve dalganın yeni merkezi Afrika olmuştur.

Kaplan, Beşinci dalga hareketlerinin önceki terör dalgalarında doğduğunu ifade etmektedir. Daha önceki dalgalarda doğan bu gruplar zaman içinde hayal kırıklığına uğrayarak bir radikalleşme dönemi geçirmişler ve içlerine dönerek yerleşmişlerdir. Bir ırkın veya kabile grubunun mükemmelliğine odaklanan beşinci dalga hareketleri için ana motivasyon yeni bir dünya ve yeni bir toplum yaratma fikri olmuştur. Yeni toplum, eski dünyanın hiçbir benzerliğiyle kirlenmemiş devrimci varlıklar olan yeni erkekler ve yeni kadınlarla dolu olacaktır. Rüyayı gerçekleştirmek için öldürmek sadece hoş görülmekle kalmamakta; aynı zamanda görkemli bir amaca ulaşmak için arzu edilen bir araç olmaktadır. Bununla birlikte Kaplan'a göre Bir süre sonra öldürmek, katiller için bir anlam ifade etmekten veya çeşitli kitleler için mesaj içeriği olmaktan uzaklaşarak basitçe bir yaşam biçimi haline gelmektedir.¹⁴⁴

Bu bağlamda, bu örnek gruplardan yola çıkan Kaplan'a göre beşinci terör dalgası olarak görülen dalgadaki terör örgütlerinin temel özellikleri şunlardır;

- 1- Daha önceki bir terörizm dalgasındakilerle ortak inançlara sahiplerdir. Ancak daha sonra radikalleşerek ondan koparlar.
- 2- Hedef ve umutların kaybolması ya da gerçekleşmesi ile ortaya çıkarlar.
- 3- Radikalleşme nedeniyle aynı görüşlere sahip benzer gruplardan ayrılma sonucu aile ve toplumdaki uzaklaşma söz konusudur.
- 4- Sıfırdan bir yol haritası takvim belirlerler.
- 5- Eski dünyanın kirlendiğine ve gelecekte saf toplumu yaratmak için mevcut insan yaşamının yok edilmesinin gerek olduğuna inanırlar.
- 6- Uzlaşmanın mümkün olmadığına inanırlar.
- 7- Yeni toplum arayışları işledikleri cinayetlerin cezasız kalmasına hatta soykırıma neden olur.

¹⁴⁴ Ibid.

- 8- Vermek istedikleri asıl mesajı unutturacak kadar yaygın şiddet uygularlar.
- 9- Hedefledikleri yeni insan modelini yaratacak olmaları nedeniyle kadınları hedef alırlar.
- 10- Tecavüz uyguladıkları terörist taktiğin imzasıdır.
- 11- Kültürel normları ihlal etmeleri nedeniyle teröristlerin aileye geri dönmeleri ve topluma yeniden katılabilmeleri zorlaşır.
- 12- Saf ırkçılığı ve etnik merkezîyetçiliği esas alan bölgesel milliyetçiliği esas alırlar.
- 13- Karizmatik liderlerin yönettiği oldukça otoriter yönetimleri vardır.
- 14- Dünyaya barış ve huzur getirecek Mesih'in geleceğine ve kıyamete inanırlar.
- 15- Gelecekteki hedeflerine ulaşmak için gerekli ise yabancı müttefiklerle iş birliği yapabilirler.
- 16- İnsanın mükemmelliğine inandıkları için aynı nesil içinde bu mükemmellikte kadın ve erkek yaratmayı amaç edinirler.
- 17- Erkek çocukları asker almaya kız çocukları ise çocuk gelin olmaya zorlarlar.¹⁴⁵

Bu özellikler kapsamında değerlendirildiğinde örgütlenme modeli bakımından terörizmin beşinci dalgasında otoriter bir yapının hakim olduğunu ifade eden Kaplan'a göre Rapoport'un teorisinin temel bir özelliği, bir terörist dalgayı başlatmak için gereken bir katalizör olaya odaklanmasıdır. Ancak Kaplan bu hareketlerin önceki dalgalardan doğduğu iddiasından hareketle Beşinci Dalga gruplarının tek bir katalizör olayı olmadığını, çıktıkları dalganın tetikleyici olayını paylaştıklarını savunmaktadır.¹⁴⁶

Öte yandan yeni bir toplum oluşturma hedefine ulaşmak için kollektif şiddet içeren eylemlerin ve tecavüzlerin bu dalgadaki örgütlerde yoğun şekilde görüldüğü öne sürülmektedir. Kaplan'a göre beşinci dalgada öne çıkan tecavüz, dördüncü dalgada öne çıkan intihar bombacılığı ile aynı işleve sahiptir. Nitekim kabile kültürlerinde tecavüz utanç verici bir eylem olarak görülür; burada birincil utanç kadına, ikincil utanç ise

¹⁴⁵ Jeffrey Kaplan, "Terrorism's Fifth Wave: A Theory, a Conundrum and Dilemma," *Perspectives on Terrorism*, 2/2 (2008):13.

¹⁴⁶ Kaplan, "The Fifth Wave: The New Tribalism?", op. cit., s.547.

sırasıyla ailesine, klanına ve kabilesine düşer. Bu anlamda Kabile çatışmasında tecavüz eylemi, hedef kitlelerine çok sesli mesajlar iletir. Dolayısıyla beşinci dalgadaki tecavüz böylece ritüelistik ve yine de son derece faydacı hale gelmektedir.¹⁴⁷

Kadınlar, beşinci dalganın şiddetinin merkezinde hem aktör hem de kurban olarak yer almaktadır. Çocuklar ise beşinci dalganın temel aktörüdür. Zira Kaplan'a göre beşinci dalgaya en uygun örnek olan Lord's Resistance Army (LRA) eğer çocuklar olmasaydı var olamazdı. Çünkü savaşçıların neredeyse %90'ı çocuk askerler oluşmaktaydı. Buna ilaveten çocuk gelinler ise hareketin güvenilir kıdemli subaylarına verilen başlıca ödül olmuştur. Bu bağlamda bu grupların zihninde çocuklar, savaşmak için veya sadece bir kabile veya milis grubunun diğerine karşı üstünlüğünün fiziksel bir örneği olmak için doğarlar. Ya da daha görkemli bir şekilde, rakip bir kabile veya ırkın yaklaşan yok oluşunun yaşayan sembolleri olarak görülebilirler. Ancak her durumda, onlar tek bir nesilde yeni bir dünya yaratmanın temel anahtarlarıdır. Çünkü eski dünyanın yozlaşmış yollarından en az etkilenen ve beşinci dalga hareketlerine öncülük eden karizmatik vizyonerlerin hayallerine en açık olanlar onlardır.¹⁴⁸ Bu nedenle bu grupların bakış açısında üreme artırılmalı ve doğan çocuklar en erken yaşta toplumdan izole edilmelidir. Yine bu bağlamda tecavüz yeni bir toplum inşa edilmesinde daha çok çocuğa ulaşmak için bir araç olarak öne çıkmaktadır.¹⁴⁹

Diğer taraftan soykırım ise yozlaşmış toplumun ortadan kaldırılması için başvurulan diğer temel taktik olmaktadır. Bu bağlamda Kaplan'a göre beşinci dalga grubu iktidara geldiğinde, rejimin soykırımcı olacağı kesindir. Çoğunluk grubunun üyelerini etnik veya dini azınlıklar kadar kolaylıkla öldürecektir. Çünkü beşinci terör dalgasında ne sabır ne de uzlaşma vardır. Gerçek inananlarının görüşüne göre, beşinci dalga terörünün serbest bıraktığı şiddet, yakında doğacak ütopyik bir toplumun gerekli doğum sancularından başka bir şey değildir.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Kaplan, "Terrorism's Fifth Wave: A Theory, a Conundrum and a Dilemma," loc. cit.

¹⁴⁸ Ibid. s.14.

¹⁴⁹ Kaplan, "The Fifth Wave: The New Tribalism?", loc. cit.

¹⁵⁰ Ibid. s.548.

Tablo 4: Yeni Kabilecilik ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri

DALGA	KATALİZÖR	AMAÇ	SALDIRI HEDEFLERİ	SALDIRI TAKTİKLERİ
YENİ KABİLECİLİK	-Kültürel farklılıklar -Yerel şartlar -Uluslararası iş birliğinin zayıf olması	-Yeni bir dünya yaratmak ütopyası	-Hükümetler -Bölgesel ve etnik gruplar -Kadınlar -Çocuklar	-Tecavüz -Çocuk askerler -Çocuk gelinler -Etnik temizlik / soykırım

Kaynak: Captain Matthew A. Hughes, Fifth Wave Terrorism: Threats, Implications, and Risk Management for U.S. Forces https://www.ikn.army.mil/apps/MIPBW/MIPB_Features/Hughes.pdf

3.3.2 Anthony Celso ve Cihatçı Terör

Anthony Celso ise terörizmin beşinci dalgasında cihatçı terör örgütlerinin varlığına dikkat çekmiştir. Celso'ya göre kitlesel dönüşüm ve devrimci ajitasyon süreci, modern toplumdan psikolojik izolasyon gerektirir ve bu, İslamcı beşinci dalganın dinamiklerini açıklayabilir. İslamcı düşüncenin modern dünyadan aktif olarak kopuşu aradığına ve Peygamber'in Medine topluluğunu yeniden yaratmayı arzuladığına vurgu yapan Celso, Cihadist grupların bunu gerçekleştirebilmek için gizlice ve acımasızca baskıcı bir şekilde faaliyet gösterdiklerini dile getirir. Bu bağlamda zayıf devlet otoritelerinin olduğu kırsal alanların Cihadist gruplar tarafından, ideal mikro topluluklar yaratmayı umarak ele geçirildiğinin altını çizer.¹⁵¹

¹⁵¹ Anthony N. Celso, "The Islamic State and Boko Haram: Fifth Wave Jihadist Terror Groups," *Orbis*, 59/2 (2015):249–268.

Din esaslı dördüncü dalgada tekfirin, dinsiz yöneticilere ve ahlaksız kişilere yönelik olduğunu söyleyen Celso, terörizmin beşinci dalgası olarak nitelendirdiği “Cihatçı Terörizm” döneminde Müslümanlara yönelik olarak da gerçekleştirilmeye başlandığına vurgu yapar. Celso’ya göre bu durum yeni Cihadist grupları önceki gruplardan farklılaştırmaktadır. Bu bağlamda Boko Haram ve IŞİD, Celso tarafından beşinci dalganın öncü grupları olarak nitelendirilmişlerdir. Dolayısıyla bu örgütlerin beşinci dalga kapsamında sahip olduğu özellikler, onları diğer İslamcı gruplarla karşı karşıya getirmiştir. Bu bağlamda Celso, 2013’ün sonlarından bu yana, IŞİD’in, El Kaide'nin Suriye'deki kolu El Nusra da dahil olmak üzere diğer İslamcı gruplara karşı savaştığının, benzer şekilde, Boko Haram’ın da ideolojilerini reddeden Müslüman mürtedlere, din adamlarına ve liderlere karşı bir suikast kampanyası yürüttüğünün altını çizmiştir.¹⁵²

Buradan hareketle Celso’ya göre beşinci dalganın tetikleyici unsurları zayıf devlet otoriteleri ve tekfirici-cihatçı terör grupları olarak öne çıkmaktadır. Cihatçı terör örgütleri mevcut toplum yapısı ve hükümetlerden rahatsızlık duymakta ve toplumdan uzak şekilde yaşayarak hilafet devleti kurmayı amaçlamaktadırlar. Bu nedenle de hükümetleri, dinden dönenleri ve dini mezhepleri hedef alan bir karakterleri bulunmaktadır. Aşırılıkçı yönleri itibarıyla toplumdan dışlanmaları, yoksulluk ve yalnızlık çekmeleri bireylerin radikalleşmesine zemin hazırlamakta ve siyasal şiddeti ve terörizmi tetiklemektedir. Sınırsız şiddet ve etnik/mezhepsel temizlik bu dalgadaki cihatçı terörist grupların eylem stratejilerini oluşturmaktadır. Celso’ya göre bu dalgadaki örgütlerin ana motivasyonunu ise hilafet devleti kurma düşüncesi ve batı etkilerinin yok edilmesi oluşturmaktadır.¹⁵³ Cihadist dalgadaki terör örgütlerinin temel özellikleri ise aşağıda verilen tablo 5’te gösterilmiştir.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Ibid.

Tablo 5: Cihatçı Beşinci Dalga Gruplarının Temel Bileşenleri

Mevcut Sosyal-Politik Düzenin Reddedilmesi	<ul style="list-style-type: none">• Müslüman toplumunun cahiliye (ilahi hakikatten kopmuşluk) durumunda olduğu inancı.• Bu durumun, mürted rejimler tarafından desteklendiği görüşü.• Toplumdan ayrılma ve bu düzene karşı isyan etme düşüncesi.
Mistik Bir Geçmişin İdealizasyonu	<ul style="list-style-type: none">• Peygamberin Medine topluluğunun ve onun dört halifesinin oluşturduğu hilafetin yeniden kurulması nihai hedef olarak görülür.• Mürtedliğin yok edilmesi ve Peygamberin Medine deneyiminin saflığına dönüş, bir hilafet geliştirildikçe evrensel mutluluk yaratacaktır.
Bin Yıllık Adalet Arayışı	<ul style="list-style-type: none">• İslam tarihindeki "altın çağ" anlayışına dayalı bir sosyal düzen arayışı.
Gençlik Kültürü	<ul style="list-style-type: none">• Cihatçı grupların büyük kısmını 18-39 yaş arasındaki erkekler oluşturur.
Kadın ve Çocukların Vahşice Kullanımı	<ul style="list-style-type: none">• İslamcı kadın düşmanlığı ve kadınların zorunlu örtünmesi.• Örtünmeyen kadınlara saldırılar, kadınların eğitimi ve istihdamına sınırlamalar.• Cihatçı savaşçılarla zorla evlilikler.• Çocukların cihatçı örgütlere zorla alınması.
Kaçırma	<ul style="list-style-type: none">• Kadınlar ve çocuklar sık sık kaçırlır ve köle olarak satılır.
Etnik ve Mezhepsel Temizlik	<ul style="list-style-type: none">• Dini azınlıkların (Şiiler, Aleviler, Sufiler), Yezidiler ve Hristiyanların hedef alınarak öldürülmesi.• Azınlıklarla ilişkilendirilen veya çoktanrıcılık olarak görülen cami, türbe, mezarlık ve kiliselerin yok edilmesi.• Tekfir (dinden çıkarma) uygulamasının yaygın kullanımı, Müslüman muhaliflerin öldürülmesini meşrulaştırır.
Sınırsız Şiddet	<ul style="list-style-type: none">• Askerlere, polisler ve sivillere yönelik intihar saldırıları, el yapımı patlayıcılar (EYP) ve araba bombaları gibi yöntemlerle yürütülen sürekli askeri kampanyalar.• Takfir, Sünniler de dahil olmak üzere muhaliflerin öldürülmesini kolaylaştırır.
Karizmatik Liderlik	<ul style="list-style-type: none">• Dinî ve askerî otoriteyi birleştiren güçlü ve dinamik emirler tarafından yönetim.

Yeni Bir Toplumun Gelişimi	<ul style="list-style-type: none"> Mürted düzenin şiddet yoluyla yok edilmesi ve Peygamberin Medine topluluğunun modern bir versiyonu ile dört halifelik dönemindeki hilafetin yeniden kurulması.
-----------------------------------	--

Kaynak: Jeffrey Kaplan'ın çalışmasından alınmıştır.

Tablo 6:Cihadist Gruplar ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri

DALGA	KATALİZÖR	AMAÇ	SALDIRI HEDEFLERİ	SALDIRI TAKTİKLERİ
CİHATÇI DALGA	-Devlet otoritesinin zayıflığı Tekfirci/Cihatçı Terör Grupları	-Hilafet Devleti Kurma -Batı Etkisinin yok edilmesi	-Hükümetler -Dinden dönen Müslümanlar -Etnik gruplar ve diğer dini mezhepler	-Sınırsız şiddet -Etnik/mezhepsel temizlik

Kaynak: Captain Matthew A. Hughes, Fifth Wave Terrorism: Threats, Implications, and Risk Management for U.S. Forces https://www.ikn.army.mil/apps/MIPBW/MIPB_Features/Hughes.pdf

3.3.3 Jeffrey Simon ve Teknolojik Dalga

Terörizmin beşinci dalgasına yönelik öne çıkan yazarlardan biri de Jeffrey Simon olmuştur. Jeffrey Simon Rapoport'un dalga teorisinin, bir dalganın ne zaman bittiğini ya da düşüşe geçtiğini ve bir başka dalganın nasıl başladığını tam olarak izah edememekle eleştirmiştir. Rapoport'un, bir dalganın enerjisinin artık yeni grupların oluşumunu etkileyemediği noktada o dalganın ortadan kalktığını ifade etmesine ithafen de bir dalgada yeni grupların oluşmamasının o dalganın düşüşte olduğu anlamına gelmeyeceğini savunur. Çünkü Simon'a göre birkaç etkili grup, bir dalgayı uzun süre sürdürebilir. Din esaslı dördüncü dalganın ortadan kalkıp kalkmadığının tartışması da zaten Simon'a göre bu bağlamda ortaya çıkmaktadır. Öte yandan Simon'a göre bir dalga hükümetler, medya ve toplum tarafından geçmişteki kadar ilgi uyandırmamaya başladığı zaman bu dalganın düşüşe geçtiği ifade edilebilir. Dolayısıyla dalgayla ilişkili terörist

faaliyetler devam etse bile bir başka şey dünya genelinde daha çok korku ve tehdit içerir hale geldiyse, yeni bir dalganın ortaya çıkmaya başladığının işareti olabilir.¹⁵⁴

Öte yandan Simon'a göre terörizmin beşinci dalgasında tek bir ideolojinin öne çıkması gibi bir durum söz konusu olmayacaktır. Bu ideolojik hakimliğin yerini ise internet teknolojileri, siber araçlar ve kitle imha silahlarının etkisi almıştır. Bu bağlamda Simon beşinci dalganın, teknolojinin ön planda olduğu bir dalga olacağını ifade ederek bu yeni dalgayı "Teknolojik Dalga" olarak tanımlamış ve interneti teknolojik dalganın ön koşulu olarak nitelendirmiştir. Simon'a göre teknoloji ile terörizm arasındaki bağlantıyı anlamak beşinci dalganın dinamiklerini anlamak için bir anahtar işlevi görmektedir. Dolayısıyla beşinci dalganın katalizörü; bilgi ekosisteminin küreselleşme ile hızlı bir şekilde genişlemesi ve internet teknolojileridir. Bu bağlamda terör örgütleri internet teknolojilerinden büyük ölçekli eylemler düzenlemede, eleman temin etmede, lojistik altyapı oluşturmada ve organizasyonel planlamalar yapmada yoğun bir şekilde faydalanmaktadır.¹⁵⁵

Bütün terörist grupların bir web sitesi olduğuna vurgu yapan Simon, örgütlerin bu siteyi eleman temini, propaganda yapma, iletişim kurma vd. şekillerde aktif şekilde kullandığına dikkat çekmektedir. Yine teknolojinin sağladığı imkanlarla örgütlerin daha gelişmiş teknolojik silahlara ulaşma imkanları ortaya çıkmıştır. Silah teknolojisi anlamında ortaya çıkan gelişmeler de bu bağlamda oldukça önemlidir. Zira beşinci dalga döneminde terör örgütlerinin gelişmiş teknolojilerle üretilmiş kitle imha silahlarına ulaşmalarına ve eylemlerinde bu silahlardan faydalanmalarına da zemin hazırlamaktadır. Eski zamanların hançerleriyle başlayan terör saldırıları; teknolojik gelişmelerin etkisiyle her geçen gün gelişmiş ve silahların, dinamitlerin, patlayıcıların, uçaksavarların ve hatta kitle imha silahlarının kullanıldığı saldırılara dönüşmüştür. Bu da terör eylemlerinin etki kapasitesini ve tehdit seviyesini artıran bir faktör olmaktadır. Bununla birlikte Simon'a göre teknoloji sadece terör örgütlerinin eylem, saldırı ve propaganda faaliyetlerini

¹⁵⁴ Jeffrey D. Simon, "Technological and Lone Operator Terrorism: Prospects for a Fifth Wave of Global Terrorism," in *Terrorism, Identity and Legitimacy*, ed., Jean E. Rosenfeld, (Routledge, 2011): 48.

¹⁵⁵ Ibid. s.49.

kolaylaştırıcı olmakla kalmamakta bunun yanı sıra devletlerin kritik altyapılarına ulaşabilmesine de zemin hazırlamaktadır.¹⁵⁶

Yine unutulmamalıdır ki terör örgütlerinin en önemli amaçları korku atmosferi oluşturmak ve bu korku atmosferini kendi amaçlarına ulaşma noktasında kullanmaktır. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler de tam bu noktada terör örgütlerine yaptıkları eylemleri internet aracılığı ile çok kısa bir sürede dünyanın her yerinden insana ulaştırma imkânı sağlamıştır. Örneğin IŞİD terör örgütü yapmış olduğu terör saldırılarını çok çarpıcı video ve görsellerle sosyal medya üzerinden tüm dünyaya yayarken, El Kaide terör örgütü de interneti bir propaganda aracı olarak başarılı bir şekilde kullanmıştır.¹⁵⁷

Simon'un beşinci dalga kapsamında dikkat çektiği bir diğer konu ise Soğuk Savaş döneminde özellikle 1970 ve 1980'lerde yoğun şekilde görülen devlet destekli terörizmin yeniden canlanması ihtimalidir. İstikrarsız bölgelerdeki rejimlerin gelecekteki yapılarına ilişkin belirsizlikler bu riski artırmaktadır. Devlet destekli terörizmde meydana gelebilecek bir artış, yüksek teknolojilere sahip devletlerin bu teknolojiyle ürettikleri silahları, askeri eğitimleri ve istihbaratı terör örgütlerine aktarmalarıyla sonuçlanabilecek ve bu da terörist grupların etki kapasitesini, ölümcüllüğünü ve yıkıcılığını artıracaktır. Bu bağlamda Simon'a göre devlet destekli terörizm, terörizmin beşinci dalgasında öne çıkan bir unsur olacaktır.¹⁵⁸

Simon'a göre beşinci dalgada öne çıkacak bir diğer unsur ise yalnız operatörlerin önemli oyuncular haline gelmesi olacaktır. Nitekim yalnız operatör eylemlerinin zaten giderek daha büyük bir tehdit haline gelmeye başladığı verilerle de ortaya koyulmaktadır. Çünkü internet ortamı kişilere bilgiye sınırsız erişim olanağı sağlamaktadır. Terör saldırısı gerçekleştirmek isteyen yalnız operatörler, potansiyel hedefin haritasını, binaların şemalarını ve planlarını, silahların kullanılmasıyla ilgili teknik bilgileri vd. birçok

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Ibid., s.48.

¹⁵⁸ Ibid., s.53.

kolaylaştırıcı bilgiyi internet üzerinden kolayca elde edebilmekte ve bir saldırı gerçekleştirmek için kimseye ihtiyaç duymaz hale gelebilmektedir. Bu noktadan hareketle terör örgütleri de yalnız operatör eylemlerini daha fazla kullanmaya başlamışlardır. Çünkü yalnız operatör eylemleri tehdit kaynağının belirsizleşmesine, ifşa olma riskinin azalmasına ve dolayısıyla terörizmle mücadelenin zorlaşmasına neden olmaktadır.¹⁵⁹

Simon, beşinci dalgada meydana gelecek saldırı taktikleri içerisinde kimyasal, biyolojik, radyolojik ya da nükleer silahların da terör saldırılarında kullanılabilir hale gelebilme tehlikesine dikkat çekmektedir. Simon'un dikkat çektiği beşinci dalgada görülebilecek yeni bir saldırı taktiği de siber saldırılardır. Simon birçok kişinin öne sürdüğü ama şu ana kadar gerçekleşmemiş bir saldırı olarak ifade ettiği siber saldırıya, terörizmin beşinci dalgası döneminde şahit olunabileceğini öne sürer. Bu bağlamda bu dalga döneminde terörist gruplar, hava trafik kontrol sistemlerini sabote ederek uçak kazalarına neden olmak, elektrik güç sistemlerini sabote ederek elektrik kesintilerine neden olmak veya uluslararası finans ve bankacılık sistemlerinin kesintiye uğramasına veya hatta çökmesine neden olan bilgisayar virüslerini dünyanın dört bir yanına göndermek gibi çeşitli saldırı senaryolarını uygulayabilme kapasite ulaşabilirler. Çünkü yeni nesillerin bilgisayar teknolojileri konusunda ilgi ve bilgilerinin her geçen gün daha da hızlı bir şekilde artması söz konusudur. Bu kişiler terörize olduğunda bu tür siber saldırıların ortaya çıkma riski de doğal olarak yükselecektir.¹⁶⁰

Teknolojik dalgadaki terör saldırılarının öne çıkan hedefleri ise çok uluslu şirketler, finansal sistemler, hükümetler, devletler ve bireyler olmuştur. Genel olarak bakıldığında bu dalgada yer alan tehditler ve saldırılar siber alanda gerçekleşmekte bunun yanı sıra alışılmadık asimetrik ve hibrit unsurları barındırmaktadır.¹⁶¹

¹⁵⁹ Ibid., s.54.

¹⁶⁰ Ibid., s.55.

¹⁶¹ Süruri, loc. cit.

Tablo 7: Teknoloji ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri

DALGA	KATALİZÖR	AMAÇ	SALDIRI HEDEFLERİ	SALDIRI TAKTİKLERİ
TEKNOLOJİK DALGA	-İnternet ve dijitalleşme	-Örgütten örgüte değişiklik gösterir -Daha geniş kitleleri etkileme -Daha güçlü hedeflere zarar verme	-Çok uluslu şirketler -Finansal sistemler -Hükümetler -Devletler -Bireyler	-Siber saldırılar -Bilgi hırsızlığı ile kritik bilgilere erişim -Yalnız operatör saldırıları

Kaynak: Captain Matthew A. Hughes, Fifth Wave Terrorism: Threats, Implications, and Risk Management for U.S. Forces https://www.ikn.army.mil/apps/MIPBW/MIPB_Features/Hughes.pdf

3.3.4 Erin Walls ve Küreselleşme Karşıtı Dalga

Erin Walls da terörizmin beşinci dalgasına ilişkin fikirler ortaya koyan bir diğer yazar olmuştur. Bu bağlamda Erin Walls'a göre terörizmin beşinci dalgası, popülist ideoloji ve aşırı sağ söylem üzerine inşa edilmiş yabancı düşmanlığı zemininde ortaya çıkacaktır. Bu dalganın ana tetikleyici unsuru ise Walls'a göre küreselleşme karşıtlığıdır. Bu noktadan hareketle de Walls, terörizmin beşinci dalgasını “Küreselleşme Karşıtı Dalga” olarak tanımlamıştır. Batı'da aşırı sağcı adayların çektiği yükselişe dikkat çeken Erin Walls, 1960'lı yıllardan bu yana aşırı sağ adayların seçimlerde iki katından fazla bir artışla oylarını %5,1'den %13,2'ye yükselttiklerini ifade etmiştir. Aynı durumun Amerika'da da yaşandığına dikkat çeken Walls, bu durumun oluşmasında küreselleşme nedeniyle artan gelir eşitsizliği ile sektörel iş kayıplarının orta sınıf üzerindeki olumsuz etkilerine ve artan dış göçlere vurgu yapmıştır. Bunlardan kaynaklı olarak toplumlarda sistemsel değişim talebinin ve küreselleşme karşıtlığının arttığını dile getirmiştir. Bunu fark eden aşırı sağcı adaylar ise popülist söylem ve vaatlerle oylarını artırmayı başarmıştır.¹⁶²

¹⁶² Erin Walls, “Waves of Modern Terrorism: Examining the Past and Predicting the Future,” Master's Thesis, (Georgetown University, 2017):66.

Walls'ın dikkat çektiği diğer nokta ise küreselleşme karşıtı aşırılıkçı grupların internet aracılığı ile radikal söylem ve fikirlerini diğer insanlara kolay ve hızlı bir şekilde aktarabilmeleridir.¹⁶³ Dolayısıyla salt milliyetçi ideolojinin hâkim olduğu bu küreselleşme karşıtı dalgada interneti etkin kullanabilen aşırılıkçı, radikal ve milliyetçilikten beslenen grupların terörizme yönelebile potansiyelleri devletleri yeni bir terör tehdidi ile karşı karşıya bırakacaktır. 2027 yılına kadar aşırı sağ popülist ideoloji ve katı milliyetçi görüşlere sahip grupların terörizmin beşinci dalgasını başlatacağını iddia eden Walls, bu dalgada ortaya çıkan terör örgütlerinin, ABD hegemonyasının liderliğini ettiği liberal düzene karşı savaşacaklarını öne sürmektedir. Çünkü Walls'a göre mevcut sistemde ulus devletlerin, devlet dışı aktörler tarafından giderek daha fazla zorlanması söz konusudur. Ayrıca küreselleşmenin ortaya çıkardığı karşılıklı bağımlılığa karşı da toplumsal tepkilerde önemli bir artış bulunmaktadır.¹⁶⁴

Beşinci dalganın iki temel katalizörü olduğunu iddia eden Walls, bu katalizörlerin birincisini Brexit olarak adlandırılan, Birleşik Krallığın Avrupa Birliği'nden ayrılma referandumu, ikincisini ise 2016 ABD Başkanlık seçimleri olarak belirtmiştir. Çünkü Walls'a göre seçmenler; Brexit'e Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı vererek, ABD seçimlerinde ise Cumhuriyetçi aday Donald Trump'ı seçerek siyasi liderlerin, yabancı müttefiklerin ve finans piyasalarının beklentilerine meydan okumuştur. Trump'ın önce Amerika söylemi ve Brexit'te Avrupa Birliği'nin geri kalanı ile entegrasyonun ulusal çıkarlara zarar verdiğine olan inanç, Avrupa'daki ve Amerika'daki seçmenlerin küreselleşme karşıtı olan ve ulus devleti yeniden güçlendirmeyi destekleyen milliyetçi bir yönelişe geçtiğinin temel göstergeleri olarak yorumlanmıştır.¹⁶⁵

Dolayısıyla Walls bu toplumsal eğilimlerden yola çıkarak terörizmin beşinci dalgasının küreselleşme karşıtlığı üzerinden şekilleneceğini savunmuştur. Burada motivasyon

¹⁶³ Ibid., s.20.

¹⁶⁴ Ibid., s.75.

¹⁶⁵ Ibid., s.78.

kaynaklarına göre yerel, etnosentrik/sosyal, uluslararası/ulusötesi, milliyetçi/ayrılıkçı, politik/devrimci ve dini olmak üzere 6 farklı motivasyona sahip grubun küreselleşme karşıtlığı noktasında örtüşebileceğini ve teröre yönelebileceğini öngörmüştür.¹⁶⁶ Ve bu grupların özelliklerini şu şekilde tanımlamıştır:

Yerel: *Bu teröristler yerel ve yerlilerdir. Ülkeleri içinde ve ülkelerine karşı faaliyet gösterirler ve çabalarını yerel, sosyal ve politik konulara odaklarlar. Çoğunlukla hükümet karşıtı duygular, anarşi, milliyetçilik, ayrılıkçılık, ırkçılık veya bağnazlık tarafından motive edilirler.*

Etnosentrik/Sosyal: *Etnosentrik gruplar, ırkı toplumdaki uyumun tanımlayıcı özelliği ve temeli olarak kullanırlar. Belirli bir grubu ırksal özellikleri nedeniyle üstün görürler. Sosyal gruplar genellikle kürtaj, hayvan hakları ve çevre gibi tartışmalı sosyal sorunlardan esinlenerek tek konulu teröristler olarak kabul edilirler.*

Uluslararası/Ulusötesi: *Uluslararası grupların faaliyetleri için temel ve coğrafi odak noktası vardır. Ancak birden fazla ülkede faaliyet gösterirler. Ulusötesi gruplar uluslararası olarak faaliyet gösterirler ancak belirli bir ülkeye bağlı değildirler ve aynı anda birden fazla ülkede faaliyet gösterirler. Bu gruplar farklı etnik gruplara, dinlere, ulusal çıkarlara ve siyasi sistemlere sahip devletleri hedef alırlar.*

Milliyetçi/Ayrılıkçı: *Milliyetçiler belirli bir ulusa karşı güçlü bir sadakate sahiptir ve ulusal kültürlerini ve çıkarlarını her şeyin üstünde tutarlar. Bu gruplarda yeni bir ulus yaratma veya ortak bir ulusal kimliğe sahip mevcut bir devlete katılmak için ayrılma arzusu olabilir. Ayrılıkçı gruplar, bağımsızlık, din özgürlüğü ve siyasi özerklik arayışında mevcut varlıklardan ayrılmayı hedefler. Ayrılıkçılar sosyal adalete, anti-emperyalizme inanır ve yabancı bir gücün işgaline direnir.*

¹⁶⁶ Ibid.

Politik/Devrimci: *Politik gruplar hükümetlerin ve toplulukların örgütlenmesine ve yapısına odaklanır. Devrimci gruplar yerleşik bir düzeni devirmeye ve onu yeni bir politik veya toplumsal yapıyla değiştirmeye adanmıştır.*

Dini: *Dinden motive olan teröristler misyonlarını kutsal bir direktif olarak görürler ve bu da hedeflerini tartışılmaz ve pazarlık konusu edilemez kılar. Tüm büyük dünya dinlerinde, algılanan dini hedeflerine ulaşmak için şiddet kullanan aşırılıkçılar vardır ancak İslamcı terör örgütleri en aktif olanlardır ve şu anda en büyük tehdittir.¹⁶⁷*

Bu gruplaşmalara dayanarak, küreselleşme karşıtı dalga en çok yerel, etnosantrik, milliyetçi, ayrılıkçı, uluslararası, ulusötesi, politik ve dini gruplardan terörist faaliyet göreceğini ifade eden Walls, tüm grupların ideolojilerinde farklılık gösterse de hükümet kurumlarından daha fazla özerklik arama, mevcut bir devleti güçlendirme veya istenmeyen etkilerden arınmış yeni, daha mükemmel bir toplum yaratma gibi ortak milliyetçi arzuları paylaştıklarını savunmaktadır. Nitekim Walls, Rapoport'un da milliyetçiliğin önceki dört dalgayı da aştığını ve döneme bağlı olarak milliyetçi hedeflerin farklı ideolojilerin dilinde ifade edildiğini ve gelecekte de ifade edilmeye devam edeceğini iddiasına da atıfta bulunmuştur.¹⁶⁸

Walls'a göre bu dalgadaki terör gruplarının saldırı taktikleri ise yalnız operatör saldırıları, siber saldırılar, patlayıcı saldırıları ve insansız hava aracı saldırıları üzerine yoğunlaşacaktır.¹⁶⁹ Bu noktada terörist gruplardan ilham ya da doğrudan yardım alan bireysel operatörlerin küreselleşme karşıtı dalgada önemli bir rol üstleneceğini ifade eden Walls, 2006-2017 yılları arasında ABD'de gerçekleşen terörizmden kaynaklı ölümlerin %98'inin yalnız operatör saldırıları sonucunda meydana geldiğine vurgu yapmıştır.

¹⁶⁷ Ibid. ss.79-80.

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Süruri, loc. cit.

Ayrıca doğrudan temas olmadığında da terör saldırıları gerçekleştirebilme yeteneğini artırmak amacıyla terör örgütlerinin de yalnız operatör eylemlerine ağırlık vereceklerini iddia etmiş ve IŞİD’i örnek olarak göstermiştir. Siber saldırılar, patlayıcı saldırılar, insansız hava aracı saldırıları gibi saldırı taktikleri ise yalnız operatörlerin daha ölümcül ve daha yıkıcı saldırılar yapabilmeleri için en uygun saldırı taktikleri olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla bu saldırı türleri Walls tarafından terörizmin beşinci dalgasında öne çıkacak başlıca saldırı türleri olarak belirtilmiştir. Ayrıca teknolojik gelişmeler de bu saldırıların yapılabilirliğini kolaylaştırıcı bir etki ortaya çıkarmıştır. Dahası bu dalga döneminde sadece teknolojik alanda faaliyet gösteren yeni terörist grupların doğma ihtimaline de dikkat çekilmiştir.¹⁷⁰

Walls’a göre küreselleşme karşıtı dalgada ortaya çıkan terör gruplarının saldırı hedefleri ise bir anlamda küreselleşmeyi temsil eden uluslararası ittifaklar, finansal kuruluşlar ve çok uluslu şirketler olacaktır.¹⁷¹

Tablo 8:Anti-Küreselleşme ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri

DALGA	KATALİZÖR	AMAÇ	SALDIRI HEDEFLERİ	SALDIRI TAKTİKLERİ
KÜRESELLEŞME KARŞITI DALGA	-Brexit -2016 ABD Başkanlık Seçimleri	-Toplumları kutuplaştırmak -ABD hegemonyasının önderlik ettiği liberal dünya düzenini zayıflatmak	-Uluslararası ittifaklar veya finansal kuruluşlar -Çokuluslu şirketler -ABD çıkarları	-Yalnız operatör saldırıları -Patlayıcılar -Siber saldırılar -Dronlar saldırıları

Kaynak: Captain Matthew A. Hughes, Fifth Wave Terrorism: Threats, Implications, and Risk Management for U.S. Forces https://www.ikn.army.mil/apps/MIPBW/MIPB_Features/Hughes.pdf

¹⁷⁰ Walls, loc. cit.

¹⁷¹ Ibid.

3.3.5 Vincent A. Auger ve Sağcı Terörizm Dalgası

Vincent A. Auger ise terörizmin beşinci dalgasının ortaya çıkışında artan sağcı terörizme dikkat çekmiştir. Bu bağlamda Auger'in çalışmasında 2019 yılının Mart ayında Avusturyalı bir saldırganın canlı yayın yaparak Yeni Zelanda'da iki camiye saldırı düzenleyip 50 kişiyi öldürmesi, yine 2019 yılının Ağustos ayında Teksas El Paso'da bir saldırganın 22 kişiyi öldürmesi, 2019'un Eylül'ünde bir başka saldırganın Almanya'nın Halle kentindeki bir Sinagog'a saldırı girişimi ve 2020 yılı Şubat'ında yine Almanya'da bir saldırganın Hanau kentinde terör saldırısı düzenleyerek dokuz kişiyi öldürmesi son yıllarda artan sağcı terör girişimlerine örnek olarak verilmiştir. Öte yandan Auger "Ekonomi ve Barış Enstitüsünde" yayımlanan bir analizdeki verileri sunarak bu çalışmaya göre aşırı sağ motivasyonlu terör saldırılarının 2010 yılı sonrasında önemli bir artış gösterdiğine ve 2014-2018 yılları arasında bu artış %320'lere kadar ulaştığına dikkat çekerek öne sürdüğü argümanı verilerle desteklemiştir. Auger'in argümanını desteklemek için kullandığı bir başka çalışma ise "New America" adlı grubun yaptığı 2009-2010'dan itibaren ABD'de aşırı sağ terörizmin keskin bir şekilde arttığını ve 2008'den bu yana sağcı teröristlerin cihatçılardan daha fazla can kaybına neden olduğunu ortaya koyan çalışma olmuştur.¹⁷²

Sağcı terörizmdeki artışı verilerle ortaya koyan Auger, sağcı terörizmin yeni bir terörizm dalgası olarak kabul edilip edilemeyeceğini anlamak için de Rapoport'un bir terörizm dalgasını tanımlamak için kullandığı üç temel ölçütü göz önünde bulundurmak gerektiğine vurgu yapmış ve üç temel ölçütü;

- 1- Genişleme ve daralma aşamalarıyla karakterize edilen belirgin bir uluslararası büyüme,
- 2- Ayırt edici bir ideoloji veya motivasyon,

¹⁷² Vincent A. Auger, "Right-Wing Terror: A Fifth Global Wave?" Perspectives on Terrorism 14, no. 3 (2020): 87-97.

- 3- Belirli bir tarihsel ve siyasal bağlamda oluşan bir uluslararası karakter olarak belirtmiştir.¹⁷³

Sağcı terörizmi bu üç ölçüt üzerinden değerlendiren Auger sağcı terörizmin dayandığı ana ideolojinin, beyaz üstünlükçülük ve aşırı milliyetçilik unsurlarını içerdiğini ifade ederek bu ideolojinin, Rapoport'un tanımladığı önceki terörizm dalgalarından belirgin şekilde farklı olduğunu öne sürmüştür. Bu iddiasına örnek olarak da "Dini Dalga"da İslamcı terörist grupların dünya çapında İslami bir devlet kurmayı amaçladıklarını buna karşılık, sağcı teröristlerin, çoğunlukla Batı toplumlarında "beyaz üstünlükçülüğü" koruma ve "etnik saflığı" sağlama motivasyonuna sahip olduklarını ifade etmiştir.¹⁷⁴

Öte yandan sağcı teröristlerin genellikle mülteciler, göçmenler, Müslümanlar, Yahudiler ve LGBTQ+ topluluklarını hedef aldığını ifade eden Auger'e göre bu grupların varlığı, yeni sağcı aşırılıkçılar açısından Batı'nın "etnik ve kültürel saflığını" tehdit etmektedir. Bu bağlamda sağcı ideoloji, "Beyaz Avrupalı" kimliği korumak ve "Hristiyan Batı'yı" savunmak gibi konular etrafında şekillenirken modern devlet otoritesine ve küreselleşmeye de karşıdır. Auger'e göre bu unsurlar sağcı terörizmin belirgin ve ayırt edici ideolojik yapılarını oluşturmaktadır.¹⁷⁵

Auger'in değerlendirme yaptığı bir diğer ölçüt de terörizm dalgasının uluslararası bir karaktere sahip olmasıdır. Auger'e göre sağcı terörizm, son yıllarda giderek ulus ötesi bir özellik kazanmıştır. Beyaz üstünlükçü gruplar, yalnızca belirli bir ülkeye özgü ideolojilerle sınırlı kalmamakta, farklı ülkelerdeki aşırılık yanlıları arasında ideolojik ve örgütsel bağlar kurulmaktadır. Örneğin internet üzerinden sağcı radikal içeriklerin yayılması, bu ideolojiyi destekleyen bireylerin ve grupların küresel düzeyde etkili olmasını sağlamaktadır. Breivik'in eylemlerinden esinlenen teröristler gibi, farklı

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Ibid.

¹⁷⁵ Ibid.

lkelerden bireyler bu ideolojilerle radikalleşebilmekte ve şiddet eylemlerine yönelmektedir.¹⁷⁶

Bu bağlamda Auger'e göre sağcı terörizmin ideolojik yapısı, tarihsel kökleri ve uluslararası karakteri, onu yeni bir dalga olarak tanımlamak için yeterli argümanları sunmaktadır. Yine de sağcı terörizmin hâlâ genişleme aşamasında olup olmadığını ve bu dalganın ne zaman daralma sürecine gireceğini gözlemlemek için daha fazla zamana ihtiyaç olduğuna dikkat çekmekle birlikte Auger'e göre sağcı terörizm, modern dünyanın karşı karşıya olduğu büyük tehditlerden biri olarak öne çıkmaktadır.¹⁷⁷

Modern sağcı terörizm, eski dönemlerde de görülmüş olsa da Auger'e göre günümüzdeki sirayeti bazı önemli farklar taşımaktadır. Örneğin, 21. yüzyılda dijital iletişim araçlarının yükselişi, sağcı ideolojilerin yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. İnternet, sosyal medya ve karanlık web (dark web) gibi platformlar, aşırılık yanlılarının fikir alışverişinde bulunmalarına ve uluslararası düzeyde iş birliği yapmalarına olanak tanımıştır. Ayrıca, modern sağcı teröristler, önceki sağcı şiddet hareketlerinden daha küresel bir bakış açısına sahiptir. Bu bağlamda farklı ülkelerdeki aşırılık yanlıları, ideolojik olarak birbirlerinden etkilenmektedir.¹⁷⁸ Buradan hareketle Auger'e göre modern sağcı terörizmin önceki sağcı hareketlerle bağlantıları olsa da bazı yönlerden farklılaştığı da açıktır. Özellikle dijitalleşme ve uluslararası boyutlar, modern sağcı terörizmi önceki dönemlerden ayıran belirgin özelliklerdir.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ibid.

Tablo 9: Modern Sağcı Terörizm ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri

DALGA	KATALİZÖR	AMAÇ	SALDIRI HEDEFLERİ	SALDIRI TAKTİKLERİ
SAĞCI TERÖRİZM DALGASI	-Artan milliyetçilik -Etnik, dini, kültürel çatışmalar	-Etnik ve kültürel saflığa ulaşmak -Avrupalı kimliğini korumak	-Etnik ve kültürel temizlik	-Yalnız operatör saldırıları

Kaynak: Captain Matthew A. Hughes, Fifth Wave Terrorism: Threats, Implications, and Risk Management for U.S. Forces https://www.ikn.army.mil/apps/MIPBW/MIPB_Features/Hughes.pdf

3.3.6 Muhammad Raza Jalil ve İslamofobi Dalgası

Muhammad Raza Jalil ise terörizmin beşinci dalgası ve bunun temel unsurlarının ne olduğu noktasındaki tartışmalara farklı bir bakış açısı ile yaklaşarak bu dalganın tetikleyici unsurunun “İslamofobi” olduğunu öne sürmüştür. Jalil’e göre 11 Eylül sonrasında Batı dünyasındaki entelektüeller ve politikacılar terörizm ile İslam’ı o kadar özdeşleştirmiş ki bunun neticesinde kendi teröristlerini yaratmışlardır. İslam’a karşı temelsiz bir korku atmosferinin oluşturulması batı dünyasında İslamofobi denilen yeni bir korku dalgası yaratmış ve bu da yeni bir terörizm dalgasının oluşmasına zemin hazırlamıştır. İslamofobi, Müslümanlara karşı nefretin yaygın olduğu uluslararası bir enerji kaynağı olmuştur. Jalil’e göre İslamofobi bir sosyal inşaat sürecinin bir ürünü olup Müslümanları ve İslam’ı tehdit olarak gören bir ideolojik yapı etrafında şekillenmiştir.¹⁸⁰

Bu sosyal inşaat süreci ise özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında hız kazanmıştır. ABD’nin 11 Eylül saldırılarına tepki olarak dünya çapında bir terörle mücadele kampanyası başlatması ve bunun bir neticesi olarak da Afganistan, Pakistan ve Irak başta olmak üzere Ortadoğu bölgesinde büyük istikrarsızlıkların ortaya çıkması, bölgede terörizmin yükselmesine elverişli bir zemin ortaya çıkarmıştır. ABD’nin bölgeye yaptığı

¹⁸⁰ Muhammad Raza Jalil, “The Rise Of The Fifth Wave Of Global Terrorism (Islamophobia),” *Margalla Papers*, 2 (2021): 14-22. <https://margallapapers.ndu.edu.pk/site/article/view/69/44> (erişim04. 02.2024)

askeri müdahaleler bir yandan bölgedeki devletleri kırılğan ve istikrarsız hale getirirken, bir yandan da terörle mücadelenin sadece bu bölgede yoğunlaştırılması, terör ile İslam'ın özdeşleştirilmesine ve dünyada İslam'ı bir tehdit olarak görenlerin sayısında artışa neden olmuştur. Bu gelişmeler sonrasında herhangi bir Müslüman tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemleri, hızla terörizmle ilişkilendirilirken başka grupların gerçekleştirdiği terörist eylemler genellikle sadece nefret suçu ya da radikalizm olarak etiketlenmiştir. Dolayısıyla Batı medyası tarafından İslam'ın ve Cihat'ın siyasi bir çerçevede anlatılması, transnasyonel bir terörizm dalgasına yol açmıştır.¹⁸¹

Jalil'e göre Rapoport'un dört terörizm dalgası teorisinin bir uzantısı olarak İslamofobi, sosyal bir yapı olarak beşinci küresel terörizm dalgasının gerekliliklerini karşılar. Bu beşinci dalga, önceki dalgalardan birkaç önemli yönden farklıdır. İlk olarak din temelli şiddet dördüncü dalgada devlet dışı aktörler tarafından yönlendirilmişken, beşinci dalgada nefret ve şiddet bireysel saldırganlar (yalnız operatör saldırıları) tarafından yürütülmektedir ve bu kişiler politikacılar, medya ve entelektüel çevreler tarafından körüklenen nefretle motive olmaktadır.¹⁸²

Öte yandan Jalil'e göre bu dalga küresel olaylara ve bu olayların Batı medyası ve politika yapıcıları tarafından nasıl çerçeveslendiğine bağlı olarak genişleyebilir ya da daralabilir. Batı, Müslümanları ve İslam'ı "ötekileştirmeye" devam ederse, bu dalga daha da yoğunlaşabilir ve uluslararası bir karakter kazanabilir. Bu bağlamda Jalil'e göre dünya, beşinci terörizm dalgası olan İslamofobi'ye doğru ilerlemektedir. Bu hususta küreselleşmenin getirdiği iletişim çağı, İslamofobi'ye dayalı terörizmin ortaya çıkmasında bir katalizör olmuştur.¹⁸³

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Ibid.

Tablo 10:İslamofobi ile Karakterize Edilen Beşinci Dalganın Tanımlayıcı Özellikleri

DALGA	KATALİZÖR	AMAÇ	SALDIRI HEDEFLERİ	SALDIRI TAKTİKLERİ
İSLAMOFOBİ DALGASI	-İslam Karşıtlığı -İslamofobi	-Avrupa'nın Hristiyan kimliğini korumak -Müslüman tehdidinden Batıyı korumak	-İslami ibadethaneler ve Müslümanlar	-Yalnız operatör saldırıları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.



**C. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE VE ORTADOĞU'DA PKK
ÖRNEĞİ**

1 Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) Ortaya Çıkışı

1.1 Kuruluşu

Partiya Karkeren Kürdistane (PKK) ya da Türkçe adıyla Kürdistan İşçi Partisi, 27 Kasım 1978'de Diyarbakır'ın Lice ilçesi sınırları içinde yer alan Fis köyünde, Abdullah Öcalan liderliğinde bir araya gelen 21 kişinin katılımı ile kurucu kongresini gerçekleştirerek kurulmuştur. Örgütün kuruluş amacı, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusunda Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerlerde bağımsız bir "Kürt Devleti" kurmak olarak belirlenmiştir. Bu anlamda örgüt etnik ayrılıkçı bir niteliğe sahiptir. Marksist-Leninist bir örgütlenme yapısını benimseyen örgüt ideolojik anlamda da Marksist-Leninist bir çizgiye sahiptir. Öte yandan Mango, örgütün Marksist-Leninist bir ideoloji benimsemesinin nedeninin PKK'nın kendi aşırı milliyetçiliklerini Marksizm- Leninizm maskesi altında gizlemek olduğunu iddia ederek PKK'nın aslında etnik ayrılıkçı yönünün daha ağır bastığının altını çizer.¹⁸⁴

PKK, 1978 yılında kurulmuş olsa da kurulmadan önce bir hazırlık aşaması geçirmiştir. Bu bağlamdaki ilk girişimler 1973 yılında başlamıştır. PKK'nın kurucu lideri Abdullah Öcalan'dır. Şanlıurfa'nın Ömerli köyünde fakir bir ailenin 7 çocuğundan biri olarak 1947 yılında dünyaya gelmiştir. Annesi Türk, babası ise Suriyeli bir Ermeni'dir. Abdullah Öcalan'ın gerçek ismi ise Artvin Agopyan'dır. Ancak bu adı yıllarca saklanmıştır.¹⁸⁵

1966 yılında Ankara Tapu Kadastro lisesini kazanan Öcalan, devlet bursu ile yatılı olarak okumak için Ankara'ya taşınmış ve 1969 yılında başarıyla mezun olmuştur. Sonrasında ise 1969 yılında Diyarbakır Tapulama Müdürlüğü'ne atanmıştır. Bir yıl sonra 1970'te İstanbul Bakırköy Tapulama Müdürlüğü'ne geçen Öcalan, burada çalışırken İstanbul Hukuk Fakültesini kazanmış ve memurluğu bırakmıştır. 1971 yılında Ankara Üniversitesi

¹⁸⁴ Andrew Mango, *Turkey and the War on Terror: For Forty Years We Fought Alone*, (Routledge, 2005):49.

¹⁸⁵ Atilla Şehirli, *Türkiye'de Bölücü Terör Hareketleri*, (Burak Yayınları, 2000):267.

Siyasal Bilimler Fakültesine yatay geçiş yapan Öcalan, PKK'nın kuruluşuna yönelik faaliyetlerine de Ankara'ya geldikten sonra başlamıştır.¹⁸⁶

Öcalan'ın Ankara'ya geldiği ilk yıllarda Deniz Gezmiş ve Mahir Çayan'dan oldukça etkilendiği bilinmektedir. Öyle ki 1972 yılında Mahir Çayan ve arkadaşlarının güvenlik güçleri tarafından öldürülmesi üzerine Abdullah Öcalan bunu protesto eden bildiriler dağıtmaya başlamış ve güvenlik güçleri tarafından yakalanarak Mamak Askeri Cezaevine koyulmuştur. Abdullah Öcalan, altı ay kaldığı cezaevinde “Türkiye İşçi Partisi (TİP)”, “Proleter Devrimci Aydınlik (PDA)” ve “Türkiye Halk Kurtuluş Partisi- Cephesi (THKP-C)” gibi solcu terör örgütleri üyeleriyle tanışma ve yakınlaşma imkanı yakalamıştır. Bu ise Öcalan'ın aşırılıkçı sol hareketlere daha yakından ilgi duymasına neden olmuştur. Cezaevinden çıktıktan sonra eğitimine yeniden dönen Öcalan, bir taraftan da hızla çevre yapmaya ve onları kendi fikirleri çerçevesinde örgütlemeye başlamıştır.¹⁸⁷

1973 yılında Öcalan'ın Çubuk Barajı'nda 5-6 kişilik arkadaş çevresi ile yaptığı toplantıda Türkiye tarafından gerçekleştirildiği öne sürülen sömürü ile mücadele edecek bir grup kurma kararı alınmıştır. Devamında ise 1974 yılında 5-7 kişinin (Abdullah Öcalan, Kesire Yıldırım, Haki Karaer, Cemil Bayık, Kemal Pir) katılımı ile Tuzluca'yır toplantısı gerçekleştirilmiştir. Esasında PKK'nın temellerinin de bu toplantıda atıldığı kabul edilmektedir. 1974 yılında “Genel Af” çıkmasıyla birlikte Türkiye'deki darbe sonrasının kısıtlı ortamı yerini örgütler açısından daha rahat hareket edilebilir bir siyasi atmosfere bırakmıştır. Bu gelişme Abdullah Öcalan'ın hareket alanını genişletmiştir.¹⁸⁸ Bu siyasi atmosfer içinde 1975 yılında Abdullah Öcalan ile Mehmet Hayri Durmuş, grubun manifestosu olarak kabul edilen “Kürdistan Devriminin Yolu” isimli broşürü kaleme almışlardır.¹⁸⁹ 1976 yılına gelindiğinde ise Öcalan liderliğinde, içerisinde Cemil Bayık, Şahin Dönmez, Ali Haydar Kaytan, Mehmet Hayri Durmuş, Duran Kalkan, Selahattin Çelik, Doğan Kılıçkaya, Kesire Yıldırım, Abdurrahman Polat, İsmet Kılıç, İsmet Ateş,

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Özcan, op.cit., s.39.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Arslan Tekin, *İmralı'daki Konuk*, (TUTİBAY Yayınları, 1999):108.

Ali Rıza Altun, Baki Karer, Ali Özer, Musa Erdoğan, Turgut Çetineren, Hasan Asgar Gürgöze, Ali Şir Gürgöze, Mustafa Dere, İsmail Güngör, Kamer Özkan, Mustafa Karasu gibi isimlerin bulunduğu 25 kişilik bir grup, Ankara Dikmen’de yeni bir toplantı yaparak örgütsel bir yapı kurmaya yönelmişlerdir.¹⁹⁰ Toplantı öncesinde kendilerini “Kürdistan Devrimcileri” olarak tanımlayan bu örgütlenme¹⁹¹ toplantı sonrasında Apocular/Apoistler olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Kısaca PKK, 1973-1978 yılları arasında bir taraftan ideolojik temellerini ve örgütsel altyapısını oluştururken bir yandan da üye sayısını artırmaya çalışmıştır.

Bu dönem içerisinde 1976-1977 yıllarında PKK’nın gerçekleştirmeye çalıştığı bir diğer şey ise kendisine rakip ya da alternatif olabilecek benzer örgütlenmeleri etkisiz hale getirmek ve bir anlamda davalarının tek temsilcisi olmak arzusu olmuştur. Faaliyetlerini Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine yoğunlaştırma kararı alan Abdullah Öcalan bölgeye taşınmış ve burada “Kürdistan Ulusal Kurtuluş Hareketi” ve “Halkın Kurtuluşu” gibi örgütler hedef alınarak pasifize edilmiştir. Barzani’nin kontrolünde olan Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (T-KDP)’nin bölünmesi ise bu dönemde PKK’nın hareket alanını ve üye sayısını genişletmesine zemin hazırlayan bir diğer önemli gelişme olmuştur. Böylece PKK kuruluş yıllarının başında yaptığı bu hazırlık sürecinin sonucunda, öne sürdüğü davanın tek savunucusu olabilme arzusuna ulaşabilmiştir.¹⁹²

Nihayetinde 1978 yılında Diyarbakır’ın Lice İlçesi Fis Köyünde gerçekleştirilen son toplantı, PKK’nın kurucu kongresi olmuş ve bu toplantıda PKK’nın manifestosu ve program taslağı kabul edilmiştir. Parti Merkez Komitesi de bu toplantıda oluşturulmuştur. Buna göre Parti Genel Sekreteri; Abdullah Öcalan, Genel Sekreter Yardımcısı; Cemil Bayık, Örgütlenme Komitesi Sorumlusu; Şahin Dönmez, Askeri Sorumlusu; Mehmet Karasungur, Yayın Sorumlusu; Mazlum Doğan, Hayri Durmuş ve Haki Karaer ise Örgütlenme Komite Üyesi olmuştur. Devamında ise bölge hazırlık komitelerinin

¹⁹⁰ Umut Karabulut ve Engin Eryılmaz, “PKK Terör Örgütü ve Türkiye-Suriye İlişkilerine Etkisi”, *Belgi Dergisi*, 11/1, (2016):18-20

¹⁹¹ İsmet G. İmset, *PKK: Ayrılıkçı Şiddetin 20 Yılı 1973-1992*, (Türkish Daily News Yayınları, 1994):34.

¹⁹² Özcan, op.cit., s. 38-40.

oluşturulduğu görülmektedir. Bu bağlamda Urfa, Diyarbakır, Adıyaman ve Elazığ bir bölge, Birecik, Gaziantep, İskenderun ve Halfeti bir bölge, Ağrı, Kars, Bingöl ve Tunceli ise diğer bölge olmak üzere gruplandırılmıştır.¹⁹³

Bu toplantıyla birlikte kurulduğu kabul edilen PKK, infial yaratacak sansasyonel bir eylemle adını duyurma yönünde bir karar almıştır. Bu bağlamda da Siverek ilçesinin önde gelen aşiretlerinden biri olan Bucak aşireti lideri ve aynı zamanda Adalet Partisi milletvekili olan Mehmet Celal Bucak'a bir saldırı gerçekleştirilmesi planlanmıştır. 29 Temmuz 1979'da planladığı saldırıyı gerçekleştiren PKK, her ne kadar Mehmet Celal Bucak'ı öldüremese de bırakılan bildirimler ile saldırıyı üstlenip adını duyurmayı başarmış ancak arzu ettiği etkiyi de yaratamamıştır. Yine de PKK'nın gerçekleştirdiği ilk saldırı olması bakımından bu gelişme önem taşımaktadır.¹⁹⁴ Dolayısıyla başlarda "Kürdistan Devrimcileri", sonrasında "Apocular" olarak adlandırılan bu grubun PKK adını kullanması ve duyurması gerçekleştirdiği bu saldırı ile yani 1979 yılında gerçekleşmiştir. Bu durum, bazı çalışmalarda PKK'nın kuruluş tarihinin 1979 olarak kabul edilmesinin nedeni olmuştur.

Saldırı sonrasında PKK ile Bucak aşireti arasında bir çatışma başlamıştır. PKK'nın adını duyurmak için Bucak aşiretini seçmesi ise rastgele bir seçim olmamıştır. Bucak aşireti PKK tarafından iç sömürgeci ve iş birlikçi olarak nitelendirilmekte ve feodalitenin bölgedeki sembolü olarak görülmektedir. Ayrıca o dönemde küçük bir grup olan PKK'nın, yüzlerce üyesi olan bir aşirete saldırması ile hem gücünü göstermeye hem de bölge halkının desteğini sağlamaya çalıştığı ifade edilebilir. Yine bu dönemde PKK'nın çatışma içerisinde olduğu bir diğer aşiret de Hilvan'da "Süleymanlar" olarak bilinen aşiret olmuştur. PKK, hedef aldığı aşiretlerle bir anlamda bölgedeki düzene başkaldırdığını ilan etmiş olsa da çatışmalar küçük çaplı düzeyde kalmış ve arzu edilen etkiyi doğurmamıştır. Dahası PKK bu mücadele içerisinde daha ciddi bir şekilde silahlanması ve askeri bir yapılanmaya sahip olması gerektiği gerçeği ile yüzleşmiştir. Bu

¹⁹³ Karabulut ve Eryılmaz, loc.cit.

¹⁹⁴ Mehmet Ali Birand, *Apo ve PKK*. (Milliyet Yayınları,1992):93.

anlamda arzu ettiği güçlenme ortamını Türkiye içerisinde elde edemeyeceğini anlayan Öcalan, Mayıs 1979’da yurt dışına çıkma kararı alarak, kaçakçı kılığında önce Suriye’ye sonra da Suriye’den Lübnan’a geçmiştir. Öcalan bunu daha sonraki yıllarda “1980’de olacak darbeyi öngördükleri ve dağılma tehlikesinden korktukları için yurt dışına çıkma kararı aldıkları” şeklinde açıklamıştır.¹⁹⁵

1.2 İdeolojisi

PKK terör örgütünün kuruluş aşamasındaki ideoloji, amaç ve yönteminin ne olduğuna yönelik ilk temel belgeler örgütün manifestosu olarak kabul edilen ve Abdullah Öcalan tarafından yazılmış olan “Kürdistan Devriminin Yolu” ve “Parti Programı” belgeleridir. “Sınıflı Toplum ve Sömürgecilik Tarihi” ile “Kürdistan Toplumunu ve Kürdistan Devrimi” adlı bölümlerden oluşan “Kürdistan Devriminin Yolu”¹⁹⁶ adlı manifesto incelendiğinde PKK’nın kurulduğu ilk dönemde, THKP-C’den de ilham alarak Marksist-Leninist bir ideolojiyi benimsediği görülmektedir. Nitekim daha sonraki süreçte PKK kurucu lideri Abdullah Öcalan da 2010’lu yıllarda “*ben bu emaneti Mahir Çayandan aldım, 71 devrimciliği devlete isyan devrimciliğiydi ve bu isyanı 40 yıldır ben götürüyorum*” diyerek bu ilham kaynağını açıkça ifade etmiştir. PKK’nın kuruluşundaki Marksist-Leninist etki, o dönemdeki PKK ambleminde de kendini göstermektedir. 1978-1995 yılları arasında örgütün amblemi orak çekiçli yıldız olmuştur. Ancak 1991 yılında SSCB’nin dağılması ve iki kutuplu yapının değişmeye başlaması sonrasında PKK, ABD’nin Körfez Krizin ’deki müdahalesi sonucunda Irak’ta geniş bir hareket alanı bulmasının da etkisiyle, 1995 yılında pragmatik bir kararla sembolik bir adım atarak amblemini değiştirmiş, orak-çekicinin yerine meşale koymuştur. Daha sonraki yıllarda da PKK’nın amblemini zaman zaman değiştirdiği görülecektir.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Ibid, s.107.

¹⁹⁶ Abdullah Öcalan, “Kürdistan Devriminin Yolu,” *Serxwebun Dergisi*, (1984):12-23.

¹⁹⁷ Tanıl Bora, *Cereyanlar: Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*, (İletişim Yayınları, 2017):852-884.

PKK ideolojik olarak kendisine üç temel hedef belirlemiştir. Bunların birincisi Türkiye Cumhuriyeti Devleti olup “dış zor” olarak nitelendirilmiştir. Hedeflerin ikincisi bölgenin sosyo-kültürel yapısı olmuştur. Üçüncü hedef ise emperyalizm ve emperyalist ülkelerdir. Türkiye’yi, Kürt halkını sömüren bir sömürgeci olarak ortaya koyan PKK, Kürtlerin kendi bağımsız devletlerini kurabilmek için “zora” yani şiddete başvurmaları gerektiğine inanmaktadır. Bunun ise uzun süreli bir halk savaşı ve devrimci ruhla olabileceğinin altı çizilmektedir. Bu süreçte engel olarak görülen unsurlar da bulunmaktadır. Bu bağlamda “İslam” ve “Kürt Burjuvazisinin” mevcut sömürü düzeninin sağlanmasında ve devam etmesinde en önemli faktörlerden biri olarak görüldüğü dikkat çekmektedir. İslam’ın Kürtlerin milli direniş ideolojisi olarak nitelendirilen Zerdüştlüğü ortadan kaldırmasına vurgu yapılmakta ve İslam Kürtler için bir “Truva Atı” olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle de PKK’nın kuruluş yılları ideolojisinde dinsizliğin ön plana çıktığı ifade edilebilir.¹⁹⁸

PKK’nın bir diğer engel olarak gördüğü Kürt burjuvazisi ise “iç zor” olarak nitelendirilmiştir. PKK’ya göre Kürt burjuvazisi, mevcut sömürge düzeninden çıkar elde ederek sömürgecilerle iş birliği yapmakta ve sömürü düzeninin devam etmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda kullanılan söyleme göre Kürtler hem iç sömürü hem de dış sömürüye maruz kalmaktadır. PKK tüm bu nedenlerle ilk ve en önemli hedef olarak koyduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin, Kürtler üzerinde iddia ettikleri bu sömürsünü ortadan kaldırmayı amaç edinmiş ve buna ilişkin çözümü de Marksist-Leninist ideoloji üzerinden ezen ve ezilen, sömürgeci ve sömürülen kavramları üzerinden inşa etmiştir.¹⁹⁹

1.3 Amacı

PKK, 1973 yılında Ankara’da bir öğrenci örgütlenmesi olarak başlayıp, 1978 yılına kadar ideolojik altyapısını ve düşünsel planlamalarını tamamlayıp, 1978 yılında Türkiye’nin

¹⁹⁸ Özerk Şener, “Şiddet Temelli Sosyal Hareketlerden Terörizmin Örgütlenme Biçimleri: PKK Örneği,” Yüksek Lisans Tezi, (Hacettepe Üniversitesi, 2006):116-119.

¹⁹⁹ Ibid.

Doğu ve Güneydoğusunda bağımsız bir Kürt Devleti kurmak amacıyla Abdullah Öcalan ve onu destekleyen 21 kişi tarafından Diyarbakır'ın Lice ilçesindeki Fis köyünde kurulmuştur.²⁰⁰ PKK'nın amacının Bağımsız Kürdistan olduğunu ilk kez 1977 yılında Ankara Mimarlar ve Mühendisler Odasında gerçekleştirilen bir toplantıda ifade edilmiştir. Bu toplantı sonrasında da Öcalan faaliyetlerine başlamak için Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine geçmiştir.²⁰¹

Hedeflenen Kürt Devlet'i amacına ulaşmak için Maoçu gerilla taktikleri ile uzun süreli bir halk savaşı, PKK tarafından temel araç olarak seçmiştir. Dolayısıyla silahlı mücadele, PKK'nın bağımsız bir Kürt devleti kurmak için başvurduğu araçların başında olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için gerekli eleman, askeri eğitim, askeri teçhizat ve ideolojik alt yapı çalışmalarını 1978-1984 yılları arasında hızlı bir şekilde gerçekleştiren PKK, 1984 yılında Eruh ve Şemdinli baskınları ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne yönelik ilk terör saldırılarına da başlamıştır.²⁰²

PKK kurulduktan sonra örgüt tarafından ortaya koyulan metinlerde Türkiye Cumhuriyeti, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki Kürt halkı sömüren, sömürgeci bir devlet olarak tanımlanmış ve mücadele edilmesi gereken hedef olarak belirlenmiştir. Yürütülecek mücadelenin işçi-köylü tabanına dayanan uzun süreli halk savaşı şeklinde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Verilecek mücadele sonunda ise Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini kapsayan topraklarda bağımsız ve demokratik bir Kürt Devleti yaratılması amaçlanmıştır.²⁰³

²⁰⁰ Murat Yeşiltaş, Durdu Mehmet Özdemir ve Sibel Kuru, "Türkiye Terörizm Olayları Platformu Verilerinin Analizi: PKK Terörünün Etkileri (1984-2022)", *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi*, 1/2 (2022):203.

²⁰¹ Fikret Bila, *Hangi PKK*, (Ümit Yayıncılık, 2004):25

²⁰² Ibid.

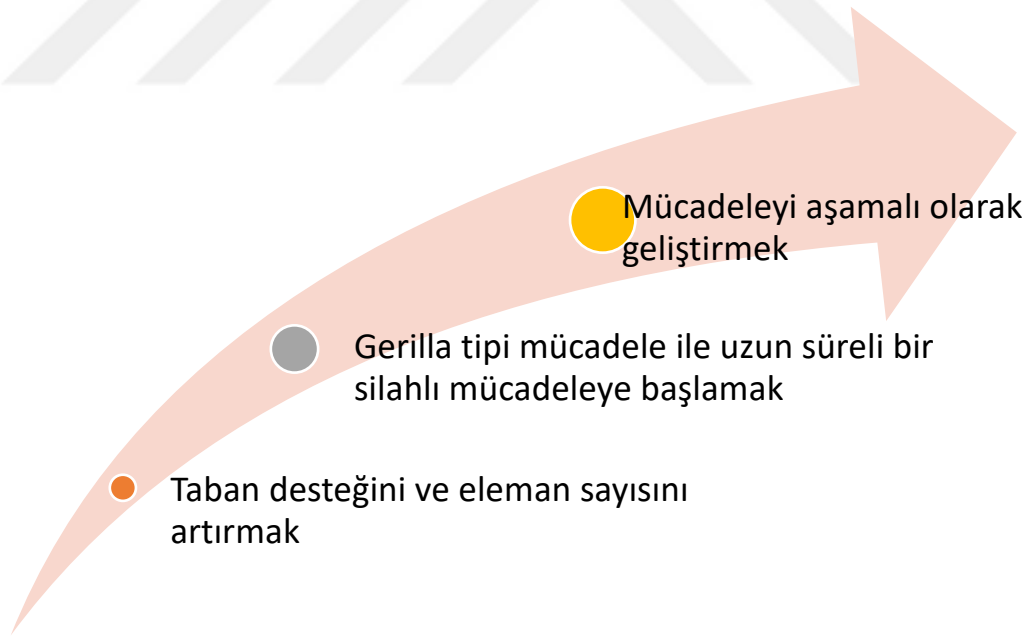
²⁰³ Karabulut ve Eryılmaz, op, cit., s.20.

1.4 Yöntemi

PKK kuruluşundan günümüze kadar bağımsız bir Kürt devleti kurma amacıyla birçok strateji ve yöntemden faydalanmıştır. Kuruluş yıllarındaki temel stratejisine bakıldığında örgütte Stalinist bir liderlik yaklaşımının hakim olduğu, gerilla taktiklerinin benimsendiği ve uzun vadeli bir halk savaşının tercih edildiği ifade edilmiştir. Öte yandan örgüt yapmış olduğu bu seçimlerle savaşın politik bir tabana yayılmasını ve eylemlerine meşruiyet sağlaması bakımından kamuoyu desteği kazanmayı hedeflemiştir.²⁰⁴ Bu bağlamda PKK'nın belirlenen amaç ve hedeflerine ulaşmak için başlangıçta üç aşamalı bir yöntem seçtiği ifade edilebilir. Bu aşamalar;

- 1- Taban desteğini ve eleman sayısını artırmak
- 2- Gerilla tipi mücadele ile uzun süreli bir silahlı mücadeleye başlamak
- 3- Mücadeleyi aşamalı olarak geliştirmek

Şekil 2:PKK'nın Kuruluş Yıllarındaki Üç Aşamalı Yöntemi



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

²⁰⁴ Ibid.

Belirlenen yol haritası bağlamında 1978 yılındaki kurucu kongresi sonrasında hızlı bir şekilde lojistik, eleman temini, kamp kurma ve askeri/ideolojik eğitime yönelik hazırlık sürecini tamamlayan örgüt, 1984 yılına gelindiğinde ilk terör saldırılarına da başlamıştır. Kuruluşundan itibaren Kürt ulusal bilincinin oluşturulması üzerine yoğunlaşan örgüt bu anlamda kendisine rakip olabilecek diğer sol hareketleri de öncelikli hedef haline getirmiştir. Yani örgüt öncelikle kendi ideolojisine yakın olan kendi alternatiflerini etkisizleştirerek benzer ideolojilere sahip taban için tek seçenek olmak istemiştir. Bu bağlamda Kürdistan “Ulusal Kurtuluş Hareketi” ve “Halkın Kurtuluşu” gibi örgütler hedef alınarak pasifize edilmiştir. Barzani'nin kontrolünde olan Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (T-KDP)'nin bölünmesi ise bu dönemde PKK'nın hareket alanını ve üye sayısını genişletmesine zemin hazırlayan bir diğer önemli gelişme olmuştur.

Diğer taraftan Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusunda yoğunlaşan Kürt nüfusun, Türk ırkından ayrı bir ırk olduğu ve Türk devleti tarafından sömürüldüğü, dil ve kültürlerinin asimile edildiği gibi söylemlerle, PKK taban desteğini genişletmeye çalışmıştır. 2000'li yıllara kadar bazı değişiklikler olsa da temelde bu amaç, araç ve yöntemle hareket eden PKK terör örgütü, 2000'li yıllardan sonra amaç, araç ve yöntemlerinde bazı stratejik değişiklikler yapmış, yapmak zorunda kalmıştır.²⁰⁵

1.5 Örgütsel Yapılanması

PKK'nın benimsemiş olduğu ideoloji ve amaç, örgütün kuruluş aşamasındaki örgütsel yapılanmasına da yansımıştır. Stalinist bir liderlik modelini benimseyen PKK'nın örgütsel şemasının kuruluş amacına uygun şekilde tasarlandığı dikkat çekmektedir. PKK'nın örgütsel yapısı, terör örgütünün amaçlarını ve bu amaçlara ulaşmak için benimsediği yöntemleri ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. Çünkü bu hedeflere ulaşmak operasyonel bir örgütlenmenin varlığı ile mümkün olacaktır.

²⁰⁵ Türkiye Barolar Birliği (TBB), *Türkiye'de Terör ve Terörle Mücadele*, (Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2006):158.

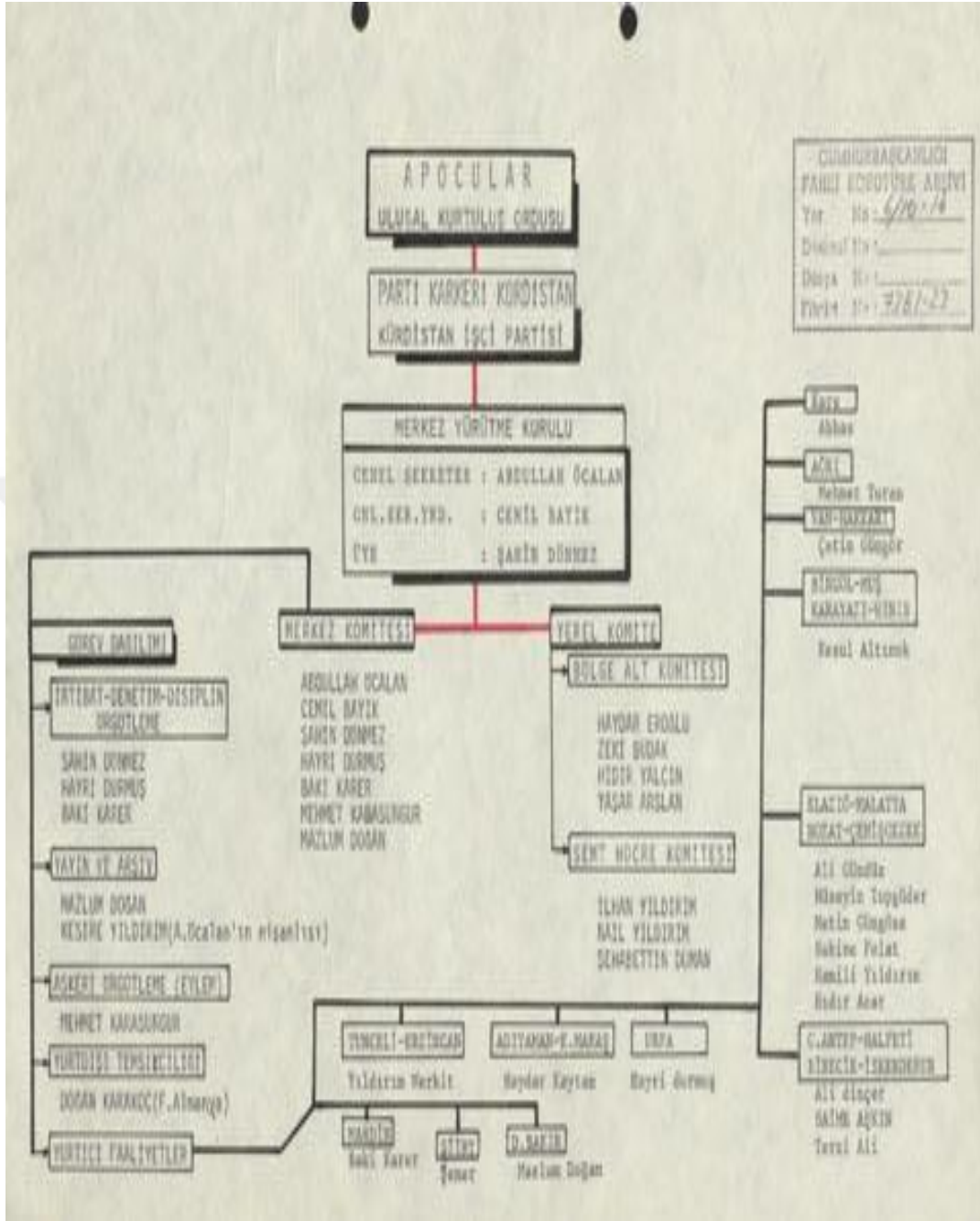
Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı Fahri Korutürk Arşivi'ne ait olan 1980 tarihli rapor ekinde yer alan aşağıda Resim 1'de verilen arşiv belgesinde PKK'nın kuruluş yıllarında ortaya koyduğu ilk örgütsel şeması gösterilmektedir.²⁰⁶ Örgütsel şema incelendiğinde örgütün kuruluş yıllarında bir merkez yürütme kurulu ve onun altında faaliyet gösteren merkez komite ve yerel komite olmak üzere iki alt komite şeklinde örgütlendiği görülmektedir. Yerel Komite kendi içinde Bölge Alt Komitesi ve Semt Hücre Komitesi şeklinde iki alt komiteye ayrılırken Merkez Komitesi görev dağılımlarına göre beş alt komiteye ayrılmıştır. Bu komiteler sırasıyla İrtibat, Denetim ve Disiplin Örgütlenme, Yayın ve Arşiv, Askeri Örgütlenme (Eylem), Yurtdışı Temsilciliği ve Yurtiçi Faaliyetler komiteleridir. Bu dönemde yurtdışı temsilciliği olarak sadece Federal Almanya'da örgütlenen örgüt, yurt içinde ise Tunceli-Erzincan, Adıyaman-Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Kars, Ağrı, Van-Hakkâri, Bingöl-Muş, Elâzığ-Malatya, Mardin, Siirt, Diyarbakır, Gaziantep-Birecik- İskenderun-Halfeti olmak üzere 19 ili kapsayan 12 alt komite şeklinde örgütlenmiştir. Tüm bu tablo dikkate alındığında örgütün basit bir hiyerarşik yapılanma ile faaliyetlerine başladığı, örgütlenme coğrafyasının Türkiye'nin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan 19 il ile sınırlı olduğu, yurt dışında ise sadece Federal Almanya'da örgütlenmeye başladığı görülmektedir.²⁰⁷

²⁰⁶ Yenişafak, "İşte Apocu PKK'nın Örgütsel Şeması", 19 Ocak 2013.

<https://www.yenisafak.com/gundem/iste-apocu-pkknin-orgut-semasi-459198>

²⁰⁷ TBB, loc. cit.

Resim 1:PKK Kuruluş Şeması



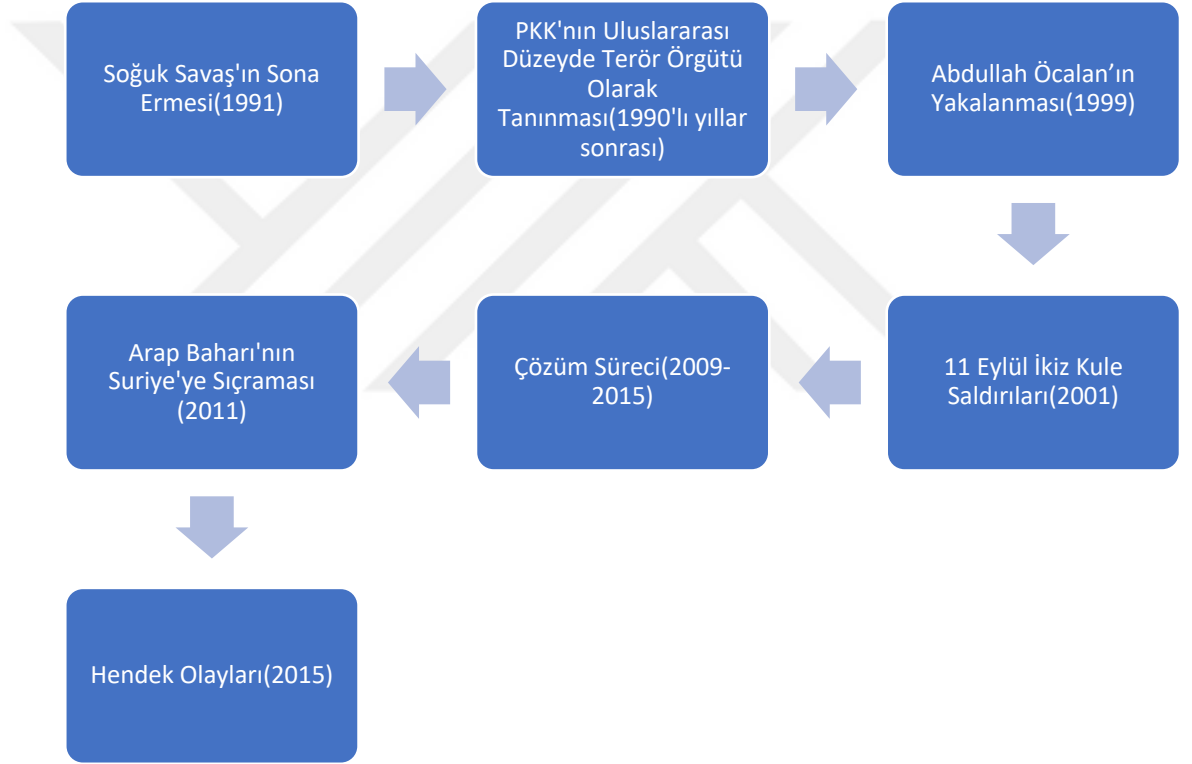
Kaynak: <https://www.yenisafak.com/gundem/iste-apocu-pkknin-orgut-semasi-459198>

2 PKK'nın Gelişimi ve Dönüşümü

2.1 PKK'nın Dönüşümünde Kırılma Noktaları

PKK kuruluşundan günümüze önemli dönüşümler geçirmiştir. Süreç içerisinde ortaya çıkan bazı önemli gelişmeler PKK'nın geçirdiği gelişim ve dönüşümünde oldukça etkili olmuştur. Bu bağlamda PKK'nın gelişim ve dönüşümünde etkili olan olaylar kronolojik sırayla şunlardır;

Grafik 4:PKK'nın Gelişim ve Dönüşümünde Etkili Olan Olaylar



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.1.1 Soğuk Savaş'ın Sona Ermesi

PKK'nın değişim ve dönüşümünde kırılma noktalarından ilki, 1991 yılında SSCB'nin resmen dağılmasıyla Soğuk Savaş'ın sona ermesi olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi sadece uluslararası güç dengelerini değiştirmemiş bunun yanı sıra birçok bölgesel ve yerel aktörü de doğrudan etkilemiştir. PKK'da bu dönüşümden hem stratejik hem de ideolojik düzeyde etkilenmiştir. Zira Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan uluslararası ortam PKK'nın hem destek bulma kapasitesini zayıflatmış hem de faaliyet alanlarını yeniden değerlendirmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Soğuk Savaş'ın sona ermesinin PKK üzerinde doğurduğu ilk etki; PKK'ya olan jeopolitik desteklerin azalması noktasında gerçekleşmiştir.

Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu'da bulunan bölgesel güçler, ideolojik kamplar doğrultusunda bölgedeki örgütlere dönemli destekler vermekteydi. Bu bağlamda PKK'da özellikle 1980'lerde Suriye, Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Bloku ülkelerinden dolayı destekler alıyordu. Ancak 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bu tür ideolojik temelli destek mekanizmaları büyük ölçüde sona ermiş, Suriye gibi ülkeler, ortaya çıkan uluslararası baskılardan kaynaklı olarak PKK'ya verdikleri destekleri sınırlandırmak zorunda kalmıştır. Öyle ki 1998 yılına gelindiğinde Türkiye'nin baskıları ve Suriye ile Türkiye Cumhuriyeti arasında yapılan "Adana Mutabakatı" sonucunda Suriye, PKK lideri Abdullah Öcalan'ı sınır dışı ederek örgütle arasına mesafe koymak zorunda kalmıştır.²⁰⁸

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin PKK üzerindeki ikinci etkisi; PKK'nın ideolojik bir kriz yaşaması ve yeniden yapılanması noktasında olmuştur. Çünkü PKK kuruluşunda Marksist-Leninist bir ideolojiyi benimsemiştir. SSCB'nin dağılması sonucunda kapitalizmin ve liberal demokrasinin üstünlük kazanması nedeniyle bu dönemde, PKK'nın ideolojik temelleri sorgulanmaya başlanmıştır. Bunun bir sonucu olarak da Öcalan liderliğindeki PKK, ideolojik bir dönüşüm sürecine girmiş ve demokrasi, insan

²⁰⁸ Robert Olson, "Turkey-Syria Relations Since the Gulf War: Kurds and Water," *Middle East Policy*, 8/2 (2001):162.

hakları ve ekolojik temalar üzerinden kendini yeniden tanımlamaya çalışmıştır. Bu dönüşüm, PKK'nın "Demokratik Konfederalizm" gibi yeni söylemler geliştirmesine zemin hazırlamıştır.²⁰⁹

Soğuk Savaş'ın sona erdiği yıl olan 1991'de meydana gelen Körfez Savaşı ve bunun bir sonucu olarak Irak'ın parçalanması da bu dönemde PKK için hem fırsatlar hem de zorluklar çıkaran bir başka önemli gelişme olmuştur. Irak'ın parçalanmasıyla Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) özerklik kazanması, Irak'ın kuzeyinde PKK'ya bir hareket alanı sağlamış ancak aynı zamanda örgütün Kürt hareketi içerisindeki liderlik iddialarını da tartışmalı hale getirmiştir. Buna ilaveten IKBY, PKK ile arasına mesafe koyarak uluslararası toplumla uyumlu bir siyaset izlemeye başlamış, bu da PKK'nın bölgesel desteğini sınırlayan bir faktör olmuştur.²¹⁰

Öte yandan Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Körfez Savaşı'nın başlaması Türkiye'nin stratejik konumunu güçlendiren gelişmeler olmuştur. Bu durum Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) güneydoğu kanadında önemli bir aktör olan Türkiye'nin PKK ile mücadelesine yönelik uluslararası desteklerin artmasına yol açmıştır.

Kısaca Soğuk Savaş'ın sona ermesi, PKK'yı ideolojik, stratejik ve operasyonel düzeyde dönüşüm geçirmeye zorlayan bir gelişme olmuştur. SSCB'nin dağılması ve ideolojik kamplaşmanın sona ermesi, örgütün dış destek mekanizmalarını zayıflatırken; uluslararası terörle mücadele politikalar da PKK üzerindeki baskıyı artırmıştır. Buna karşın, örgüt, yeni koşullara uyum sağlamak için ideolojik dönüşüm, isim değişikliği ve uluslararası meşruiyet arayışlarını içeren yeni stratejiler geliştirmiştir. Nitekim PKK,

²⁰⁹ Joost Jongerden and Ahmet Hamdi Akkaya, "Democratic Confederalism as a Kurdish Spring: The PKK and the Quest for Radical Democracy." *In The Kurdish Spring: Geopolitical Changes and the Kurds*. ed by. Mohammad MA Ahmed and Michael M Gunter. Costa Mesa, California: Mazda Publishers. 12(2013):163–185.

²¹⁰ Romano, op. cit., s. 82-83.

Soğuk Savaş'ın ABD zaferi ile sonuçlanması üzerine 1991 yılı sonrasında ideolojik tutumunda bir yumuşamaya giderek sosyalizme yönelmeye başlamıştır.²¹¹

2.1.2 PKK'nın Uluslararası Alanda Terör Örgütü Olarak Tanınması

PKK'nın dönüşüm sürecini etkileyen ikinci gelişme ise PKK'nın uluslararası alanda bir terör örgütü olarak tanınması olmuştur. PKK, Türkiye Cumhuriyeti tarafından kuruluşundan itibaren yasa dışı bir yapılanma olarak değerlendirilmiş ve 1984 yılında silahlı mücadeleye başlamasıyla birlikte resmen terör örgütü olarak tanımlanmıştır. Öte yandan PKK'nın uluslararası alanda bir terör örgütü olarak tanınmaya başlaması ise 1990'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Özellikle, 1997 yılında ABD'nin PKK'yı terör örgütleri listesine dahil etmesi²¹² ve 2002 yılında AB'nin PKK'yi terör örgütü ilan etmesi²¹³ PKK'nın uluslararası alanda terör örgütü olarak tanınmasında oldukça önemli olmuştur.

PKK'nın uluslararası alanda bir terör örgütü olarak kabul edilmesinin örgüt üzerindeki ilk olumsuz etkisi, uluslararası baskıların artması ve PKK'nın hareket alanının kısıtlanması noktasında olmuştur. Zira PKK'nın terör örgütü olarak tanınması, örgütün uluslararası düzeyde finansal ve lojistik desteğinde önemli azalmalar meydana getirmiştir. Özellikle 2002 sonrasında AB ülkelerinde PKK ile ilişkili kuruluşların faaliyetleri izlenmeye başlamış ve birçok Avrupa ülkesi örgütün finansal kaynaklarına ve diaspora üzerinden yapılan desteklere yönelik önlemler almaya başlamıştır.

PKK'nın uluslararası alanda terör örgütü olarak damgalanması, örgütü hem ideolojik hem de yapısal dönüşümlere zorlayan bir etki doğurmuştur. Bu süreçte, PKK bir yandan çeşitli isim değişikliklerine gitmiş (KADEK, Kongra-Gel gibi), diğer yandan Kürt sorunu

²¹¹ Ibid. s.112-114.

²¹² U.S. Department of State, *Designation of Foreign Terrorist Organizations*, (U.S. Government Printing Office, 1997), Erişim 14 Mayıs 2024. <https://www.state.gov/terrorist-designations-and-state-sponsors-of-terrorism/>

²¹³ European Union Official Journal. (2002). *Council Decision (2002/334/EC) of 2 May 2002 Updating the List of Persons, Groups and Entities Involved in Terrorist Acts*. Brussels: European Union. Retrieved from https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvk6yhcbpeywk_j9vvik7m1c3gvxp/vi8rm2yo3gt8

bağlamında demokratikleşme söylemini benimseyerek uluslararası alanda meşruiyet kazanmaya çalışmıştır.

2.1.3 Abdullah Öcalan'ın Yakalanması

PKK'nın dönüşüm sürecini etkileyen gelişmelerin en önemlilerinden biri ise örgütün kurucusu ve lideri olarak kabul edilen Abdullah Öcalan'ın 15 Şubat 1999 yılında Kenya'nın başkenti Nairobi'de yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi olmuştur. Öcalan'ın yakalanması hem örgütün iç dinamiklerini hem de Türkiye'nin Kürt meselesine yönelik politikalarını derinden etkileyen bir gelişme olmuştur. Ayrıca bu durum PKK'nın liderlik yapısından stratejik hedeflerine kadar birçok alanda dönüşüme yol açmıştır.

Öcalan yakalandıktan sonra örgütün karşılaştığı ilk sorun, liderlik krizinin ortaya çıkması ve yaşanan örgütsel şok olmuştur. Çünkü Öcalan, örgütün hem ideolojik lideri hem de stratejik karar vericisi olarak merkezi bir role sahipti. Yakalanmasıyla birlikte PKK, liderlik açısından bir geçiş dönemi yaşamış ve kolektif liderlik modeline geçiş yapmak zorunda kalmıştır. Bu durum, örgüt içinde farklı kliklerin ortaya çıkmasına ve iç tartışmaların yoğunlaşmasına da neden olmuştur.²¹⁴

Öcalan'ın yakalanmasının PKK'nın dönüşümü açısından en önemli etkisi, PKK'nın kuruluşunda ortaya koyduğu Türkiye'nin Doğusunda ve Güneydoğusunda bağımsız bir Kürt Devleti kurma amacının, Öcalan yakalandıktan sonra 2000'li yılların başında "Demokratik Özerklik" kazanma amacına evrilmiş olmasıdır. Öcalan "Demokratik Konfederalizm" adı altında yeni bir ideolojik çerçeve önerisi sunarak örgütün ideolojik ve siyasi düzlemde yeniden yapılanmasına zemin hazırlamıştır.²¹⁵ Öcalan'ın bu yaklaşımı aslında pragmatik kişiliğinin bir yansımasıdır.²¹⁶ Çünkü 11 Eylül 2001 saldırıları

²¹⁴ Aliza Marcus, *Blood and Belief: The PKK and the Kurdish Fight for Independence*, (New York University Press, 2007).

²¹⁵ M. Michael Gunter, "The Kurdish Question in Perspective", *World Affairs*, 166/4 (2004):198-200.

²¹⁶ Cengiz Çandar, *Dağdan İniş: PKK Nasıl Silah Bırakır?*, (Metis Yayınları, 2011):34.

sonucunda uluslararası toplumda terörizme ve terör saldırılarına yönelik toplumsal tepkinin küresel düzeyde artması ve terörle mücadele noktasında ABD için Türkiye'nin öneminin artması gibi gelişmeleri, PKK'nın varlığı için bir tehlike olarak görmüş ve bu nedenle de PKK'yı bir dönüşüme uğratmaya çalışmıştır.²¹⁷

Tutukluluk halinde de PKK'ya liderlik etmeyi başaran Öcalan, yargılanma sürecinde verdiği ifadelerde de PKK'yı dönüştürmeye yönelik iradesini açıkça ortaya koymuş ve silahlı mücadele yerine “demokratik çözüm” çağrısında bulunmuştur. Siyasi çözüm arayışlarının öne çıkması Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), Demokratik Halk Partisi (DEHAP), daha sonra Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) gibi Kürt siyasi partilerinin Türkiye siyasetindeki etkisini artırmasına da zemin hazırlamıştır. Öte yandan Öcalan'ın çağrıları PKK tarafından karşılık bulmuş ve meşru savunmaya geçiş söylemi öne çıkarılarak, Öcalan'ın önerileri doğrultusunda PKK, 1999 yılında tek taraflı olarak ateşkes ilan etmiştir. Silahlı mücadeleye ise sadece meşru savunma durumunda başvuracağını duyurmuştur. Ancak bu durum genel anlamda söylemden ibaret olmuş ve PKK, çeşitli bahanelerle silahlı saldırılarına devam etmiştir. Aslında buradaki söylemsel değişimin amacı PKK'nın uluslararası toplumda silahlı mücadeleyi ikinci plana atıp siyasi mücadeleyi ön plana çıkararak bir izlenim verme gayesi olarak yorumlanabilir. Çünkü Öcalan'ın yakalanması PKK'nın uluslararası düzeyde meşruiyet arayışlarını hızlandıran bir etki doğurmuştur. Yani PKK bu dönemde, silahlı gücünü meşru ve siyasal bir kimliğe büründürme amacına yönelmiştir. Bu anlamda PKK bir taraftan da farklı isimler (KADEK, Kongra-Gel gibi) altında faaliyet göstererek uluslararası terör örgütü tanımlamasından uzaklaşmaya çalışmıştır. Ancak bu taktik, örgütün uluslararası toplumdaki algısını değiştirmede sınırlı bir başarı sağlamıştır.²¹⁸

Özetle Abdullah Öcalan'ın yakalanması, PKK ve Kürt hareketi tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. PKK, liderlik krizi ve örgütsel dönüşüm süreci yaşarken, Öcalan'ın cezaevinden yaptığı açıklamalar, örgütün stratejik yönelimini ve Kürt hareketinin

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Romano, loc. cit.

geleceğini şekillendirmeye devam etmiş, PKK “Demokratik Konfederalizm” söylemi etrafında yeniden yapılanarak uluslararası terör örgütü tanımlamasından kurtulmaya çalışmıştır.

2.1.4 11 Eylül 2001 İkiz Kule Saldırıları

PKK'nın dönüşümünü etkileyen bir diğer önemli olay da 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen terör saldırıları olmuştur. Bu saldırılar küresel güvenlik anlayışını yeniden şekillendirmiş ve uluslararası terörle mücadelede yeni bir dönem başlatmıştır. Diğer taraftan bu olay, yalnızca El Kaide ve radikal İslamcı gruplar üzerinde değil, PKK gibi ulusal ve bölgesel nitelikli örgütler üzerinde de önemli etkiler ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda 11 Eylül sonrası dönemde şekillenen uluslararası düzen, PKK'nın stratejik hareket alanını, uluslararası meşruiyet arayışlarını ve Türkiye'nin örgüte yönelik politikalarını etkilemiştir.²¹⁹

Öncelikle 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD öncülüğünde başlayan “Küresel Terörle Mücadele” kampanyası terör örgütlerine karşı uluslararası iş birliğini artırıcı bir etken olmuştur. PKK'nın 1997'de ABD tarafından, 2002'de ise AB tarafından terör örgütü olarak kabul edilmesi, Küresel Terörle Mücadele kampanyasından PKK'nın da olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Bu anlamda ABD, Türkiye'ye PKK ile mücadelede her ne kadar tartışmalı olsa da istihbarat desteği sağlamaya başlamış ve PKK'nın Irak'taki faaliyetlerini sınırlamaya yönelik adımlar atmıştır. Diğer taraftan PKK'nın Avrupa'daki finansman ve lojistik kaynaklarında ve diaspora üzerinden sağlanan desteklerde azalmalar ortaya çıkmıştır.²²⁰

11 Eylül saldırılarıyla terörizmin, uluslararası toplumun ana gündemi haline gelmesi ve küresel bir sorun olarak tanımlanması, 11 Eylül sonrasında şiddet ve terörizmin uluslararası toplumda daha fazla tepki çekmeye başlamasına neden olmuştur. Bu durum

²¹⁹ Ibid., s.78-79

²²⁰ Ibid.

ise PKK'yı başvurduğu terörizme meşruiyet sağlayabilmek için kendilerini “Özgürlük Savaşçıları” olarak tanıtmaya çalışmıştır. Buna ilaveten PKK, yine kendini terör örgütü tanımlamasından uzaklaştırmak için KADEK (Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi) ve Kongra-Gel (Halk Kongresi) gibi farklı isimler altında faaliyet göstermeye başlamıştır.²²¹ PKK özellikle 1999'da Öcalan'ın yakalanmasından sonra başlayan demokratikleşme söylemini bu dönemde daha fazla öne çıkarmıştır. Demokratik Konfederalizm gibi fikirlerle, şiddet yerine siyasi mücadeleyi ön planda tutan bir imaj yaratmaya çalışmıştır.

Özetle 11 Eylül saldırıları ve sonrasında şekillenen küresel terörle mücadele anlayışı, PKK üzerinde çok boyutlu etkiler yaratmıştır. PKK, artan uluslararası baskılar ve değişen güvenlik dinamikleri karşısında isim değişiklikleri, siyasi mücadeleye vurgu ve bölgesel adaptasyon gibi stratejiler geliştirmiştir. Ancak bu süreç, örgütün uluslararası alanda meşruiyet arayışlarını zorlaştırmış ve Türkiye'nin PKK ile mücadelesinde daha geniş bir uluslararası destek bulmasına olanak tanımıştır.²²²

2.1.5 AK Parti İktidarı ve Çözüm Süreci

Türkiye'de 2002 yılında AK Parti hükümeti iktidara gelmiş ve AK Parti, Kürt Sorunu olarak adlandırılan sorunu çözme noktasında PKK'nın siyasallaşma girişimlerine, PKK'nın silah bırakması şartıyla destek vererek önemli bir inisiyatif üstlenmiştir. Bu inisiyatif ülkede ılımlı bir havanın oluşmasını sağlamış, 2009'lu yıllarda başlayan barış görüşmeleri, 2010'lu yıllarda bir ileri aşamaya geçerek çözüm sürecine dönüşmüş ve Türkiye'de nispeten çatışmasız bir dönem yaşanmıştır.²²³

²²¹Marcus, op. cit., s. 281.

²²² Ibid.

²²³ Talha Köse, “Kürt Siyasetinin Değişen Yapısı ve AK Parti'nin Kürt Siyaseti”, *Kriter Dergisi*, 7/78 (2023). <https://kriterdergi.com/dosya-siyaset-ve-secimler/kurt-siyasetinin-degisken-yapisi-ve-ak-partinin-kurt-siyaseti>

“Çözüm Süreci” Türkiye’nin Kürt sorununun barışçıl yöntemlerle çözülmesi amacıyla 2009 yılında başlayan ve özellikle 2013-2015 yılları arasında yoğunlaşan siyasi girişimlere verilen isimdir. Bu süreçte, Türk hükümeti ile PKK arasında doğrudan ve dolaylı görüşmeler gerçekleştirilmiş, ateşkesler ilan edilmiş ve barışçıl bir çözüm için müzakereler yürütülmüştür. Öte yandan Öcalan, çözüm süreci sırasında Kürt halkının siyasi temsiliyetini güçlendirmeye odaklanmıştır. Halkların Demokratik Partisi (HDP) gibi siyasi partilerin yükselişi, Kürt hareketinin siyasi meşruiyet arayışlarını desteklemiş ve PKK’nın bu süreçte doğrudan bir taraf olmaktan ziyade dolaylı bir aktör haline gelmesine neden olmuştur. Nitekim çözüm süreci, HDP gibi siyasi oluşumların meşruiyet kazanmasına ve Türkiye genelinde bir siyasi aktör haline gelmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda HDP’nin 2015 seçimlerinde %13 oy oranıyla parlamentoya girmesi, Kürt siyasal hareketi için önemli bir dönüm noktasıdır. Öte yandan çözüm süreci PKK içinde farklı stratejik yaklaşımlar arasında gerilimlere de neden olmuştur. Öcalan’ın çözüm çağrıları, PKK’nın kırsal kadrolarında ve Kandil’deki liderliği arasında her zaman tam destek görmemiştir. Özellikle Kandil, süreç boyunca zaman zaman daha temkinli bir tutum sergilemiştir.²²⁴

Ancak bu dönemde dahi PKK’nın şehirlere silah yığınakları yapması ve 2015 yılında çözüm sürecinin sona erdiren terör saldırılarına başlaması aslında PKK’nın silahlı mücadeleyi ikinci plana atmadığının bir göstergesi olmuştur. Hatta PKK bu dönemde Öcalan’ın “Demokratik Özerklik” isteğine bir cevap verebilmek için Türkiye’nin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki 16 ilçede özerk yönetimler ilan ederek burada alan hakimiyetini ve yönetimi ele geçirmeye çalışmıştır. Burada PKK, Türk güvenlik güçlerinin bu bölgelere girmesini engellemek için hendekler kazmaya başlamış neticesinde “Hendek/Çukur” olayları olarak adlandırılan şiddetli bir çatışma başlamıştır. PKK hendek olayları sırasında yoğun bir silahlı saldırıya başvurarak silahlı mücadeleden hiçbir zaman vazgeçmeyi düşünmediğini de ortaya koymuştur.²²⁵ Çünkü silah bırakma

²²⁴ Gunter, op. cit., s. 32-44.

²²⁵ Berat İnci, “Diyarbakır Sur-Hendek Olayları, Öncesi, Sonrası ve Sonuçları”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 39(2019):567-608.

vaadiyle Türkiye'ye giriş yapan teröristlerin silah bırakmadıkları gibi şehirlere de silah yığınakları yaptıkları ortaya çıkmıştır. Bunu gerçekleştirirken, PKK'nın bölgede kendisiyle ideolojik ortaklığa sahip belediyelerin imkanlarını da kullandığı ortaya çıkmıştır. Bu ise PKK'nın siyasallaşarak silahlı mücadeleyi geri plana atma söyleminin aksine PKK'nın siyasallaşmayı daha güçlü bir silahlı mücadele vermek amacıyla bir araç olarak kullandığını gözler önüne sermiştir.

2.1.6 Arap Baharının Suriye'ye Sıçraması

İlerleyen yıllarda Ortadoğu coğrafyasında ortaya çıkan birtakım gelişmeler de PKK'nın Ortadoğu coğrafyasında arzuladığı hedeflere ulaşılabilmesi noktasında önemli fırsatlar ortaya çıkarmış ve örgütün hareket alanını genişletmiştir. Bu bağlamda Ortadoğu'da 2010 yılında "Arap Baharı" olarak adlandırılan halk ayaklanmalarının başlaması ve bu ayaklanmaların 2011 yılında Suriye'ye sıçrayıp kısa sürede bir iç savaşa dönüşmesi PKK'nın gelişim ve dönüşümünü etkileyen önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Halk hareketlerinin Suriye'ye sıçraması IŞİD'in Suriye'de önemli bir coğrafi alanı ele geçirmesi ile sonuçlanmıştır. Esad Rejiminin karşılık veremediği bu gelişme, PYD için önemli bir fırsat olmuştur. Suriye rejimi, 2011 sonrasında Kürtler tarafından "Rajova" olarak adlandırılan bölgeden büyük ölçüde çekilerek bu alanların PYD/YPG kontrolüne geçmesine olanak sağlamıştır. Bu durum, PKK'nın Suriye'deki etkisini artırmış ve örgütü bölgesel bir aktör haline getirmiştir.²²⁶ Dolayısıyla PYD'nin askeri kanadı olan YPG bu dönemde IŞİD tehdidini fırsat bilerek IŞİD ile mücadele adı altında hem kendi varlığını burada meşrulaştırmayı başarmış, hem IŞİD ile mücadele koalisyonundan silah, askeri eğitim ve nakdi yardım alarak saldırı kapasitesini geliştirmiş, hem de koalisyonun verdiği hava desteği ile IŞİD'i işgal ettiği toprakların büyük bir kısmından çıkararak bu topraklara kendisi yerleşmiştir. IŞİD'e karşı verilen savaşın kazanılması YPG'nin uluslararası toplumda sempati ile karşılanmasını ve terör örgütü olarak kabul edilmemesini sağlarken IŞİD'ten temizlenen yerlere YPG'nin demografik yapıyı bozarak yerleşmesi uluslararası toplum için bir önem arz etmemiştir.²²⁷

²²⁶ Gunter, op. cit., s. 56-67.

²²⁷ Durdu Mehmet Özdemir, *Türkiye'ye Terör İhracı: Suriye Krizi ve PYD/YPG Örneği*, (SETA Yayınları, 2022):3.

Bu anlamda Abdullah Öcalan'ın "Demokratik Konfederalizm" vizyonunun, Suriye'de PYD tarafından hayata geçirildiği ifade edilebilir. Rojava'da özerk yönetimlerin kurulması, PKK'nın yerel yönetim modellerini test ettiği bir alan haline gelmiş ve "Rajova Modeli" söylemini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu süreç PKK'nın ideolojik dönüşümünü ve demokratikleşme söylemini uluslararası alanda daha görünür kılmıştır.²²⁸

2.1.7 Hendek Olayları

2015-2016 yılları arasında ortaya çıkan "Hendek Olayları" PKK'nın gelişim ve dönüşümünü şekillendiren bir diğer önemli gelişme olmuştur. Bu dönem Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, PKK'nın şehir merkezlerinde gerçekleştirdiği hendek ve barikatlarla yürüttüğü silahlı çatışmalarla anılan bir dönemdir. PKK'nın kırsal kesimlerde gerilla taktikleri ile yürüttüğü mücadele düşünüldüğünde hendek olayları PKK'nın mücadele yöntemlerinde bir değişim denemesi olarak değerlendirilebilir. Yani PKK'nın, kırsal alanlarda sürdürdüğü gerilla savaşını şehir merkezlerine taşımaya çalışma çabasıdır. Bu strateji, örgütün halk desteğini artırarak Türkiye içinde bir "kurtarılmış bölgeler" stratejisi geliştirme çabasını yansıtmaktadır. Hendekler ve barikatlar, şehirlerde bir savunma hattı oluşturmayı ve devletin bu bölgelere erişimini sınırlamayı amaçlamıştır. Ancak PKK'nın bu stratejisi, Türk güvenlik güçlerinin başarılı operasyonları sonucunda başarısızlıkla sonuçlanmıştır. PKK'nın şehir merkezlerindeki yapılanmasına büyük bir darbe vurulmuştur. Hayatta kalan örgüt üyeleri ise sınır dışına kaçmak zorunda kalmıştır. Bu durum, örgütün hem insan kaynağı hem de askeri kapasitesi açısından ciddi kayıplar yaşamasına, Türkiye içerisindeki etki kapasitesini kaybetmesine ve zayıflamasına neden olmuştur.²²⁹

Bunların yanı sıra hendek olaylarının en önemli etkilerinden biri ise Kürt halkının PKK'ya bakışında değişime yol açması olmuştur. Hendek olayları sırasında çatışmaların

²²⁸ Jongerden ve Akkaya, loc. cit.

²²⁹ Gunter, op. cit., s. 89-100.

büyük kısmı Kürt nüfusun yoğun yaşadığı şehir merkezlerinde gerçekleşmiştir. Bu durum, sivil halkın ağır bedeller ödemesine neden olmuştur. Operasyonlar sırasında yaşanan göçler, altyapı kayıpları ve can kayıpları, PKK'nın bu stratejisinin meşruiyetini Kürt halkı nezdinde tartışmalı hale getirmiştir. Ayrıca PKK'nın şehir çatışmalarındaki başarısızlığı ve sivil halk üzerindeki olumsuz etkisi, örgütün taban desteğini de önemli ölçüde zayıflatmıştır. Öte yandan hendek olayları PKK'nın uluslararası düzeydeki algısını ve bölgesel stratejilerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Şehir çatışmaları ve sivil kayıplar, PKK'nın uluslararası alanda elde etmeye çalıştığı meşruiyete zarar vermiş, batı kamuoyunda, PKK'nın şiddet yöntemlerine yönelik eleştiriler artmıştır.²³⁰

Hendek olaylarının bir diğer etkisi ise PKK'nın kendi içindeki örgütsel ve stratejik dinamikleri açısından olmuştur. Şehir çatışmalarının başarısızlığı, PKK'yı kırsal bölgelerdeki geleneksel gerilla taktiklerine geri dönmeye zorlamış, Hendek stratejisinin yarattığı yıkıcı sonuçlar, örgütün şehir savaşlarını sürdürebilecek kapasitesinin sınırlı olduğunu açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. Bu ise PKK içindeki liderlik kadrosunda hendek olaylarının başarısızlığından kaynaklanan tartışmalar ve suçlamalar ortaya çıkarmıştır.²³¹

Dolayısıyla hendek olayları, PKK için stratejik bir hata olarak değerlendirilebilir. Bu dönem, örgütün askeri ve siyasi kapasitesinde ciddi kayıplar yaşamasına neden olmuş, Kürt halkı ile olan bağlarını zayıflatmış ve uluslararası alanda meşruiyetini sorgulatan bir süreç yaratmıştır. PKK, hendek olaylarından sonra kırsal alandaki faaliyetlerine yeniden odaklanmış ve şehir çatışmalarından uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Ayrıca PKK, hendek olayları sonrasında hem stratejik hem de ideolojik anlamda yeniden yapılanma ihtiyacını daha açık şekilde hissetmiş; ancak bu süreç, örgütün taban desteğini yeniden kazanmasını zorlaştırmıştır. Türkiye'deki saldırı ve etki kapasitesini kaybeden PKK, sınır ötesine çekilmek zorunda kalarak yeniden güçlenmenin yollarını aramaya başlamıştır. Bu kapsamda Irak ve Suriye, PKK için daha önemli bir hale gelmiştir.

²³⁰ Marcus, loc. cit.

²³¹ Romano, loc. cit.

PYD/YPG'nin Arap Baharının Suriye'ye sıçraması ile Suriye'de önemli bir güç elde ettiği önceki sayfalarda belirtilmişti. Öte yandan PYD/YPG Suriye'de böylesine bir gelişme sergilerken PKK'nın Irak uzantısı olan "Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi (PÇDK)" Irak'ta aynı gelişmeyi gösterememiştir. PKK lider kadrosunun Irak kuzeyinde yerleşmiş olması ve IKBY tarafından buna izin verilmesi, PÇDK'nın burada pasif bir tutum sergilemesine neden olmuştur. Çünkü PKK/PÇDK'nın hitap edeceği taban ve coğrafya IKBY'nin hitap ettiği taban ve coğrafya ile aynıdır.²³² PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığı ise PKK için özellikle 1998 sonrasında oldukça hayati öneme sahiptir. Bu nedenle PKK/PÇDK burada IKBY ile karşı karşıya gelememek için pasif bir tutum sergilemiştir. Ancak 2015 sonrasında PKK'nın Irak kuzeyindeki amaçlarının da önemli bir değişime uğradığı görülmektedir. Bu değişimde etkili olan en önemli husus ise Türkiye'nin terörle etkin mücadelesi olmuştur. Türkiye'de 2015-2016'da ortaya çıkan hendek olayları sonucunda Türkiye'nin "Hendek Operasyonları" olarak adlandırılan terörle mücadele operasyonları ile PKK'nın yurtiçindeki varlığına büyük bir darbe vurulmuş, sağ kalan örgüt üyeleri ise Irak'ın kuzeyine kaçmak zorunda kalmışlardır.²³³ Türkiye bu dönemde terörle mücadelesinde strateji değişikliğine giderek "Terörü Kaynağında Yok Etme" ilkesini benimsemiş ve PKK'nın Suriye ve Irak'ın kuzeyindeki varlığına karşı da sınır ötesi operasyonlara başlamıştır.²³⁴ Türkiye'nin bu yeni operasyonlarında PKK'dan temizlenen yerlere geçici askeri üsler kurarak ilerlemesi PKK'nın Kuzey Irak'ta da daha geri cephelere çekilmesine neden olmuştur. Bu ise PKK'nın IKBY'de KDP kontrolündeki alanlara ve şehirlere girmesiyle sonuçlanmıştır.

PKK'nın Türkiye'deki varlığının bitme noktasına gelmesi ve Türkiye'de yeni üye edinemez hale gelmesi PKK'nın Irak'ın kuzeyindeki amaçlarında da değişimin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Türkiye'de üye edinemeyen PKK eleman teminini Irak'ın kuzeyinde elde etme faaliyetlerine yönelmiş ve daha önce bir geri üslenme bölgesi olarak kullandığı bu toprakları ana üslenme bölgesi haline getirmek istemiştir. Bu durumun

²³² Ibid.

²³³ Yeşiltaş, Özdemir ve Koru, op.cit., s.236.

²³⁴ Ibid.

gerçekleşmesi bölgede KDP'nin kontrolündeki taban ve toprakların PKK kontrolüne geçmesi anlamına gelecektir. Nitekim PKK'nın bölgedeki amaçlarında ortaya çıkan bu değişim KDP yönetimi tarafından da fark edilmiş, bu durum ise KDP Peşmergeleri ile PKK'lı teröristlerin zaman zaman çatışmalarına neden olmuştur.²³⁵

PKK'nın gelişimi ve dönüşümü değerlendirildiğinde temel olarak Türkiye ve Orta Doğu coğrafyasında faaliyet gösteren bu terör örgütünün gelişiminde birçok unsurun etkili olduğu görülmektedir. Bu unsurların kimileri doğrudan örgütün kendisi ile ilgiliyken bir kısmı faaliyet gösterdiği bölgesel alandaki ve bir kısmı ise daha geniş bir bağlamı işaret eden küresel dünyadaki unsurlarla ilişkilidir. Bu kapsamda örgütün gelişim ve dönüşüm sürecinde içsel ve dışsal mekanizmaların etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda bölümün devamında PKK'nın dönüşümü ideolojik ve amaçsal, araçsal, yöntemsel ve örgütsel dönüşüm başlıkları altında incelenmektedir. Öte yandan incelemede kullanılan bu başlıklar; belirli bir sistematığın takip edilebilmesi için işlevsel bir ayırım sağlasa da aslında birbirinden net şekilde ayrılamamaktadır. Çünkü bu alanlar karşılıklı olarak birbirini etkilemekte birlikte dönüşmekte ve birbiri içine geçmektedir.

2.2 PKK'nın Dönüşüm Alanları

2.2.1 Amaçsal ve İdeolojik dönüşüm

1990'lı yılların ortalarından sonra Öcalan'ın liderliği doğrultusunda PKK'nın, Komünizmden, Sosyalizme doğru bir geçiş aşamasına geçtiği ifade edilebilir. Soğuk Savaş'ın ABD galibiyeti ile sona erdiği ve tek kutuplu bir dünya düzeninin tartışılmaya başlandığı zamanlarda, PKK'nın ABD tarafından terör örgütü olarak tanınması da (1997)²³⁶ PKK'nın bu dönüşümünde önemli bir etken olmuştur. Öcalan'ın 1998 yılında "Sosyalizm 'de Israr, İnsan Olmakta Israr" başlığı altında toplanan yazıları, PKK'nın Sosyalizme yönelişinin altında yatan anlayışa dair bir çerçeve sunmaktadır. Bununla

²³⁵ Can, "Türk Ordusu Irak'ta İlerlerken Peşmerge-PKK Çatışması Tırmanıyor," *Kriter Dergisi*, 6/59 (2021): 6.

²³⁶ Erol Bural, "PKK'ya Tasfiye PYD'ye Devletçik", *TERAM*, (2020):2. <https://www.teram.org/icerik/pkk-ya-tasfiye-pyd-ye-devletcik-97>

birlikte Öcalan, Sosyalizme devletleşme ile ulaşamayacağını, emeğe yabancılaşmayan yeni modeller geliştirmenin gerekliliğinin altını çizmiştir. Öcalan'ın bu yaklaşımı 2000'li yılların başında “Demokratik Özerklik” kavramı ile ifade bulmuştur.²³⁷

Öte yandan 1999 yılına gelindiğinde Abdullah Öcalan'ın yakalanması söz konusu olmuştur. Öcalan'ın yakalandıktan sonra yaptığı açıklamalar ise PKK'nın stratejisinde birtakım değişikliklere gidileceğinin ilk göstergesi olmuştur. Bu anlamda Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra PKK'nın bağımsız bir Kürt devleti yerine “Demokratik Özerklik” talebi üzerine yoğunlaşması söz konusu olmuştur. PKK'nın bu dönemdeki yeni stratejisi temelinde şu yaklaşımlardan oluşmaktadır;

1. Vatanın bütünlüğü, Kürtlerin de kendi anavatanlarında kardeşçe, kültürel ve dilsel mevcudiyetini yaşayarak ve yaşatarak daha sağlam kurabileceği ortadadır.
2. Ayrı olmanın anlamsızlığı ve faydasızlığı hür tartışma ile kolaylıkla ispatlanabilir.
3. Ayrılıkçılığın panzehri, demokratik açıdan birlik olma ve özgürlük seçenekleridir.
4. Kürtlerin sosyolojik bir olgu şeklinde değerlendirilmiş olması, Türk ulusu için daha yararlı olacaktır.
5. Ulusu, “Türk” yerine “Türkiye ulusu” şeklinde ülkenin ismi ile anmak, sosyal ve tarihi gerçekliğe daha uygundur.
6. Çatısı altında yer alan her devlet ve ülke için geçerli olacak şekilde “Özgür Anayurt, Demokratik Ülke”, bütün Ortadoğu için “Birleşik Anayurt, Demokratik Ortadoğu” olarak ifade edilen iki temel slogan, bütün Ortadoğu toplumlarını kapsamaktadır.
7. Demokratik çözüm ve eylem imkânları şeklinde belirtilen “demokratik eylemsellik” ilk seçenek olarak belirlenmiş, arzu edilen yanıtların alınamaması,

²³⁷ Bora, loc. cit.

ulusun ve devletin modern ifade tarzlarına uymayan tavırların ısrarcı bir biçimde dayatılmaya çalışılması halindeyse öz-savunma savaşına geçilecektir.²³⁸

Yukarıda belirtilen görüşler doğrultusunda PKK amaç ve ideoloji açısından bir dönüşüm sürecine girmiş ve bunun sonucunda 2005 yılında “KCK Sözleşmesi” kabul edilmiştir. PKK’nın artık yeni amacı Demokratik Özerklik kazanılması olarak kodlanmıştır. Ancak bu sadece Türkiye topraklarında değil bunun yanı sıra İran, Suriye ve Irak’ta da parça yapılanmalar kurarak buralarda da Demokratik Özerklik kazanılması PKK’nın ana amacı gelmiştir. Yani PKK kuruluş yıllarındaki Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğusunda bağımsız bir Kürt devleti kurma amacını yenileyerek bunu batı desteğini de daha kolay sağlayabileceği Demokratik Özerklik talebine çevirmiş ancak bunu yaparken hedef coğrafyasını ise genişletmiştir. Bu bağlamda Suriye, Irak ve İran topraklarının bir kısmı da artık PKK’nın Demokratik Özerklik adı altında hedefi haline gelmiştir.

Öcalan tarafından öne sürülen Demokratik Özerklik ana tezinin, “Demokratik Konfederasyonculuk” görüşünden, bu görüşün de Bookchin’in toplumsal ekoloji, kent ittifakları ve yerel yönetim özgürlükleri görüşünden beslenmekte olduğu ifade edilebilir.²³⁹ Nitekim PKK’nın, KCK’nın kurulmasından itibaren birey, demokrasi, barış, eşitlik, özgürlük, cinsiyet dengesi, vicdan ekolojisi gibi küresel kavramlar, türlü paradigma yaratan söylemler ya da girişimler üzerinde durduğu görülmektedir. Buna karşın, söz konusu söylemlerin aksine silahlı unsurlarıyla Türkiye’yi askeri, mali ve siyasi açılardan zayıf düşürecek, devlet güvenliğini ve düzenini bozacak, her türlü propaganda, terör ve şiddet yöntem ve taktiklerini kullanmaya da devam ettiği görülmektedir.

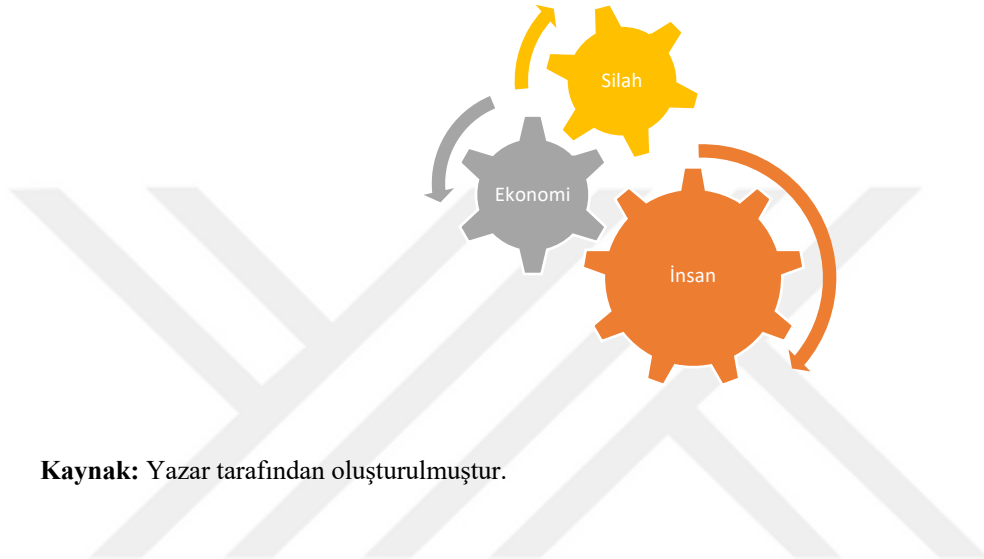
²³⁸ Abdullah Öcalan, “Demokratik Konfederalizm”, Erişim 17 Temmuz 2024. <https://ipfs-library.net/ipns/k51qzi5uqu5dilpz7m511k9sq15alyf27f352l3nz99j2e7urb77adivvumd/abdullah-ocalan-demokratik-konfederalizm.pdf>

²³⁹ Yunus Karaağaç, “PKK’nın İmaj Çalışması: Demokrasi ve Ekoloji Söylemleri Ekseninde KCK Sözleşmesi”, *TERAM*, 18 Aralık 2021. <https://teram.org/icerik/pkk-nin-imag-calismasi-demokrasi-ve-ekoloji-soylemleri-ekseninde-kck-sozlesmesi-192>

2.2.2 Araçsal Dönüşüm

Terör örgütleri kurulabilmek, faaliyet gösterebilmek ve belirledikleri amaçlara ulaşabilmek için birtakım kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Bunların başında insan, ekonomi ve silah kaynakları gelmektedir.

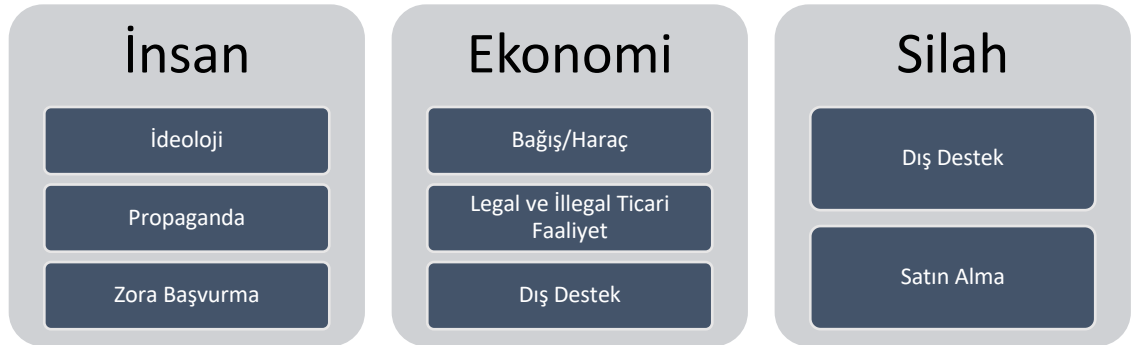
Şekil 3:Terör Çarkı



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu kaynaklara ulaşmak için de birtakım araçlardan faydalanılmaktadır. Bu araçların en yaygınları ideoloji, propaganda, finans, silahlı mücadele ve dış destektir.²⁴⁰ Bu bağlamda bu araçların kullanıma yoğunluğu örgütten örgüte değişiklik gösterebilmektedir.

Şekil 4:PKK'nın Gerekli Kaynaklara Ulaşmak İçin Kullandığı Araçlar



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

²⁴⁰ TBB, op.cit., s.203-211.

İnsan unsuru gerek eylem gerçekleştirebilecek eleman bakımından gerekse bu eylemlerini destekleyecek taban oluşturması bakımından terör örgütlerinin ihtiyaç duyduğu ilk önemli unsur olmaktadır. Yeterli sayıda üyesi olmayan ya da taban desteğine sahip olamayan terör örgütleri kısa süre içinde dağılma tehdidiyle karşı karşıya kalırlar. Diğer taraftan bir terör örgütü ne kadar çok elemana ve taban desteğine sahipse o kadar büyüme ve etkili olabileme kapasitesine de sahip olmaktadır. Bu bağlamda insan unsuru terör örgütleri için elde edilmesi gereken en önemli ve ilk kaynaktır. Terör örgütleri eleman temini ve taban desteği için gerekli insan kaynağına ulaşabilmek için birtakım araçlardan faydalanmaktadırlar. Yeterli insan kaynağına sahip olabilmek için başvurulan araçların en önemlileri ise ideoloji, propaganda ve zora başvurmadır. Terör örgütleri benimsedikleri ideoloji, yürüttükleri propaganda ve bunların yanı sıra zora başvurarak faaliyetleri ile gerekli insan teminini sağlamaya çalışmaktadırlar.²⁴¹

PKK özelinde bakıldığında PKK terör örgütü de Türkiye ve Ortadoğu bölgesinde faaliyet gösterebilmek ve amaçlarına ulaşabilmek için bu kaynaklara ve araçlara ihtiyaç duymaktadır. PKK'nın insan kaynağına ulaşabilmek için ideoloji ve propaganda faaliyetlerini yoğun şekilde kullandığı görülmektedir. PKK'nın ideolojisi incelendiğinde günümüze kadar devam eden tek bir ideolojiye bağlılık görünmemektedir. 1978-1991 yılları arasında Marksist-Leninist ve etnik ayrılıkçı bir ideoloji benimseyen PKK, Soğuk savaşın ABD zaferi ile sonuçlanması üzerine 1991 yılı sonrasında ideolojik tutumunda bir yumuşamaya giderek sosyalizme yönelmeye başlamıştır.²⁴² 2000'li yıllara gelindiğinde ise ideoloji anlamında Abdullah Öcalan önderliğinde yeni bir ideolojik değişime giderek "Demokratik Özerklik" kavramında ifade bulan demokratik-ekolojik-cinsiyetçi bir ideoloji benimsemeye başlamıştır.²⁴³ PKK terör örgütü bu ideolojik değişim ve dönüşümleri pragmatik bir yaklaşımla gerçekleştirmiş ve ideolojisini zamanın ruhuna göre dinamik halde tutmaya çalışmıştır.

²⁴¹ Ertan Efeğil, *Terörizm ve Terörle Mücadele*, (Seçkin Yayıncılık, 2008):45-47.

²⁴² Romano, op. cit. s. 112-114.

²⁴³ Abdullah Öcalan, *Bir Halkı Savunmak*, (Aram Yayınları, 2004): 45-47.

Öte yandan propaganda faaliyetleri de PKK'nın eleman toplaması ve taban oluşturmada aşamasında oldukça yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Kurulduğu yıllarda Türkiye'nin Kürtleri sömüren bir sömürgeci devlet olduğu tezini ileri sürerek etnik ayrımcılık üzerinden propaganda faaliyetlerine başlayan PKK, 1984 yılında terör saldırılarına başladıktan sonra özellikle 1990'lı yıllarda yoğun şekilde terörle mücadele operasyonları ile yüzleşince de “katil devlet” sloganları atarak Türkiye'nin Kürtleri katlettiği propagandası yapmaya başlamıştır. PKK bu propagandaları gerçekleştirirken teknolojinin nimetlerinden de profesyonelce faydalanmıştır. Gazete, dergi ve televizyon kanallarını aktif şekilde kullanan PKK internet ve sosyal medya alanındaki gelişmeleri de yakından takip ederek sosyal medyayı oldukça aktif şekilde kullanmıştır. PKK'nın propaganda faaliyetleri teknolojinin gelişmesi ile sadece Türkiye'deki Kürt halka yönelik olmaktan çıkmış, tüm dünyaya yönelik olarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır.²⁴⁴ PKK, yürüttüğü propaganda faaliyetleri aracılığıyla bir yandan Türkiye devletini kötülerken diğer yandan da kendisinin bir terör örgütü olmadığı algısını tüm dünyaya yaymaya çalışmıştır.

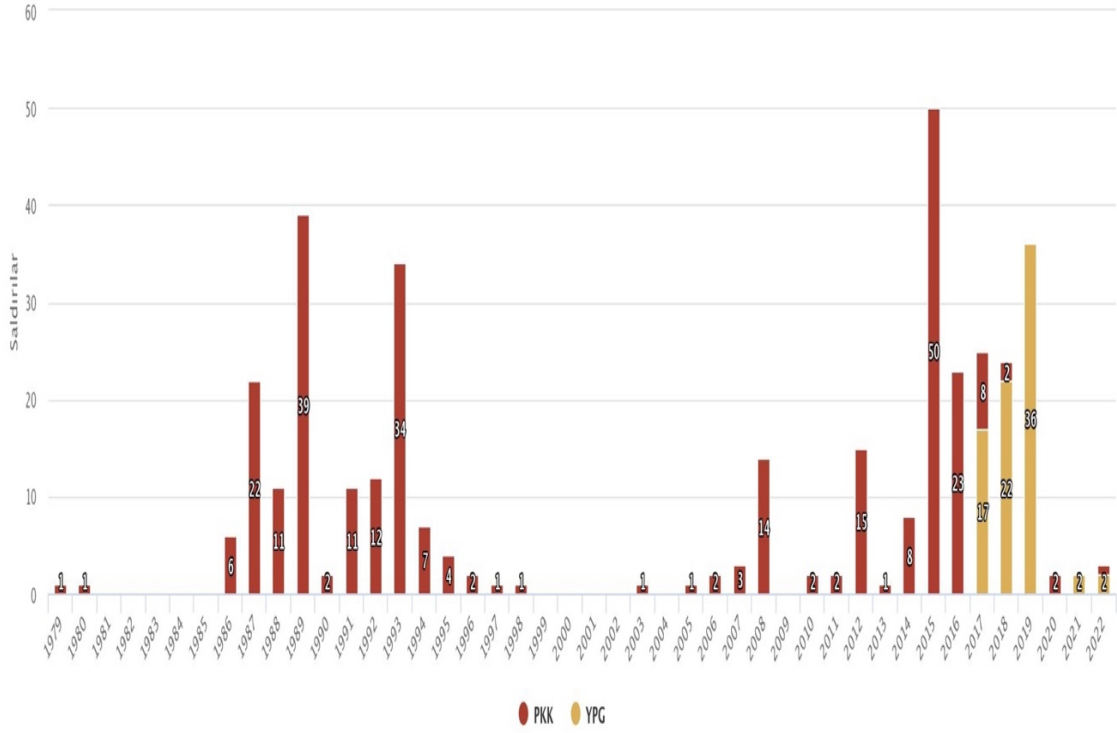
PKK ideoloji ve propaganda faaliyetlerinin yanı sıra özellikle eleman temini etmek için sık sık zora başvurma yöntemini de kullanmıştır. Bu bağlamda örgüt kuruluşundan bugüne kadar sık sık köy baskınları yaparak adam/çocuk kaçırma eylemleri gerçekleştirmiş ve kaçırdığı kişilere ideoloji ve silah eğitimi vererek eleman teminini sağlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda PKK/YPG terör örgütü, Terörizm Analiz Platformu (TAP) verilerine göre 1978'den günümüze kadar 368 saldırı da adam kaçırma eylemine başvurmuştur.²⁴⁵ PKK/YPG'nin özellikle çocukları kaçırdığı BM resmi raporlarında da tescillenmiştir.²⁴⁶

²⁴⁴ Bural, loc. cit.

²⁴⁵ Terörizm Analiz Platformu (TAP), Analysis, 01 Haziran 2022, <https://tap-data.com/analysis>

²⁴⁶ TRT Haber, “Rapor: Suriye'de PKK/YPG çocukları zorla silah altına alıyor,” 2021, Aralık 16. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/rapor-suriyede-pkkypg-cocuklari-zorla-silah-altina-aliyor-636526>. (Erişim 21.02.2024).

Grafik 5:PKK/YPG'nin Adam Kaçırma Saldırı Sayıları (Yıllık)



Kaynak: Terörizm Analiz Platformu (TAP), <https://www.tap-data.com/analysis>

İkinci olarak güçlü bir ekonomiye ve finansal kaynaklara sahip olmak da terör örgütleri için gerekli insan kaynağına ulaşmak ve eylem gerçekleştirebilecek silah, teçhizat ve araç gereçlere ulaşabilmek için oldukça önemlidir. Terör örgütleri bu finans kaynağını kendisine sempati duyan tabanından, yasa dışı faaliyetlerden ve dış desteklerden elde etmeye çalışmaktadırlar. PKK özelinde bakıldığında PKK'nın ilk yıllarda maddi ihtiyaçlarını kendi tabanından ya da faaliyet gösterdiği yerlerdeki halktan haraç ya da bağış yoluyla elde etmeye çalıştığı bilinmektedir. Bu anlamda PKK'nın ilk kuruluş yıllarından itibaren sık sık köy baskınları yaparak buradan yaşamsal malzemeler topladığı da bilinmektedir. Bunun yanı sıra PKK kâr amacı gütmeyen kuruluşlar aracılığıyla da bağış adı altında özellikle de Avrupa ülkelerinde para toplayarak da kendine finansal kaynak sağlamaktadır.²⁴⁷ PKK'nın eleman sayısı arttıkça örgüt bir süre sonra gelir kaynaklarını da çeşitlendirmek zorunda kalmıştır. Bu noktadan sonra PKK'nın en önemli

²⁴⁷ Mehmet Levent Yılmaz ve Ümit Tetik, "PKK'nın Finans Kaynakları," *Liberal Düşünce Dergisi*, 25/97 (2020):110-117.

gelir kaynağı uyuşturucu ticareti ve kaçakçılık gibi yasa dışı faaliyetlerden oluşmaya başlamıştır. Bu bağlamda sigara kaçakçılığı, emtia kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti ve silah kaçakçılığı PKK'nın illegal yollarla kendine gelir sağladığı başlıca faaliyet alanları olmuştur.²⁴⁸ Bunların yanı sıra, PKK belirli bir saldırı kapasitesine ulaştıktan sonra yani kimi ülkeler için kullanılabilir bir araç olma kapasitesine eriştikten sonra örgütün finans kaynağı içine dış destekleri de eklediği görülmektedir. Özellikle ABD ve bazı Avrupalı devletlerden IŞİD ile mücadele adı altında örgütün Suriye uzantısı olan YPG, önemli miktarlarda nakdi yardım ve silah, mühimmat/askeri teçhizat yardımları almaya başlamıştır. Bu yardımların bir kısmının ise PKK'nın eline ulaştığı Türkiye'nin terörle mücadelesi esnasında ele geçirdiği silah ve mühimmatlarla kendini göstermiştir.²⁴⁹

Üçüncü ve son olarak ise silah araç ve gereçleri terör örgütlerinin ihtiyaç duyduğu bir diğer kaynaktır. Terör örgütlerinin gerekli silah araç ve gereçlere sahip olmaları eylem gerçekleştirebilmeleri ve bir tehdit unsuru olabilme noktasında oldukça önemlidir. Terör örgütlerinin ulaşmak istedikleri amaçları elde etmek için silahlı mücadeleyi bir araç olarak benimsemiş organizasyonlar olması, silah unsurunu örgütler için hayati bir öneme sahip kılmaktadır. Bir terör örgütü ne kadar fazla ve gelişmiş silah ve silah teknolojilerine sahip ise eylem kapasitesi ve etki gücü de o kadar fazladır. Bu bağlamda terör örgütlerinin gerekli silah kapasitesine sahip olmaları terör örgütlerinin varlıklarını devam ettirebilmeleri için hayati öneme sahiptir. Terör örgütleri bunu kimi zaman sahip oldukları finans kaynakları ile elde ederken bazen de bir başka ülke tarafından kendilerine verilmesi yoluyla elde edebilmektedirler. PKK terör örgütü özelinde bakıldığında ise PKK'nın hem yürüttükleri yasa dışı faaliyetlerden elde ettiği gelirlerle hem de PKK'yı kendi çıkarları doğrultusunda bir araç olarak kullanmak isteyen devletler tarafından verilen destekler ile karşıladığı görülmektedir. Terör saldırısı gerçekleştirebilmek için yeterli silah ve askeri teçhizata sahip olan PKK, silahlı mücadeleyi hedeflerine ulaşma noktasında en önemli araç olarak benimsemiştir. Her ne kadar Abdullah Öcalan yakalandıktan sonra PKK,

²⁴⁸ Oğuz Öcal ve Bülent Atasever, Düzensiz Göçün Karanlık Yüzü: Göçmen Kaçakçılığı, Kapadokya Akademik Bakış, 5/1(2021):47-48.

²⁴⁹ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, "Terörün Finans Kaynakları," 29 Temmuz 2022. <https://masak.hmb.gov.tr/terorun-finans-kaynaklari> (Erişim 17 Nisan 2024).

silahlı mücadeleyi bırakıp hedeflerine siyasal yollarla ulaşmak istediği yönünde bir niyet belirtmiş olsa da AK Parti hükümeti tarafından bu süreç desteklenmesine rağmen PKK'nın silahlı mücadeleyi hiçbir zaman bırakma niyetinde olmadığı, siyasallaşma söylemini ise silahlı mücadeleyi daha güçlü bir şekilde yapmak ve silahlı mücadeleyi kırsal alandan kentsel alana taşımak için bir araç olarak kullandığı 2015 yılında barış sürecini bitiren terör saldırılarına başlaması ile ortaya çıkmıştır.²⁵⁰

2.2.3 Yöntemsel Dönüşüm

PKK terör örgütü, kuruluş yıllarında belirlenen bağımsız bir Kürt devleti kurma amacına ulaşmak için başlangıçta temelde üç aşamadan oluşan bir yöntem belirlemiştir. Bu aşamalar sırasıyla şu şekildedir;

- 1- Taban desteğini ve eleman sayısını artırmak
- 2- Gerilla tipi mücadele ile uzun süreli bir silahlı mücadeleye başlamak
- 3- Mücadeleyi aşamalı olarak geliştirmek²⁵¹

PKK ilk olarak kendi davasına destek verecek eleman ve taban sağlamak için harekete geçmiştir. Terör örgütlerinin büyük kitleler tarafından desteklenmesi örgütün varlığını sürdürebilmesi ve amaçlarına ulaşabilmesi noktasında oldukça önemlidir. Bu aşamada ideoloji ve propaganda araçlarından yararlanan örgüt Marksist- Leninist ve etnik ayrılıkçı bir ideoloji benimseyerek Kürtlerin Türk Devleti tarafından sömürüldüğü ve asimile edildiği gibi söylemler üzerinden kendine eylemler gerçekleştirilmede kullanacağı eleman ve taban desteği sağlamaya çalışmıştır. PKK ayrıca ilk olarak kendine alternatif oluşturabilecek diğer benzer örgüt ve oluşumları hedef alıp, onları pasifize ederek hitap ettiği Kürt halkı için tek alternatif olmaya çalışmıştır. Osmanlının son zamanlarından beri zaten bağımsız bir Kürt Devleti kurulması yönünde çeşitli girişimler olması ve bu fikrin

²⁵⁰ İnci, loc. cit.

²⁵¹ Karabulut ve Eryılmaz, op, cit., s.21.

Kürt halkının bir kısmında arzu edilen bir şey olması, PKK'nın ortaya koyduğu ideoloji ve propagandayla birlikte kısa sürede kendine destek veren bir tabana sahip olmasını kolaylaştırmıştır.²⁵² İhtiyacı olan eleman ve taban desteğini sağlamaya başlayan PKK, ikinci aşamada gerilla taktiklerine dayanan uzun süreli bir halk savaşını başlatmak için harekete geçmiştir. Bu bağlamda 1978-1984 yılları arasında silah bulma, askeri ve ideolojik eğitim gibi gerekli hazırlıkları tamamlayan PKK, 1984 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik ilk terör saldırılarına başlamıştır.²⁵³ İkinci aşamanın da gerçekleştirilmesiyle PKK belirlediği yöntemdeki üçüncü aşamaya geçmiştir.

Üçüncü aşama daha önce de ifade edildiği gibi mücadelenin aşamalı olarak geliştirilmesidir. Dolayısıyla içeriği itibariyle ana hedefe ulaşana kadar devam edecek dinamik bir süreçtir. PKK'nın şu an hedefine ulaşmak için seçtiği yöntemin üçüncü aşamasında olduğu ifade edilebilir. Gerekli eleman ve taban desteğini sağlayan ve silahlı mücadelesini de başlatan PKK 1984 yılından beri mücadeleyi aşamalı olarak geliştirme aşamasındadır. Bu anlamda insan, finans ve saldırı kapasitesini sürekli olarak artırmak, PKK'nın mücadeleyi aşamalı olarak geliştirme noktasında üzerinde durduğu ilk boyut olmuştur. Bunun yanı sıra gerçekleştirdiği terör eylemleri ile kendi adını tüm dünyaya duyurmak ve Türkiye'yi kendi topraklarını yönetemeyen zayıf bir devlet olarak göstermek mücadelenin aşamalı olarak geliştirilmesindeki bir diğer aşamadır.²⁵⁴

PKK, yeni amaçlarına ulaşmak için “mücadeleyi aşamalı olarak geliştirmek” aşaması altında da incelenebilecek olan yeni yöntemler benimsemeye başlamıştır. Bu yeni yöntemler sırasıyla şunlardır:²⁵⁵

- 1- Türkiye'yi uluslararası arenada zayıf, sömürgeci ve katil bir devlet olarak göstermek

²⁵² Özcan, op. cit., s.33-36.

²⁵³ Ibid.

²⁵⁴ Bora, loc.cit.

²⁵⁵ Ibid.

- 2- Kendisinin bir terör örgütü olmadığı algısını oluşturmak için uluslararası arenada propaganda ve lobicilik faaliyetleri yürüterek meşrulaşmaya ve siyasallaşmaya çalışmak
- 3- Türkiye'nin yanı sıra Irak, İran ve Suriye'de de taban ve alan hakimiyeti elde etmek
- 4- Bu dört ülkede ilk aşamada demokratik özerklik kazanmak
- 5- Son aşamada ise bu demokratik özerklik kazanan yerleri demokratik konfederalizm çatısı altında birleştirerek bağımsız bir Kürt Devleti kurmak

Benimsenen yeni yöntemle PKK tarafından ilk gerçekleştirilmek istenen şey Türkiye'ye yönelik karalama kampanyalarına yoğunluk vererek Türkiye'nin terörle mücadele operasyonlarının üzerinde kurduğu baskıdan kurtulmak olmuştur. Bu anlamda PKK'nın Avrupa yapılanmasında yürüttüğü lobicilik ve propaganda faaliyetlerinden yoğun şekilde faydalanılmaya çalışılmıştır.²⁵⁶ İkinci olarak PKK, farklı isim ve yapılanmalar altında yeniden örgütlenerak terör örgütü tanımından kurtulmak istemiştir. Bunu başarması Türkiye'nin terörle mücadele operasyonlarının meşruluğunu sorgulamaya açmakla kalmayacak, açık bir şekilde dış destek bulmasının da önünü açacaktır. Bu bağlamda IŞİD tehdidi, PKK tarafında meşrulaşabilmek için yoğun şekilde kullanılmaya çalışılmıştır. IŞİD ile mücadele ederek PKK'ya kazandırılması hedeflenen bir diğer şey de Irak ve Suriye'de örgütün alan hakimiyetini ve taban desteğini artırmak olmuştur. Zira benimsenen yeni amaçla birlikte PKK'nın etki ve faaliyet alanlarının bu ülkelere de genişletilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.²⁵⁷ Bu anlamda Suriye özelinde bu hedeflere ulaşılması noktasında önemli aşamalar kaydedildiği kabul edilmelidir. Hali hazırda dördüncü ve beşinci aşama PKK'nın önümüzdeki yıllarda gerçekleştirmeyi arzuladığı aşamalar olarak varlıklarını devam ettirmektedir.

²⁵⁶ Enes Bayraklı, Hasan Basri Yalçın ve Murat Yeşiltaş, "Avrupa'da PKK," *In Avrupa'da PKK Yapılanması*, (SETA, 2019):9-13.

²⁵⁷ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, *PKK/KCK Terör Örgütü 2017 Raporu*, (İçişleri Bakanlığı, 2017):6.

2.2.4 Örgütsel Dönüşüm

PKK'nın geçirdiği dönüşümün belki de en önemli ve en belirgin olanı örgütsel yapılanmasında meydana gelen dönüşüm olmuştur. PKK, 1984 yılından sonra örgütsel yapısına ordu ve cephe ayaklarını da ekleyerek Parti, Ordu, Cephe üçlemesini tamamlayan hiyerarşik bir örgütlenme modelini benimsemişti.²⁵⁸ Ordu teşkilatlanmasının ilk adımını 15 Ağustos 1984 yılında gerçekleştirdiği ilk terör saldırısı ile adını duyuran Hazen Rızgariye Kürdistan (HRK) ile atan PKK, 1986 yılına gelindiğinde HRK'yı, Arteşe Rızgariye Gele Kürdistan (ARGK) yani "Kürdistan Ulusal Kurtuluş Ordusu" adı altında yeniden örgütleyerek daha organize bir hale getirmiştir. Cephe teşkilatlanmasını ise Eniye Rızgariye Netewayı Kürdistan (ERNK) yani Türkçesiyle "Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin" kurulması ile sağlamıştır. ERNK örgüte katılım, eylem gerçekleştirme, maddi kaynak bulma, istihbarat sağlama ve propaganda faaliyetleri yürütmek gibi amaçlarla Türkiye'de ve Türkiye dışında özellikle de Avrupa'da teşkilatlanma faaliyetleri yürütmüştür.²⁵⁹

PKK'nın kuruluş amacının Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusunda bağımsız bir Kürt devleti kurmak olduğu düşünüldüğünde, PKK kurulduğundaki örgütsel yapılanmasının kuruluş amacı ile paralellik gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Örgütün Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusundaki 19 ilde örgütlenmesi ve silahlı kanat yapılanmasını sağlaması bu paralelliğin göstergeleridir. Ancak yıllar içinde özellikle 1999 yılında Abdullah Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi ve 2005 yılındaki KCK sözleşmesi gelişmeleri sonrasında PKK'nın temel amacında ortaya çıkan değişiklikler, PKK'nın örgütsel şemasını da önemli ölçüde genişlemiş ve değiştirmiştir.

Öcalan'ın yakalandıktan sonra da haptiden yönetmeye devam ettiği PKK, kendisini terör örgütü tanımında kurtarabilmek ve varlığını devam ettirebilmek için farklı isimler ve farklı yapılanmalar altında varlığını devam ettirmeye çalışmıştır. Bu durum örgütün de yeni bir yapılanmaya ihtiyaç duymasına neden olmuştur. Nitekim PKK 7. Kongresinde,

²⁵⁸ Özcan, op. cit., s.69.

²⁵⁹ Ibid.

Öcalan'ın direktifleri doğrultusunda feshedilerek onun yerine “Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi (Kongreya Azadi ü Demokrasiya Kürdistane)” KADEK adıyla bunun yanı sıra 1984 yılında HRK adıyla kurulup 1986'da ARGK adını alan PKK'nın silahlı kanadı da KADEK bünyesinde faaliyet göstermek üzere Halk Savunma Birlikleri (Hezen Parastina Gel-HPG) adıyla yeniden kurulmuştur. Nisan 2002'de gerçekleştirilen KADEK 1. Kongresi'nde ise Abdullah Öcalan'ın direktifleri doğrultusunda Irak, İran ve Suriye'de de PKK'nın örgütlenmesi kararlaştırılmıştır.²⁶⁰

Öte yandan PKK'nın farklı isimler altında terör örgütü tanımından kurtulmaya çalışması bunlarla da bitmemiştir. KADEK, 2003 yılında “Kürdistan Halk Kongresi” yani Kürtçesiyle Kongra Gele Kürdistane (KONGRA-GEL) adını almış, 2005 yılında ise önce “Kürdistan Cemiyetler Konseyi”ne (Koma Komalan Kürdistan- KKK) kısa bir süre sonra ise “Kürdistan Topluluklar Birliği”ne (Koma Civakan Kürdistan-KCK) evrilmiştir. Buna ilaveten PKK'nın varoluş amacı KCK sözleşmesinde “Demokratik Özerklik” elde etmek olarak yeniden kurgulanmıştır.²⁶¹ Öcalan'ın yönlendirmeleri ile bu dönüşümleri gerçekleştiren PKK'nın bu değişimlerdeki amacı hem kendisinin terörist bir örgüt olarak tanımlanmasından kurtulma isteği hem de etki alanını artırma isteği kaynaklıdır. Çünkü PKK bir taraftan bu dönüşümü ortaya koyarken aynı zamanda Demokratik Özerkliğin sadece Türkiye sınırlarında değil İran, Irak ve Suriye topraklarında da elde edilmesi gerektiğini ifade ederek faaliyet göstereceği coğrafi alanı da genişletmek istemiştir. PKK'nın böyle bir girişimde bulunmasının nedenlerinden biri de Irak'taki Kürt Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) Irak devletine bağlı federe bir devlet olarak kabul edilmesi olmuştur.²⁶² PKK bu oluşumu kendi için bir rakip olarak görmüş ve karşı hamle yapmak amacıyla faaliyet alanını Irak, İran ve Suriye'yi kapsayacak şekilde genişletme kararı almıştır. Bu yeni amaçlar doğrultusunda PKK'nın örgütsel yapılanması da bir değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bu bağlamda PKK, KCK çatı örgütlenmesi altında yeniden tasarlanmıştır. Ve bu yeni örgütsel yapı, PKK'nın kuruluş zamanındaki örgütsel

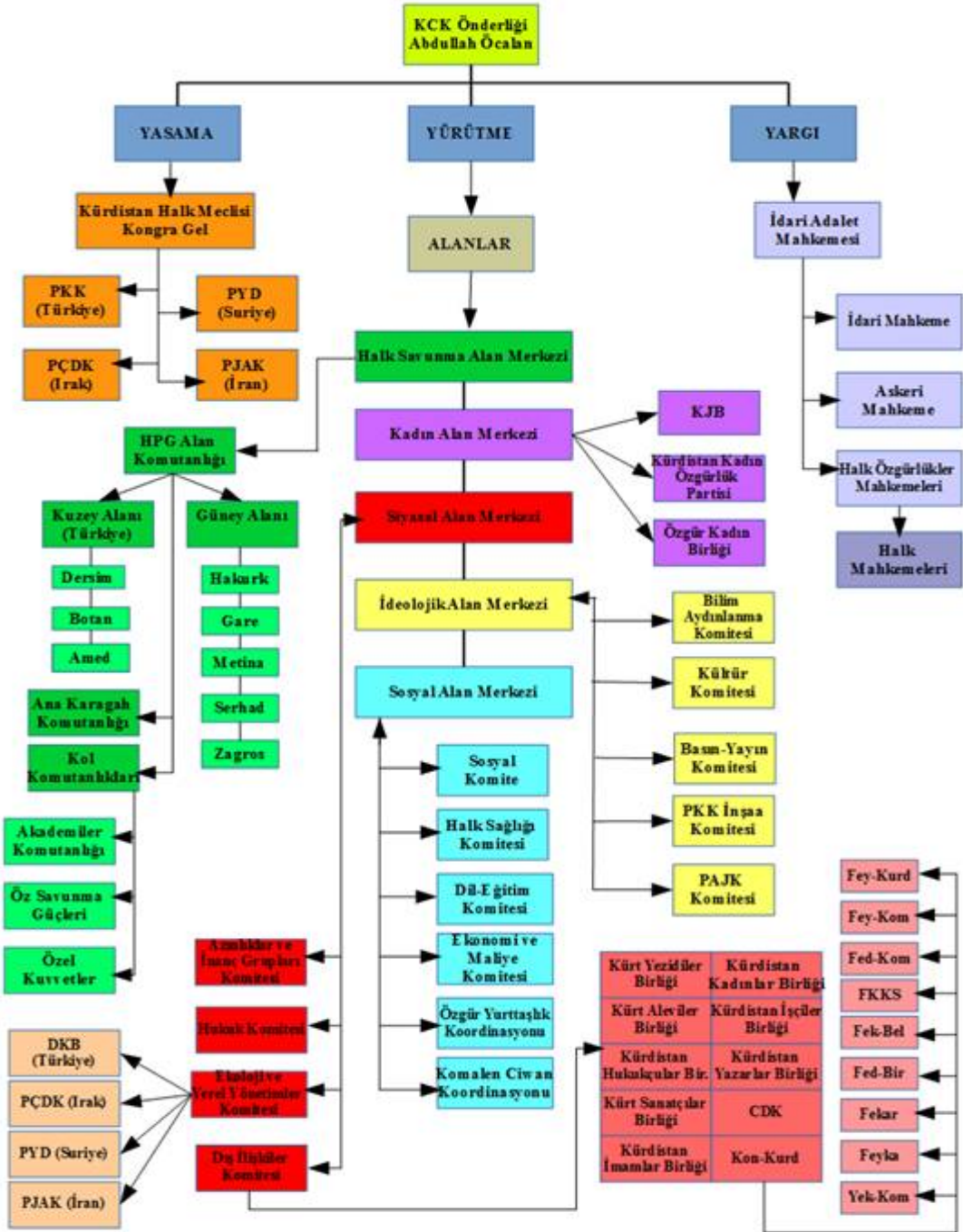
²⁶⁰Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, *PKK/KCK Terör Örgütü 2017 Raporu*. Ankara: İçişleri Bakanlığı, 2017.

²⁶¹ Bora, loc.cit.

²⁶² Ibid.

şemasından oldukça farklıdır. Bu değişimi ortaya koyabilmek ve kıyaslama yapabilmek için aşağıda verilen Resim 2’de PKK’nın örgütsel yapılanmasının güncel hali verilmiştir.

Resim 2:PKK/KCK Örgüt Şeması



Kaynak: Erol Başaran Bural, “PYD ve PKK İlişisini Anla(ta)mamak”, (21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü,2017). <https://21vyte.org/tr/component/k2/author/8632-ethemyigit>

KCK'nın kurulması ile Türkiye, Irak, İran ve Suriye'deki PKK yapılanmaları tek bir çatı örgüt altında toplanmak istenmiştir. PKK elebaşı Abdullah Öcalan ise KCK önderliği adı altında KCK'nın da kurucu lideri olmuştur. Öte yandan KCK'nın örgütsel şeması incelendiğinde bir terör örgütü yapılanmasından ziyade bir devlet yapılanması şeklinde yapılandırıldığı görülmektedir. Bu durum PKK'nın bağımsız bir Kürt devleti kurma fikrinden vazgeçmediğini bilakis artık sadece Türkiye topraklarını değil Irak, Suriye ve İran topraklarının bir kısmını da içine alacak bir bağımsız Kürt devleti kurulmasına yönlendiğinin göstergesidir. Ancak devlet kurma noktasında da bazı yönetsel değişiklikler ortaya çıkmıştır. PKK, doğrudan devlet kurma söyleminden vazgeçmiş ve ilk aşamada İran, Irak, Suriye ve Türkiye olmak üzere 4 ülkede "Demokratik Özerklik" elde etme planına yönelmiştir. Devletleşme girişiminin ise bu ülkelerde demokratik özerklik sağlandıktan sonra dört parçadan oluşan bir Konfederalizm'in hayata geçirilmesi ile sağlanması hedeflenmiştir.²⁶³ Bu bağlamda PKK bağımsız bir Kürt Devleti söylemi yerine demokratik özerklik söylemini kullanarak, ana hedefine ulaşma noktasında daha az tepki çekecek aşamalı bir modeli benimsemeye başlamıştır diyebiliriz. Bu bağlamda KCK yapılanmasının aynı bir devlet gibi yasama, yürütme ve yargı olmak üzere 3 ana sütun üzerine inşa edilmesi bu tezi doğrular niteliktedir. İdari yapılanmadaki en üst mevki ise Abdullah Öcalan'a ait olan KCK Önderliğidir. Önderlik bu yeni yapılanma içinde en yüksek teorik-ideolojik organ olarak yer almıştır.

PKK'nın kuruluş aşamasındaki yapılanması ile KCK dönüşümü sonrası ortaya çıkan yapılanmasını karşılaştırabilmek için temelde yasama yürütme ve yargı organlarından oluşan yeni örgütsel şemasını daha ayrıntılı incelemekte fayda vardır. Bu anlamda ilk olarak yasama organına bakıldığında PKK'nın yasama organı Kürdistan Halk Meclisi ya da diğer adıyla Kongra-Gel'dir. Bu meclisin altında ise Türkiye'de PKK, Irak'ta PÇDK, Suriye'de PYD ve İran'da "Kürdistan Özgür Yaşam Partisi (PJAK)" terör örgütleri adeta bir siyasi partilermişçesine yasama organı içinde gösterilmişlerdir. Bu yapılandırma ile bu örgütlerin siyasileştirilmeye çalışıldıkları ifade edilebilir. Yani Kongra Gel PKK/KCK

²⁶³ Ibid.

tarafından Türkiye, Irak, İran ve Suriye topraklarında faaliyet gösteren 4 parti üyelerinin oluşturduğu bir yasama organı olarak nitelendirilmiştir.

Yürütme kısmına bakıldığında ise yürütmenin 5 ayrı yürütme alanı altında organize edildiği görülmektedir. Bunlar Halk Savunma Alan Merkezi, Kadın Alan Merkezi, Siyasal Alan Merkezi, İdeolojik Alan Merkezi ve Sosyal Alan Merkezi'dir. Bir anlamda bakanlıklar gibi faaliyet gösteren bu alan merkezleri de kendi içlerin de alt yapılanmalara sahiplerdir. Örneğin, Halk Savunma Alan Merkezi, HPG Alan Komutanlığı adı altında Kuzey Alanı Komutanlığı, Güney Alanı Komutanlığı, Ana Karargâh Komutanlığı ve Kol Komutanlıkları olmak üzere 4 ana komutanlıktan oluşturulmuştur. Bunların da kendi içlerinde alt yapılanmaları mevcuttur.²⁶⁴

KCK yapılanmasının yargı kısmına bakıldığında ise İdari Adalet Mahkemesi adı altında İdari Mahkeme, Askeri Mahkeme ve Halk Özgürlükler Mahkemeleri olmak üzere üç ana mahkeme şeklinde yapılandırıldığı görülmektedir. Yargı organı bir egemen devletin egemenliğini ortaya koyan temel organlardan biridir. Devletin kanun yapma, kural koyma ve bunları denetleme yetkisinin bir göstergesidir. Bu anlamda yeni yapılanma içerisinde yargı organının da dahil edilmesi PKK/KCK terör örgütünün devletmiş gibi hareket etmeye çalıştığına ana göstergelerinden bir diğeridir. Kuruluşunda etnik ayrılıkçı bir hareket görüntüsü çizen PKK, KCK yapılanması dönüşümü ile ülke sınırları belli olmayan ülkesiz bir devlet görünümü çizmeye başlamıştır. Bu anlamda PKK/KCK terör örgütünün öncelikli temel amacı da Türkiye, İran, Irak ve Suriye'de alan hakimiyeti elde etmeye doğru evrilmiştir.

Burada önemli olan PKK'nın kuruluş aşamasındaki örgütsel yapısı ile şu anki örgütsel yapısı arasındaki devasa farktır. Yeni yapılanma her ne kadar KCK adı altında ortaya koyulsa ve PKK adı silinmeden varlığını devam ettirse de aslında PKK ve KCK'nın kurucu lideri ve lider kadrosu aynıdır. Dolayısıyla PKK bir taraftan örgütsel yapısını

²⁶⁴ Özcan, op.cit. s.209.

geniştirken diğer taraftan da “terör örgütü” olarak birçok ülke tarafından kabul edilmiş olan adını silikleştirmeye çalışmaktadır. KCK adı altında siyasallaşmaya, faaliyet alanlarını şehirlere de taşımaya ve uluslararası ortamda birden fazla ülkede faaliyet göstererek uluslararasılaşım meşrulaşmaya çalışmaktadır.²⁶⁵

PKK aslında kurulduğu yıllardan beri Suriye’de ve Irak’ta faaliyet yürütmekteydi. Ancak PKK’nın yürütmüş olduğu bu faaliyetler Irak ve Suriye’de demokratik özerklik kazanma amacı taşııyordu. 1980 darbesi öncesinde önce Abdullah Öcalan’ın sonrasında ise diğer birçok PKK üyesinin Suriye’ye kaçması söz konusu olmuştu. Burada Suriye’deki Hafız Esad Rejiminin bazı siyasi saiklerle PKK’ya kucak açması ve destek vermesi önemli olmuştu. PKK Suriye’de Türkiye dışındaki bir ülkede taban kazanma fırsatı yakalamanın yanı sıra askeri eğitim noktasında önemli kazanımlar elde etmiştir. Burada Filistinli silahlı gruplarla aynı kamplarda askeri eğitimler alan PKK’lılar eylem gerçekleştirebilme kapasitelerini artırmışlardır.²⁶⁶

Öte yandan Irak’ bakıldığında ise 1983 yılında Irak’ın kuzeyinde PKK ile KDP arasında “Dayanışma İlkeleri” adı altında bir anlaşma yapılmıştı. Bu anlaşma sayesinde Irak’ın kuzeyinde de faaliyet göstermeye başlamıştı. 1998 yılında Türkiye ile Suriye arasında Adana Mutabakatının²⁶⁷ imzalanması üzerine Suriye rejimi PKK’ya verdiği desteği kesmek zorunda kalmış, Suriye’de varlıklarını devam ettirmekte zorlanan PKK’lılar Irak’ın kuzeyinde kamplaşmaya başlamışlardı.²⁶⁸ Ancak bu dönemlerde PKK’nın Irak ve Suriye’deki varlıkları faaliyetleri buralarda toprak elde etmek ya da devlet kurmak amacı taşımamakta, Irak ve Suriye toprakları sadece ideolojik ve askeri eğitim alma, Türkiye’ye sızma saldırıları yapıp tekrar bu ülkelere geri çekilerek karşı operasyonlardan kaçma gibi amaçlarla kullanılmıştı. Oysa 2002 yılındaki KADEK dönüşümü ile PKK’nın bu

²⁶⁵ Özcan, op. cit., s. 210.

²⁶⁶ Nur Bilge Criss, "The Nature of PKK Terrorism in Turkey," *Studies in Conflict & Terrorism*, 18/1 (1995):19.

²⁶⁷ Independent Türkçe, “Herkesin Konuştuğu Adana Anlaşması'nın Tam Metni,” 23 Ekim 2019. <https://www.indyurk.com/node/84031/haber/herkesin-konusutuğu-adana-anlaşmasının-tam-metni>

²⁶⁸ Berkan Öğür, Zana Baykal ve Ali Balcı, “Kuzey Irak Türkiye İlişkileri: PKK, Güvenlik ve İşbirliği”, *ORMER SAMEC*, Rapor No:1, (2014):20.

ülkelerdeki amaçları da değişmeye başlamıştır. Zira bu tarihten sonra Irak'ta KDP Peşmergeleri ile PKK'lı teröristler arasında zaman zaman çatışmalar da yaşanmaya başlamıştır.²⁶⁹

Netice itibarıyla KCK sözleşmesinden hareketle Irak'ta PÇDK, İran'da PJAK, Suriye'de ise PYD, PKK'nın birer uzantısı ve KCK'nın parça yapılanmaları olarak ortaya çıkmıştır.

3 PKK'nın Dönüşümünün Terörizmin Dönüşümünü Açıklayan Teoriler Bağlamında Analizi

Şu ana kadar yazılmış olan bölümlerde terörizmin dönüşümünü açıklamaya çalışan teorik yaklaşımlar ile PKK terör örgütü ve geçirmiş olduğu dönüşüm ortaya koyulmuştur. Bu kısımda ise PKK'nın geçirmiş olduğu dönüşümün, terörizmin dönüşümünü açıklayan yaklaşımlar ile ne ölçüde benzeştiği ve ayrıştığı yorumlanması ve analizi yapılmıştır. Bu anlamda ilk olarak David C. Rapoport tarafından "Modern Terörizmin Dört Dalgası" olarak öne sürülen dalgaların, PKK terör örgütü ile benzeşen ve farklılaşan yönleri ortaya koyulup, PKK'nın hangi dalganın özelliklerini taşıdığı tespit edilmiştir. Bu yapılırken öncelikle her bir dalganın özellikleri belirtilmiş, devamında PKK'nın dalgaya uyum sağladığı noktalar ve uyumsuzluk görülen noktalar belirtilmiştir. Sonrasında ise ikinci olarak "Terörizmde Beşinci Dalga" tartışmaları bağlamında öne sürülen yaklaşımların PKK'nın dönüşümünü ortaya koymada ne ölçüde açıklayıcı olduğunun ortaya koyulması için bu teorik yaklaşımların argümanlarının, PKK terör örgütü ile benzeşen ve farklılaşan yönlerinin analizi yapılmıştır. Bu kısımda da yine öncelikle yaklaşımın teorik özeti yapılmış devamında PKK ile örtüşen ve örtüşmeyen noktaları her bir teorik yaklaşım için ayrı ayrı incelenmiştir.

²⁶⁹ Özdemir, loc. cit.

3.1 David C. Rapoport'un Dalga Teorisi Bağlamında Analizi

3.1.1 Anarşist Dalga Bağlamında Analizi (1878-1920)

David C. Rapoport'un ortaya koyduğu dalga yaklaşımına göre terörizmin ilk dalgası 1878-1919 yılları arası dönemi kapsadığı ifade edilen ve "Anarşist Dalga" olarak adlandırılan dalgadır. Bu dalga dönemi, PKK'nın 1970'li yılların sonunda kurulduğu düşünüldüğünde, PKK öncesi bir dönemi işaret etmektedir. Bu nedenle de PKK'nın bu dalganın özelliklerini taşıdığını ya da bu dalga içerisindeki bir örgütlenme olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Yine de daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi dalgalar sönümlenebilse de etkileri bir sonraki dalgalar döneminde de devam edebilmektedir. Buradan hareketle düşünüldüğünde, PKK'nın her ne kadar bu dalgaya ait bir terör örgütü olmadığını ifade etsek de bu dalgadaki terör örgütlerine benzeyen birkaç yönü olduğunu da vurgulamak gerekir. Anarşist dalganın temel özelliği anarşist ideolojilerle hareket eden ve doğrudan devlet otoritesini hedef alan örgütlerin ortaya çıkmasıdır. Suikastlar ve devlet yöneticilerine yönelik terör saldırıları bu dönemin temel hedef ve taktikleri arasında olmuştur.²⁷⁰ PKK terör örgütü açısından düşünüldüğünde de PKK'nın temel hedefinin kuruluşu itibarıyla devlet otoritesine karşı çıkış olduğu ifade edilebilir. Nitekim PKK'da anarşist terör örgütleri gibi devlet ve hükümet yetkililerini hedef alan terör saldırıları gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte PKK, anarşist bir ideolojiyle değil etnik ayrılıkçı bir ideoloji ile hareket etmiştir. Üstelik PKK'nın devleti hedef alışı ve devlet otoritesine karşı çıkışı, devlet otoritesini yıkmak amacıyla ve otorite tanımaz bir eğilimle gerçekleşmemiştir. PKK'nın ana amacı devlet otoritesini yıkmaktan ziyade sömürgeci olarak ilan ettiği Türkiye Cumhuriyeti Devleti topraklarında kendi bağımsız Kürt Devleti'ni kurmaktır.²⁷¹ Dolayısıyla devlet otoritesine karşı çıkış ve devlet yetkililerini hedef alışı noktasında anarşist dönem terör örgütü özelliklerini kısmen taşıyor gibi gözükse de esasında ideolojik olarak çok daha farklı bir konumda bulunmaktadır. Bu nedenle de PKK ideolojik temelde bu dalgaya uymamaktadır.

²⁷⁰ Rapoport, "The Four Waves of Modern Terrorism," in *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, loc.cit.

²⁷¹ Karabulut ve Eryılmaz, op, cit., s.20.

3.1.2 Anti-Kolonyal Dalga Bağlamında Analizi (1920-1960)

Modern terörizmin ikinci dalgası 1920-1960'lı yıllar arasında etkisini gösteren "Anti-Kolonyal" dalgadır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve bu savaşla birlikte işgal ve sömürge yönetimlerinin tüm dünyada yaygınlaşması kendi karşıtlığını ortaya çıkarmış ve işgal ve sömürge yönetimi altında yaşayan halklarda bir başkaldırı ortaya çıkmıştır. Bağımsızlık motivasyonu bu dönemde ortaya çıkan örgütlenmelerin temel tetikleyicisi olmuştur. Bu bağlamda terörizmin ikinci dalgasında terörizm; emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı silahlı mücadele şeklinde tezahür etmiştir.²⁷² Buradan hareketle bakıldığında PKK terör örgütünün hala kurulmadığı gerçeğini bir kenara koymakla birlikte PKK'nın kuruluşuyla birlikte kullandığı sömürgecilik karşıtı söylemlerin bu dönemde kullanılan söylemlerle benzeştiği ifade edilebilir. Nitekim PKK terör örgütü de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni Kürt halkını sömüren sömürgeci bir devlet olarak tanımlamış ve ana hedefi haline sömürgeci devlet olduğu söylemi üzerinden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni koymuştur. Ancak PKK'nın bu dil ve söylemi kullanması tamamen pragmatik nedenlere dayanmaktadır. PKK tüm dünyada yaygınlaşan emperyalizm ve sömürge karşıtlığını kendi çıkarlarına ulaşma noktasında meşruiyet sağlamanın ve dış destek kazanmanın bir yolu olarak görmüştür. Oysa PKK doğrudan bir dış sömürgeci devlete değil kendi ülkesinin hükümetine karşı mücadele etmekte ve onu sömürgeci ilan etmektedir.²⁷³ Yani PKK'nın sömürgecilik karşıtlığı klasik anti-kolonyal hareketin aksine devletleşme amacına meşruiyet sağlama amaçlıdır. Bunların yanı sıra anti-kolonyal hareketlerde milliyetçilik ve bağımsızlık motivasyonları ön planda iken PKK'da daha çok etnik kimlik, ayrılıkçılık ve ideolojik devrimcilik ön plandadır. Yine de genel olarak bakıldığında PKK söylem ve stratejilerinde anti-kolonyal terörizmin bazı unsurlarını içerdiği ifade edilebilir. Ancak bu benzerlik PKK'yı ikinci dalga terör örgütleri arasında göstermek için yeterli değildir.

²⁷² Rapoport, "The Four Waves of Modern Terrorism," in *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*, op. cit. s. 55.

²⁷³ Karabulut ve Eryılmaz, op. cit., s.20.

3.1.3 Yeni Sol Dalga Bağlamında Analizi (1960-1990)

Modern terörizmin üçüncü dalgası 1960-1990 yılları arasında etkisini hissettirmiştir. Öte yandan PKK'nın ortaya çıkışı da bu dönemde meydana gelmiştir. Marksist-Leninist ideolojilerin etkin olduğu bu dönemde ortaya çıkan terör örgütlerinin temel stratejisi kapitalizme ve batı emperyalizmine karşı silahlı mücadele yürütmek üzerinden şekillenmiştir. Sol eğilimlerin yükseldiği bu dönemde, solcu hareketlerin örgütlenerek silahlı mücadelelere başladıkları ve devrimci bir ideolojiyi benimsedikleri görülmektedir.²⁷⁴ PKK'da kuruluş ideolojisiyle bu özellikleri tamamen yansıtmaktadır. Nitekim PKK'nın kurucu lideri kabul edilen terörist elebaşısı Abdullah Öcalan da sol dalga hareketlerinden ve bu dönemde ortaya çıkan solcu devrimci liderlerden oldukça etkilenmiş ve PKK'yı Marksist-Leninist bir ideoloji temelinde örgütlemiştir. Daha önce ifade edilmiş olan PKK'daki anti-kapitalist ve anti-emperyalist söylem de bu etkiden hareketle oluşmuştur. PKK'nın amaçlarına ulaşmak için benimsediği gerilla tipi eylem tarzı ve silahlı mücadelede uzun süreli halk mücadelesinin hedeflenmesi de bu dönemin karakteristik özellikleri ile uyum göstermektedir.²⁷⁵ Bu bağlamda PKK'nın üçüncü dalga terörizm ile ideoloji, örgütlenme, saldırı yöntemleri ve hedefleri bakımından tamamen uyduğu ve bu dalganın bir örgütü olduğu söylenebilir. Ancak ilerleyen dönemlerde PKK'nın dönüşümü bölümünde de açıkça ortaya koyulduğu gibi PKK'nın kuruluş dönemi karakteristik özelliklerini ve ideolojisini değiştirmesi söz konusu olmuştur. Bu dönüşüm doğal olarak PKK'nın günümüzde halen bu dalganın özelliklerini tamamen taşıdığı söylemini haksız çıkaracaktır.

3.1.4 Din Esaslı Dalga Bağlamında Analizi (1979-2020?)

Modern terörizmin dördüncü dalgası her ne kadar bazı farklı görüşler olsa da genel olarak 1979 yılında gerçekleştirilen İran İslam Devrimi ile başladığı kabul edilen “Din Esaslı Dalga” olmuştur.²⁷⁶ Batılı literatürler de “İslami Terörizm” olarak da ifade edilen bu

²⁷⁴ Rapoport, *The Four Waves Of Modern Terror: International Dimensions And Consequences*, op. cit., s.292.

²⁷⁵ Öcalan, *Kürt Devriminin Yolu*, op. cit. s.12.

²⁷⁶ Rapoport, "The Four Waves of Modern Terrorism," in *Attacking Terrorism: Elements of a*

dönemin günümüzde sona erip ermediği de tartışma konusudur. Bu kapsamda kimi akademisyenlere göre halen terörizmin dördüncü dalgası devam ederken, kimilerine göre ise terörizmde beşinci bir dalganın varlığı söz konusudur. Bu tartışma bir kenara dursun bu dönemde ortaya çıkan terörizmin genel karakteristiğine bakıldığında din temelli ideolojilerle hareket eden silahlı örgütlenmelerin ön plana çıktığı görülmektedir. İsrail'in kuruluşu ile başlayan Arap İsrail Savaşları, İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesi, ABD'nin Afganistan ve Irak İşgali gibi gelişmeler din esaslı terörizmin Ortadoğu coğrafyasında ön plana çıkmasına zemin hazırlayan gelişmeler olmuştur.

PKK bağlamında bakıldığında, PKK'nın kuruluşundan sonra ortaya çıkan ilk dalga Din Esaslı Dalga'dır. Ancak PKK din temelli bir ideolojiyi hiçbir zaman benimsememiş aksine dini, burjuvazinin sömürge yönetimlerinin devamı için kullandıkları bir araç olarak görmüştür. Bu bağlamda PKK gerek örgütlenme yapısı gerek ideolojisi gerek hedef ve eylemleri gerekse de amaçları bakımından terörizmin dördüncü dalgasındaki hiçbir karakteristik özelliği taşımamaktadır. Dolayısıyla modern terörizmin dört dalgası içerisinde PKK ile en uyumsuz olan dalganın, din esaslı dalga olduğu ifade edilebilir. Esasında dalga yaklaşımı kapsamında terör örgütlerinin kendinden sonra ortaya çıkan dalgalara uyum sağlamaları ve kendini dönüştürmeleri söz konusu olabilmektedir. Nitekim PKK terör örgütü de din esaslı dalganın hakim olduğu dönemde özellikle 1990'lı yıllardan itibaren önemli dönüşümler gerçekleştirmiştir. Ancak PKK'nın geçirdiği dönüşümlerin terörizmin dördüncü dalgası kapsamında meydana gelmediği de çok açıktır. Bu nedenle PKK'nın geçirdiği dönüşümün terörizmin dördüncü dalgası kapsamında gerçekleşen dönüşümlerle açıklanması ya da bu dalgaya uyum sağlamak amacıyla gerçekleştiğinin söylenmesi mümkün değildir.

Grand Strategy, op. cit., s. 49.

3.2 *Beşinci Dalga 'ya Yönelik Teorik Yaklaşımlar Bağlamında Analizi*

3.2.1 *PKK'nın Dönüşümü ve Jeffrey Kaplan'ın Yeni Kabilecilik Teorisi*

Özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında, terörizmde beşinci dalganın ortaya çıkmaya başladığına yönelik tartışmalar yaşanmaya başlamıştır. Bu noktada uluslararası literatür incelendiğinde kimi teorisyenlerin bu yeni dalganın neden ve nasıl ortaya çıktığına ve dalganın karakteristik özelliklerinin ne olduğuna yönelik teoriler öne sürdüğü görülmektedir. Jeffrey Kaplan tarafından öne sürülen “Yeni Kabilecilik Teorisi” de bu bağlamda öne çıkan yaklaşımlardan biri olmuştur. Kaplan'a göre terörizmde beşinci dalga yaşanmaya başlanmış ve bu yeni dalga küreselleşme ve modernizasyona karşı bir tepkinin yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Küreselleşme karşıtlığından hareketle de kimlik temelli, bölgesel ve yerel aidiyet duyguları bu dönemde ortaya çıkan terörizmin ana tetikleyicileri olmuştur.²⁷⁷

Bu bağlamda PKK düşünüldüğünde PKK'nın da özellikle 1980'lerden sonra Kürt kimliğini öne çıkaran ve bu kimlik üzerinden bir direniş hareketi yaratmaya çalışan bir strateji izlediği görülmektedir.²⁷⁸ Bu noktadan hareketle Kaplan tarafından öne sürülen kimlik temelli terörizmin PKK'nın etnik milliyetçi söylemleri ile örtüştüğü görülmektedir. Ancak PKK'nın bu stratejisinin kuruluş yıllarından itibaren olduğu düşünüldüğünde Kaplan'ın beşinci dalga olarak adlandırarak kastettiği dönemden çok daha önce PKK'nın bu etnik kimlik temelli harekete geçtiği görülmektedir. Bu bağlamda da PKK'nın dönüşümünü Kaplan'ın modern terörizmin dönüşümünü açıklamak için öne sürdüğü beşinci dalga kapsamında ele almak doğru olmayacaktır. Dahası Yeni Kabilecilik teorisi daha çok yerel ve kabile temelli daha küçük grupların özerklik ve bağımsızlık taleplerini ifade ederken PKK'nın daha büyük bir etnik kimliğin savunucusu olma söylemi öne çıkmaktadır. Üstelik PKK'nın bu söylemi yıllar geçtikçe coğrafi anlamda da genişleyerek Türkiye, Irak, Suriye ve İran topraklarının bir kısmını kapsayan bir hale dönüşmüştür.²⁷⁹ Bu durum PKK'nın dönüşümü ile yeni kabilecilik kapsamında

²⁷⁷ Kaplan, "Terrorism's Fifth Wave: A Theory, a Conundrum and a Dilemma," loc. cit.

²⁷⁸ Özcan, op. cit., s. 35.

²⁷⁹ Bora, loc. cit.

iddia edilen dönüşümün birbirlerine tamamen zıt yönlerde doğru olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Dahası PKK, Kaplan'ın teorisinde bahsedilen küçük, özerk ve esnek yapılı gruplardan farklı olarak merkezi bir liderliğe ve hiyerarşik bir örgüt yapısına sahiptir. Ayrıca PKK'nın nihai amacı küçük bir bölgede etnik kimliğe dayalı özerklik ya da bağımsızlık değil büyük bir coğrafyada güçlü bir konfederasyon kurmaktır. PKK'nın özerklik söylemleri ise sadece bu büyük amaca daha kolay ulaşma noktasında seçilmiş pragmatik bir söylemdir. Dolayısıyla PKK ile yeni kabilecilik yaklaşımı arasında her ne kadar etnik kimliğin ve yerelliğin öne çıkarılması bağlamında bir uyum ve benzerlik olsa da bütüncül olarak düşünüldüğün de uyumsuzluğun daha çok öne çıktığı ifade edilebilir.

3.2.2 *PKK'nın Dönüşümü ve Anthony Celso'nun Cihatçı Terör Teorisi*

Terörizmin beşinci dalgasına ilişkin bir diğer teorik yaklaşım ise Antony Celso tarafından öne sürülen “Cihatçı Terör” teorisi olmuştur. Celso beşinci dalganın din temelli bir terör dalgası olduğunu savunur ve radikal İslamcı grupların “Küresel Cihat” söyleminden hareketle batı karşıtlı ve dini motivasyonlu bir terörizme yöneldiğini ifade eder.²⁸⁰ Oysa Modern Terörizmin dördüncü dalgası zaten din esaslı dalga olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla bu bağlamda bakıldığında Celso'nun yeni bir şey ortaya koymadığı ifade edilebilir. Celso'nun öne sürdüğü dönüşümler ise ideolojik bir dönüşümden ziyade din esaslı dalgadaki terör örgütlerinin zamanın ruhuna uygun davranmaya başlayarak küreselleşmesi ve teknolojiden daha fazla faydalanmasından başka bir şey değildir. Nitekim bu dönüşümler birer gerçeklik olsa da terörizmin beşinci bir dalgaya girdiğini iddia etmek için yeterli değildir. Yine de Celso'nun cihatçı terör teorisi ile PKK arasındaki uyum ve uyuşmazlıklara bakıldığında PKK'nın terörizm motivasyonu içerisinde dinin olmaması nedeniyle temel bir uyuşmazlığın olduğu görülecektir. Dolayısıyla modern terörizmin dördüncü dalgası olarak adlandırılan din esaslı dalganın PKK'yı ve dönüşümünü açıklamaktan çok uzak olduğu gibi Celso tarafından öne sürülen cihatçı terör teorisi de PKK'yı ve dönüşümünü açıklama noktasında oldukça yetersizdir.

²⁸⁰ Celso, “The Islamic State and Boko Haram: Fifth Wave Jihadist Terror Groups,” loc. cit.

3.2.3 PKK'nın Dönüşümü ve Jeffrey Simon'un Teknolojik Dalga Teorisi

Beşinci dalganın varlığına ilişkin teorik bir çerçeve sunmaya çalışan bir diğer isim ise Jeffrey Simon olmuştur. Jeffrey Simon terörizmde beşinci dalganın teknolojik ve dijital araçların yoğun olarak kullanılmaya başlamasından hareketle bu dalganın temel karakteristiğinin teknoloji olduğunu öne sürmüştür. Buradan hareketle de terörizmin beşinci dalgasını “Teknolojik Dalga” olarak adlandırmıştır. Simon'a göre terör örgütleri artık interneti, sosyal medyayı ve dijital platformları; propaganda, finansman sağlama ve örgütlenme amacıyla oldukça etkin şekilde kullanmaktadır. Bu yönüyle de önceki dalgalarda ortaya çıkan terör örgütlerinden ayrılmaktadır. Öte yandan önceki dalgalarda ortaya çıkan kimi terör örgütlerinin dönüşerek bu dalgaya uyum sağlamaları da söz konusu olabilmektedir.²⁸¹ Bu noktadan hareketle PKK ve geçirmiş olduğu dönüşüm incelendiğinde, PKK'nın da özellikle 2000'li yıllar sonrasında dijitalleşme noktasında oldukça önemli aşamalar katettiği, internet ve sosyal medyadan çok etkin bir şekilde faydalandığı görülmektedir. Yani PKK dijitalleşme stratejisini benimsemiş ve interneti propaganda yapma ve uluslararası destek toplama aracı olarak etkin şekilde kullanmaya başlamıştır.²⁸² Bu bağlamda PKK'nın dijitalleşme noktasında geçirdiği bu dönüşüm Simon'un teorisinde belirtilen dijitalleşme eğilimi ile uyumlu bir gelişmedir.

Öte yandan teknolojik dalga teorisi eylem ve örgütlenme biçimi noktasında bireyselleşmeye yani yalnız operatör saldırılarına ve hücreli yapılanmaya dikkat çekerken, PKK'nın halen merkezi liderlik ve hiyerarşik örgütlenme yapısına sahip olduğu görülmektedir. Eylem tarzı olarak da yalnız operatör eylemlerinden ziyade bombalı saldırılar, taciz ateşi, pusu ve adam kaçırmaya gibi geleneksel terör eylemlerine başvurmaya devam etmiştir.²⁸³ PKK'nın bu yönleri düşünüldüğünde teknolojik dalganın da PKK'nın geçirdiği dönüşümü tam olarak açıklayamadığı görülmektedir.

²⁸¹ Simon, “Technological and Lone Operator Terrorism: Prospects for a Fifth Wave of Global Terrorism,” op. cit., ss.40-50.

²⁸² Bural, loc. cit.

²⁸³ Nejdet Özçelikle ve Nebi Miş, “Türkiye’deki Seçim Süreçlerinde PKK’nın Silahlı Eylem Stratejileri”, *SETA Rapor*, (2018):15-63

3.2.4 PKK'nın Dönüşümü ve Erin Walls'ın Küreselleşme Karşıtı Dalga Teorisi

Terörizmin beşinci dalgasının varlığı noktasında öne sürülen bir diğer teorik yaklaşım Erin Walls tarafından öne sürülen “Küreselleşme Karşıtı Dalga” olmuştur. Walls'a göre beşinci dalganın temel karakteristiği halklarda ortaya çıkan küreselleşmeye karşı tepkidir. Küreselleşmenin yerel kültürleri tehdit etmesi ve ekonomik eşitsizlikleri artırması, küreselleşme karşıtı silahlı grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla küreselleşme karşıtı terörizm, genellikle ekonomik ve kültürel egemenliğe karşı bir direnişi temsil etmektedir.²⁸⁴ Bu bağlamda PKK'nın söylemleri ve küreselleşme karşıtı dalganın argümanları dikkate alındığında, zaman zaman PKK'nın da küreselleşmenin bölgesel eşitsizlikleri artırdığı ve Kürt kimliğini baskıladığı yönünde söylemlere sahip olduğu ifade edilebilir. Zira PKK'ya göre uluslararası kapitalist sistem, Kürt halkının haklarını ihlal etmektedir. Bu nedenle de kapitalizm ve emperyalizm karşıtlığı özellikle PKK'nın kuruluş döneminde sık sık kullanılan bir söylem olmuştur.²⁸⁵ Bu bağlamda PKK'nın bu söylemlerinin Walls'ın küreselleşme karşıtı dalga teorisi ile kısmen benzeştiği ifade edilebilir. Ancak küreselleşme karşıtı dalgada genellikle sivil itaatsizlik ve barışçıl protestoların varlığı söz konusu iken PKK'da durumun böyle olmadığı açıkça görülmektedir. Zira PKK arzuladığı araçlara ulaşma noktasında şiddet ve silahlı mücadeleyi temel araç olarak benimsemiştir. Yine PKK, küreselleşme karşıtı dalgadan farklı olarak etnik bağımsızlık ve özerklik taleplerine yoğunlaşmıştır. Bu durum Walls'ın küreselleşme karşıtı dalga teorisinde öne sürdüğü ekonomik ve kültürel direnişten oldukça ayrılmaktadır. Dolayısıyla bütüncül olarak bir değerlendirme yapıldığında Walls tarafından öne sürülen küreselleşme karşıtı dalga teorisinin PKK'yı ve PKK'nın dönüşümünü açıklama noktasında yetersiz kaldığı açıkça ifade edilebilir.

3.2.5 PKK'nın Dönüşümü ve Vincent A. Auger'in Sağcı Terörizm Dalgası

Terörizmin beşinci dalgasını açıklama noktasında öne sürülen diğer bir teorik yaklaşım ise Vincent A. Auger tarafından öne sürülen “Sağcı Terörizm Dalgası” olmuştur. Auger'e göre beşinci dalganın temel karakteristiği sağcı, milliyetçi ve ırkçı ideolojilerle hareket

²⁸⁴ Walls, “Waves of Modern Terrorism: Examining the Past and Predicting the Future”, loc. cit.

²⁸⁵ Şener, loc. cit.

eden örgütlenmelerin öne çıkmaya başlamasıdır. Bu bağlamda küresel boyutta ortaya çıkan göçmen karşıtlığı, İslamofobi ve beyaz üstünlükçü hareketlerde ortaya çıkan artış Auger tarafından “Sağcı Terörizm Dalgası” adıyla teorileştirilmeye çalışılmıştır.²⁸⁶ PKK ve geçirdiği dönüşümün sağcı terörizmin öne sürdüğü argümanlar bakımından incelemesi yapıldığında, PKK’nın etnik bir ideolojiye sahip olmasının kısmen sağcı terörizm dalgasının milliyetçi eğilimi ile benzeştiği ifade edilebilir. Ancak bu benzerlik ikisi arasında bir uyum olduğunu söyleme noktasında çok yetersiz kalacaktır. Nitekim sağcı terörizm genellikle sağ ideolojiler ve ırkçılık temelli motivasyonla ilişkilendirilirken PKK’nın etnik milliyetçiliği sol ideolojiden beslenmektedir. Zaten PKK kuruluş aşamasında da Marksist-Leninist bir ideoloji etrafında şekillenmiştir.²⁸⁷ Dolayısıyla PKK ile sağcı terörizm ideolojik anlamda birbirine tamamen zıttır. Üstelik PKK’nın göçmen karşıtlığı ve beyaz üstünlükçü söylemleri de bulunmamaktadır. Bu verilerden hareketle Auger tarafından öne sürülen sağcı terörizmin PKK’yı ve geçirdiği dönüşümü açıklama noktasında yetersiz olduğu açıkça görülmektedir.

3.2.6 *PKK’nın Dönüşümü ve Muhammad Raza Jalil’in İslamofobi Dalgası*

Terörizmin beşinci dalgasına yönelik bir başka teorik yaklaşım da Muhammad Raza Jalil tarafından öne sürülmüştür. Jalil, “İslamofobi Dalgası” olarak adlandırdığı teorik yaklaşımında İslamofobi’yi terörizmin beşinci dalgasının temel karakteristik özelliği olarak işaret etmiştir. İslamofobi’nin batı dünyasında giderek yükselmesi Jalil’e göre batıdaki aşırı sağ grupların Müslüman kimliğine yönelik düşmanlık ve ayrımcılıklara yönelmesine zemin hazırlamıştır. Bu ise batı dünyasında Müslüman karşıtı yeni terör hareketlerinin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Dolayısıyla terörizmin beşinci dalgasında ortaya çıkan terör örgütlenmelerinde Müslüman karşıtlığı en temel motivasyon olmuştur.²⁸⁸ Bu argümanlar PKK bağlamında değerlendirildiğinde PKK’nın ve geçirdiği dönüşümün İslamofobi dalgası teorisi kapsamında öne sürülen argümanlarla benzeşmediği çok açıktır. Çünkü PKK’nın ideolojik yapısı seküler temelli olup dini motiflere ve nefrete dayanmamaktadır. Öte yandan PKK’nın İslam’ı, Kürtleri yozlaştıran

²⁸⁶ Auger, “Right-Wing Terror: A Fifth Global Wave?”, loc. cit.

²⁸⁷ Bora, loc. cit.

²⁸⁸ Jalil, loc. cit.

ve sömürülme noktasında kullanılan bir araç olarak görmesi de söz konusudur. Bundan kaynaklı olarak da İslam'ın PKK açısından mücadele edilmesi gereken bir hedef olarak görüldüğü ifade edilebilir. Ancak buradaki karşıtlık PKK'nın teröre yönelme noktasında bir tetikleyici unsur olmamıştır. Sadece amacına ulaşmasının önünde engel olarak gördüğü bir olgu olmuştur. İslam'a karşı bu duruşun sebebi ise Jalil'in ifade ettiği gibi batı dünyasındaki yönlendirmelerle gerçekleşmemiştir. Bu karşıtlığın arkasında İslamofobi dalgasında ifade edilen İslam'ın terörle özdeşleştirilmesi de bulunmamaktadır. Bu nedenlerle de Muhammad Raza Jalil'in öne sürdüğü İslamofobi dalgası, PKK'yı ve geçirdiği dönüşümü açıklayamamaktadır.





**D. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: PKK'NIN KENDİNE HAS
DÖNÜŞÜMÜ VE TERÖRİZMİN BEŞİNCİ DALGASI
OLARAK DEVLETLEŞME AMAÇLI TERÖRİZM**

1 PKK'nın Kendine Has Dönüşümü

PKK'nın dönüşümü, modern terörizmin ilk dört dalgası ve beşinci dalga teorileri çerçevesinde incelendiğinde, örgütün ideoloji, yöntem, hedef ve amaç yönünden geçirdiği dönüşümlerin hangi teorik yaklaşım tarafından ne ölçüde açıklanabildiği, benzeşen ve farklılaşan noktalar üzerinden net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda aşağıda verilen Tablo 11'de bu durum daha açıkça görülmektedir.

Tablo 11:PKK'nın İdeoloji, Yöntem, Hedef Seçimi ve Amaç Karşılaştırma Tablosu

DALGA	KATALİZÖR	AMAÇ	SALDIRI HEDEFLERİ	SALDIRI TAKTİKLERİ	DÜŞÜŞ NEDENLERİ
PKK'nın Dönüşümü/ "Devletleşme Amaçlı Terörizm" Dalgası	-Zayıf Devletler -Dış Devlet ve Diaspora Desteği	-İran, Suriye, Irak ve Türkiye topraklarının bir kısmında Konfederal Kürt Devleti kurmak	-Devlet Yöneticileri -Güvenlik Güçleri -Sivil Hedefler	-Bombalı Saldırıları -İşgal Girişimleri -Silahlı Saldırı -Gerilla Baskınları	
Anarşist Dalga (1870-1910)	-Yavaş siyasi reform - Monarşilerin meşruiyetinin azalması	-Devrimi yapmak, -Hükümet baskısını ortadan kaldırmak	- Devlet liderleri, - Güvenlik Güçleri	-Dinamit saldırıları, -Suikastlar, -Banka soygunları	-I. Dünya Savaşı'nın başlaması
Anti-Kolonyal Dalga (1920-1960)	-Versay Barış Antlaşması -Self Determinasyon arzusunda artış	-Sömürge yönetimini ortadan kaldırmak -Yeni devletler kurmak	-Güvenlik Güçleri	-Gerilla tarzı baskın saldırıları -Bombalı saldırı -Suikast -Sabotaj	-Sömürge güçlerinin geri çekilmesi -Amaçlara ulaşılması
Yeni Sol Dalga (1960-1990)	-Vietnam Savaşı -Soğuk Savaş gerginlikleri	-Kapitalist sistemi ortadan kaldırmak	-Kapitalizm -ABD ve diğer Kapitalist Hükümetler	-Uçak kaçırma -Adam kaçırma -Suikastlar	-Soğuk Savaş'ın sona ermesi
Din Esaslı Dalga (1979-)	-İran İslam Devrimi -SSCB'nin Afganistan İşgali,	-Küresel bir İslam Halifeliği kurmak	-Amerika Birleşik Devletleri -İsrail -Avrupa -Toplu taşıma sistemleri -Kamusal alanlar	-İntihar saldırıları, -Yalnız Kurt saldırıları, -Araçlar ve uçaklar ile saldırılar	-Bilinmiyor
Yeni Kabilecilik	-Kültürel farklılıklar -Yerel şartlar	-Yeni bir dünya yaratmak -Ütopyası	-Hükümetler, -Bölgesel ve etnik gruplar, -Kadınlar	-Tecavüz -Çocuk askerler -Çocuk gelinler	-Bilinmiyor

DALGA	KATALİZÖR	AMAÇ	SALDIRI HEDEFLERİ	SALDIRI TAKTİKLERİ	DÜŞÜŞ NEDENLERİ
	-Uluslararası iş birliğinin zayıf olması		-Çocuklar	-Etnik temizlik / soykırım	
Cihatçı Dalga	-Devlet otoritesinin zayıflığı -Tekfirici/Cihatçı Terör Grupları	-Hilafet Devleti Kurma -Batı Etkisinin yok edilmesi	-Hükümetler, -Dinden dönen Müslümanlar -Etnik gruplar ve diğer dini mezhepler	-Sınırsız şiddet -Etnik/mezhepsel temizlik	-Bilinmiyor
Teknolojik Dalga	-İnternet ve dijitalleşme	-Örgütten örgüte değişiklik gösterir -Daha geniş kitleleri etkileme -Daha güçlü hedeflere zarar verme	-Çok uluslu şirketler -Finansal sistemler -Hükümetler -Devletler -Bireyler	-Siber saldırılar -Bilgi hırsızlığı ile kritik bilgilere erişim -Yalnız kurt saldırıları	-Bilinmiyor
Küreselleşme Karşıtı Dalga	-Brexit -2016 ABD Başkanlık Seçimleri	-Toplumları kutuplaştırmak -ABD hegemonyasının önderlik ettiği liberal dünya düzenini zayıflatmak	-Uluslararası ittifaklar veya finansal kuruluşlar -Çokuluslu şirketler -ABD çıkarları	-Yalnız kurtlar -Patlayıcılar -Siber saldırılar -Dronlar saldırıları	-Bilinmiyor
Sağcı Terörizm Dalgası	-Artan milliyetçilik - Etnik, dini, kültürel çatışmalar	-Etnik ve kültürel saflığa ulaşmak, -Avrupalı kimliğini korumak	-Etnik ve kültürel temizlik	-Yalnız kurt eylemleri	-Bilinmiyor
İslamofobi Dalgası	-İslam Karşıtlığı, -İslamofobi	-Avrupa'nın Hristiyan kimliğini korumak -Müslüman tehdidinden Batıyı korumak	-İslami ibadethaneler ve Müslümanlar	-Yalnız Kurt eylemleri	-Bilinmiyor

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Öncelikle PKK ve geçirdiği dönüşüm, Rapoport'un tanımladığı modern terörizmin dört dalgası bağlamında incelendiğinde bazı benzerlikler görülse de hiçbir dalganın, PKK'yı ve geçirdiği dönüşümü açıklama noktasında tam bir açıklama getirdiği ifade edilemez. Rapoport tarafından öne sürülen dalgaların ilki olan "Anarşist Dalga (1878-1920)" ve ikincisi olan "Anti-Kolonyal Dalga (1920-1960)" zaman bakımından PKK'nın kuruluş yılları öncesinde etkisini göstermiştir. Dolayısıyla bu dalgaların PKK'yı ve dönüşümünü

açıklama noktasında başarılı olmalarını beklemek de zaten yanlış olur. Ancak bazen dalgaların kendinden sonraki dönemlerde de etkisini devam ettirebilmesi mümkündür. Bu bağlamda PKK, her ne kadar anarşist dalga ya da anti-kolonyal dalga döneminde ortaya çıkmış olmasa da PKK’da bu dalgaların bazı etkilerinin izlerini görmek de mümkündür. Örneğin PKK’nın devlet otoritesine karşı doğrudan silahlı mücadele ve suikast stratejileri kullanması birinci dalga olan anarşist dalga ile örtüşmektedir. Ancak PKK’nın ideolojik temelde anarşist bir yapıdan ziyade etnik milliyetçi bir hareket olması PKK’yı anarşist dalga örgütlerinden kesin bir şekilde farklılaştırmaktadır.

Yine PKK öncesi dönemde yaşanan ikinci dalga olan “Anti-Kolonyal Dalga” bağlamında bakıldığında ise PKK’nın Kürt kimliği üzerinden anti-kolonyal bir söylem geliştirmesi anti-kolonyal dalga ile PKK arasındaki benzeşen nokta olarak ifade edilebilir. Nitekim PKK söylemlerinde Kürtlerin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından sömürge haline getirildiği ve bu sömürü düzenini sonlandırmak için silahlı mücadele başlattıklarını sık sık ifade ettikleri görülmektedir. Ancak, klasik anti-kolonyal hareketlerin aksine, PKK’nın mücadelesi daha çok iç politik bir yapıya yöneliktir. Yani PKK anti-kolonyal hareketlerin de birtakım özelliklerini bünyesinde barındırıyor olsa da en nihayetinde ana motivasyonunu anti-kolonyal olmaktan değil bağımsız bir Kürt devletinin kurulması noktasında etnik ayrılıkçılıktan almaktadır. Bu da PKK’yı ikinci dalgadaki örgütlerden farklılaştırmaktadır.

Üçüncü Dalga olan “Yeni Sol Dalga” ise 1960 ile 1990 yılları arasında etkisini sürdürmüştür. PKK’nın kuruluş sürecinin 1970’li yıllarda olduğu düşünüldüğünde PKK’nın üçüncü dalga döneminde ortaya çıkmış bir örgüt olduğu görülmektedir. Bu bağlamda PKK’nın ideolojisi, kuruluş yıllarında Marksist-Leninist çizgide şekillenmiş ve devrimci bir söylem geliştirilmiştir. İdeoloji, yöntem, amaç ve hedef bağlamında PKK’nın yeni sol dalga terörizmi ile örtüştüğü ve bu dalganın özelliklerini tamamen taşıdığı ifade edilebilir. Ancak, 1990’lardan sonra örgütün ideoloji, yöntem, amaç, hedef ve örgütsel yapılanma gibi alanlarda önemli bir dönüşüm sürecine girdiği ve üçüncü dalga özelliklerinin bir kısmını kaybettiği görülmektedir. Bu nedenle de terörizmin üçüncü

dalgası, PKK'nın kuruluş dönemindeki haline önemli bir açıklama sunabilmekle birlikte geçirdiği dönüşümü açıklama noktasında aynı etkiyi gösterememiştir. Yine de modern terörizmin dört dalgası içerisinde PKK'yı açıklama noktasında en yeterli olan yaklaşımın üçüncü dalga olduğu ifade edilebilir.

PKK'nın kuruluşundan sonra ortaya çıkan ilk dalga ise “Din Esaslı Dalga” olmuştur. PKK'nın ortaya çıktığı üçüncü dalga sona ermiş ancak PKK varlığını devam ettirebilmeyi başaramamıştır. Bu durum Rapoport'un dalga teoreminde öngörülmüş bir durumdur. Öte yandan Rapoport bu durumu örgütlerin yeni dalgalara uyum sağlayabilme ve dönüşebilme kapasitesiyle açıklamıştır. PKK bağlamında bakıldığında ise PKK'nın da bir dönüşüm geçirdiği ancak bu dönüşümün din esaslı dalgaya uyum sağlama yönünde olmadığı ifade edilebilir. Çünkü PKK, laik ve seküler bir örgüttür. Bu nedenle de din temelli terörizm dalgasına uyum göstermez. Aksine, PKK'nın söylemi din karşıtı bir çizgide olmuştur. Bu durum, dördüncü dalganın karakteristik özellikleriyle büyük bir tezat oluşturmaktadır. Dolayısıyla PKK'yı geçirdiği dönüşümü açıklama noktasında Rapoport'un dört dalgası içerisinde en uyumsuz olanı dördüncü dalga olan “Din Esaslı Dalga” olmuştur.

İkinci olarak terörizmde beşinci dalganın varlığı noktasında öne sürülen teorilerin PKK'yı ve PKK'nın geçirdiği dönüşümü ne ölçüde açıklayabildiğine bakıldığında da yine hiçbir teorik yaklaşımın tam olarak açıklayıcı olmadığı görülmektedir. Ama bu teorilerde de yine kısmen de olsa benzeşen ve uyum gösteren noktalar bulunmaktadır. Örneğin beşinci dalga teorileri kapsamında PKK ve geçirdiği dönüşümün, özellikle Simon'un “Teknolojik Dalga” teorisiyle kısmen örtüştüğü ifade edilebilir. Zira PKK, dijitalleşme ve sosyal medya kullanımında başarılı bir strateji izlemiştir. Örgüt, propaganda, finansman sağlama ve uluslararası destek toplama amacıyla dijital platformları yoğun bir şekilde kullanmıştır. Bu durum, Simon'un teknolojik dalga teorisiyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Ancak örgütlenme yapısı ve eylem tarzı noktasında bu örtüşmenin devam etmediği görülmektedir. Çünkü teknolojik dalgada yalnız operatör eylemleri ve hücre tipi örgütlenme modelinin ön plana çıktığına vurgu yapılırken, PKK'nın hiyerarşik

örgütlenme yapısını koruduğu ve bombalı saldırı, taciz ateşi, adam kaırma gibi geleneksel terör saldırılarını benimsediği görölmektedir.

Yine Kaplan tarafından öne sürölen “Yeni Kabilecilik” yaklaşımında da PKK’nın, etnik kimlik temelli mobilizasyon ve yerel aidiyet stratejilerini benimsemesi bakımından bir takım kısmı benzerlik gösteren noktalar bulunsa da farklılıkların daha belirgin olması söz konusudur. Yeni kabilecilik teorisi daha çok yerel ve kabile temelli daha küçük grupların özerklik ve bağımsızlık taleplerini ifade ederken PKK’nın daha büyük bir etnik kimliğin savunucusu olma söylemi öne çıkmaktadır. Üstelik PKK’nın bu söylemi yıllar geçtikçe coğrafi anlamda da genişleyerek Türkiye, Irak, Suriye ve İran topraklarının bir kısmını kapsayan bir hale dönüşmüştür. Bu durum PKK’nın dönüşümü ile yeni kabilecilik kapsamındaki iddia edilen dönüşümün birbirlerine tamamen zıt yönlerde doğru olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Diğer Beşinci Dalga Teorileri bağlamında bakıldığında ise Celso’nun “Cihatçı Terör” teorisi, Auger’in “Sağcı Terörizm” dalgası ve Jalil’in “İslamofobi” dalgası, PKK’nın seküler ve sol ideolojisi nedeniyle örgütü açıklamada yetersiz kalmaktadır. Çünkü bu teorilerde öne çıkan dini, aşırı sağ ve İslamofobi karşıtı söylemler, PKK’nın ideolojik yapısıyla uyumsuzdur.

Genel bir değerlendirme yapıldığında terörizmde beşinci dalganın varlığına yönelik öne sürölen teorilerin PKK’yı ve PKK’nın geçirdiği dönüşümü açıklama noktasında tatmin edici bir açıklama sunamadığı söylenebilir. Bu bağlamda PKK’yı ve geçirdiği dönüşümü açıklama noktasında yeni bir yaklaşıma ihtiyaç bulunmaktadır.

PKK'nın kuruluşu ve sonrasında ideolojik, yöntemsel, amaçsal ve örgütsel alanlarda geçirdiği dönüşüm incelendiğinde modern terörizmin dönüşümünü açıklamaya yönelik öne sürülen yaklaşımların ve terörizmin beşinci dalgasına ilişkin teorik yaklaşımların hiçbirinin PKK'nın geçirdiği dönüşümü tam olarak açıklayamadıkları görülmektedir. PKK her ne kadar modern terörizmin üçüncü dalgası içinde ortaya çıkan ve kurulduğunda o dalganın özelliklerini taşıyan bir terör örgütü olsa da sonraki yıllarda giderek bu kimliğinden uzaklaşmıştır. Bu nedenle PKK'nın dönüşümünü açıklama noktasında yeni bir değerlendirmeye yeni bir yaklaşıma ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bağlamda bu tez çalışmasında, PKK'nın geçirdiği dönüşümün izah edilmesi noktasında en önemli faktörün örgütün "Devletleşme Amacı" olduğu öne sürülmektedir. Zira önceki bölümlerde de detaylıca ortaya koyulan PKK'nın geçirdiği dönüşümlere bakıldığında bu dönüşümlerin devletleşmeye hedefine ulaşmak amacıyla gerçekleştirildiği açıkça görülmektedir. Bir terör örgütü olarak kurulan PKK, kuruluşunda da benimsediği temel amaç olan bağımsız bir Kürt devleti kurulması amacına daha kolay ve hızlı ulaşabilmek için konjoktüre bağılı olarak önemli değışim ve dönüşümler gerçekleştirmiş ve bu noktada kendi stratejilerini oluşturmuştur.

PKK her ne kadar kendi stratejisini oluşturmuş olsa da bu stratejinin temelde İsrail'in kuruluşundan izler taşıdığını ifade etmek mümkündür. Nitekim İsrail'in devletleşme süreci dikkate alındığında, Yahudiler'in Devletleşme stratejisinin altı aşamalı olarak oluşturulduğu ifade edilebilir. Bunlar;

1. Haganah, Irgun ve Stern gibi terör örgütleri aracılığıyla terörizme başvurarak istikrarsızlık ve otorite boşluğu oluşturmak
2. Gerçekleştirilen terörist eylemlerin "bağımsızlık" amaçlı gerçekleştirildiğini öne sürerek kendilerini "Özgürlük Savaşçıları" olarak tanımlamak
3. "Soykırımı Uğramış Halk" ve "Devletsizlik" söylemleri üzerinden mağduriyet ve meşruiyet oluşturmak
4. İşgaller gerçekleştirerek alan hakimiyetini artırmak ve kontrol ettiği alanlardaki demografik yapıyı değıştirmek

5. Dış Devlet ve Diaspora desteği sayesinde diplomatik, siyasi ve ekonomik kazanımlar elde etmek
6. Propaganda ve Lobicilik faaliyetleri ile diğer halkların ve devletlerin desteğini, sempatisini kazanarak uluslararası meşruiyet oluşturmak olarak özetlenebilir.

Bu strateji bağlamında ilk olarak “Haganah”, “İrgun” ve “Stern” gibi terör örgütlerinin başvurdukları terör eylemleri ile İsrail’in kuruluşunda önemli roller üstlendiği ifade edilebilir. Zira Birinci Dünya Savaşı sonrasında Filistin topraklarında Osmanlı egemenliği sona ermiş ve Filistin, İngiltere’nin manda yönetimi altına girmiştir. İngilizlerin manda yönetimi altında olan Filistin topraklarında Müslüman Araplar, Yahudiler ve Hristiyanlar bulunmaktaydı. Öte yandan Yahudiler kutsal inanışlarına göre bu toprakların kendilerine vaat edildiği söyleminden yola çıkarak çok uzun yıllardır burada kendi devletlerini kurmak istemekte ve bu konuda çeşitli girişimlerde bulunmaktaydılar. Birinci Dünya Savaşı ise Yahudilerin devletlerini kurabilmeleri için önemli bir fırsat oluşturmuştur. Bu bağlamda, “Haganah”, “İrgun” ve “Stern” gibi Yahudi terör örgütleri de bu dönemde ortaya çıkarak Yahudi devletinin kurulması noktasında önemli roller üstlenmişlerdir. Bu örgütlerin İngilizlerin manda yönetimine karşı gerçekleştirdikleri terör saldırıları, İngiltere’nin manda rejimini sona erdirmesi noktasında etki doğuran faktörlerden biri olmuştur.²⁸⁹ Nihayetinde İngilizlerin manda yönetimi sona ermiş, ABD ve İngiltere’nin desteği ile Filistin topraklarında “İsrail” adı altında bir Yahudi Devleti kurulmuştur. İsrail’in kurulmasından sonra bu örgütler tasfiye edilmiş, üyeleri ise yeni kurulan devletin askeri ve siyasi yapılarında yer almıştır. Örneğin Haganah, İsrail Savunma Kuvvetleri’nin (IDF) temelini oluşturmuştur. Bu sayede, Haganah’ın lider kadrosu, İsrail Devleti’nin askeri elitleri arasında yer almıştır. Yine benzer şekilde İrgun ve Stern üyeleri de IDF bünyesine katılmış, bazıları ise İsrail’in siyasi hayatında aktif rol oynamıştır. İrgun’un lideri Menachem Begin’in ilerleyen yıllarda İsrail Başbakanı olması buna verilecek etkili bir örnektir.²⁹⁰

²⁸⁹ Tom Segev, *One Palestine, Complete: Jews and Arabs Under the British Mandate*, (Metropolitan Books, 2000):98.

²⁹⁰ Anita Shapira, *Israel: A History*, (Brandeis University Press, 2012):49.

Bu örgütler, devletleşme sürecinde gerçekleştirdikleri terör saldırılarını bağımsızlıklarını kazanmak için yaptıklarını dile getirerek kendilerini "Özgürlük Savaşçıları" olarak tanımlanmışlardır. Bu, yeni devletin tarih yazımı ve kolektif hafıza inşası sürecinde etkili bir strateji olmuştur. Bağımsızlık ve ulusal kurtuluş söylemleri örgütlerin halk desteği sağlamasına ve devletleşme sürecine geçiş yapmasına olanak tanımıştır. Öte yandan uluslararası alanda yürütülen “soykırımdan kaynaklı mağdur olan halk” imajı ve “Devletsizlik” söylemi de uluslararası alanda meşruiyet kazanmalarına ve batılı diğer devletlerden destek almalarına önemli katkılar sağlamıştır.²⁹¹

PKK bağlamında bakıldığında PKK'nın da bağımsız bir Kürt devleti kurmak amacıyla terörizme yöneldiği ve bunu yaparken tepki çekmemek adına da Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından “soykırıma uğradığı” yönünde uluslararası alanda bir algı kampanyası yürütmeye çalıştığı görülmektedir. Dolayısıyla İsrail'in soykırıma uğramaktan kaynaklı mağdur imajının, Kürtler için de sağlanması PKK'nın dış destek ve diğer halkların sempatisini kazanma noktasında yürüttüğü temel stratejilerden biri olmuştur. Yine benzer şekilde PKK'nın kullandığı söylemlerden bir diğeri de Yahudilerin de sıklıkla kullandığı “Devletsizlik” söylemi olmuştur. PKK bu söylemi kullanarak Kürt devleti kurmalarının haklı ve meşru bir nedene dayandığını ve kendilerinin de “Özgürlük Savaşçıları” oldukları imajını vermeye çalışmıştır. Böylece diğer devletlerin dış desteğini ve diğer halkların sempatisini kazanabileceklerine inanmışlardır.

İsrail'in kuruluş sürecinde öne çıkan bir diğer şey ise Yahudilerin Filistin topraklarında gerçekleştirdikleri işgaller ve işgal edilen yerlere Yahudi yerleşimciler yerleştirerek bölgenin demografik yapısının bozmaları olmuştur. Benzer şekilde yine PKK'nın da devlet kurmayı düşündükleri topraklarda zaman zaman işgallerde ve işgal girişimlerinde buldukları görülmektedir. Örneğin Suriye toprakları, PKK'nın Suriye kolu olan PYD/YPG tarafından İŞİD ile mücadele adı altında işgal edilmiş ve PKK burada alan

²⁹¹ Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, (Verso, 1991):86.

hakimiyetini ele geçirdikten sonra bölgenin demografik yapısını bozacak politikalara başvurmuştur.

İsrail'in kuruluşunda etkili olan faktörlerden biri de İsrail'in elde etmeyi başardığı dış devlet ve diaspora desteği olmuştur. Dünyanın birçok noktasına dağılan Yahudiler buralarda yürüttükleri lobcilik faaliyetleri ile hem İsrail'in kuruluşu noktasında önemli siyasi destek elde etmişler, hem de zengin Yahudi iş adamlarından önemli miktarlarda ekonomik katkı sağlamışlardır. Dış devlet desteği noktasında ise özellikle ABD ve İngiltere'nin İsrail'e vermiş olduğu siyasi, ekonomik ve diplomatik destek İsrail'in kurulmasında ve sonrasında meşru bir devlet olarak varlığını devam ettirebilmesinde en önemli faktörlerden biri olmuştur. PKK bağlamında bakıldığında da PKK'nın da benzer şekilde lobcilik faaliyetleri yürüttüğü ve diğer ülkelerde örgütlendikleri görülmektedir. Özellikle Avrupa Devletlerinde kurdukları STK'lar ile ABD ve Avrupa Devletleri başta olmak üzere yürüttükleri lobcilik faaliyetleri PKK'ya önemli ölçüde siyasi, diplomatik ve ekonomik alanda katkılar sağlamaktadır. Ayrıca bu yapılanmalar PKK'nın meşru amaçlarla hareket ettiğinin diğer devlet ve halklara anlatılması noktasında önemli bir propaganda faaliyeti yürütmektedirler.

Öte yandan bir devlet dışı silahlı grubun devletleşebilmesi için birtakım şartların varlığı kolaylaştırıcı bir rol oynayabilir ve hatta bazen bu gereklidir. Bu anlamda terörist yapıların devletleşebilme sürecini hızlandıracak ilk katalizör, zayıf devletlerin varlığıdır. Nitekim İsrail'de Osmanlı'nın zayıflaması ve Filistin topraklarındaki kontrolünü kaybetmesi sonucu kurulabilmiştir. Günümüz konjonktürüne bakıldığında Afrika ve Ortadoğu başta olmak üzere pek çok yerde, bölgesel ve küresel çatışmaların ortaya çıkma ihtimalinin yükseldiği ifade edilebilir. İsrail'in Filistin'e yönelik saldırılarına tekrar başlaması, İsrail ile İran, Lübnan ve Suriye arasında çatışma ve savaş riskinin yükselmesi, Afrika'da yerel, ülkesel ve küresel çatışmaların ve rekabetlerin yükselişi, Rusya-Ukrayna savaşının başlaması gibi önemli örnekler bu tehdidin bir yansımasıdır. Devletlerin zayıflaması ve kendi hakimiyetindeki alanlarda kontrollerini yitirmeye başlaması terörizmin artmasını ve yeni terör örgütlerinin ortaya çıkmasını kolaylaştıran bir

unsurdur. Nitekim Arap Baharı olarak adlandırılan halk hareketleri Ortadoğu coğrafyasında birçok devletin güç kaybederek zayıflamasına bu ise bölgede birçok yeni terör örgütünün ortaya çıkmasına ya da var olan örgütlerin etki kapasitesini artırmasına olanak sağlamıştır. IŞİD işte bu mevcut konjonktürde ortaya çıkan en tehlikeli terör örgütü olmuştur.

Terör örgütlerinin devletleşebilmesini hızlandıracak ikinci katalizör ise terör örgütlerine verilecek dış devlet desteğidir. Terör örgütleri devletlere kıyasla daha az ve eğitimsiz savaşıya, daha küçük ekonomilere ve daha düşük teknolojiye sahip silahlara sahiplerdir. Bu durum terör örgütlerini bir devlet karşısında güçsüz hale getirmektedir. Öte yandan terörist gruplar bu dezavantajı ortadan kaldırmak ya da en azından azaltmak için devletlerle iş birliği yapma stratejileri izlemektedirler. Devletler ise başka bir devlet ile doğrudan savaşa girmenin giderek daha yıkıcı hale gelmesi nedeniyle terör örgütlerini kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde ve karşı tarafı yıpratmak amacıyla kullanabilmektedirler. Bu karşılıklı çıkar ilişkisi ortaya çıktığında terör örgütleri kendini destekleyen devletten askeri, siyasi, diplomatik ve ekonomik alanlar başta olmak üzere önemli destekler elde etmektedirler. Bu anlamda terör örgütlerinin devletlerden aldıkları silah destekleri, terör örgütlerinin daha teknolojik ve sofistike silahlara sahip olabilmelerini sağlamaktadır. Bu da terör saldırılarının yıkıcılığını ve ölümcüllüğünü artıran bunun yanı sıra da terörizmle mücadeleyi zorlaştıran bir etki doğurmaktadır. Yine bir terör örgütünün bir devlet tarafından diplomatik anlamda desteklenmesi o terör örgütünün bir terör örgütü olarak tanınmaması noktasında önemli bir işlevsel fayda sağlayabilmektedir.

Üçüncü olarak terör örgütlerinin sınırları belirli bir toprak parçasını kontrol ediyor olması, terör örgütlerinin devletleşebilmesi noktasında önemli bir aşama teşkil etmektedir. Zira devlet olabilmenin ilk şartlarından birisi “Ülke” olarak adlandırılan sınırları belirli bir coğrafi alan üzerinde kontrol sahibi olunmasıdır. Bu nedenle de devletleşme amacı taşıyan terörist örgütlenmelerin, alan hakimiyeti elde etmek ya da eğer varsa mevcut alan hakimiyetini genişletmek üzere stratejiler izlemesi söz konusudur. Yahudilerin işgal

ettikleri Filistin topraklarında hakimiyeti ele geçirip dünyanın her yerinden Yahudileri o topraklara göç ettirmesi, IŞİD'in kurulduktan sonra başta Irak ve Suriye'de olmak üzere Ortadoğu coğrafyasında işgallere başlaması, PKK'nın Suriye uzantısı olan YPG'nin IŞİD'i çıkardığı topraklara kendi yerleşerek önemli bir coğrafi alanda kontrolü ele geçirmesi bu duruma örnek olarak verilebilir.

Devletleşmenin son aşaması ile uluslararası alanda meşruiyet kazanmadır. Bir devlet dışı silahlı örgütlenme, uluslararası alanda "terör örgütü" olarak tanımlanıyorsa bu yapılanmanın devletleşmesi mümkün olmayacaktır. IŞİD'in kısa sürede çok önemli bir coğrafi alanda hakimiyeti ele geçirip kendi yönetimini kurmasına rağmen devletleşemeyip, kontrolünü ve gücünü kaybetmesinin ana nedeni bir anlamda bu meşruiyet sorunudur. Öte yandan İsrail'in, ABD'nin de önemli destekleriyle ve izledikleri propagandaların başarısıyla meşruiyet sorununu çözmüş olması, Devlet olarak tanınmasını sağlamıştır. Bu nedenle meşruiyet sağlanması devletleşme amacı taşıyan örgüt ve yapılanmaların temel stratejilerinden birisi olmuştur.

Buradan hareketle PKK'nın İsrail'in devletleşme sürecini iyi analiz ettiği ve İsrail'in kullandığı taktik ve stratejilerden esinlenerek devletleşmeye çalıştığı ifade edilebilir. Nitekim bu anlamda da yukarıda belirtilen gereklilikleri doğrulayacak şekilde önemli bir dönüşümü başlatmışlardır. Bu temelde, PKK'nın devletleşme amacına ulaşabilmek için;

- 1- Hedeflenen devletleri zayıflatma çabası ve ortaya çıkan otorite boşluklarından faydalanma
- 2- Devlet benzeri yapılanmaya geçme
- 3- Alan hakimiyeti elde etme/genişletme
- 4- Dış devlet ve diaspora desteği sağlama
- 5- Uluslararası alanda meşruiyet kazanma olmak üzere beş parametre üzerinden bir stratejiye yöneldiği görülmektedir.

Bu bağlamda PKK, KCK yapılanması ve demokratik özerklik stratejisi ile devlet benzeri bir yapı kurmayı başarmış, yasama, yürütme ve yargı organlarını oluşturmuştur. Devamında fiili devlet görüntüsü çizebilmek için alan hakimiyeti stratejisine yönelmiş ve alan hakimiyetini artırma girişimlerinde bulunmuştur. 2011 yılında başlayan Arap Baharı olarak adlandırılan halk hareketlerinin 2011 yılında Suriye'ye sıçraması ve IŞİD terör örgütünün ortaya çıkışı PKK'nın hem alan hakimiyetini genişletmesi hem de IŞİD ile mücadele adı altında kendini meşrulaştırarak batılı devletler ve halklar nezdinde desteğini artırması için önemli bir fırsat yaratmıştır. PKK bu fırsatı kullanmayı başarmış ve başta ABD olmak üzere batılı devletlerden IŞİD ile mücadele maskesi altında önemli siyasi, askeri ve ekonomik destekler elde etmiştir. Ayrıca elde ettiği bu desteklerle, IŞİD'i çıkardığı Suriye topraklarına kendi yerleşerek alan hakimiyetini de genişletmiş ve burada kendi yönetimi kurmayı başarmıştır. PKK uluslararası alanda bir terör örgütü olarak kabul edilmiş olduğu için bütün bunları kendi adı ile değil Suriye uzantısı olan PYD ve onun askeri kanadı olan YPG adı ile gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla KCK/PKK'nın Suriye topraklarında arzu ettiği amaçlarına ulaşmaya çok yakın olduğu ifade edilebilir. Ancak PKK'nın kurmayı amaçladığı Konfederal Devlet, Suriye'nin yanı sıra Türkiye, Irak ve İran topraklarının bir kısmını içermektedir. Dolayısıyla KCK/PKK'nın amaçladığı devlete sahip olabilmek için bu devletlerin tamamında başarılı olabilmesi gerekmektedir. Ancak henüz bu başarıya ulaştığı ifade edilemez. Uluslararası tanınma sorunu ve Türkiye'nin terörle kararlı mücadelesi PKK'nın devlet olma çabasının sonuca ulaşmamasındaki en önemli etkenler olmuştur. Bununla birlikte PKK'nın arzu ettiği devletleşme amacına ulaşmak için dönüşümü ve terörizme başvurusu devam etmektedir. Gelecekte, PKK'nın devletleşme stratejisinin başarısı, Türkiye'nin terörizmle mücadelesi, uluslararası diplomasi ve bölgesel politik dengelere bağlı olacaktır.

2 Terörizmin Beşinci Dalgası: Devletleşme Amaçlı Terörizm

PKK'nın devletleşme amaçlı dönüşümünden hareketle terörizmin beşinci dalgası "Devletleşme Amaçlı Terörizm" dalgası olarak nitelendirilebilir. Bu kapsamda terörizmin beşinci dalgasının "Devletleşme Amacı" üzerinden şekilleneceğine yönelik ileri sürülebilecek argümanlara temel dayanak noktası olacak varsayımlar şunlardır;

- 1- Uluslararası sistem giderek daha istikrarsız bir hale gelmekte ve sorgulanmaya başlanmaktadır.
- 2- Uluslararası güç dengelerinde değişimin ortaya çıkması kaçınılmazdır.
- 3- Ulusal, bölgesel ve küresel rekabetler savaş ve çatışma riskini artırmaktadır.
- 4- Tüm bu gelişmeler yakın gelecekte zayıf devlet sayısının artmasıyla sonuçlanacaktır.
- 5- Devletlerin zayıflaması ve topraklarındaki alan hakimiyetlerini kaybetmeleri bu coğrafyalarda yeni terör örgütlerini doğmasına zemin hazırlayacaktır.
- 6- Terör örgütleri ortaya çıktıkları bölgelerde güç devşirme ve devletleşme amacıyla alan hakimiyeti elde etme ve genişletme stratejisi izleyeceklerdir.
- 7- Terör örgütleri güç devşirmek, devletler ise rekabet ettikleri devletleri zayıflatmak amacıyla iş birliğine daha yoğun şekilde başvuracaklardır.
- 8- Bu durum bu dönemde ortaya çıkan terör örgütlerinin daha etkili ve yıpratıcı saldırılar gerçekleştirme potansiyelini artıracaktır.
- 9- Teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmeler terör örgütleri tarafından yoğun şekilde kullanılacaktır.
- 10- Algıların gerçekliğin yerini aldığı bu çağda propaganda terör örgütleri tarafından çok daha yoğun kullanılacaktır.
- 11- Alan hakimiyeti elde edilen yerde toplanan vergiler ve kontrol edilen doğal kaynakların ihracı terör örgütlerinin yeni finansman kaynakları olarak öne çıkacaktır.
- 12- Terör örgütleri etki kapasitesi ve iletişim açısından küreselleşme eğilimine; saldırı hedefi ve tehdit doğurması bakımından ise bölgeselleşme ve yerelleşme eğilimine yöneleceklerdir.

Bununla birlikte bu tez kapsamında öne sürülen “Devletleşme Amaçlı Terörizm” dalgasının belirlenen temel argümanları ise şunlardır;

1. Dalganın temel karakteristik özelliği terör örgütlerinin devletleşme motivasyonu ile hareket etmesi olarak ifade edilebilir.

2. Dalganın temel katalizörleri ise; “devletlerin zayıflaması” ve “terör örgütlerinin devletler tarafından desteklenmesi”dir.
3. Bu anlamda etnik ayrılıkçı terör örgütleri, din esaslı terör örgütleri, milliyetçi terör örgütleri ve devrimci terör örgütleri bu devletleşme amacı içerisinde yer alabilme potansiyeli taşıyan örgütlenme gruplarıdır.²⁹²
4. Bu dalganın imza saldırısı işgaller ve işgal girişimleri olacaktır. Bunun yanı sıra bombalı saldırılar, drone saldırıları, konvansiyonel saldırılar, yüksek teknolojik silahlarla yapılan saldırılar başlıca öne çıkan saldırı türleri olacaktır. Saldırıların temel amacı alan hakimiyeti elde etmek ya da devletleri zayıflatmaktır.
5. Bu dalgadaki terör örgütleri saldırı hedefleri bakımından değerlendirildiğinde terör saldırılarının herhangi bir ayırım gözetmeksizin yapılması söz konusu olacaktır.
6. Bu dalgada ortaya çıkan terör örgütleri motivasyonlarını sistem karşıtlığından değil sistemin bir parçası olmaktan almaktadır. Çünkü nihayetinde devletleşerek sistemin bir parçası olma arzusundadırlar.
7. Bu dalgada ortaya çıkan terör örgütlerinin bir diğer özelliği de “siyasallaşma” ve “meşrulaşma” yönündeki yoğun çabaları olacaktır. İletişim teknolojileri ve propaganda bu bağlamda oldukça etkin kullanılacaktır.
8. Bu dalgadaki terör örgütleri meşrulaşma istekleri nedeniyle kendilerini bir terör örgütü olarak değil “özgürlük savaşçıları” olarak tanımlama eğiliminde olacaklardır.
9. Bu dalgadaki terör örgütlerinin dış devletlerden destek arayışları bulunacak ve devlet- terör örgütü iş birliği bu dönemde yoğun olarak görülecektir.
10. İşgaller ve demografik yapıların bozulması ise terörizmin beşinci dalgasında sık sık ortaya çıkan bir sorun olacaktır.
11. Dalganın öncü örgütleri PKK ve IŞİD’tir.

Buraya kadar anlatılanlar ve ileri sürülen argümanlar bağlamında terörizmin beşinci dalgasının devletleşme stratejisi üzerinden ortaya çıkabileceği iddiasına destekleyen diğer bir terör örgütü ise IŞİD’tir. Nitekim IŞİD de her ne kadar din esaslı bir terör örgütü olarak

kabul edilse de devletleşme amacıyla hareket eden bir terör örgütü olarak öne çıkmaktadır.

Öncelikle IŞİD'in ortaya çıkış sürecine bakıldığında köklerinin 1999 yılında Ürdünlü Selefi-Cihatçı lider Ebu Musab el-Zerkavi tarafından kurulan Cemaat el-Tevhid ve el-Cihad örgütüne dayandığı görülmektedir. Örgüt, ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesi sonrası yaşanan otorite boşluğundan faydalanarak hızla büyümüş ve 2004 yılında El Kaide'ye bağlılık ilan ederek El Kaide'nin Irak Kolu (AQI) adını almıştır.²⁹³

Ancak 2006 yılına gelindiğinde Zerkavi'nin ölümü sonrasında örgüt, adını "Irak İslam Devleti" olarak değiştirmiştir. Bu bağlamda örgütün 2006 yılından itibaren adındaki değişiklikten de görüleceği üzere devletleşme yönünde bir amaca yönelerek dönüşüm geçirdiği ifade edilebilir. 2013 yılında Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte ortaya çıkan yeni otorite boşluğunu fırsat bilen örgüt, Suriye coğrafyasında da faaliyet göstermeye başlamıştır. Hemen ardından da adını Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) olarak değiştirmiş ve El Kaide'den ayrıldığını duyurmuştur.²⁹⁴ 2014 yılında ise "Hilafet" ilan ederek küresel bir tehdit haline gelmiştir. IŞİD'in El Kaide'den ayrılarak bağımsız bir yapı olarak hareket etmeye başlamasıyla birlikte Devletleşme stratejisi örgütün temel amacı haline gelmiştir.²⁹⁵

Bu bağlamda IŞİD'in kuruluş amacı, radikal Selefi-Cihadist ideoloji temelinde bir "Hilafet Devleti" kurmaktır. Örgüt, bu doğrultuda mevcut ulus-devlet sistemini reddetmiş ve dini bir temele dayalı, sınırların ötesinde bir İslam devleti hedeflemiştir. Örgüt ideolojik açıdan tekdüze bir anlayışa dayanarak farklı mezhepleri ve grupları dışlamış, şiddeti ise dini meşruiyetle temellendirmiştir.²⁹⁶

²⁹³ Kepel Gilles, *Jihad: The Trail of Political Islam*, (Harvard University Press, 2002).

²⁹⁴ Fawaz A. Gerges, *ISIS: A History*, (Princeton University Press, 2016).

<https://doi.org/10.2307/j.ctvc77bfb>.

²⁹⁵ Jessica Stern ve J. M. Berger, *ISIS: The State of Terror*, (HarperCollins, 2015).

²⁹⁶ Kepel, loc. cit.

IŞİD, Hilafet Devleti kurma hedefi doğrultusunda başlangıçta Irak ve Suriye’de geniş bir alan kontrolünü ele geçirmiş, daha sonra bu alanları bir devlet gibi yönetmeye çalışmıştır. Bu anlamda mevcut devlet yapılarının çökertilmesi, küresel cihadın liderliğinin üstlenilmesi ve "Dar’ül İslam" (İslam yurdu) idealinin gerçekleştirilmesi örgütün yeni hedefleri olarak öne çıkmıştır. Bu hedeflere ulaşma noktasında örgüt, hem asimetrik savaş yöntemlerinden hem de geleneksel askeri stratejilerden faydalanmıştır. Bu anlamda “Şok ve Dehşet” taktiğini benimseyen IŞİD Irak ve Suriye’de alan hakimiyetini genişletmeyi de başarmıştır. 2014 yılında Musul’un ele geçirilmesi örgütün bu taktiğinin başarıyla uyguladığının bir örneği olmuştur.²⁹⁷

IŞİD’in saldırı taktikleri arasında en fazla öne çıkanlar ise; işgaller, intihar saldırıları, propaganda saldırıları, gerilla savaş taktikleri ve kitlesel infazlar olmuştur. Bu kitlesel infazlar ise genellikle medya üzerinden yayımlanarak aynı zamanda büyük bir korku atmosferi ve psikolojik savaş ortamı oluşturmuştur.²⁹⁸ Ayrıca örgütün başvurduğu asimetrik savaş yöntemleri, örgütün güçlü devlet ordularına karşı direnç göstermesini sağlamıştır. Bu bağlamda mayınlı tuzaklar ve mobil hücreler, örgütün başvurduğu temel asimetrik savaş taktikleri arasında yer almıştır.²⁹⁹

IŞİD’in saldırı hedeflerine bakıldığında ise devlet kurumlarının, sivil halkın, ekonomik altyapıların, mezhepsel ve dini hedeflerin öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca Paris, Londra, İstanbul gibi küresel şehirlerde gerçekleştirdiği terör saldırıları ile de örgüt uluslararası bir tehdit haline gelmiştir.³⁰⁰

IŞİD’in örgütsel yapısına bakıldığında ise devletleşme amacı taşıdığı coğrafyada hiyerarşik bir yapı içinde merkezi bir liderlik altında faaliyet gösterdiği görülmektedir.

²⁹⁷ Michael Weiss ve Hassan Hassan, *ISIS: Inside the Army of Terror*, (Regan Arts, 2015).

²⁹⁸ Gerges, loc. cit.

²⁹⁹ Charles R. Lister, *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*, (Oxford University Press, 2015).

³⁰⁰ Kepel, loc. cit.

Ancak bunun yanı sıra uluslararası terör saldırıları noktasında ise hücre tipi örgütlenme modelinden de faydalandığı ifade edilebilir. Bu bağlamda IŞİD'in her iki örgütlenme modelinden de faydalanmayı başararak saldırı kapasitesini artırırken örgütsel bağı da güçlü tutmayı başardığı ifade edilebilir.

IŞİD'in ortaya çıkış süreci, amacı, stratejileri ve dönüşümü dikkate alındığında sadece bir terör örgütü olarak değil aynı zamanda devletleşmeye çalışan bir yapılanma olarak hareket ettiği açıkça görülmektedir. Bu bağlamda IŞİD'in devletleşme noktasında yürüttüğü strateji ise yukarıda belirtilen varsayımları da doğrulayacak şekilde;

1. Alan hakimiyeti oluşturma ve genişletme
2. Din üzerinden ideolojik meşruiyet inşası sağlama
3. Devlet tarzı yönetim mekanizmalarının kurulması olmak üzere üç temel unsura dayanmaktadır.

Bu anlamda IŞİD'in devletleşme stratejisinin temel taşı ise fiziksel toprak kontrolü sağlamak olmuştur. Örgüt, kontrol ettiği toprakları yalnızca bir üs olarak değil, aynı zamanda bir yönetim sahası olarak kullanmayı hedeflemiştir. Bunun yanı sıra IŞİD, devletleşme sürecinde ekonomik bağımsızlık sağlamayı da öncelikli hedeflerden biri olarak seçmiştir. Kontrol ettiği bölgelerde petrol kaçakçılığı, vergi ve haraç toplama, insan kaçakçılığı ve fidye, yağma ve el koyma gibi çeşitli gelir kaynaklarını kullanarak hem askeri operasyonlarını finanse etmiş hem de yönetim işlevlerini sürdürmüştür.³⁰¹

IŞİD'in devletleşme stratejisinde, ideolojik meşruiyet oluşturma çabası da kritik bir öneme sahip olmuştur. Örgüt, "Hilafet" ilan ederek küresel İslam dünyasında dini bir

³⁰¹ W. T. Oosterveld ve W. Bloem, "The Rise and Fall of ISIS: From Evitability to Inevitability, Volatility and Friction," in *the Age of Disintermediation: HCSS StratMon Annual Report 2016/2017*, The Hague Centre for Strategic Studies, (2017):1-23.

meşruiyet iddiasında bulunmuştur. 2014 yılında ilan ettiği halifelik iddiasıyla örgüt kendisini diğer cihatçı gruplardan ayırmış ve küresel bir liderlik konumu elde etmeye çalışmıştır. Bu durum, örgüte ideolojik çekim gücü kazandırmış ve dünyanın dört bir yanından radikal grupların ve bireylerin desteğini almasını sağlamıştır. Bu desteğin sağlanmasında örgütün modern teknolojinin avantajlarını etkili bir şekilde kullanabilmesi oldukça önemli olmuştur. Örgüt sosyal medya platformları, video prodüksiyonları ve dijital yayınlar aracılığıyla hem ideolojik mesajlarını yaymış hem de yeni savaşçılar kazanmıştır. Yürütülen propagandaların temel amacı ise örgütün devletleşme hedefini meşru ve cazip göstermek olmuştur.³⁰²

Devletleşme sürecinde, IŞİD'in en dikkat çeken stratejilerinden biri, ele geçirdiği bölgelerde bir yönetim yapısı kurma çabası olmuştur. Bu durum, örgütün yalnızca bir terör örgütü olarak hareket etmediğini aynı zamanda bir devlet mekanizması kurmaya çalıştığını göstermektedir. Bu bağlamda örgüt kontrol ettiği bölgelerde İslam hukukuna dayalı mahkemeler kurmuş ve bu mahkemeler aracılığıyla kendi adalet sistemini işletmiştir. Bu mahkemeler hem ideolojik kontrol sağlamada hem de halk üzerinde otorite kurma noktasında önemli faydalar sağlamıştır. Bunun yanı sıra IŞİD'in bir devlet gibi elektrik, su, sağlık hizmetleri gibi temel kamu hizmetlerini sağlamaya çalışması ve bir yönetim bürokrasisi kurarak, vergi toplama, ticaret düzenleme ve idari görevleri yerine getirme gibi işlevleri üstlenmesi de söz konusu olmuştur.³⁰³

IŞİD'in taşıdığı bu özellikler PKK terör örgütü ile IŞİD arasında Devletleşme amacı üzerinden bir uyuşma ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda her iki örgütün de;

- Hedeflenen Devletleri zayıflatma çabası ve ortaya çıkan otorite boşluklarından faydalanma
- Silahlı mücadele yoluyla geniş toprak kontrolü sağlamayı hedeflemesi,
- İdeolojilerini kitlesel mobilizasyon için bir araç olarak kullanmaları,

³⁰² Ibid.

³⁰³ Stern ve Berger, op. cit., s. 134.

- Fiili yönetim bölgeleri oluşturup bu bölgelerde kamu hizmetleri sağlamaya çalışmaları,
- Meşruiyet arayışları ve bu arayışta teknolojik imkanlardan ve propaganda yöntemlerinden yoğun ve etkili şekilde faydalanmaları benzeşen önemli noktalar olarak dikkat çekmektedir.

Öte yandan PKK ile IŞİD'in devletleşmeye yönelik stratejilerinde farklılaşan noktalar da bulunmaktadır. Bunlar;

- IŞİD'in, küresel bir İslam devleti hedeflerken PKK'nın, etnik temelli bir özerklik veya bağımsızlık talebi gütmesi,
- IŞİD'in, din temelli bir meşruiyet inşa etmeye çalışırken, PKK'nın ideolojik olarak seküler bir çerçeveye sahip olması
- IŞİD'in şiddet stratejisi ile daha yoğun bir korku yaratmayı hedeflerken, PKK'nın yerel halkın desteğini kazanma konusunda daha hassas davranması şeklinde ifade edilebilir.

Ancak bu farklılıklar bu iki örgütün aynı dalga içerisinde kabul edilmesine engel olmayacak ideolojik ve yöntemsel farklılıklardır. Nitekim devletleşme amacı üzerinden nitelendirilebilecek olan terörizmin beşinci dalgasında, devletleşme amacının ideolojiden daha önemli olduğu ve bu amaca ulaşma noktasında etnik ayrılıkçı, din esaslı, milliyetçi ve devrimci ideolojilerle hareket eden örgütlenmelerin farklı ideolojiler ama aynı amaçlarla bir arada olabilecekleri varsayılmaktadır. Dolayısıyla IŞİD ile PKK devletleşme amacı üzerinden nitelendirilebilecek terörizmin beşinci dalgasının öncülleri olarak kabul edilebilir.

Devletleşme Amaçlı dönüşümün, terörizmin beşinci dalgasına yönelik diğer teorik yaklaşımlardan ayıran özelliklerin ortaya koyulması bu yaklaşımın açıklama kapasitesini ve kapsayıcılığını tespit edebilmek bakımından anlamlıdır. Bu bağlamda ilk olarak

Jeffrey Kaplan tarafından öne sürülen Yeni Kabilecilik yaklaşımına bakıldığında bu yaklaşımda da devletleşme amacının temelde olduğu ifade edilebilir. Ancak Kaplan'ın ön gördüğü dalgada hedeflenen devlet çok daha küçük yerel grupların sistem karşıtlığı üzerinden yeni bir toplum yaratılmasına yöneliktir. Oysa bu durum sadece bazı marjinal küçük gruplarda görülen bir arzudur. Öte yandan devletleşme amaçlı yaklaşımda ise terör örgütlerinin sistem karşıtlığı söz konusu değil aksine devletleşerek sistemin bir parçası olma arzusu vardır. Bu anlamda devletleşme amaçlı dönüşümde meşrulaşmak önemli bir hedef olarak ortaya çıkarken Yeni Kabilecilik yaklaşımında böyle bir meşrulaşma hedefi bulunmamaktadır. Kaplan'ın öne sürdüğü yapıdaki terör örgütlerinin varlığı üzerinden bir genelleme yapmak azınlığın üzerinden yapılmış bir genelleme olacağı için çok sağlıklı olmayacaktır. Öte yandan terörizmin türlerini tamamlayıcı bir işlev görebilme kapasitesi mevcuttur.

Anthony Celso'nun Cihatçı Terör yaklaşımına bakıldığında ise bu yaklaşımın aslında Din Esaslı Dalga'nın bir devamını anlattığı görülecektir. Bu durum Din Esaslı Dalga'da ortaya çıkan terör örgütlerinin çağın gerekliliklerine göre yeniden yorumlanmasından başka bir şey değildir. Yeni Cihatçı terör örgütlerinin mezhepçilik üzerinden artık Müslümanları da hedef alır hale gelmesi ise Celso'nun ifade ettiği önemde ayırt edici bir özellik olarak kabul edilemez. Öte yandan dini motivasyonların yeni terör örgütlerinin ortaya çıkması noktasında eski enerjisinin kalmadığı da bir gerçekliktir. Zaten terörizmde beşinci dalga tartışmalarının ortaya çıkmasının temelinde de bu dalganın enerjisinin sönmüş olması yatmaktadır. Dahası Cihat gerçekleştirilerek şeriata dayalı bir devlet kurulması amacıyla hareket eden örgütlerin Devletleşme Amaçlı hareket eden örgütler kapsamında incelenmesi mümkünken bunun tam tersi mümkün değildir. Dolayısıyla Devletleşme Amacı daha geniş bir perspektif sunması ve daha kapsayıcı açıklamalar getirmesi bakımından Cihatçı Terör dalgasına kıyasla daha kabul edilebilir bir yaklaşım olacaktır.

Jeffrey Simon'un Teknolojik dalgasına bakıldığında ise Simon'un öne sürdüğü argümanların, terörizmin çağın gerekliliklerine uyum sağlamasından başka bir şey

olmadığı ifade edilebilir. Nitekim teknolojinin gelişmiş olması yeni terör örgütlerinin çıkması noktasında tetikleyici bir motivasyon ortaya çıkarmayacak ancak farklı motivasyonlarla çıkmış terör örgütlerinin etki kapasitesini artırıcı özellik gösterebilecektir. Bu bağlamda Devletleşme Amaçlı ortaya çıkan terör örgütleri de zaten teknoloji çağının bir aktörü oldukları için teknolojinin sağladığı kolaylaştırıcı nimetlerden faydalanacaktır. Bu anlamda Devletleşme Amaçlı dönüşüm yaklaşımında teknolojinin dönüştürücü ve değiştirici etkisi göz ardı edilmemekte ve bu örgütlerin teknolojiyi amaçlarına ulaşma noktasında yoğun bir şekilde kullanacakları varsayılmaktadır. Ancak teknolojinin yeni bir dalga ortaya çıkaracak kapasiteye sahip olduğu iddiası da kabul edilebilir bulunmamaktadır. Bu bağlamda Devletleşme Amaçlı yaklaşımın Teknolojik Dalga yaklaşımına kıyasla da daha kapsayıcı ve açıklayıcı olduğu ifade edilebilir.

Erin Walls tarafından öne sürülen küreselleşme teorisine göre beşinci dalganın temel karakteristiği küreselleşmeye karşı halklarda ortaya çıkan tepki olacaktır. Küreselleşmenin yerel kültürleri tehdit etmesi ve ekonomik eşitsizlikleri artırması küreselleşme karşıtı silahlı grupların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme karşıtı terörizm genellikle ekonomik ve kültürel egemenliğe karşı bir direnişi temsil etmektedir. Oysa günümüz terör örgütlerine bakıldığında küreselleşme karşıtı değil aksine küreselleşme eğiliminde oldukları görülmektedir. Gelişen internet teknolojileri ve sosyal medya iletişim ağları sayesinde terör örgütlerinin dünyanın her yerinden insanları kendi üyesi haline getirebildiği, her ırktan ve kimlikten insanların aynı terör örgütü çatısı altında aynı amaca yönelik terörist faaliyetler yürüttüğü görülmektedir. IŞİD ve PKK bunun en temel örnekleridir. Dolayısıyla terör örgütleri yürüttükleri propagandayı da küresel düzeyde yürütmeye başlamışlardır. Dahası verdikleri korku da küreselleşmiştir. Çünkü terörizm tehdidinin küreselleşmesi söz konusu olmuştur. Erin Walls'ın dile getirdiği küreselleşme karşıtı terörist eylemlerin daha çok bireysel terör saldırıları olduğu görülmektedir. Oysa en büyük terör tehdidi hala örgütsel terörist gruplar tarafından gelmektedir. Bu bağlamda Walls'ın yaklaşımı terörizmi bireysel terörizme indirgemesi, devlet destekli ve örgütsel terörist grupları ihmal etmesi, etnik ve dini motivasyonla hareket eden örgütlere bir açıklama üretememiş olması gibi nedenlerden dolayı sınırlı bir açıklama kapasitesine sahiptir. Üstelik terörizm belirlenen amaçlara

yönelik örgütsel bir yapının, sürekli ve sistematik bir şekilde şiddete başvurması olarak tanımlanmaktadır. Oysa küreselleşme karşıtı dalgada ifade edilen küreselleşme karşıtı saldırılar sistematik, sürekli ve örgütsel olmaktan uzaktır. Dolayısıyla bu saldırıları terörizm olarak adlandırmaktan ziyade terör olarak tanımlamak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Bir diğer yaklaşım olan Vincet Auger'in sağcı terörizm yaklaşımı ise Batılı ülkelerde sağcı adayların oylarının yükselmesinden hareketle öne sürülen bir yaklaşım olmuştur. Bu bağlamda sağcı ideoloji, "Beyaz Avrupalı kimliği korumak" ve "Hristiyan Batı'yı" savunmak gibi konular etrafında şekillenirken modern devlet otoritesine ve küreselleşmeye de karşı bir duruşu ifade etmektedir. Öte yandan bir ülkede sağcı adaylarının oylarındaki artışın sağcı terörist grupların sayısında da artış olacağı varsayımını yapmak için doğru bir değerlendirme olmayacaktır. Zira seçimler demokratik süreçleri ifade ederler. Dolayısıyla Auger tarafından öne sürülen sağcı eğilimde bir artış söz konusu olsa bile bu eğilime sahip kişilerin sorunlarını, terörizme ve şiddete başvurarak değil demokratik yollarla çözmeye çalıştıklarının bir göstergesidir. Nitekim her ideolojik yönelim ve bu yönelimlerdeki artışın terörizme neden olacağı çıkarımı çok sağlıklı bir yaklaşım olmayacaktır. Üstelik Auger'in yaklaşımı batı merkezli bir okumadır. Dolayısıyla hem coğrafi anlamda hem fonksiyonel anlamda sınırlı açıklamalar getirebilecektir. Nitekim terörizmin en yoğun olarak görüldüğü Afrika ve Ortadoğu coğrafyasında ortaya çıkan terörizme ve terörist gruplara bir açıklama getirememektedir. Çünkü bu örgütlerde ne "beyaz üstünlükçülük" ne de "Hristiyan kimliğini korumak" gibi hedefler bulunmamaktadır. Bu bağlamda Vincent Auger'in yaklaşımı da beşinci dalgayı nitelendirebilecek kapsam ve genişlikte değildir.

Son olarak Muhammad Raza Jalil tarafında öne sürülen İslamafobik Dalga yaklaşımı ise Batı dünyasında bulunan İslam karşıtlığındaki artıştan hareketle öne sürülmektedir. Terörizmin sadece İslamcı motivasyonla değil İslam'ı hedef alan bir motivasyonla da yapıldığını öne süren bu yaklaşım da yine terörizmin değişik yüzlerini ve boyutlarını ortaya koyması bakımından önem arz etmekte ancak beşinci dalganın açıklanması

noktasında sınırlı bir perspektif sunarak yüzeysel kalmaktadır. İslamafobi'nin ve İslami simge ve hedeflere yönelik saldırıların artmış olduğu bir gerçek olmakla birlikte yine bu saldırılar da daha çok bireyler tarafından gerçekleştirilen terör saldırıları şeklindedir. İslamafobik bir motivasyonla kurulmuş etkili bir terör örgütü ise henüz dikkat çekmemektedir. Dolayısıyla örgütsel bir yapılanmaya sahip farklı ideolojik saik ve amaçlarla ortaya çıkmış olan terör yapılanmaları bu yaklaşım da ihmal edilmektedir. Üstelik İslamafobi motivasyonundan yola çıkılarak yapılacak genelleme İslam ülkelerinde ortaya çıkan terörist yapıları ve terör saldırılarını açıklama noktasında da yetersiz kalacaktır.



SONUÇ

Terör ve terörizm günümüzde en önemli güvenlik tehditlerinden biri olarak varlığını devam ettirmektedir. Dolayısıyla “terörle mücadele” küresel anlamda bütün devletler için hayati önem taşıyan bir gerekliliktir. Ancak devletlerin terörle mücadele noktasında arzu edilen seviyeye gelemedikleri ve terörle mücadele de yetersiz kaldıkları görülmektedir. Bu durumun çok çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Ancak literatürde bu sebeplerin en öne çıkanları “terör ve terörizmin ne olduğuna ilişkin uluslararası alanda genel bir kabulün olmaması” ve “terör ve terörizmin geçirdiği dönüşüm” olmuştur.

Terör ve terörizm üzerine yapılan tanımlarda, her ne kadar ortak temalar olsa da üzerinde uzlaşmış net bir tanımı olmadığı ve yapılan tanımların devletleri bağlayan hukuki bir karşılığı bulunmadığı dikkat çekmektedir. Bu ise devletlerin, neyin terör, kimlerin terörist, hangi örgütlerin terör örgütü, hangi saldırıların terör saldırısı olarak kabul edileceği gibi konularda, kendi siyasi çıkarları doğrultusunda hareket edebilmesinin ve karar verebilmesinin önünü açmaktadır. Böylece kimi devletler için “terör örgütü” olarak görülen bir örgütün, kimi devletler tarafından farklı bir tanımlama ile “Özgürlük Savaşçısı” olarak görülebilmesi ya da kimi devletler tarafından “terör saldırısı” olarak görülen bir eylemin, kimi devletler tarafından terör saldırısı olarak adlandırılmaması gibi durumların ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Hatta bazı devletlerin terör örgütlerini kendi ulusal çıkarları doğrultusunda kullanmak için maddi ve manevi olarak destekledikleri örnekler oldukça fazladır. Oysa terör artık küresel bir sorundur ve terörle mücadele de başarı sağlanması küresel bir mücadeleyi gerektirmektedir. Hal böyle iken terörle mücadele küresel anlamda başarılı bir şekilde yürütülememektedir. Bu da terör ve terörizmin hala en önemli güvenlik sorunlarından biri olarak gündemde olmaya devam etmesine neden olmaktadır.

Ancak burada asıl mesele terörizm üzerine net bir tanım sorunundan ziyade devletlerin terörü kendi politik çıkarları uğruna kullanmalarıdır. Çünkü yapılan tanımların birçoğunun ortak temalarda birleştiği, sadece farklı şekillerde ifade edildiği görülmektedir. Ancak uluslararası sistemin anarşik yapısı ve uluslararası yargı

organlarının yaptırımlarının yetersiz olması, özellikle de güçlü devletlere terörü destekleme noktasında alan açmaktadır.

Diğer taraftan terör örgütleri, çağın gereklilikleri, uluslararası konjonktür ve iletişim/teknoloji alanındaki değişimlere göre gerekli değişimleri ve adaptasyonu sağlamayı başarabilen organizmalar olmuştur. Terörizmin geçirdiği her dönüşüm terörle mücadele de başarıya ulaşılabilmesi noktasında paralel bir dönüşümü gerektirmiştir. Ortaya çıkan bu dinamik durum terörle mücadelede başarıya ulaşılabileceği her anda terör örgütlerinin yeni tekniklere, yöntemlere ve stratejilere yönelerek varlıklarını devam ettirebilmelerini kolaylaştıran bir faktör olmuştur. Yine yaşanan teknoloji ve iletişim alanındaki değişimler terör örgütlerinin büyük kitlelere çok daha kolay ulaşabilme, propaganda alanını genişletebilme ve tespit edilmesi daha zor iletişim ve haberleşme ağları kurabilmelerine olanak sağlamıştır. Bu durum terör örgütlerinin militan ve destek sağlama, eylem gerçekleştirebilme ve korku salabilme yeteneklerine olumlu katkılar sağlarken; terörle mücadelede mücadele etmeyi gerektiren yeni alanlar açarak, terörle mücadeleyi zorlaştıran bir unsur olmuştur. Dolayısıyla terör ve terörizmin geçirdiği dönüşümün tespiti ve ileriye yönelik ne gibi dönüşümlerin olabileceğinin tespiti terörizmle mücadele noktasında önem arz eder hale gelmiştir.

Terörizmin güncel ve küresel bir tehdit olarak varlığını devam ettirmesi bu sorunun çözümü noktasında konuya yönelik akademik çalışmaların önemini artırmaktadır. Terörizmin yapısı ve içeriği itibarıyla multidisipliner bir çalışma konusu olması, tüm disiplinlerin kendi alanları dahilinde bu güncel problem alanına yönelik çalışmasını ve bilgi üretmesini gerektirir. Bu bağlamda düşünüldüğünde Uluslararası İlişkiler disiplininin bu konuya kayıtsız kalması düşünülemez. Buradan hareketle uluslararası ilişkiler disiplininde terörizm ile ilgili literatür incelendiğinde çalışmaların genellikle terörizmin nedenleri, terör örgütleri, terör eylemleri, terörle mücadele ve terörizmin dönüşümü olmak üzere beş konu üzerine yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bir diğer tespit ise bu konular arasında en az çalışmanın terörizmin dönüşümü konusunda olduğudur. Bu konuya ilişkin çalışmaların 2000’li yıllardan sonra yoğunlaşmaya başlaması bu eksikliğin

ana nedeni olmuştur. Bununla birlikte terörizmin geçirdiği dönüşümün ortaya koyulması, terörle mücadele konusunda bilgi birikimini geliştirdiğinden, küresel bir sorunun çözümü için işlevsel bir faydayı beraberinde getirmektedir. Bu nedenle terörle mücadele de arzu edilen seviyeye ulaşılmasında terörizm ve terör örgütlerinin yaşadıkları dönüşümlerin incelenmesi büyük önem arz etmektedir.

Buradan hareketle bu tez çalışmasında, terörizmin dönüşümünü açıklayan teorik yaklaşımlar ile PKK'nın dönüşümünü arasındaki benzerlik ve farklılıklara odaklanan karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Bu kapsamda öncelikle kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, devamında terörizmin kavramsal çerçevesi ve bu alandaki belirsizlikler ortaya koyulmuştur. Daha sonrasında terörizmin tarihsel geri planı incelenerek terörizmin dönüşümünün açıklanması noktasında öne sürülen teorik yaklaşımlar izah edilmiştir. Sonraki bölümde ise PKK terör örgütü ve örgütün geçirdiği dönüşüm açıklanmıştır. Bunlar yapıldıktan sonra PKK'nın dönüşümü ile terörizmin dönüşümüne ilişkin ileri sürülen teorik yaklaşımların benzeşen ve farklılaşan yönleri karşılaştırmalı analiz yöntemiyle ele alınmıştır. Yapılan analiz sonunda ise PKK'nın dönüşümünün açıklanması noktasında yeni bir değerlendirmeye ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Türkiye ve Ortadoğu'daki terör faaliyetleri nedeniyle gerek ulusal gerekse uluslararası anlamda önemli bir tehdit unsuru olan PKK'nın dönüşümünün mevcut teoriler bağlamında değerlendirilmesi ile uluslararası güvenliğin sağlanmasına katkı sunulması bu tez çalışmasında terörizmin dönüşümüne odaklanılmasının bir diğer nedeni olmuştur.

Bu nedenlerle terörizmin dönüşümü konusuna odaklanılan bu tez çalışmasında;

Hipotez-1: Terörizmin dönüşümü kapsamında öne sürülen teorik yaklaşımlar PKK'nın, Türkiye ve Ortadoğu'da geçirdiği dönüşümünü açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Hipotez-2: PKK'nın geçirdiği dönüşümün kendine has özellikleri, bu dönüşümün açıklanmasında yeni bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Hipotez-3: Terörizmin beşinci dalgasının temel karakteristiği "Devletleşme Amacı" üzerinden şekillenecektir. Olmak üzere üç temel hipotez ileri sürülmüştür.

Öte yandan temelde dört araştırma yönteminin kullanıldığı çalışma üç aşamadan oluşacak şekilde planlanmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında literatür taraması yöntemi ile terörizmin dönüşümü değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında örnek olay incelemesi ve karşılaştırmalı analiz yöntemlerinden faydalanılarak literatür taramasından elde edilen bilgiler doğrultusunda bir örnek olay olarak PKK'nın dönüşümü ele alınmış ve terörizmin dönüşümü ile PKK'nın dönüşümü karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın üçüncü aşamasında ise terörizmin dönüşümü ve PKK'nın dönüşümünün birlikte değerlendirilmesi ve karşılaştırmalı analiz edilmesinden elde edilen verilerin yorumlanmasıyla; terörizmin dönüşümünü ve dönüşebileceği şeyi ortaya koyabilmek adına terörizmin beşinci dalgasının temel karakteristiği ve PKK terör örgütünün dönüşümünde kendine has özellikleri tespit edilerek ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Öne sürülen hipotezleri doğrulayabilmek adına bu tez çalışmasında;

- 1- Terörizmin dönüşümü ve PKK'nın dönüşümü konularında gerek uluslararası gerekse ulusal literatürde yer alan boşlukların giderilmesine katkı sunmak
- 2- PKK terör örgütünün geçirdiği dönüşümü ve bu dönüşümün amaç, neden, yöntem, dönüşüm alanları ve kırılma noktalarını ortaya koymak
- 3- David C. Rapoport'un "Dalga Yaklaşımı" ve bu yaklaşımın bir devamı niteliğinde olan "Terörizmde Beşinci Dalga" tartışmalarının, PKK'nın dönüşümünü ne ölçüde açıklayabildiğini tespit etmek
- 4- PKK'nın dönüşümü hakkında daha kapsamlı bilgi üreten bir yaklaşımın hangi temelleri içermesi gerektiğini tespit etmek

- 5- Terörizmin beşinci dalgasının temel karakteristiğinin ne olabileceğini tespit etmek

Amaçlarına istinaden;

- 1- Terörizmin dönüşümü ile ilgili literatürdeki teorik iddia ve tartışmaların temelinde ne vardır?
- 2- PKK'nın geçirdiği dönüşümün alanları, yöntemleri, nedenleri, amaçları ve kırılma noktaları nelerdir?
- 3- Terörizmin dönüşümünü açıklayan teorik yaklaşımlar ile PKK'nın dönüşümü arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
- 4- PKK'nın dönüşümünü hakkında daha kapsamlı bilgi üreten bir yaklaşım nasıl olmalıdır?
- 5- Terörizmin beşinci dalgasının temel karakteristiği ne olabilir? Sorularına cevap aranmıştır.

Bu kapsamda bu tez çalışmasının araştırma sorularının ilki olan terörizmin dönüşümü ile ilgili literatürdeki iddia ve tartışmaların temelinde ne olduğuna bakıldığında akademik literatürde de terörizmin dönüşümüne ilişkin çalışmaların sayılarında özellikle 11 Eylül 2001 “İkiz Kule” saldırıları sonrasında önemli artışlar ve bu dönüşümün izah edilmesi noktasında çeşitli teorik yaklaşımların ortaya çıktığı ifade edilebilir. Bu yaklaşımların en öne çıkanı ise David C. Rapoport tarafından öne sürülen “Dalga Teorisi” olmuştur.

Rapoport'un “Dalga Teorisi” modern terörizmin tarihini, evrelerini ve nedenlerini açıklayan bir teorik yaklaşımdır. Rapoport, terörizmin tarihsel evrimini "dalgalar" halinde tanımlamış ve bu evrimi etkileyen faktörleri ortaya koymaya çalışmıştır. “Dalga” kavramını genişleme ve daralma aşamalarını içeren, belirli bir zaman diliminde gerçekleşen faaliyetler döngüsü olarak tanımlamıştır. Rapoport'a göre bu faaliyetler, katılımcı grupların ilişkisini şekillendiren ortak bir enerji tarafından yönlendirilmekte ve

dalgalar yönlendirildiği baskın enerjinin adıyla anılmaktadırlar. Eğer bir dalganın enerjisi artık yeni bir örgüt ortaya çıkarmaya yetmez hale gelmişse dalganın enerjisinin sönmüldüğü ve o dalga döneminin sona erdiği anlamına gelecektir. Bazen de örgütler ortaya çıktığı dalgaları aşan bir niteliğe bürünmüşlerdir. Bu durumda özdeşleştiği dalganın varlığı sona erse bile örgüt, daha sonraki dalgalara uyum sağlayarak ve dönüşerek varlığını devam ettirmiştir.

Rapoport'a göre, her dalganın kendine özgü bir motivasyonu, hedefi ve taktikleri bulunmaktadır. Terörizmin dalgaları arasındaki geçişler ise genellikle yeni liderlerin, yeni ideolojilerin ortaya çıkışı veya mevcut ideolojilerin yeniden yorumlanması ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla Rapoport tarafından ortaya koyulan dalgaların her birisinde kendine özgü tetikleyiciler, eylem sürecini hızlandırıcı olaylar ve imza niteliğinde saldırı taktikleri ve silahları dikkat çekmektedir. Ayrıca her bir dalga zaman içerisinde yaşanan gelişmelerinde etkisiyle giderek sönmekte ve yerini bir sonraki dalgaya bırakmaktadır. Ortaya çıkan yeni dalgada önceki dalganın izlerini görmek ise mümkündür.

Rapoport modern terörizmin dört dalga şeklinde gerçekleştiğini iddia etmiştir. Bunların birincisi “Anarşist Dalga” olarak adlandırılan, anarşizmi ve modern bireysel terörizmi içinde barındıran, Çarlık Rusya’sında başlayan ve 1878 ve 1920 tarihleri arasında gerçekleşen dalgadır. İkinci dalga ise 1920-1960 yılları arasında geçen kırk yıllık süreçte etkili olan sömürgecilik karşıtı, bağımsızlıkçı, ayrılıkçı ya da self determinasyoncu hareket olarak da bilinen “Anti- Kolonyal” Dalgadır. Üçüncüsü 1960’lı yıllardan 1990 yılına kadar süren “Yeni Sol” ya da “Marjinal Sol” olarak adlandırılan dalgadır. Son dalga ise 1979 İran İslam Devrimi ile başlayan “Dini Esaslı Dalga” olmuştur.

Anarşist Dalga ’da meydana gelen terör saldırılarında devlet, devlet yöneticileri, siyasetçiler ve güvenlik güçleri ana hedefler olarak ön plana çıkmıştır. Dinamit saldırıları ise dönemin imzası niteliğindedir. Öte yandan anarşist dalganın ilk yılları “Suikastların

Altın Çağı” olarak adlandırılmıştır. İletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler propagandayı terör örgütlerinin kullandığı bir araç haline getirmiştir. Ayrıca bu dönemde terörizm ilk defa uluslararası bir kimlik kazanmaya başlamış ve ortaya çıkardığı küresel terör daha sonraki terör dalgalarının da belirleyicisi olmuştur. “Anarşist Dalga”, Birinci Dünya Savaşı ile sona ermiştir.

Modern terörizmin ikinci dalgası ise Rapoport tarafından “Anti-Kolonyal Dalga” olarak adlandırılmış olup, 1920-1960 yılları arasındaki kırk yıllık dönemde etkisini hissettirmiştir. Bu dalganın temel hedefi sömürü sistemine başkaldırmak olmuştur. İngiliz İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA), Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN), Kenya Mau Mau Hareketi ve Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi (Viet Cong) bu dönemde öne çıkan ilk örgütler olmuştur. Bu dönemdeki terör saldırılarının temel motivasyonu, sömürgecilik aracılığıyla toplumların ezilmesi, kaynaklarının yağmalanması ve ulusal kimliklerinin yok edilmeye çalışılmasına karşı koymak olmuştur. Bu dalgada sıklıkla başvurulan saldırı yöntemlerine bakıldığında ise bombalama, silahlı saldırı, sabotaj ve suikastların öne çıktığı görülmektedir. Teröristlerin kendilerini yeni bir tanımlamayla “Özgürlük Savaşçıları” olarak adlandırmaları, diaspora ve dış devlet desteği, terör saldırılarında gerilla taktiklerine başvurulması, kolluk kuvvetlerinin terör saldırılarının ana hedefi haline gelmesi gibi yeni gelişmeler bu dalgayı birinci dalgadan ayıran temel değişimler olmuştur.

Modern terörizmin üçüncü dalgası olarak ifade edilen “Yeni Sol Dalga” ise 1960-1990 yılları arasında etkisini göstermiştir. Bu dönemde saldırıların temel hedefleri ise daha sembolik hedefler olarak öne çıkmıştır. Uçak kaçırma, adam kaçırma ve sembolik isimlere suikastlar bu dönemde yoğunlukla başvurulan saldırı teknikleri olmuştur. Üçüncü dalga terörizminde temel hedef, ABD ve Kapitalizm karşıtlığından hareketle sosyalist bir devrim gerçekleştirmek olmuştur. Bu dalga içerisindeki terör hareketlerinin motivasyonları içerisinde yolsuzluk, işsizlik, sömürü, ırkçılık ve yabancı müdahalelere karşı mücadele etme duygusu da yer almaktadır. İtalya’da Kızıl Tugaylar, Almanya’da Kızıl Ordusu Fraksiyonu yine Japonya Kızıl Ordusu, İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA),

PKK ve Bask Yurdu ve Özgürlük (ETA) bu dönemde dikkat çeken ve sosyalist devrim uğruna mücadele veren önemli silahlı örgütlenmeler olmuştur.

Terörizmin dördüncü dalgası ise “Din Esaslı Dalga” olmuştur. Bu dönemin karakteristik özelliği din olgusunun terör örgütlerinin temel motivasyonu haline gelmesidir. Bu bağlamda Taliban, El Kaide, Boko Haram, Hizbullah ve IŞİD gibi terör örgütleri bu terörizm dalgasında öne çıkan başlıca terör örgütleri olmuştur. Terörizmin küreselleşmeye başlaması, terör örgütlerinin birden çok ülke vatandaşını içinde barındırarak uluslararasılaşması, intihar saldırılarının dalganın imza saldırı tipi olması, intihar saldırılarının yanı sıra bombalı saldırılar, silahlı saldırılar, yalnız operatör eylemleri, lidersiz direniş, uçak kaçırma eylemleri, toplu katliamlar gibi saldırı taktiklerinin öne çıkması, gelişen askeri teknolojiler sayesinde terörist grupların çok daha teknolojik silahlara ulaşarak terör saldırılarının yıkıcılığı ve ölümcüllüğünün artması ve terör örgütlerinin saldırı hedefinde ayırım yapmamaya başlaması bu dönemi önceki dönem dalgalardan ayıran temel özellikler olarak öne çıkmıştır. Ayrıca bu dönemde terör örgütlerinin örgütsel yapılarında hiyerarşik örgütlenme biçiminden hücre tipi örgütlenme modeline geçtiği görülmektedir. Bu da “Din Esaslı Dalgayı” diğer dalgalardan ayıran karakteristik bir özellik olarak öne çıkmaktadır.

Öte yandan “Din Esaslı Dalga” döneminde yaşanan dönüşümlerin birçoğu 11 Eylül 2001 ikiz kule saldırıları sonrasında gerçekleştiğinden, kimi yazarlar 2000 yılı sonrasındaki dönemi “Yeni Terörizm” adıyla kavramsallaştırma yoluna gitmiştir. Bu bağlamda yeni terörizm kavramını ilk kullanan kişi olan Bruce Hoffman’a göre terörist yapılar artık;

- Hiyerarşik ve katı bir örgütlenme biçiminden ziyade hücre tipi örgütlenmelere yönelmekte,
- Yerel ’den küresele evrilmekte,
- Sadece devlet görevlileri ve yöneticilerini değil sivilleri de hedefe almakta,
- Etnik ve ideolojik öğretilerden ziyade fanatizme daha yakın bir görünüm sergilemekte,

- Stratejik ve sınırlı eylemlerden ziyade şiddette aşırıya kaymaya eğilimli,
- Finansmanını illegal yöntemlerle ve bir merkeze bağlı olmaksızın da sağlama yeteneğine sahip,
- Son olarak da uluslararası sistemi hedef almaya yönelik birer yapıya bürünmüşlerdir.

Tüm bu değişimler Hofman'a göre terörizmin yeni bir dönüşüm içerisinde olduğunu göstermekte ve bunu da "Yeni Terörizm" olarak adlandırmaktadır. Bu bağlamda "Yeni Terörizm" kavramı kimi yazarlar için "Din Esaslı Dalga" içerisindeki 2001 sonrası dönemi nitelerken, kimi yazarlara göre dördüncü dalga ile beşinci dalga arasında bir geçiş dönemini, kimilerine göre ise beşinci dalganın kendisini ifade eder.

Nitekim günümüz itibarıyla bakıldığında Rapoport'un dalga yaklaşımından hareketle beşinci bir dalganın var olduğuna ilişkin akademik tartışmaların başladığı görülmektedir. Jeffrey Kaplan, Anthony Celso, Vincent A. Auger, Jeffrey Simon, Muhammad Raza Jalil ve Erin Walls gibi isimler terörizmde beşinci bir dalganın başladığını öne süren ve bunu açıklamaya yönelik teorik çalışmalar yapan önemli isimlerin başında gelmişlerdir.

1990'lı yıllarda Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte küresel sistemde meydana gelen dönüşümler, küreselleşme olgusu ve teknolojik gelişmeler bu bağlamda terörizmin de dönüşümünde önemli yapı taşlarından olmuştur. Terörün küreselleşmesi, devlet tarafından bir araç olarak kullanılmaya başlanması, propaganda, üye kazanımı ve saldırıların duyurulması noktasında çevrimiçi sanal iletişimin kitlelere daha kolay ulaşımına fırsat vermesi, teknolojinin gelişmesi ile terör örgütlerinin kullandığı saldırı araç ve gereçlerinin daha yıkıcı özelliklere sahip hale gelmesi, bu dönemde terörizmin dönüşümünü tetikleyen başlıca gelişmeler olmuştur.

Tüm bu gelişmeler sonucunda kimi teorisyenlerin terörizmde beşinci bir dalganın başlamış olabileceği ancak bu dalganın ana karakteristiği noktasında henüz bir fikir birliği bulunmadığına dikkat çektikleri görülmektedir. Çünkü konuyla ilgili literatürde birçok farklı görüş mevcuttur.

“Terörizm ’de Beşinci Dalga” kapsamında ilk öne çıkan teorik yaklaşım Jeffrey Kaplan tarafından öne sürülen “Yeni Kabilecilik” yaklaşımı olmuştur. Kaplan, beşinci dalgada etken unsurun “Yeni Kabilecilik” olarak tanımladığı yerel unsurlar ve kültürel farklılıkların olduğunu savunmuş ve etnik kökene odaklanmıştır. Kaplan, beşinci dalga gruplarının tek bir katalizör olayı olmadığını ve çıktıkları dalganın tetikleyici olayını paylaştıklarını savunmaktadır. Beşinci dalganın niteliklerinin ise radikalizm, aşırılıkçılık ve iç çatışma yönelimli olacağını öne sürmüştür. Kaplan’a göre bu dalga da ortaya çıkan terörist organizasyonların amacı yeni bir dünya yaratmak ütopyasıdır. Eylemlerin hedefleri ise hükümetler, bölgesel ve etnik gruplar, kadınlar ve çocuklardır. Tecavüz ve soykırım ise bu dönem örgütlenmelerinin imza saldırıları olmuştur. Kaplan bu örgütlere örnek olarak ise Kızıl Khmerler ve Lord's Resistance Army (LRA)’yi vermiştir.

Anthony Celso ise terörizmin beşinci dalgasının “Cihatçı Terör” olduğunu öne sürmektedir. Celso’ya göre Boko Haram ve IŞİD beşinci dalganın öncü örgütleri olmuşlardır. Celso’ya göre bu örgütleri din esaslı dalgadaki terörist örgütlerden ayıran önemli farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Celso’ya göre din esaslı dalga döneminde örgütlerin dinsiz yöneticileri ve ahlaksız kişileri hedef alması söz konusu iken terörizmin beşinci dalgasında ortaya çıkan Cihadist terör örgütleri Müslümanları da hedef almaktadır. Ayrıca Celso’ya göre terörizmin beşinci dalgasının iki temel tetikleyici unsuru bulunmaktadır. Bunların birincisi “devlet otoritelerinin zayıflaması” ikincisi ise “tekfirici- cihatçı” terör gruplarıdır. Bu bağlamda cihatçı terör örgütleri, mevcut toplum yapısı ve hükümetlerden rahatsızlık duymakta ve toplumdaki uzak şekilde yaşayarak hilafet devleti kurmayı amaçlamaktadırlar. Bu nedenle de hükümetleri, dinden dönenleri ve dini mezhepleri hedef alan bir karakterleri bulunmaktadır. Aşırılıkçı yönleri itibarıyla toplumdaki dışlanmaları, yoksulluk ve yalnızlık çekmeleri bireylerin radikalleşmesine

zemin hazırlamakta ve siyasal şiddeti ve terörizmi tetiklemektedir. Sınırsız şiddet ve etnik/mezhepsel temizlik bu dalgadaki cihatçı terörist grupların eylem stratejilerini oluşturmaktadır. Celso'ya göre bu dalgadaki örgütlerin ana motivasyonunu ise hilafet devleti kurma düşüncesi ve batı etkilerinin yok edilmesi oluşturmaktadır.

Terörizmin beşinci dalgasına ilişkin bir diğer teorik yaklaşım ise Jeffrey Simon tarafından öne sürülen “Teknolojik Dalga” olmuştur. Simon'a göre terörizmin beşinci dalgasında tek bir ideolojinin öne çıkması gibi bir durum söz konusu olmayacaktır. Bu ideolojik hakimliğin yerini ise internet teknolojileri, siber araçlar ve kitle imha silahlarının etkisi almıştır. Beşinci dalganın katalizörü bilgi ekosisteminin küreselleşme ile hızlı bir şekilde genişlemesi ve internet teknolojileridir. Simon'a göre bunların yanı sıra terörizmin beşinci dalgasında öne çıkabilecek başka özellikler de bulunmaktadır. Bunların birincisi devlet destekli terörün yeniden canlanması ihtimali, ikincisi yalnız operatörlerin önemli aktörler haline gelmesi, üçüncüsü ise saldırı taktikleri içerisine kimyasal, radyolojik, biyolojik ve nükleer silah saldırılarının da dahil olabilme ihtimalidir. Ayrıca siber saldırılar Simon'un özellikle üzerinde durduğu bir diğer saldırı taktiği olmuştur. Teknolojik dalgadaki terör saldırılarının öne çıkan hedefleri ise çok uluslu şirketler, finansal sistemler, hükümetler, devletler ve bireyler olmuştur. Genel olarak bakıldığında bu dalgada yer alan tehditler ve saldırılar siber alanda gerçekleşmekte bunun yanı sıra alışılmadık asimetrik ve hibrit unsurları barındırmaktadır.

Erin Walls da terörizmin beşinci dalgasına ilişkin açıklama yapan bir diğer yazar olmuştur. Bu bağlamda Erin Walls'a göre terörizmin beşinci dalgası popülist ideoloji ve aşırı sağ söylem üzerine inşa edilmiş yabancı düşmanlığı zemininde ortaya çıkacaktır. Bu dalganın ana tetikleyici unsuru ise Walls'a göre küreselleşme karşıtlığıdır. Bu nedenle de terörizmin beşinci dalgasını “Küreselleşme Karşıtı Dalga” olarak tanımlamıştır. Beşinci dalganın iki temel katalizörü olduğunu iddia eden Walls, bu katalizörlerin birincisini “Brexit” olarak adlandırılan Birleşik Krallığın, Avrupa Birliği'nden ayrılma referandumu ikincisini ise “2016 ABD Başkanlık Seçimleri” olarak belirtmiştir. Burada motivasyon kaynaklarına göre yerel, etnosentrik/sosyal, uluslararası/ulusötesi, milliyetçi/ayrılıkçı,

politik/devrimci ve dini olmak üzere 6 farklı motivasyona sahip grubun küreselleşme karşıtlığı noktasında örtüşebileceğini ve teröre yönelebileceğini öngörmüştür. Walls'a göre bu dalgadaki terör gruplarının saldırı taktikleri ise yalnız operatör saldırıları, siber saldırılar, patlayıcı saldırıları ve insansız hava aracı saldırıları üzerine yoğunlaşacaktır. Walls'a göre bu dalgada ortaya çıkan terör gruplarının saldırı hedefleri ise bir anlamda küreselleşmeyi temsil eden uluslararası ittifaklar, finansal kuruluşlar ve çok uluslu şirketler olacaktır.

Vincent A. Auger ise terörizmin beşinci dalgasının ortaya çıkışında artan sağcı terörizme dikkat çekerek terörizmin beşinci dalgasını “Sağcı Terörizm Dalgası” olarak adlandırmıştır. Auger sağcı terörizmin dayandığı ana ideolojinin, “Beyaz Üstünlükçülük” ve aşırı milliyetçilik unsurlarını içerdiğini ifade ederek bu ideolojinin, Rapoport'un tanımladığı önceki terörizm dalgalarından belirgin şekilde farklı olduğunu öne sürmüştür. Bu bağlamda sağcı ideoloji, “Beyaz Avrupalı Kimliği Korumak” ve “Hristiyan Batı'yı” savunmak gibi konular etrafında şekillenirken modern devlet otoritesine ve küreselleşmeye de karşı bir duruşu temsil etmektedir.

Muhammad Raza Jalil ise terörizmin beşinci dalgasının tetikleyici unsurunun “İslamofobi” olduğunu öne sürmüştür. Jalil'e göre İslamofobi bir sosyal inşaat sürecinin bir ürünüdür ve Müslümanları ve İslam'ı tehdit olarak gören bir ideolojik yapı etrafında şekillenmiştir. Jalil'e göre dördüncü dalgada dini şiddet, devlet dışı aktörler tarafından yönlendirilmişken, beşinci dalgada nefret ve şiddet bireysel saldırganlar (yalnız operatör saldırıları) tarafından yürütülmektedir ve bu kişiler politikacılar, medya ve entelektüel çevreler tarafından körüklenen nefretle motive olmaktadır. Dolayısıyla din esaslı dalgadan ayrılmaktadır.

Kısaca özetlenecek olursa terörizmin dönüşümü noktasında; David C. Rapoport'un “Dalga Yaklaşımı”, dalga yaklaşımın devamı niteliğindeki “Terörizm 'in Beşinci Dalgası” kapsamında öne sürülen teorik yaklaşımlar ve bu iki dönem arasını ifade eden

“Yeni Terörizm” yaklaşımı öne çıkan başlıca teorik yaklaşımlar olmuştur. Bu yaklaşımların her biri kendi sistematığı içerisinde terörizmin dönüşümü izah etmeye çalışmıştır.

İkinci araştırma sorusuna ithafen PKK’nın geçirdiği dönüşümün kırılma noktaları, alanları, yöntemleri, nedenleri ve amaçlarının ne oldu sorusuna cevap arandığında ise ilk olarak PKK’nın devletleşme amacıyla bir dönüşüm geçirdiği dikkat çekmektedir. Bu anlamda PKK’nın geçirdiği dönüşümde etkili olan bazı iç ve dış gelişmeler meydana gelmiştir. Soğuk Savaş’ın sona ermesi, PKK’nın bir terör örgütü olarak uluslararası alanda tanınması, Abdullah Öcalan’ın Yakalanması, 11 Eylül 2001 İkiz Kule Saldırıları, Çözüm Süreci, Arap Baharının Suriye’ye Sıçraması ve Hendek Olayları bu gelişmelerin başında gelmiştir. Bu gelişmelerle birlikte PKK’nın ideolojisinde, yöntemlerinde, örgüt yapısında ve amaçlarında önemli değişimlerin yaşandığı görülmüştür. Öncelikle örgütün başlangıçtaki amacı Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğusunda Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerlerde bağımsız bir Kürt Devleti kurmak iken daha sonraki süreçte bu amacın İran, Suriye, Irak ve Türkiye topraklarının bir kısmını içeren coğrafyada konfederal bir devlet kurmak olarak değişmiştir. İkinci olarak ideolojik anlamda Marksist-Leninist bir çizgiye sahip olan PKK’nın Soğuk Savaş sonrasında bu ideolojiden de uzaklaşarak pragmatizme yöneldiği görülmektedir. Üçüncü olarak PKK’nın geçirdiği dönüşümün belki de en önemli ve en belirgin olanı örgütsel yapılanmasında meydana gelen dönüşüm olmuştur. PKK, 1984 yılından sonra örgütsel yapısına ordu ve cephe ayaklarını da ekleyerek Parti, Ordu, Cephe üçlemesini tamamlayan hiyerarşik bir örgütlenme modelini benimsemişti. Ancak ilerleyen yıllarda PKK’nın; değişen amaçlar, terör örgütü tanımlamasından kurtulma isteği ve değişen uluslararası konjonktüre uyum sağlama gerekçeleriyle, 2005 yılından itibaren KCK çatı örgütlenmesi altında yeniden tasarlandığı ifade edilebilir. Bu bağlamda PKK, 2005 yılından itibaren bir devlet gibi yapılanarak yasama yürütme ve yargı organları oluşturmuştur.

Üçüncü araştırma sorusundan hareketle PKK’nın geçirmiş olduğu dönüşümün terörizmin dönüşümünü açıklayan teoriler bağlamında değerlendirmesi yapıldığında ise dalga

yaklaşımının ilk iki dönemini ifade eden “Anarşist Dalga” ve “Anti- Kolonyal Dalganın” PKK’nın kuruluşundan önceki dönemlerde etkili olmaları nedeniyle PKK’yı ve geçirdiği dönüşümü açıklamakta yetersiz oldukları görülmektedir. Yine de PKK’nın bu dalgadaki terör örgütlerine benzeyen birkaç yönü olduğunu da vurgulamak gerekir.

Anarşist dalga bağlamında bakıldığında; PKK’nın temel hedefinin kuruluşu itibarıyla devlet otoritesine karşı çıkış olduğu ifade edilebilir. Nitekim PKK’da anarşist terör örgütleri gibi devlet ve hükümet yetkililerini hedef alan terör saldırıları gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte PKK anarşist bir ideolojiyle değil etnik ayrılıkçı bir ideoloji ile hareket etmiştir. Üstelik PKK’nın devleti hedef alışı ve devlet otoritesine karşı çıkışı devlet otoritesini yıkmak amacıyla ve otorite tanımaz bir eğilimle gerçekleşmemiştir. PKK’nın kuruluş ana amacı devlet otoritesini yıkmaktan ziyade sömürgeci olarak ilan ettiği Türkiye Cumhuriyeti topraklarında kendi bağımsız Kürt devletini kurmaktır. Dolayısıyla devlet otoritesine karşı çıkış ve devlet yetkililerini hedef alışı noktasında anarşist dönem terör örgütü özelliklerini kısmen taşıyor gibi gözükse de esasında ideolojik olarak çok daha farklı bir konumda bulunmaktadır. Bu nedenle de PKK, birinci dalga ile kısmen benzerlikler gösterse de ideolojik temelde bu dalgaya uymamaktadır.

Anti-Kolonyal Dalga bağlamında bakıldığında ise PKK’nın kuruluşuyla birlikte kullandığı sömürgecilik karşıtı söylemlerin bu dönemde kullanılan söylemlerle benzeştiği ifade edilebilir. Nitekim PKK terör örgütü de Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni Kürt halkını sömüren sömürgeci bir devlet olarak tanımlamış ve ana hedefi haline sömürgeci devlet olduğu söylemi üzerinden Türkiye Cumhuriyeti devletini koymuştur. Ancak PKK’nın bu dil ve söylemi kullanması tamamen pragmatik nedenlere dayanmaktadır. PKK tüm dünyada yaygınlaşan emperyalizm ve sömürge karşıtlığını kendi çıkarlarına ulaşma noktasında meşruiyet sağlamanın ve dış destek kazanmanın bir yolu olarak görmüştür. Oysa PKK doğrudan bir dış sömürgeci devlete değil kendi ülkesinin hükümetine karşı mücadele etmekte ve onu sömürgeci ilan etmektedir. Yani PKK’nın sömürgecilik karşıtlığı klasik anti-kolonyal hareketin aksine iç politik bir dönüşümü sağlamaktır. Bunların yanı sıra anti-kolonyal hareketlerde milliyetçilik ve bağımsızlık

motivasyonları ön planda iken PKK'da daha çok etnik kimlik, etnik ayrılıkçılık ve ideolojik devrimcilik ön plandadır. Yine de genel olarak bakıldığında PKK söylem ve stratejilerinde anti-kolonyal terörizmin bazı unsurlarını içerdiği ifade edilebilir. Ancak bu benzerlik PKK'yı ikinci dalga terör örgütleri arasında göstermek için yeterli değildir. Dolayısıyla ikinci dalga terörizm ile PKK arasında da tam bir uyum olduğu söylenemez.

Yeni Sol Dalga bağlamında bakıldığında ise PKK terör örgütünün ortaya çıkışının terörizmin üçüncü dalgası dönemine denk gelmesi nedeniyle kuruluştaki özelliklerinin terörizmin üçüncü dalgasına uyum gösterdiği tespit edilmiştir. PKK Marksist-Leninist kuruluş ideolojisiyle bu dalganın ideolojik özelliklerini tamamen yansıtmaktadır. Nitekim PKK'nın kurucu lideri kabul edilen terörist elebaşısı Abdullah Öcalan da sol dalga hareketlerinden ve bu dönemde ortaya çıkan solcu devrimci liderlerden oldukça etkilenmiş ve PKK'yı Marksist-Leninist bir ideoloji temelinde örgütlemiştir. Yine PKK'nın amaçlarına ulaşmak için benimsediği gerilla tipi eylem tarzı ve silahlı mücadele de uzun süreli halk mücadelesinin hedeflenmesi de bu dönemin karakteristik özellikleri ile uyum göstermektedir. Bu bağlamda PKK'nın üçüncü dalga terörizm ile tamamen uyduğu ve bu dalganın bir örgütü olduğu söylenebilir. Ancak ilerleyen dönemlerde PKK'nın dönüşümü bölümünde de açıkça ortaya koyulduğu gibi PKK'nın kuruluş dönemi karakteristik özelliklerini ve ideolojisini değiştirmesi söz konusu olmuştur. Bu dönüşüm doğal olarak PKK'nın günümüzde halen bu dalganın özelliklerini tamamen taşıdığı söylemini haksız çıkaracaktır.

Din Esaslı Dalga bağlamında değerlendirildiğinde ise PKK'nın kuruluşundan sonra ortaya çıkan ilk dalganın "Din Esaslı Dalga" olduğu görülmektedir. Ancak PKK'nın din temelli bir ideolojiyi hiçbir zaman benimsemediği gibi aksine dini, burjuvazinin sömürge yönetimlerinin devamı için kullandıkları bir araç olarak görmesi söz konusu olmuştur. Bu bağlamda PKK gerek örgütlenme yapısı gerek ideolojisi gerek hedef ve eylemleri gerekse de amaçları bakımından terörizmin dördüncü dalgasındaki hiçbir karakteristik özelliği taşımamaktadır. Dolayısıyla modern terörizmin dört dalgası içerisinde PKK ile en uyumsuz olan dalganın din esaslı dalga olduğu ifade edilebilir.

Bunların yanı sıra “Terörizmde Beşinci Dalga” kapsamında öne sürülen teorik çalışmalar analiz edildiğinde de hiçbirinin PKK’nın geçirdiği dönüşümü tam anlamıyla ortaya koyamadığı görülmektedir. Öte yandan, yine ilk dört dalgada olduğu gibi terörizmin beşinci dalgasına yönelik teorik yaklaşımlarda öne sürülen bazı argümanlarında PKK’nın ile uyuşan tarafları olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, Kaplan’ın “Yeni Kabilecilik” olarak adlandırdığı terörizmin beşinci dalgası bağlamında PKK düşünüldüğünde; PKK’nın da özellikle 1980’lerden sonra Kürt kimliğini öne çıkaran ve bu kimlik üzerinden bir direniş hareketi yaratmaya çalışan bir strateji izlediği görülmektedir. Bu noktadan hareketle Kaplan tarafından öne sürülen kimlik temelli terörizmin PKK’nın etnik milliyetçi söylemleri ile örtüştüğü görülmektedir. Ancak PKK’nın bu stratejisinin kuruluş yıllarından itibaren olduğu düşünüldüğünde Kaplan’ın beşinci dalga olarak adlandırarak kastettiği dönemden çok daha önce PKK’nın bu etnik kimlik temelli harekete geçtiği görülmektedir. Bu bağlamda da PKK’nın dönüşümünü Kaplan’ın modern terörizmin dönüşümünü açıklamak için öne sürdüğü beşinci dalga kapsamında ele almak doğru olmayacaktır. Dahası “Yeni Kabilecilik” teorisi daha çok yerel ve kabile temelli daha küçük grupların özerklik ve bağımsızlık taleplerini ifade ederken PKK’nın daha büyük bir etnik kimliğin savunucusu olma söylemi öne çıkmaktadır. Üstelik PKK’nın bu söylemi yıllar geçtikçe coğrafi anlamda da genişleyerek Türkiye, Irak, Suriye ve İran topraklarının bir kısmını kapsayan bir hale dönüşmüştür. Yani PKK’nın nihai amacı küçük bir bölgede etnik kimliğe dayalı özerklik ya da bağımsızlık değil büyük bir coğrafyada güçlü bir konfederasyon kurmaktır. Bu durum PKK’nın dönüşümü ile “Yeni Kabilecilik” kapsamındaki iddia edilen dönüşümün birbirlerine tamamen zıt yönlerde doğru olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Dahası PKK, Kaplan’ın teorisinde bahsedilen küçük, özerk ve esnek yapıları gruplardan farklı olarak merkezi bir liderliğe ve hiyerarşik bir örgüt yapısına sahiptir. Dolayısıyla PKK ile Yeni Kabilecilik yaklaşımı arasında her ne kadar etnik kimliğin ve yerelliğin öne çıkarılması bağlamında bir uyum ve benzerlik olsa da bütüncül olarak düşünüldüğünde uyumsuzluğun daha çok öne çıktığı ifade edilebilir.

Celso'nun "Cihatçı Terör Teorisi" ile PKK arasındaki uyum ve uyuşmazlıklara bakıldığında, PKK'nın terörizm motivasyonu içerisinde dinin olmaması nedeniyle daha en başından temel bir uyuşmazlığın olduğu görülecektir. Dolayısıyla modern terörizmin dördüncü dalgası olarak adlandırılan din esaslı dalganın PKK'yı ve dönüşümünü açıklamaktan çok uzak olduğu gibi Celso tarafından öne sürülen Cihatçı Terör Teorisi de PKK'yı ve dönüşümünü açıklama noktasında bir argüman sunmaktan uzaktır.

Bir diğer teorik yaklaşım ise Jeffrey Simon tarafından öne sürülen "Teknolojik Dalga Teorisi" olmuştur. PKK ve geçirmiş olduğu dönüşüm bu bağlamda incelendiğinde PKK'nın da özellikle 2000'li yıllar sonrasında dijitalleşme noktasında oldukça önemli aşamalar katettiği ve internet ve sosyal medyadan çok etkin bir şekilde faydalandığı görülmektedir. Yani PKK dijitalleşme stratejisini benimsemiş ve interneti propaganda ve uluslararası destek toplama aracı olarak etkin şekilde kullanmaya başlamıştır. Bu bağlamda PKK'nın dijitalleşme noktasında geçirdiği bu dönüşüm Simon'un teorisinde belirtilen dijitalleşme eğilimi ile uyumlu bir gelişmedir. Uyumlu olan bir diğer nokta ise Simon'un devlet destekli teröre yaptığı vurgudur. Zira PKK geçirmiş olduğu dönüşüm ve coğrafi genişleme sürecinde başta ABD olmak üzere birçok devletin desteğini alan bir terör örgütü olmuştur. Öte yandan teknolojik dalga teorisi eylem ve örgütlenme biçimi noktasında bireyselleşmeye yani yalnız operatör saldırılarına ve hücrenel yapılanmaya dikkat çekerken PKK'nın halen merkezi liderlik ve hiyerarşik örgütlenme yapısına sahip olduğu görülmektedir. Eylem tarzı olarak da yalnız operatör eylemlerinden ziyade bombalı saldırılar, taciz ateşi, pusu ve adam kaçırmaya gibi geleneksel terör eylemlerine başvurmaya devam etmiştir. PKK'nın bu yönleri düşünüldüğünde teknolojik dalganın da PKK'nın geçirdiği dönüşümü tam olarak açıklayamadığı ancak yine de diğer beşinci dalga teorilerine kıyasla en açıklayıcı dalga olduğu ifade edilebilir.

PKK'nın söylemleri ve Erin Walls tarafından öne sürülen Küreselleşme karşıtı dalganın argümanları dikkate alındığında ise zaman zaman PKK'nın da küreselleşmenin bölgesel eşitsizlikleri artırdığı ve Kürt kimliğini baskıladığı yönünde söylemlere sahip olduğu görülebilmektedir. Zira PKK'ya göre uluslararası kapitalist sistem Kürt halkının haklarını

ihlal etmektedir. Bu nedenle de kapitalizm ve emperyalizm karşıtlığı özellikle PKK'nın kuruluş döneminde sık sık kullanılan bir söylem olmuştur. Bu bağlamda PKK'nın bu söylemlerinin Walls'ın "Küreselleşme Karşıtı Dalga" teorisi ile kısmen benzeştiği ifade edilebilir. Ancak Küreselleşme Karşıtı Dalga'da genellikle sivil itaatsizlik ve barışçıl protestoların varlığı söz konusu iken PKK'da durumun böyle olmadığı açıkça görülmektedir. Zira PKK arzuladığı araçlara ulaşma noktasında şiddet ve silahlı mücadeleyi temel araç olarak benimsemiştir. Yine PKK, küreselleşme karşıtı dalgadan farklı olarak etnik bağımsızlık ve özerklik taleplerine yoğunlaşmıştır. Bu durum Walls'ın Küreselleşme Karşıtı Dalga teorisinde öne sürdüğü ekonomik ve kültürel direnişten oldukça ayrılmaktadır. PKK sistem karşıtlığı amacıyla değil mevcut sistemin bir parçası olma amacıyla hareket etmektedir. Dolayısıyla bütüncül olarak bir değerlendirme yapıldığında Walls tarafından öne sürülen Küreselleşme Karşıtı Dalga teorisinin de PKK'yı ve PKK'nın dönüşümünü açıklama noktasında yetersiz kaldığı açıkça ifade edilebilir.

PKK ve geçirdiği dönüşümün Vincent A. Auger tarafından öne sürülen "Sağcı Terörizm Dalgası" bağlamında incelemesi yapıldığında, PKK'nın milliyetçi bir ideolojiye sahip olmasının kısmen Sağcı Terörizm Dalgası'nın milliyetçi eğilimi ile benzeştiği ifade edilebilir. Ancak bu benzerlik ikisi arasında bir uyum olduğunu söyleme noktasında çok yetersiz kalacaktır. Nitekim Sağcı Terörizm genellikle sağ ideolojiler ve ırkçılık temelli motivasyonla ilişkilendirilirken PKK'nın etnik milliyetçiliği sol ideolojiden beslenmektedir. Zaten PKK'nın kuruluş aşamasında da Marksist-Leninist bir ideolojinin etkisi açıkça görülmektedir. Üstelik PKK'nın göçmen karşıtlığı ve beyaz üstünlükçü söylemleri de bulunmamaktadır. Dolayısıyla PKK ile Sağcı Terörizm ideolojik anlamda birbirine tamamen zıttır. Bu verilerden hareketle Auger tarafından öne sürülen sağcı terörizmin PKK'yı ve geçirdiği dönüşümü açıklama noktasında yetersiz olduğu açıkça görülmektedir.

Son olarak Muhammad Raza Jalil tarafından öne sürülen İslamofobik Dalga incelendiğinde de PKK'nın ve geçirdiği dönüşümün İslamofobi Dalgası teorisi

kapsamında öne sürülen argümanlarla benzeşmediği çok açıktır. Çünkü PKK'nın ideolojik yapısı seküler temelli olup dini motiflere ve din karşıtı söylemlere dayanmamaktadır. Jalil'e göre İslamofobi Müslümanlara karşı nefretin yaygın olduğu uluslararası bir enerji kaynağı olmuştur. Ayrıca İslamofobi bir sosyal inşaat sürecinin bir ürünüdür ve Müslümanları ve İslam'ı tehdit olarak gören bir ideolojik yapı etrafında şekillenmiştir. Jalil'e göre dördüncü dalgada şiddet terörist gruplar tarafından gerçekleştirilirken, beşinci dalgada nefret ve şiddet bireysel saldırganlar (yalnız operatör saldırıları) tarafından yürütülmektedir ve bu kişiler politikacılar, medya ve entelektüel çevreler tarafından körüklenen nefretle motive olmaktadır. PKK bağlamında bakıldığında PKK saldırılarında yalnız operatör eylemlerinden ziyade geleneksel saldırı yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca PKK'nın motivasyonu birileri tarafından inşa edilmiş ve yönlendirilmiş bir nefrete dayanmayıp bağımsız bir Kürt devleti kurma amacıyla etnik kimlik üzerinden ortaya çıkmaktadır. Öte yandan PKK, İslam ile sonradan tanışmamış İslam'ın içerisinde yaşayan bir toplumdaki çıkmıştır. Her ne kadar İslam'ı kendi davalarına zarar veren bir unsur olarak tanımlasalar da ana motivasyonları bir din ya da din karşıtlığı üzerinden şekillenmemiştir. Dolayısıyla Muhammad Raza Jalil'in öne sürdüğü İslamofobi Dalgası, PKK'yı ve geçirdiği dönüşümü açıklayamamaktadır.

PKK'nın kuruluşu ve sonrasında geçirdiği ideolojik, yöntemsel, amaçsal ve örgütsel dönüşüm incelendiğinde modern terörizmin dönüşümünü açıklamaya yönelik öne sürülen yaklaşımların ve terörizmin beşinci dalgasına ilişkin teorik yaklaşımların hiçbirinin PKK'nın geçirdiği dönüşümü tam olarak açıklayamadıkları görülmektedir. PKK her ne kadar modern terörizmin üçüncü dalgası içinde ortaya çıkan ve kurulduğunda o dalganın özelliklerini taşıyan bir terör örgütü olsa da sonraki yıllarda giderek bu kimliğinden uzaklaşmıştır. Bu bağlamda PKK'nın dönüşümünü açıklama noktasında yeni bir değerlendirmeye yeni bir yaklaşıma ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bağlamda bu tez çalışmasında PKK'nın geçirdiği dönüşümün izah edilmesi noktasında en önemli faktörün örgütün "devletleşme amacı" olduğu öne sürülmektedir. Zira PKK'nın geçirdiği dönüşümlere bakıldığında bu dönüşümlerin devletleşmeye hedefine ulaşmak amacıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Bir terör örgütü olarak kurulan PKK, kuruluşunda da benimsediği temel amaç olan bağımsız bir Kürt devleti kurulması amacına daha kolay ve

hızlı ulaşabilmek için konjonktüre bağlı olarak önemli değişim ve dönüşümler gerçekleştirmiş ve bu noktada kendi stratejilerini oluşturmuştur.

Buradan hareketle bu tez çalışmasının dördüncü araştırma sorusu olan PKK'nın dönüşümünü hakkında daha kapsamlı bilgi üreten bir yaklaşım nasıl olmalıdır? Sorusuna verilecek cevap önem kazanmaktadır. Bu anlamda öncelikle PKK'nın kendi stratejisinin nasıl temellendiği ve şekillendiği ortaya koyulmalıdır.

PKK her ne kadar kendi stratejisini oluşturmuş olsa da bu stratejinin temelde İsrail'in kuruluşundan izler taşıdığını ifade etmek mümkündür. Nitekim İsrail'in devletleşme süreci dikkate alındığında Yahudiler'in Devletleşme stratejisinin altı aşamalı olarak oluşturulduğu ifade edilebilir. Bunlar;

1. Haganah, Irgun ve Stern gibi terör örgütleri aracılığıyla terörizme başvurarak istikrarsızlık ve otorite boşluğu oluşturmak
2. Gerçekleştirilen terörist eylemlerin "bağımsızlık" amaçlı gerçekleştirildiğini öne sürerek kendilerini "Özgürlük Savaşçıları" olarak tanımlamak
3. "Soykırımı Uğramış Halk" ve "Devletsizlik" söylemleri üzerinden mağduriyet ve meşruiyet oluşturmak
4. İşgaller gerçekleştirerek alan hakimiyetini artırmak ve kontrol ettiği alanlardaki demografik yapıyı değiştirmek
5. Dış Devlet ve Diaspora desteği sayesinde diplomatik, siyasi ve ekonomik kazanımlar elde etmek
6. Propaganda ve Lobicilik faaliyetleri ile diğer halkların ve devletlerin desteğini sempatisini kazanarak uluslararası meşruiyet oluşturmak olarak özetlenebilir.

PKK bağlamında bakıldığında PKK'nın da bağımsız bir Kürt devleti kurmak amacıyla terörizme yöneldiği ve bunu yaparken tepki çekmemek adına da Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından "soykırımı uğradığı" yönünde uluslararası alanda bir algı kampanyası

yürütmeye çalıştığı görülmektedir. Dolayısıyla İsrail'in soykırıma uğramaktan kaynaklı mağdur imajının, Kürtler için de sağlanması PKK'nın dış destek ve diğer halkların sempatisini kazanma noktasında yürüttüğü temel stratejilerden biri olmuştur. Yine benzer şekilde PKK'nın kullandığı söylemlerden bir diğeri de Yahudilerin de sıklıkla kullandığı “Devletsizlik” söylemi olmuştur. PKK bu söylemi kullanarak Kürt devleti kurmalarının haklı ve meşru bir nedene dayandığını ve kendilerinin de “Özgürlük Savaşçıları” oldukları imajını vermeye çalışmıştır. Böylece diğer devletlerin dış desteğini ve diğer halkların sempatisini kazanabileceklerine inanmışlardır. Bu benzerlikler PKK'nın devletleşme stratejisinde İsrail'den ilham aldığı bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

İsrail'in kuruluş sürecinde öne çıkan bir diğer şey ise Yahudilerin Filistin topraklarında gerçekleştirdikleri işgaller ve işgal edilen yerlere Yahudi yerleşimciler yerleştirerek bölgenin demografik yapısının bozmaları olmuştur. Benzer şekilde yine PKK'nın da devlet kurmayı düşündükleri topraklarda zaman zaman işgallerde ve işgal girişimlerinde buldukları görülmektedir. Örneğin Suriye toprakları PKK'nın Suriye kolu olan PYD/YPG tarafından İŞİD ile mücadele adı altında işgal edilmiş ve PKK burada alan hakimiyetini ele geçirdikten sonra bölgenin demografik yapısını bozacak politikalara başvurmuştur.

İsrail'in kuruluşunda etkili olan faktörlerden biri de İsrail'in elde etmeyi başardığı Dış Devlet ve Diaspora desteği olmuştur. Dünyanın birçok noktasına dağılan Yahudiler buralarda yürüttükleri lobicilik faaliyetleri ile hem İsrail'in kuruluşu noktasında önemli siyasi destek elde etmişler, hem de zengin Yahudi iş adamlarından önemli miktarlarda ekonomik katkı sağlamışlardır. Dış devlet desteği noktasında ise özellikle ABD ve İngiltere'nin İsrail'e vermiş olduğu siyasi, ekonomik ve diplomatik destek İsrail'in kurulmasında ve sonrasında meşru bir devlet olarak varlığını devam ettirebilmesinde en önemli faktörlerden biri olmuştur. PKK bağlamında bakıldığında da PKK'nın da benzer şekilde lobicilik faaliyetleri yürüttüğü ve diğer ülkelerde örgütlendikleri görülmektedir. Özellikle Avrupa Devletleri'nde kurdukları STK'lar ve ABD başta olmak üzere yürüttükleri lobicilik faaliyetleri PKK'ya önemli ölçüde siyasi, diplomatik ve ekonomik

alanda katkılar sağlamaktadır. Ayrıca bu yapılanmalar, PKK'nın meşru amaçlarla hareket ettiğinin diğer devlet ve halklara anlatılması noktasında önemli bir propaganda faaliyeti yürütmektedirler.

Öte yandan bir devlet dışı silahlı grubun devletleşebilmesi için birtakım şartların varlığı kolaylaştırıcı bir rol oynayabilir ve hatta bazen bu gereklidir. Bu anlamda terörist yapıların devletleşebilme sürecini hızlandıracak iki önemli katalizörün varlığından bahsedilebilir. Bu katalizörlerin ilki “zayıf devletlerin varlığı” ikincisi ise “dış devlet desteği”dir. Bu katalizörlerin yanı sıra terör örgütlerinin “sınırları belirli bir toprak parçasını kontrol ediyor olması” ve “uluslararası alanda meşruiyet kazanması” ise devletleşme yolunda aşılması gereken iki önemli aşama olarak yer almaktadır. Dolayısıyla terör örgütleri devletleşme amacına ulaşmak için bu kolaylaştırıcı etkenlerden faydalanarak bu aşamaları aşacak bir planlamaya ihtiyaç duymuşlardır. Nitekim İsrail’de devletleşme sürecinde bu analizi yaparak stratejisini bu temelde inşa etmiştir.

Buradan hareketle PKK'nın da İsrail'in devletleşme sürecini iyi analiz ettiği ve İsrail'in kullandığı taktik ve stratejilerden esinlenerek devletleşmeye çalıştığı ifade edilebilir. Nitekim bu anlamda da yukarıda belirtilen gereklilikleri doğrulayacak şekilde önemli bir dönüşümü başlatmışlardır. Bu temelde PKK'nın devletleşme amacına ulaşabilmek için;

- 1- Hedeflenen Devletleri zayıflatma çabası ve ortaya çıkan otorite boşluklarından faydalanma
- 2- Devlet benzeri yapılanmaya geçme
- 3- Alan hakimiyeti elde etme/genişletme
- 4- Dış devlet ve diaspora desteği sağlama
- 5- Uluslararası alanda meşruiyet kazanma olmak üzere beş parametre üzerinden bir stratejiye yöneldiği görülmektedir.

Son olarak beşinci araştırma sorusu kapsamında bir değerlendirme yapıldığında ise; PKK'nın devletleşme amaçlı dönüşümünden hareketle terörizmin beşinci dalgası "Devletleşme Amaçlı Terörizm" dalgası olarak nitelendirilebilir. Bu kapsamda terörizmin beşinci dalgasının "Devletleşme Amacı" üzerinden şekilleneceğine yönelik ileri sürülebilecek argümanlara temel dayanak noktası olacak varsayımlar şunlardır;

- 1- Uluslararası sistem giderek daha istikrarsız bir hale gelmekte ve sorgulanmaya başlanmaktadır.
- 2- Uluslararası güç dengelerinde değişimin ortaya çıkması kaçınılmazdır.
- 3- Ulusal, bölgesel ve küresel rekabetler savaş ve çatışma riskini artırmaktadır.
- 4- Tüm bu gelişmeler yakın gelecekte zayıf devlet sayısının artmasıyla sonuçlanacaktır.
- 5- Devletlerin zayıflaması ve topraklarındaki alan hakimiyetlerini kaybetmeleri bu coğrafyalarda yeni terör örgütlerini doğmasına zemin hazırlayacaktır.
- 6- Terör örgütleri ortaya çıktıkları bölgelerde güç devşirme ve devletleşme amacıyla alan hakimiyeti elde etme ve genişletme stratejisi izleyeceklerdir.
- 7- Terör örgütleri güç devşirmek, devletler ise rekabet ettikleri devletleri zayıflatmak amacıyla iş birliğine daha yoğun şekilde başvuracaklardır.
- 8- Bu durum bu dönemde ortaya çıkan terör örgütlerinin daha etkili ve yıpratıcı saldırılar gerçekleştirme potansiyelini artıracaktır.
- 9- Teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmeler terör örgütleri tarafından yoğun şekilde kullanılacaktır.
- 10- Algıların gerçekliğin yerini aldığı bu çağda propaganda terör örgütleri tarafından çok daha yoğun kullanılacaktır.
- 11- Alan hakimiyeti elde edilen yerde toplanan vergiler ve kontrol edilen doğal kaynakların ihracı terör örgütlerinin yeni finansman kaynakları olarak öne çıkacaktır.
- 12- Terör örgütleri etki kapasitesi ve iletişim açısından küreselleşme eğilimine; saldırı hedefi ve tehdit doğurması bakımından ise bölgeselleşme ve yerelleşme eğilimine yöneleceklerdir.

Bununla birlikte “Devletleşme Amaçlı Terörizm” dalgasının belirlenen temel argümanları ise şunlardır;

1. Dalganın temel karakteristik özelliği terör örgütlerinin devletleşme motivasyonu ile hareket etmesi olarak ifade edilebilir.
2. Dalganın temel katalizörleri ise; “devletlerin zayıflaması” ve “terör örgütlerinin devletler tarafından desteklenmesi”dir.
3. Bu anlamda etnik ayrılıkçı terör örgütleri, din esaslı terör örgütleri, milliyetçi terör örgütleri ve devrimci terör örgütleri bu devletleşme amacı içerisinde yer alabilme potansiyeli taşıyan örgütlenme gruplarıdır.
4. Bu dalganın imza saldırısı işgaller ve işgal girişimleri olacaktır. Bunun yanı sıra bombalı saldırılar, drone saldırıları, konvansiyonel saldırılar, yüksek teknolojiye silahlarla yapılan saldırılar başlıca öne çıkan saldırı türleri olacaktır. Saldırıların temel amacı alan hakimiyeti elde etmek ya da devletleri zayıflatmaktır.
5. Bu dalgadaki terör örgütleri saldırı hedefleri bakımından değerlendirildiğinde terör saldırılarının herhangi bir ayırım gözetmeksizin yapılması söz konusu olacaktır.
6. Bu dalgada ortaya çıkan terör örgütleri motivasyonlarını sistem karşıtlığından değil sistemin bir parçası olmaktan almaktadır. Çünkü nihayetinde devletleşerek sistemin bir parçası olma arzusundadırlar.
7. Bu dalgada ortaya çıkan terör örgütlerinin bir diğer özelliği de “siyasallaşma” ve “meşrulaşma” yönündeki yoğun çabaları olacaktır. İletişim teknolojileri ve propaganda bu bağlamda oldukça etkin kullanılacaktır.
8. Bu dalgadaki terör örgütleri meşrulaşma istekleri nedeniyle kendilerini bir terör örgütü olarak değil “özgürlük savaşçıları” olarak tanımlama eğiliminde olacaklardır.
9. Bu dalgadaki terör örgütlerinin dış devletlerden destek arayışları bulunacak ve devlet- terör örgütü iş birliği bu dönemde yoğun olarak görülecektir.
10. İşgaller ve demografik yapıların bozulması ise terörizmin beşinci dalgasında sık sık ortaya çıkan bir sorun olacaktır.
11. Dalganın öncü örgütleri PKK ve IŞİD’dir.

Buraya kadar anlatılanlar ve ileri sürülen argümanlar bağlamında terörizmin beşinci dalgasının devletleşme stratejisi üzerinden ortaya çıkabileceği iddiasına destekleyen diğer bir terör örgütü ise IŞİD'tir. Nitekim IŞİD de her ne kadar din esaslı bir terör örgütü olarak kabul edilse de devletleşme amacıyla hareket eden bir terör örgütü olarak öne çıkmaktadır.

Zira IŞİD'in ortaya çıkış süreci, amacı, stratejileri ve dönüşümü dikkate alındığında sadece bir terör örgütü olarak değil aynı zamanda devletleşmeye çalışan bir yapılanma olarak hareket ettiği açıkça görülmektedir. Bu bağlamda IŞİD'in devletleşme noktasında yürüttüğü strateji ise yukarıda belirtilen varsayımları da doğrulayacak şekilde;

1. Alan hakimiyeti oluşturma ve genişletme
2. Din üzerinden ideolojik meşruiyet inşası sağlama
3. Devlet tarzı yönetim mekanizmalarının kurulması olmak üzere üç temel unsura dayanmaktadır.

IŞİD'in taşıdığı bu özellikler PKK terör örgütü ile IŞİD arasında Devletleşme amacı üzerinden bir uyuşma ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda her iki örgütün de;

- Hedeflenen Devletleri zayıflatma çabası ve ortaya çıkan otorite boşluklarından faydalanma
- Silahlı mücadele yoluyla geniş toprak kontrolü sağlamayı hedeflemesi,
- İdeolojilerini kitlesel mobilizasyon için bir araç olarak kullanmaları,
- Fiili yönetim bölgeleri oluşturup bu bölgelerde kamu hizmetleri sağlamaya çalışmaları,
- Meşruiyet arayışları ve bu arayışta teknolojik imkanlardan ve propaganda yöntemlerinden yoğun ve etkili şekilde faydalanmaları benzeşen önemli noktalar olarak dikkat çekmektedir.

Öte yandan PKK ile IŞİD'in devletleşmeye yönelik stratejilerinde farklılaşan noktalar da bulunmaktadır. Bunlar;

- IŞİD'in, küresel bir İslam devleti hedeflerken PKK'nın, etnik temelli bir özerklik veya bağımsızlık talebi gütmesi,
- IŞİD'in, din temelli bir meşruiyet inşa etmeye çalışırken, PKK'nın ideolojik olarak seküler bir çerçeveye sahip olması
- IŞİD'in şiddet stratejisi ile daha yoğun bir korku yaratmayı hedeflerken, PKK'nın yerel halkın desteğini kazanma konusunda daha hassas davranması şeklinde ifade edilebilir.

Ancak bu farklılıklar bu iki örgütün aynı dalga içerisinde kabul edilmesine engel olmayacak ideolojik ve yöntemsel farklılıklardır. Nitekim devletleşme amacı üzerinden nitelendirilebilecek olan terörizmin beşinci dalgasında, devletleşme amacının ideolojiden daha önemli olduğu ve bu amaca ulaşma noktasında etnik ayrılıkçı, din esaslı, milliyetçi ve devrimci ideolojilerle hareket eden örgütlenmelerin farklı ideolojiler ama aynı amaçlarla bir arada olabilecekleri varsayılmaktadır. Dolayısıyla IŞİD ile PKK devletleşme amacı üzerinden nitelendirilebilecek terörizmin beşinci dalgasının öncülleri olarak kabul edilebilir.

Diğer taraftan “Devletleşme Amaçlı” dönüşümün, terörizmin beşinci dalgasına yönelik diğer teorik yaklaşımlardan ayıran özelliklerin ortaya koyulması bu yaklaşımın açıklama kapasitesini ve kapsayıcılığını tespit edebilmek bakımından anlamlıdır. Bu bağlamda ilk olarak Jeffrey Kaplan tarafından öne sürülen Yeni Kabilecilik yaklaşımına bakıldığında bu yaklaşımda da devletleşme amacının temelde olduğu ifade edilebilir. Ancak Kaplan'ın ön gördüğü dalgada hedeflenen devlet çok daha küçük yerel grupların sistem karşıtlığı üzerinden yeni bir toplum yaratılmasına yöneliktir. Oysa bu durum sadece bazı marjinal küçük gruplarda görülen bir arzudur. Öte yandan devletleşme amaçlı yaklaşımda ise terör örgütlerinin sistem karşıtlığı söz konusu değil aksine devletleşerek sistemin bir parçası olma arzusu vardır. Bu anlamda devletleşme amaçlı dönüşümde meşrulaşmak önemli bir

hedef olarak ortaya çıkarken Yeni Kabilecilik yaklaşımında böyle bir meşrulaşma hedefi bulunmamaktadır. Kaplan'ın öne sürdüğü yapıdaki terör örgütlerinin varlığı üzerinden bir genelleme yapmak azınlığın üzerinden yapılmış bir genelleme olacağı için çok sağlıklı olmayacaktır. Öte yandan terörizmin türlerini tamamlayıcı bir işlev görebilme kapasitesi mevcuttur.

Anthony Celso'nun Cihatçı Terör yaklaşımına bakıldığında ise bu yaklaşımın aslında Din Esaslı Dalga'nın bir devamını anlattığı görülecektir. Bu durum Din Esaslı Dalga'da ortaya çıkan terör örgütlerinin çağın gerekliliklerine göre yeniden yorumlanmasından başka bir şey değildir. Yeni Cihatçı terör örgütlerinin mezhepçilik üzerinden artık Müslümanları da hedef alır hale gelmesi ise Celso'nun ifade ettiği önemde ayırt edici bir özellik olarak kabul edilemez. Öte yandan dini motivasyonların yeni terör örgütlerinin ortaya çıkması noktasında eski enerjisinin kalmadığı da bir gerçekliktir. Zaten terörizmde beşinci dalga tartışmalarının ortaya çıkmasının temelinde de bu dalganın enerjisinin sönümlenmiş olması yatmaktadır. Dahası Cihat gerçekleştirilerek şeriate dayalı bir devlet kurulması amacıyla hareket eden örgütlerin "Devletleşme Amaçlı" hareket eden örgütler kapsamında incelenmesi mümkünken bunun tam tersi mümkün değildir. Dolayısıyla Devletleşme Amacı daha geniş bir perspektif sunması ve daha kapsayıcı açıklamalar getirmesi bakımından Cihatçı Terör dalgasına kıyasla daha kabul edilebilir bir yaklaşım olacaktır.

Jeffrey Simon'un Teknolojik dalgasına bakıldığında ise Simon'un öne sürdüğü argümanların, terörizmin çağın gerekliliklerine uyum sağlamasından başka bir şey olmadığı ifade edilebilir. Nitekim teknolojinin gelişmiş olması yeni terör örgütlerinin çıkması noktasında tetikleyici bir motivasyon ortaya çıkarmayacak ancak farklı motivasyonlarla çıkmış terör örgütlerinin etki kapasitesini artırıcı özellik gösterebilecektir. Bu bağlamda Devletleşme Amaçlı ortaya çıkan terör örgütleri de zaten teknoloji çağının bir aktörü oldukları için teknolojinin sağladığı kolaylaştırıcı nimetlerden faydalanacaktır. Bu anlamda "Devletleşme Amaçlı" dönüşüm yaklaşımında teknolojinin dönüştürücü ve değiştirici etkisi göz ardı edilmemekte ve bu örgütlerin teknolojiyi

amaçlarına ulaşma noktasında yoğun bir şekilde kullanacakları varsayılmaktadır. Ancak teknolojinin yeni bir dalga ortaya çıkaracak kapasiteye sahip olduğu iddiası da kabul edilebilir bulunmamaktadır. Bu bağlamda Devletleşme Amaçlı yaklaşımın Teknolojik Dalga yaklaşımına kıyasla da daha kapsayıcı ve açıklayıcı olduğu ifade edilebilir.

Erin Walls tarafından öne sürülen küreselleşme teorisine göre beşinci dalganın temel karakteristiği küreselleşmeye karşı halklarda ortaya çıkan tepki olacaktır. Küreselleşmenin yerel kültürleri tehdit etmesi ve ekonomik eşitsizlikleri artırması küreselleşme karşıtı silahlı grupların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme karşıtı terörizm genellikle ekonomik ve kültürel egemenliğe karşı bir direnişi temsil etmektedir. Oysa günümüz terör örgütlerine bakıldığında küreselleşme karşıtı değil aksine küreselleşme eğiliminde oldukları görülmektedir. Erin Walls'ın dile getirdiği küreselleşme karşıtı terörist eylemlerin daha çok bireysel terör saldırıları olduğu görülmektedir. Oysa en büyük terör tehdidi hala örgütsel terörist gruplar tarafından gelmektedir. Bu bağlamda Walls'ın yaklaşımı terörizmi bireysel terörizme indirgemesi, devlet destekli ve örgütsel terörist grupları ihmal etmesi, etnik ve dini motivasyonla hareket eden örgütlere bir açıklama üretememiş olması gibi nedenlerden dolayı sınırlı bir açıklama kapasitesine sahiptir.

Bir diğer yaklaşım olan Vincet Auger'in sağcı terörizm yaklaşımı ise Batılı ülkelerde sağcı adayların oylarının yükselmesinden hareketle öne sürülen bir yaklaşım olmuştur. Bu bağlamda sağcı ideoloji, "Beyaz Avrupalı kimliği korumak" ve "Hristiyan Batı'yı" savunmak gibi konular etrafında şekillenirken modern devlet otoritesine ve küreselleşmeye de karşı bir duruşu ifade etmektedir. Öte yandan bir ülkede sağcı adaylarının oylarındaki artışın sağcı terörist grupların sayısında da artış olacağı varsayımını yapmak için doğru bir değerlendirme olmayacaktır. Zira seçimler demokratik süreçleri ifade ederler. Dolayısıyla Auger tarafından öne sürülen sağcı eğilimde bir artış söz konusu olsa bile bu eğilime sahip kişilerin sorunlarını, terörizme ve şiddete başvurarak değil demokratik yollarla çözmeye çalıştıklarının bir göstergesidir. Nitekim her ideolojik yönelim ve bu yönelimlerdeki artışın terörizme neden olacağı çıkarımı çok

sağlıklı bir yaklaşım olmayacaktır. Üstelik Auger'in yaklaşımı batı merkezli bir okumadır. Dolayısıyla hem coğrafi anlamda hem fonksiyonel anlamda sınırlı açıklamalar getirebilecektir. Nitekim terörizmin en yoğun olarak görüldüğü Afrika ve Ortadoğu coğrafyasında ortaya çıkan terörizme ve terörist gruplara bir açıklama getirememektedir. Çünkü bu örgütlerde ne “beyaz üstünlükçülük” ne de “Hristiyan kimliğini korumak” gibi hedefler bulunmamaktadır. Bu bağlamda Vincent Auger'in yaklaşımı da beşinci dalgayı nitelendirebilecek kapsam ve genişlikte değildir.

Son olarak Muhammad Raza Jalil tarafında öne sürülen İslamafobik Dalga yaklaşımı ise Batı dünyasında bulunan İslam karşıtlığındaki artıştan hareketle öne sürülmektedir. Terörizmin sadece İslamcı motivasyonla değil İslam'ı hedef alan bir motivasyonla da yapıldığını öne süren bu yaklaşım da yine terörizmin değişik yüzlerini ve boyutlarını ortaya koyması bakımından önem arz etmekte ancak beşinci dalganın açıklanması noktasında sınırlı bir perspektif sunarak yüzeysel kalmaktadır. İslamafobi'nin ve İslami simge ve hedeflere yönelik saldırıların artmış olduğu bir gerçek olmakla birlikte yine bu saldırılar da daha çok bireyler tarafından gerçekleştirilen terör saldırıları şeklindedir. İslamafobik bir motivasyonla kurulmuş etkili bir terör örgütü ise henüz dikkat çekmemektedir. Dolayısıyla örgütsel bir yapılanmaya sahip farklı ideolojik saik ve amaçlarla ortaya çıkmış olan terör yapılanmaları bu yaklaşım da ihmal edilmektedir. Üstelik İslamafobi motivasyonundan yola çıkılarak yapılacak genelleme İslam ülkelerinde ortaya çıkan terörist yapıları ve terör saldırılarını açıklama noktasında da yetersiz kalacaktır.

Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde “Devletleşme Amaçlı Terörizm Dalgası” terörizmin beşinci dalgasına yönelik ileri sürülen diğer yaklaşımlardan daha bütüncül ve daha kapsayıcı bir açıklama sunmasıyla ayrılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acun, Can. "Türk Ordusu Irak'ta İlerlerken Peşmerge-PKK Çatışması Tırmanıyor". *Kriter Dergisi*, 6/59 (2021).
- Afshin, Hossien, Bahrami, Siamak and SaeedyNejad, Hamid Reza. "The Fifth Wave of Terrorism and the Regional Security Complex in the Persian Gulf", *Transcendent Policy*, 11/1 (2023): 255-268. doi: 10.22034/sm.2022.547528.1818
- Ağkaya, Onur. "Yeni Terörizm Kavramı ve Uluslararası İlişkiler Disiplinindeki Yeri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10/54 (2017):211-216.
- Anderson, Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso, 1991.
- Andress, David. *The Terror: The Merciless War for Freedom in Revolutionary France*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2005.
- Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. MKM Yayıncılık, 2008.
- Aslan, Murat. *Türkiye'nin Terörizm ile Mücadelesi: Kavram, Süreç ve Yöntem*, İstanbul: SETA Yayınları, 2023.
- Auger, Vincent A. "Right-Wing Terror: A Fifth Global Wave?" Perspectives on Terrorism 14, no. 3 (2020): 87–97.
- Avcı, Engin ve Demir, Cenker Korhan. "Terörizm Çalışmaları: Türkiye'deki Araştırmalara İlişkin Betimsel Bir Analiz". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 13/ 26 (Ekim 2017): 1-44. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrtj.356937>.

Bayraklı, Enes, Yalçın, Hasan Basri ve Yeşiltaş, Murat. "Avrupa'da PKK." In *Avrupa'da PKK Yapılanması*, 7-35. İstanbul: SETA, 2019.

Bıçer, Rüstü Salim Savaş. "Modern Terörizmin Beşinci Dalgası: Devletlerin Uluslararası Terörist Örgütlerle İş Birliğinin Sebepleri ve Sonuçları". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 16/36 (Aralık 2020): 915-45.

Bila, Fikret. *Hangi PKK*. Ümit Yayıncılık, 2004.

Birand, Mehmet Ali. Apo ve PKK. Milliyet Yayınları,1992.

Black, Henry Campbell. *Black's Law Dictionary*. 10th ed. St. Paul. MN: Thomson Reuters, 2014:1701

Bloom, Mia. "Dying to Kill Us: The Global Phenomenon of Suicide Terrorism". (Columbia University Press, 2007).

Bloom, Mia. *Dying to Kill: The Allure of Suicide Terror*. New York: Columbia University Press, 2007.

Bruce, George. *The Stranglers: The Cult of Thuggee and Its Overthrow in British India*. London: Longmans, 1968.

Bural, Erol Başaran. "PKK'ya Tasfiye PYD'ye Devletçik". (TERAM,2020). <https://www.teram.org/Icerik/pkk-ya-tasfiye-pyd-ye-devletcik-97>

Bural, Erol Başaran. "PYD ve PKK İlişisini Anla(ta)mamak". (21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü,2017). <https://21vyte.org/tr/component/k2/author/8632-ethemyigit>

Burleigh, Michael. *Blood and Rage: A Cultural History of Terrorism*. New York: HarperCollins, 2008.

Celso, N. Anthony. "The Islamic State and Boko Haram: Fifth Wave Jihadist Terror Groups". *Orbis*. 59/2 (2015):249–268.

Chalk, Peter. *West European Terrorism and Counter-Terrorism: The Evolving Dynamic*. New York: St. Martin's Press, 1996.

Coogan, Tim Pat. *The IRA: A History*. Colorado: Roberts Rinehart Publishers, 1994.

Crenshaw, Martha. "The Causes of Terrorism". *Comparative Politics* 13/4 (1981): 379-399.

Criss, Nur Bilge. "The Nature of PKK Terrorism in Turkey". *Studies in Conflict & Terrorism*. 18/1 (1995):17-37.

Cronin, Audrey Kurth. "Behind the Curve: Globalization and International Terrorism." *International Security*. 27/3 (2002): 30–58.

Cronin, Audrey Kurth. *How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns*. Princeton University Press, 2009.

Çandar, Cengiz. *Dağdan İniş: PKK Nasıl Silah Bırakır?*. İstanbul: Metis Yayınları, 2011.

Du Plessis, Anton. "A Snapshot of International Criminal Justice Cooperation against Terrorism since 9/11." Chapter. In *Counter-Terrorism Strategies in a Fragmented International Legal Order: Meeting the Challenges*, edited by Larissa van den Herik and Nico Schrijver, 29–67. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

Efegil, Ertan. *Terörizm ve Terörle Mücadele*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.

English, Richar. *Terrorism: How to Respond*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Epstein, Barbara. *Political Protest and Cultural Revolution: Nonviolent Direct Action in the 1970s and 1980s*. University of California Press, 1991.

Ergil, Doğu. *Türkiye'de PKK/KADEK*. İstanbul: Doğan Kitap, 2016.

European Union Official Journal. (2002). Council Decision (2002/334/EC) of 2 May 2002 Updating the List of Persons, Groups and Entities Involved in Terrorist Acts. Brussels: European Union. Retrieved from https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvk6yhcbpeywk_j9vvik7m1c3gyxp/vi8rm2yo3gt8

Falk, Richard A. "Terrorism as a Self-Fulfilling Prophecy," in *Fighting Terrorism: How Democracies Can Defeat Domestic and International Terrorists*, ed. Benjamin Netanyahu. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1995.

Fromkin, David. *Europe's Last Summer: Who Started the Great War in 1914?*. New York: Knopf, 2004.

Fuller, Graham. *The PKK and the Kurdish Question in Turkey*. New York: I.B. Tauris, 1999.

Gerges, Fawaz A. *ISIS: A History*. REV-Revised. Princeton University Press, 2016. <https://doi.org/10.2307/j.ctvc77bfb>.

Gilles, Kepel. *Jihad: The Trail of Political Islam*. Harvard University Press, 2002.

Glesne, Corrine. *Nitel Araştırmaya Giriş*. Çev. Ed., A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu. Anı Yayıncılık, 2020.

Grant, Maria J, and Andrew Booth. "A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies." *Health information and libraries journal* vol. 26,2 (2009): 91-108. doi:10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x

Gunter, M. Michael. "The Kurdish Question in Perspective". *World Affairs*. 166/4 (2004):197-205.

Gus Martin, *Understanding Terrorism: Challenges, Perspectives, and Issues*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2016.

Hertog, Daniel. "Is Climate Change the Next Wave of Modern Terrorism?" <https://law.uct.ac.za/mineral-law/articles/2023-01-16-climate-change-next-wave-modern-terrorism>

Heywood, Andrew. *Politics*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014.

Hoffman, Bruce. *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press, 2017.

Horgan, John. *The Psychology of Terrorism*. London: Routledge, 2005.

Independent Türkçe, "Herkesin Konuştuğu Adana Anlaşması'nın Tam Metni" 23 Ekim 2019. <https://www.indyturk.com/node/84031/haber/herkesin-konus-tugu-adana-anlasmasinin-tam-metni>

İmset, İsmet G. *PKK: Ayrılıkçı Şiddetin 20 Yılı 1973-1992*. Ankara: Turkish Daily News Yayınları, 1994.

İnat, Kemal. *PKK: Kökenleri, İdeolojisi ve Eylemleri*. Ankara: Orion Kitabevi, 2006.

İnci, Berat. "Diyarbakır Sur-Hendek Olayları, Öncesi, Sonrası ve Sonuçları". *Sosyal Bilimler Dergisi*. 39(2019):567-608.

Jalil, Muhammad Raza. "The Rise Of The Fifth Wave Of Global Terrorism (Islamophobia)". *Margalla Papers*. 2 (2021): 14-22. <https://margallapapers.ndu.edu.pk/site/article/view/69/44>(erişim04. 02.2024)

Jeffrey Kaplan, "The Fifth Wave: The New Tribalism?". *Terrorism and Political Violence*. 19/4 (2007): 545-570.

Jenkins, Brian. "International Terrorism: A New Mode of Conflict". in *International Terrorism and World Security*. ed., David Carlton and Carlo Schaerf. London: Croom Helm, (1975):1-37.

Jenkins, Gareth. *The PKK's Urban Strategy: From Guerrilla Warfare to Urban Insurrection*. Washington, D.C.: Jamestown Foundation, 2016.

John Philip Jenkins, "Terrorism". *Encyclopædia Britannica*. Son değişiklik 17 Aralık 2024. <https://www.britannica.com/topic/terrorism>.

Joost, Jongerden, and Akkaya, Ahmet Hamdi. "Democratic Confederalism as a Kurdish Spring: The PKK and the Quest for Radical Democracy." In *The Kurdish Spring: Geopolitical Changes and the Kurds*. ed by. Mohammad MA Ahmed and Michael M Gunter. Costa Mesa, California: Mazda Publishers. 12(2013):163–185.

Juergensmeyer, Mark. *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*. Berkeley: University of California Press, 2000.

Kaplan, Jeffrey. "Terrorism's Fifth Wave: A Theory, a Conundrum and Dilemma." *Perspectives on Terrorism*. 2/2 (2008): 12–24.

Karaağaç, Yunus. "PKK'nın İmaj Çalışması: Demokrasi ve Ekoloji Söylemleri Ekseninde KCK Sözleşmesi". *TERAM*, 18 Aralık 2021. <https://teram.org/Icerik/pkk-nin-imaj-calismasi-demokrasi-ve-ekoloji-soylemleri-ekseninde-kck-sozlesmesi-192>

Karabulut, Umut ve Engin Eryılmaz. “PKK Terör Örgütü ve Türkiye-Suriye İlişkilerine Etkisi”. *Belgi Dergisi*, 11/1, (2016):17-40

Katsiaficas, George. *The Imagination of the New Left: A Global Analysis of 1968*. South and Press, 1987.

Kaya, Işık. *Terörizm ve Terörizmle Mücadele Hukuku*. 1st ed., Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2005.

Koç, Engin. “Rusya’nın Ortadoğu’da Taktiksel Hamleleri: Rusya ve Suudi Arabistan İlişkileri”. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9/3 (Temmuz 2020): 1956-69. <https://doi.org/10.33206/mjss.677335>.

Köse, Talha. “Kürt Siyasetinin Değişen Yapısı ve AK Parti’nin Kürt Siyaseti”. *Kriter Dergisi*. 7/78 (2023). <https://kriterdergi.com/dosya-siyaset-ve-secimler/kurt-siyasetinin-degisen-yapisi-ve-ak-partinin-kurt-siyaseti>

Kurt, Selim. “Terörizmin Geleceğine İlişkin Öngörüler”. Türk Asya Stratejik Araştırmaları Merkezi (*TASAM*). 20 Mart 2024. (13.01.2024). https://tasam.org/tr-TR/Icerik/72545/terorizmin_gelecegine_iliskin_ongoruler

Laqueur, Walter. *A History of Terrorism*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 2001.

Laqueur, Walter. *The Age of Terrorism*. Boston: Little, Brown, 1977.

Laqueur, Walter. *The Age of Terrorism*. Boston: Little, Brown, 1987.

Laqueur, Walter. *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*. Oxford University Press, 1999.

Law Randall D. *The Routledge History of Terrorism*. New York: Routledge, 2015.

League Of Nations. *Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism*. Geneva: League of Nations, 1937. Pdf. <https://www.loc.gov/item/2021667893/>.

Lewis, Bernard. *The Assassins: A Radical Sect in Islam*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1967.

Lister, Charles R. *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*. Oxford University Press, 2015.

Mango, Andrew. *Turkey and the War on Terror: For Forty Years We Fought Alone*. London: Routledge, 2005.

Marcus, Aliza. *Blood and Belief: The PKK and the Kurdish Fight for Independence*. New York: New York University Press, 2007.

Merari, Ariel. *Driven to Death: Psychological and Social Aspects of Suicide Terrorism*. Oxford: Oxford University Press, 2016.

Morris, Benny. *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-2001*. New York: Vintage Books, 2001.

Napoleoni, Loretta. *Terror Incorporated: Tracing the Dollars Behind the Terror Networks*. Seven Stories Press, 2005.

Neuman, W. Lawrance. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. Çev., Sedef Özge. Yayın Odası, 2010.

Olson, Robert. "Turkey-Syria Relations Since the Gulf War: Kurds and Water". *Middle East Policy*, 8/2 (2001):156-173.

Oosterveld, W. T. ve Bloem, W. "The Rise and Fall of ISIS: From Evitability to Inevitability, Volatility and Friction". in *the Age of Disintermediation: HCSS StratMon Annual Report 2016/2017*. Hague: The Hague Centre for Strategic Studies, (2017):1-23.

Organisation of Islamic Cooperation. "Convention of the Organisation of the Islamic Conference on Combating International Terrorism". accessed 4 June 2024. <https://www.files.ethz.ch/isn/125385/268.pdf>

Öcal, Oğuz ve Bülent Atasever. "Düzensiz Göçün Karanlık Yüzü: Göçmen Kaçakçılığı", *Kapadokya Akademik Bakış*, 5/1(2021):41-65.

Öcalan, Abdullah. "Demokratik Konfederalizm", Erişim 17 Temmuz 2024. <https://ipfs-library.net/ipns/k51qzi5uqu5dilpz7m511k9sq15alyfmh27f35213nz99j2e7urb77adivvumd/abdullah-ocalan-demokratik-konfederalizm.pdf>

Öcalan, Abdullah. *Bir Halkı Savunmak*. İstanbul: Aram Yayınları, 2004.

Öcalan, Abdullah. *Kürdistan Devriminin Yolu*. Serxwebun Dergisi, 1984.

Öğür, Berkan. Zana Baykal ve Ali Balcı, "Kuzey Irak Türkiye İlişkileri: PKK, Güvenlik ve İşbirliği", *ORMER SAMEC*, Rapor No:1, 2014.

Özcan, Nihat Ali. *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*. Ankara: ASAM Yayınları, 1999.

Özçelik, Nejdet ve Nebi Miş. "Türkiye'deki Seçim Süreçlerinde PKK'nın Silahlı Eylem Stratejileri". *SETA Rapor*. (2018).

Özdemir, Durdu Mehmet. *Türkiye'ye Terör İhracı: Suriye Krizi ve PYD/YPG Örneği*. Ankara: SETA Yayınları, 2022.

Özkan, Gökhan. "Unipolar, Bipolar Or Multipolar International System? The Defense Industry Factor". *Journal of Management and Economics Research*. 6/10 (2008):104-123.

Pape, Robert Anthony. *Dying to Win : The Strategic Logic of Suicide Terrorism*. Random House Trade pbk. ed. New York: Random House Trade Paperbacks, 2006.

Pirinççi, Ferhat. "Ortadoğu'da Silahlanmayı Etkileyen Dinamikler: Arap Baharında Alıcılar ve Tedarikçiler". *International Journal of Social Inquiry*. 11/2 (2018):287-309.

Rapoport, David C. "The Four Waves of Rebel Terror and September 11," *Anthropoetics VIII*, 1(2002). <https://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/>

Rapoport, David C. "The Four Waves Of Modern Terror: International Dimensions And Consequences". *An International History of Terrorism*. ed., Jussi M. Hanhimaki and Bernhard Blumenau. Routledge, (2013):282-311.

Rapoport, David C. "The Four Waves of Modern Terrorism," in *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*. ed., Audrey Kurth Cronin and James M. Ludes Washington, D.C.: Georgetown University Press, (2004): 46-73.

Richardson, Louise. *What Terrorists Want: Understanding the Enemy, Containing the Threat*. New York: Random House, 2007.

Robertson, Ann E. *Terrorism and Global Security*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.

Romano, David and Mehmet Gürses (ed.), *Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East: Turkey, Iran, Iraq and Syria*, (Palgrave Macmillan, 2014).

Romano, David. *The Kurdish Nationalist Movement: Opportunity, Mobilization and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Salman, Sarkan. "Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve." *Uluslararası Beşeri Ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi* 5, 1 (Nisan 2021): 35-58.

Scharf, Michael P. "Defining Terrorism as the Peacetime Equivalent of War Crimes: Problems and Prospects". *Case Western Reserve Journal of International Law*. 36. 2/3 (2004): 359-374.

Schmid, Alex P. "The Definition of Terrorism," in *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. ed., Alex P. Schmid. London: Routledge, 2011:39-98.

Segev, Tom. *One Palestine. Complete: Jews and Arabs Under the British Mandate*. New York: Metropolitan Books, 2000.

Shapira, Anita. *Israel: A History*. Waltham: Brandeis University Press, 2012.

Simon, Jeffrey D. "Technological and Lone Operator Terrorism: Prospects for a Fifth Wave of Global Terrorism," in *Terrorism, Identity and Legitimacy*, ed., Jean E. Rosenfeld. New York: Routledge, 2011.

Skate, R., E. Qualitative Case Studies. (3rd ed.) in *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Ed., N., K. Denzin ve Y. S. Lincoln. Sage Publications. (2005):443-467.

Sokullu, Canan Ebru. "Terör ve Modern Terörizmin Dalgaları". 29 Ağustos 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=hBXknIMvzMk>

Stern Jessica ve Berger J. M. *ISIS: The State of Terror*. HarperCollins, 2015.

Stern, Jessica. *Terror in the Name of God: Why Religious Militants Kill*. New York: HarperCollins, 2003.

Süruri, Hatice. “Terörizmin Beşinci Dalgası Ekseninde Teknolojik Dalga ve Dijital Terörizm”. *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi*. 3/1 (2024): 69-95.

Şehirli, Atilla. *Türkiye’de Bölücü Terör Hareketleri*. İstanbul: Burak Yayınları, 2000.

Şener, Özerk. “Şiddet Temelli Sosyal Hareketlerden Terörizmin Örgütlenme Biçimleri: PKK Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2006.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. “Terörün Finans Kaynakları”. 29 Temmuz 2022. www.masak.hmb.gov.tr: <https://masak.hmb.gov.tr/terorun-finans-kaynaklari> (Erişim 17 Nisan 2024).

Tarrow, Sidney. *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. 2nd ed. of *Cambridge Studies in Comparative Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

Tekin, Arslan. *İmralı’daki Konuk*. Ankara: TUTİBAY Yayınları, 1999.

Terörizm Analiz Platformu (TAP), *Analysis*, 01 Haziran 2022, <https://tap-data.com/analysis>

Terörle Mücadele Kanunu (Kanun no. 3713). *Resmi Gazete* 20843 (12.04.1991). Erişim 4 Haziran 2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3713.pdf>

Touraine, Alain. *The Voice and the Eye: An Analysis of Social Movements*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

TRT Haber, “Rapor: Suriye'de PKK/YPG çocukları zorla silah altına alıyor.” 2021, Aralık 16. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/rapor-suriyede-pkkyypg-cocuklari-zorla-silah-altina-aliyor-636526>. (Erişim 21.02.2024).

Turner, Bryan S. *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Ed., Kasım Akbaş ve Adem Beyaz. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2020.

Türkiye Barolar Birliği (TBB), *Türkiye'de Terör ve Terörle Mücadele*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2006.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, *PKK/KCK Terör Örgütü 2017 Raporu*. Ankara: İçişleri Bakanlığı, 2017.

U.S. Department of State. *Designation of Foreign Terrorist Organizations*. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office. 1997. Erişim 14 Mayıs 2024. <https://www.state.gov/terrorist-designations-and-state-sponsors-of-terrorism/>

Walls, Erin. “Waves of Modern Terrorism: Examining the Past and Predicting the Future”. Master’s Thesis, Georgetown University, 2017.

Weiss, Michael ve Hassan Hassan. *ISIS: Inside the Army of Terror*. New York:Regan Arts, 2015.

White, Paul. *PKK: Coming Down From Mountains*. (Zed Books,2015).

Wilkinson, Paul. *Political Terrorism*. (London: Macmillan, 1974).

Wilkinson, Paul. *Political Terrorism*. (New York: John Wiley & Sons, 1977).

Wilkinson, Paul. *Terrorism Versus Democracy: The Liberal State Response*. London: Routledge, 2011.

Willey, Peter. *Eagle's Nest: Ismaili Castles in Iran and Syria*. London: Bloomsbury, 2005.

Yazar yok. *Cambridge Dictionary*. "terror." accessed 2 June 2024. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/terror>

Yazar yok. Le Petit Robert. "terreur," accessed 2 June 2024. <https://www.lerobert.com/definitions/terreur.html>.

Yazar yok. *Oxford English Dictionary*. "terror." accessed 2 June 2024. <https://www.oed.com/view/Entry/198050>

Yenişafak. "İşte Apocu PKK'nın Örgütsel Şeması". 19 Ocak 2013. <https://www.yenisafak.com/gundem/iste-apocu-pkknin-orgut-semasi-459198>

Yeşiltaş, Murat, Durdu Mehmet Özdemir ve Sibel Kuru. "Türkiye Terörizm Olayları Platformu Verilerinin Analizi: PKK Terörünün Etkileri (1984-2022)". *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi*, 1/2 (2022):202-253.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları, 2011.

Yılmaz, Mehmet Levent ve Ümit Tetik. "PKK'nın Finans Kaynakları". *Liberal Düşünce Dergisi*. 25/97 (2020): 109-130.

Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı, Tarama: "PKK", *Ulusal Tez Merkezi*, Erişim 25 Haziran 2023. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

ÖZGEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	DURDU MEHMET ÖZDEMİR		
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	İNGİLİZCE		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise		ELBİSTAN ANADOLU LİSESİ	
Lisans	2009	2013	BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Yüksek Lisans	2014	2016	BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Doktora	2017	2025	BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı	
1.	2022	-	TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
Üye Olduğu Bilimsel ve	-		
Katıldığı Proje ve Toplantılar	-		
Yayınlar:	<p>1- Durdu Mehmet Özdemir & Gökmen Kantar, “Suşa Beyannamesi’nin Önemi ve Olası Etkileri”, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, vol. 12, pp.733 -744, 2023.</p> <p>2- Durdu Mehmet Özdemir & Gökmen Kantar, “Mültecilerin Geri Dönüşü ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği”, HUMANİTAS Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, vol. 11, pp. 212 -230, 2023.</p> <p>3- Durdu Mehmet Özdemir, Murat Yeşiltaş ve Sibel Kuru Düz, Bölüm: Türkiye Terörizm Olayları Platformu Verilerinin Analizi: PKK Terörünün Etkileri (1984-2022) “Türkiye'nin Terörizm ile Mücadelesi, Yayın Yeri: SETA Kitapları, Editör: Murat Aslan, 2023.</p> <p>4- Durdu Mehmet Özdemir, “PKK/YPG ile Mücadele”, SETA Yıllık:2021’de Türkiye, 1. Baskı, İstanbul, ss.193-206, Ocak 2022.</p> <p>5- Durdu Mehmet Özdemir & Gökmen Kantar, Bölüm: Terörizm Analiz Platformu Verilerine Göre PKK Terör Örgütü Saldırılarının Coğrafi Analizi, “Geçmişten Geleceğe Türk Dünyası”, Yayın Yeri: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Editör: Gül Abdulkadir, Taşçı Kemal, Akkuş İbrahim Kurtcebe, 2022.</p> <p>6- Durdu Mehmet Özdemir, “2021 Türkiye Terörizm İndeksi: PKK”, Terörizm Analiz Platformu, Rapor, Yayın No:10, Ocak 2022.</p>		
Diğer:			
İletişim (e-posta):			
		Tarih İmza Adı-Soyadı	



T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TERÖRİZM'DE BEŞİNCİ DALGA TARTIŞMALARI
BAĞLAMINDA TERÖRİZMİN DÖNÜŞÜMÜ: TÜRKİYE
VE ORTADOĞU'DA PKK ÖRNEĞİ

(DOKTORA TEZİ)

DURDU MEHMET ÖZDEMİR

BURSA – 2025